

เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องความคิดเห็นระดับภาค

เรื่อง แนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

แนวคิดและยุทธศาสตร์ การพัฒนาประเทศ ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ธันวาคม 2548

เอกสารประกอบการสัมมนาระดับภาค

**แนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ
ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10
(พ.ศ.2550-2554)**

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ธันวาคม 2548

คำนำ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีภารกิจหลักรับผิดชอบในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นกรอบกำหนดทิศทางเชิงยุทธศาสตร์และนโยบายการพัฒนาประเทศ โดยปัจจุบันสำนักงานฯ อยู่ระหว่างการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ซึ่งเป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2547 ที่ได้มอบหมายให้สำนักงานฯ เตรียมการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เพื่อให้เป็นแผนฯ ที่ดี สมบูรณ์ และครบถ้วนทุกมิติ ทั้งข้อมูลในระดับหน่วยงาน และข้อมูลเชิงลึกในระดับรากหญ้า โดยสำนักงานฯ ได้เริ่มกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่นำเอาหลักการวางแผนยุทธศาสตร์มาปรับใช้นับตั้งแต่ปลายปี 2547 เป็นต้นมา

การจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ในครั้งนี้ ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม โดยสำนักงานฯ ได้วางขั้นตอนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่เปิดโอกาสให้มีการระดมความคิดอย่างกว้างขวางในทุกกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับภาค และระดับประเทศ ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ (1) ขั้นตอนวินิจฉัยทัศนคติและทิศทางการพัฒนาประเทศ (2) ขั้นตอนร่างรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และ (3) ขั้นตอนอนุมัติและประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ภายในเดือนตุลาคม 2549

การดำเนินงานในขั้นตอนแรก ขณะนี้มีความก้าวหน้าไปมากแล้ว สำนักงานฯ จึงได้จัดเวทีระดมความคิดเห็นเพิ่มเติมในระดับภาคทั้ง 4 ภาค ในช่วงเดือนธันวาคม 2548 เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นที่จะนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ซึ่งจะเป็แผนฯ ที่สะท้อนความต้องการของคนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

สำนักงานฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสาร “แนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)” ฉบับนี้ จะช่วยจุดประกายให้เกิดการระดมความคิดเห็นอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ผลที่ได้จากการระดมความคิดเห็นในระดับภาคดังกล่าว สำนักงานฯ จะได้นำไปเป็นข้อมูลประกอบการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และวางบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการพัฒนาประเทศอย่างเหมาะสมต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ธันวาคม 2548

สารบัญ

หน้า

คำนำ

ส่วนที่ 1 : แนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)

1	บทนำ	1
2	สถานการณ์การพัฒนาประเทศ	2
2.1	การทบทวนผลการพัฒนาที่ผ่านมา	2
2.2	บริบทการเปลี่ยนแปลงต่อทิศทางการพัฒนาประเทศ	7
3	กรอบแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศ	8
	ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10	
3.1	จุดมุ่งหมาย	8
3.2	แนวคิดพื้นฐาน	8
3.3	ทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10	9
4	ประเด็นเพื่อระดมความคิดเห็น	14

ส่วนที่ 2 : เอกสารประกอบ

1. ทูทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10
2. การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10
3. ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10
4. การเปลี่ยนแปลงของ 5 บริบทการพัฒนาต่อทิศทางการพัฒนาประเทศ
5. รายงานสรุปผลการประชุมประจำปี 2548 ของ สคช. เรื่อง "ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ : 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10"

**ส่วนที่ 1 แนวคิดและยุทธศาสตร์การ
พัฒนาประเทศในระยะ
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10
(พ.ศ.2550-2554)**

แนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)

1

บทนำ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีภารกิจหลักรับผิดชอบในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นกรอบกำหนดทิศทางเชิงยุทธศาสตร์และนโยบายการพัฒนาประเทศ โดยปัจจุบันสำนักงาน อยู่ระหว่างการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ซึ่งเป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2547 ที่ได้มอบหมายให้สำนักงาน เตรียมการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เพื่อให้เป็นแผนฯ ที่ดี สมบูรณ์ และครบถ้วนทุกมิติ ทั้งข้อมูลในระดับหน่วยงาน และข้อมูลเชิงลึกในระดับรากหญ้า โดยสำนักงาน ได้เริ่มกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่นำเอาหลักการวางแผนยุทธศาสตร์มาปรับใช้นับตั้งแต่ปลายปี 2547 เป็นต้นมา

การจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ในการร่วมคิด ร่วมจัดทำ และร่วมผลักดันแผนไปสู่การปฏิบัติ สำนักงาน จึงได้วางขั้นตอนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 โดยเปิดโอกาสให้มีการระดมความคิดเห็นอย่างกว้างขวางในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับภาค และระดับประเทศ ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ

1.1 ขั้นกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ ซึ่งเน้นกระบวนการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในสังคมทุกระดับ โดยมีกรอบระยะเวลาดำเนินการระหว่างเดือนมกราคม-ธันวาคม 2548

1.2 ขั้นยกร่างรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 โดยจัดตั้งคณะอนุกรรมการยกร่างแผนในแต่ละยุทธศาสตร์ และระดมความคิดเห็นกับกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อประมวลผลยกร่างเป็น “ร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10” เสนอในการประชุมประจำปี 2549 ของสำนักงาน ในเดือนมิถุนายน 2549

1.3 ขั้นอนุมัติและประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ภายในเดือนตุลาคม 2549

การดำเนินงานในขั้นกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ขณะนี้มีความก้าวหน้าไปมากแล้ว สำนักงาน จึงได้จัดเวทีระดมความคิดเห็นเพิ่มเติมในระดับภาคทั้ง 4 ภาค ในช่วงเดือนธันวาคม 2548 เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นที่จะนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ซึ่งสะท้อนความต้องการของคนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง ประกอบด้วย 2 ส่วนดังนี้

ส่วนแรก : เป็นการร่วมประเมินสถานการณ์ทุนของประเทศ ทั้งทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของบริบทของการพัฒนา เพื่อนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

ส่วนที่สอง : เป็นการร่วมกันพิจารณาแนวทางการเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อมุ่งสู่วิสัยทัศน์และเป้าหมายที่พึงประสงค์ของการพัฒนาประเทศ พร้อมทั้งกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

ทั้งนี้ ผลที่ได้จากการระดมความคิดเห็นในระดับภาคดังกล่าว สำนักงานฯ จะได้นำไปเป็นข้อมูลประกอบการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และวางบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการพัฒนาประเทศอย่างเหมาะสมต่อไป

2

สถานการณ์การพัฒนาประเทศ

2.1 การทบทวนผลการพัฒนาที่ผ่านมา

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-7 ที่ผ่านมา เกิดจากการนำทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และความได้เปรียบด้านแรงงานราคาถูกของประเทศมาใช้ สนับสนุนการพัฒนาประเทศและขยายฐานการผลิต ทำให้ระบบเศรษฐกิจมีการขยายตัวในอัตราสูง แต่การเติบโตดังกล่าวนอกจากจะต้องแลกด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่ร่อยหรอและเสื่อมโทรมลงไปมากแล้ว ยังต้องพึ่งพาทุนเทคโนโลยี และตลาดจากต่างประเทศ ในขณะที่มีข้อจำกัดทั้งในด้านการพัฒนาศักยภาพคน การเสริมสร้างฐานทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการบริหารจัดการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลต่อคุณภาพและประสิทธิภาพโดยรวมของการพัฒนาประเทศ ชัดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เกิดปัญหาความขัดแย้งในสังคมจากความเหลื่อมล้ำของรายได้และการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ทำให้สรุปได้ว่า แม้การพัฒนาเศรษฐกิจจะบรรลุผลตามความมุ่งหมาย แต่ได้นำไปสู่ผลการพัฒนาที่ไม่พึงปรารถนาทางด้านสังคม และการพัฒนานั้นอาจจะไม่ยั่งยืน เพราะคนในสังคมส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับผลประโยชน์จากกระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่องกันมายาวนาน

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จึงได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาใหม่ โดยหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน ทั้งในฐานะผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา และผู้ได้รับประโยชน์หรือผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนา จึงมุ่งเน้นการพัฒนาแบบองค์รวมที่มี **“คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา”** และมีกระบวนการพัฒนาที่บูรณาการทุกด้านให้เชื่อมโยงกัน ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ยังได้ยึดหลัก **“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”** เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ขณะเดียวกันได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทยทุกคน

การพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาดังกล่าว แม้ว่าจะสร้างความเจริญเติบโตแก่เศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) ที่ขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 7 ต่อปี (ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-7) แม้จะได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 แต่ภาวะเศรษฐกิจไทยยังคงเติบโตอย่างต่อเนื่องในช่วง 3 ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 คือ มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 6.1 ต่อปี ส่งผลให้รายได้เฉลี่ยต่อคนในราคาประจำปีเพิ่มขึ้นจาก 2,100 บาทในปี 2504 เป็น 99,339 บาทในปี 2547 การเติบโตดังกล่าวส่งผลให้ประเทศไทยสามารถสะสมทุน (Net Capital Stock ราคาปัจจุบัน) เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 2.17 ล้านล้านบาท ในปี 2527 เป็น 20.55 ล้านล้านบาทในปี 2547 ฐานะการลงทุนระหว่างประเทศของไทยดีขึ้น ภาระหนี้สินลดลง เงินคงคลังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการเคลื่อนย้ายทุนระหว่างประเทศมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ยังได้ทำให้ประเทศเข้าสู่ความทันสมัย คนไทยมีความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตและมีโอกาสเข้าถึงบริการทางด้านสาธารณสุขและการศึกษามากขึ้น ทำให้สุขภาพอนามัยและการเรียนรู้โดยรวมของคนไทยเพิ่มสูงขึ้น

อย่างไรก็ตาม หากประเมินผลการพัฒนาประเทศในมิติของความสมดุล ความพอดี และการมีภูมิคุ้มกัน เพื่อให้เศรษฐกิจและสังคมของประเทศพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าการเติบโตดังกล่าวอยู่บนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสิ้นเปลือง ยังขาดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม **ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการใช้ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เน้นทางด้านปริมาณมากกว่าคุณภาพ** ส่งผลให้ทุนต่างๆ ได้สูญหายหรือลดน้อยลงไปเป็นจำนวนมาก อีกทั้งทุนที่มีอยู่ก็ไม่ได้ได้รับการเสริมสร้างให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศเท่าที่ควร

(1) สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ

การขยายตัวของเศรษฐกิจไทยเกิดขึ้นบนพื้นฐานของการเร่งขยายตัวในเชิงปริมาณเป็นหลัก และมุ่งเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันมากกว่าการสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจด้วยการพึ่งตนเอง และสร้างภูมิคุ้มกันให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ จึงทำให้เกิดความไม่สมดุลและเป็นความเสี่ยง ทั้งในระดับภาพรวมและในสาขาการผลิตที่แท้จริง โดยเห็นได้จากการทุ่มเททรัพยากรในด้านต่างๆ ไปเป็นอันมาก แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึง อีกทั้งการขยายตัวทางเศรษฐกิจไทยยังคงพึ่งพาปัจจัยภายนอกอย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่เศรษฐกิจภายในประเทศขาดความเข้มแข็งอย่างเพียงพอ จึงเกิดความเสี่ยงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการใช้ทุนในด้านต่างๆ

(1.1) ทุนด้านกายภาพ (Physical Capital) โดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและไม่เกิดการสะสมทุนอย่างต่อเนื่องในประเทศเท่าที่ควร กล่าวคือ ประเทศไทยได้ใช้ทุนทรัพยากรและแรงงานที่มีอยู่ในการสร้างสมทุนต่างๆ มากขึ้นในเชิงปริมาณ แต่คุณภาพหรือประสิทธิภาพของการใช้ทุนโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับคงที่ หรือลดลงในบางสาขาการผลิต สังเกตได้จากประสิทธิภาพการผลิตโดยรวม (Total Factor Productivity : TFP) และประสิทธิภาพการใช้ทุน (Capital Productivity) ในปี 2545-2548 มีอัตราการเติบโตลดลงกว่า ปี 2531-2539 รวมทั้ง โครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่มากในเชิงปริมาณ แต่มีปัญหาประสิทธิภาพการใช้งานอยู่ในระดับต่ำ ขาดการเชื่อมโยงให้เป็นระบบ ทำให้ไม่ประหยัดและมีต้นทุนสูง อีกทั้งลักษณะการลงทุนกระจุกตัวเฉพาะในพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญยังไม่กระจายตัวไปสู่ชุมชนอย่างเหมาะสม

นอกจากนี้การต้องพึ่งพาการลงทุนจากต่างชาติ รวมทั้งพึ่งพิงการนำเข้าวัตถุดิบและเทคโนโลยีที่ติดมากับเครื่องจักร และสิทธิบัตรที่นำเข้ามาจากต่างประเทศอย่างมาก เป็นเหตุให้ผลตอบแทนของการลงทุน หรือการสะสมทุนต้องไหลออกไปสู่ต่างประเทศในจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ รวมทั้งทิศทางการลงทุนส่วนใหญ่ยังเป็นการผลิตสินค้าอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ปิโตรเลียม และยานยนต์ ที่แม้จะสร้างรายได้จากการส่งออกและการจ้างงาน แต่ก็มีความเสี่ยงด้านมลภาวะสูง

(1.2) ทุนการเงินของประเทศจากการออมยังไม่สามารถเพิ่มขึ้นทันต่อความต้องการเงินเพื่อการลงทุน และขาดความสมดุลระหว่างตลาดเงินและตลาดทุน การออมโดยรวมของประเทศ (Gross National Saving) ได้ลดลงจากระดับสูงสุดที่ร้อยละ 35 ของ GDP มาอยู่ที่ร้อยละ 30 ของ GDP ในระหว่างปี 2542-2546 ซึ่งเป็นระดับที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการลงทุนในอนาคต การจัดสรรเงินทุนตามกลไกตลาดเงินให้กับภาคเศรษฐกิจต่างๆ ยังมีความไม่สมดุลโดยภาคอุตสาหกรรม ภาคก่อสร้าง ภาคอสังหาริมทรัพย์ ได้รับการจัดสรรสูง ส่วนภาคเกษตรได้รับการจัดสรรน้อยกว่า ตลอดจนการระดมทุนในตลาดการเงินพึ่งพากระบวนธนาคารพาณิชย์สูงกว่าการระดมทุนจากตลาดทุนมาก ทำให้เกิดปัญหาการกู้เงินมาลงทุนในโครงการที่ให้ระยะเวลายาว นอกจากนี้ตลาดหุ้นไทยยังมีการซื้อหุ้นแบบเก็งกำไรในสัดส่วนสูง นักลงทุนต่างชาติมีอิทธิพลต่อความเคลื่อนไหวของราคามาก

(1.3) ทุนทางด้านสินทรัพย์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ (Intangible Assets) ยังได้รับการพัฒนาค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะทรัพย์สินทางปัญญาที่สามารถนำไปสร้างองค์ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา การลงทุนวิจัยและพัฒนา รวมทั้งการสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ยังเป็นรองประเทศเพื่อนบ้านและคู่แข่ง ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศเป็นหลัก การพัฒนานวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์ของไทย ตลอดจนการเพิ่มคุณค่าของสินค้าโดยใช้เอกลักษณ์ไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีน้อย การออกแบบสร้างชื่อสินค้า หรือแบรนด์ที่เป็นของคนไทยมีน้อย ฯลฯ สินค้าของไทยจึงยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ทำให้การลงทุนหรือการใช้ทุนต่างๆ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจไม่สามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจได้เท่าที่ควร

(1.4) ทุนด้านแรงงาน/ทรัพยากรมนุษย์ยังมีปัญหาการปรับตัวให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากโดยเฉลี่ยยังขาดทักษะโดยเฉพาะในภาคการผลิตที่มีการใช้ทุนอย่างเข้มข้น (Capital intensive) ปัจจุบันสัดส่วนกำลังแรงงานที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา หรือต่ำกว่าสูงถึงร้อยละ 61.9 ในปี 2547 แสดงว่าประเทศยังต้องพึ่งพาแรงงานไร้ฝีมือในสัดส่วนสูง โดยเฉพาะการผลิตเพื่อการส่งออกที่ต้องใช้วัตถุดิบ และปัจจัยการผลิตจากต่างประเทศ แรงงานไทยยังขาดองค์ความรู้และการนำองค์ความรู้มาใช้ประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ ทำให้ผลตอบแทนสุทธิจากการลงทุนที่เป็นของประเทศไทย ชุมชน และแรงงานไทยยังอยู่ในระดับต่ำ

(2) สถานการณ์ด้านสังคม

การพัฒนาที่ผ่านมาส่งผลให้ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ได้สะท้อนให้เห็นปัญหาในสังคมไทยที่ชัดเจน ส่วนหนึ่งอาจเกิดจาก “คุณภาพคน” ซึ่งเป็นปัจจัยหลักของการพัฒนายังมีคุณภาพไม่สอดคล้องกับทิศทางและความต้องการของประเทศ คุณภาพการศึกษา สมรรถนะในการทำงานและผลิตภาพแรงงานยังอยู่ในระดับต่ำ ทั้งยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในประเทศมาเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองเท่าที่ควร ส่งผลให้ภูมิคุ้มกันของคนและสังคมไทยในกระแสโลกาภิวัตน์ลดน้อยลง

(2.1) การพัฒนาคุณภาพของคนไทยยังไม่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ถึงแม้ว่าในภาพรวมคนไทยมีการศึกษาสูงขึ้น จากจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประเทศที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 7.1 ปีในปี 2542 เป็น 8.1 ปีในปี 2547 แต่ยังไม่ถึงระดับการศึกษาภาคบังคับและยังต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี และสิงคโปร์ ขณะที่คุณภาพการเรียนในวิชาหลัก (ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์) มีคะแนนผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับต่ำ อีกทั้งภาครัฐยังมีแนวโน้มในการส่งเสริมงบประมาณด้านการวิจัยและพัฒนาลดลง จากร้อยละ 0.17 ของ GDP ในปี 2544 เหลือร้อยละ 0.15 ของ GDP ในปี 2546 นอกจากนี้ แรงงานไทยที่จบการศึกษามากกว่าประถมศึกษาามีเพียงร้อยละ 38.4 ในปี 2548 (ยังต่ำกว่าเป้าหมายร้อยละ 50 ในปี 2549) ทำให้กำลังแรงงานมีผลิตภาพแรงงานต่ำ เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งจะส่งผลต่อขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และการสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจให้แข็งแกร่งในระยะต่อไป

(2.2) สถาบันทางสังคมมีบทบาทน้อยลงในการเป็นทุนทางสังคม โดยเฉพาะ**สถาบันครอบครัว** ซึ่งเป็นสถาบันหลักที่บ่มเพาะเยาวชนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นภูมิคุ้มกันให้เยาวชนมีพื้นฐานจิตใจที่เข้มแข็ง มีแนวโน้มอ่อนแอลงมาก **สถาบันศาสนา** เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในสังคมได้น้อยลงกว่าในอดีต **สถาบันการเมืองการปกครอง** มีการบริหารการพัฒนาแบบรวมศูนย์ และภาครัฐยังมีบทบาทนำ แม้จะมีการกระจายอำนาจ แต่การกระจายภารกิจและงบประมาณลงสู่ท้องถิ่นยังดำเนินการได้ล่าช้า **สถาบันการศึกษา** ยังหล่อหลอมเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีของสังคมได้ไม่เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง ขณะที่ **ธุรกิจเอกชน** มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมมากขึ้น โดยส่วนใหญ่เป็นธุรกิจขนาดใหญ่ และ**สื่อ** ยังมีบทบาทน้อยในการกระตุ้นสังคมในทางสร้างสรรค์ ความอ่อนแอของสถาบันสำคัญ ๆ ทางสังคมดังกล่าว ทำให้สังคมไทยขาดพลังและขาดภูมิคุ้มกันในการพัฒนาประเทศ

(2.3) คนไทยยังมีภูมิคุ้มกันในการรับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้น้อย เนื่องจากวัฒนธรรมบางอย่างกำลังเลือนหายและระบบคุณค่าที่ดั่งามในอดีตเริ่มเสื่อมถอย โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่หันไปชื่นชอบวัฒนธรรมแบบใหม่ รับวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์มากขึ้น ขณะที่วัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกละเลยและมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่อย่างขาดการสืบสานอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับระบบคุณค่าที่ดั่งามของไทยที่เสื่อมถอยลง ทั้งเรื่องจิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และปฏิสัมพันธ์ ระบบคุณค่าที่ดั่งามที่ลดน้อยลงนี้หากไม่สามารถพัฒนาการเรียนรู้ของคนในสังคมไทยให้สามารถปรับตัวและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมแล้ว จะมีผลต่อการเสื่อมถอยทางจริยธรรม และวัฒนธรรมซึ่งนำไปสู่ประเด็นปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา

(2.4) องค์ความรู้ของคนไทยยังไม่พร้อมที่จะเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ได้อย่างเหมาะสม ถึงแม้ว่าการสร้างองค์ความรู้ใหม่ซึ่งเป็นผลผลิตจากการวิจัยและพัฒนาเพิ่มขึ้น แต่การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์อยู่ในระดับต่ำ โดยจำนวนสิทธิบัตรทั้งหมดที่จดทะเบียนในประเทศไทยคิดเป็นสัดส่วน 0.4 ของสิทธิบัตรทั่วโลก และร้อยละ 77 เป็นการจดทะเบียนโดยชาวต่างชาติ ในช่วงปี 2545-2546 สิทธิบัตรการประดิษฐ์ของคนไทยส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาเทคโนโลยีขั้นต้น การสร้างมูลค่าเพิ่มที่เกิดจากการมีสิทธิบัตรจึงไม่สูงนัก นอกจากนี้ ยังพบว่ารูปแบบการนำองค์ความรู้มาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ยังอยู่ในระดับต่ำ คือ เป็นอันดับที่ 30 จาก 52 ประเทศ ในขณะที่สิงคโปร์ เกาหลีและมาเลเซียอยู่ในอันดับที่ 5 10 และ 14 ตามลำดับ

(2.5) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาประเทศมีแนวโน้มดีขึ้นอย่างชัดเจน ทั้งการมีส่วนร่วมในทางการเมืองระดับประเทศ โดยสถิติการเลือกตั้งสูงถึงร้อยละ 72.6 ในปี 2548 เป็นอัตราสูงสุดตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยการจัดทำแผนชุมชนเพิ่มมากขึ้น นับเป็นสัญญาณที่ดีของการส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น อย่างไรก็ตามการรวมตัวเป็นองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการยังไม่กระจายอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ถึงแม้ว่าในช่วงที่ผ่านมาจะมีการดำเนินงานส่งเสริมการรวมตัวเป็นองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องก็ตาม ซึ่งจำเป็นต้องเสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นพื้นฐานการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

(3) สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาที่ผ่านมา ประเทศไทยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อมุ่งเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจเป็นหลัก แบบแผนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมาจากการขยายตัวของการผลิตและการบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดเป็นสำคัญ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้อย่างสิ้นเปลือง นำมาซึ่งการลดทอนทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางสังคมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นรากฐานที่แท้จริงของการพัฒนาที่ยั่งยืน

(3.1) ทรัพยากรธรรมชาติขาดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์ฟื้นฟู พื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีถึงร้อยละ 53.3 ของพื้นที่ประเทศในปี 2504 กลับลดลงเหลือร้อยละ 32.6 ในปี 2546 ขณะที่พื้นที่ป่าชายเลนมีแนวโน้มลดลงจาก 2.1 ล้านไร่ เหลือเพียง 1.5 ล้านไร่ในปี 2543 โดยมีสาเหตุจากการเร่งนำมาใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยขาดการปลูกทดแทนที่เหมาะสม ปริมาณน้ำฝนมีแนวโน้มลดลง ขณะที่ความต้องการใช้น้ำเพิ่มขึ้น ดินเสื่อมโทรมและมีปัญหาในเรื่องการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศกำลังถูกทำลายอย่างรวดเร็ว พื้นที่ชายฝั่งได้รับผลกระทบจากการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรประมงเสื่อมโทรม อัตราการจับสัตว์น้ำลดลงถึง 3 เท่า มีความต้องการใช้แร่และพลังงานเพิ่มขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจ ในขณะที่สิ่งเหล่านี้ภายในประเทศมีน้อย ทำให้ต้องนำเข้าพลังงานมากกว่าร้อยละ 50 ของพลังงานที่จัดหาทั้งหมด สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นปัญหาในการสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเป็นทุนสำรองให้คนรุ่นอนาคตได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

(3.2) คุณภาพสิ่งแวดล้อมยังจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเพื่อนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนไทย โดยเฉพาะคุณภาพอากาศ และแหล่งน้ำในเมืองใหญ่ ปริมาณกากของเสียทั้งขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสารเคมีทางการเกษตรที่ตกค้างแพร่กระจายในสิ่งแวดล้อม และปนเปื้อนในห่วงโซ่อาหาร อีกทั้งสิ่งแวดล้อมเมืองที่มีสภาพเสื่อมโทรมลงกว่าเดิม ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและการดำเนินวิถีชีวิตของประชาชน จึงจำเป็นต้องเฝ้าระวังแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเครื่องชี้ถึงการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจที่สนองต่อสังคมจนเกินขีดความสามารถรองรับของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสะท้อนความไม่สมดุลของมิติการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนได้ในอนาคต

2.2 บริบทการเปลี่ยนแปลงต่อทิศทางการพัฒนาประเทศ

การพัฒนาในระยะต่อไป ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านที่สำคัญ และจะมีผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก ซึ่งจะต้องมีการเตรียมความพร้อม และรู้จักนำศักยภาพที่มีอยู่มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน แนวโน้มบริบทการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว พิจารณาได้ดังนี้

(1) **การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและการเงินของโลก** จะส่งผลให้การแข่งขันทางการค้าทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยการก่อตัวของศตวรรษแห่งเอเชีย (Asian Century) ที่มีจีนและอินเดียเป็นตัวจักรใหม่ที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลก จะเป็นโอกาสให้ประเทศไทยดำเนินนโยบายการค้าและการลงทุนที่สร้างเครือข่ายกับทั้งสองประเทศ ซึ่งต้องให้ความสำคัญกับการลงทุนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งสร้างบรรยากาศทางเศรษฐกิจที่คล่องตัวและมีเสถียรภาพ

ขณะที่การขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การผลิตสินค้าและบริการ จะนำไปสู่ความต้องการใช้ทรัพยากรมากขึ้น เกิดการขัดแย้งแย่งชิงทรัพยากรระหว่างภาคการผลิต และระหว่างเมืองกับชนบท ส่งผลกระทบต่อทุนทรัพยากรที่จะขาดแคลนมากขึ้นในอนาคต เช่นเดียวกันกับการเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ จะทำให้ประเทศไทยกลายเป็นแหล่งลงทุนของอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรสิ้นเปลืองและก่อมลพิษสูง ซึ่งจะกลายเป็นมลพิษที่สะสมและทวีความรุนแรงจนเป็นภาระในการกำจัดต่อไป

(2) **ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี** จะกระทบต่อการปรับตัวของประเทศไทยที่มีรากฐานด้านเทคโนโลยีที่อ่อนแอ หากไม่มีการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างจริงจัง จะทำให้ต้องพึ่งพาต่างประเทศมากขึ้น ขณะที่ความก้าวหน้าของนาโนเทคโนโลยีและเทคโนโลยีชีวภาพ จะมีส่วนช่วยในการประหยัดการใช้ทรัพยากร และเป็นโอกาสในการพัฒนาองค์ความรู้ ที่สร้างความเชื่อมโยงเทคโนโลยีและนวัตกรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ และอาจเป็นข้อจำกัดจากปัญหาสิทธิบัตรและการแข่งขันผลประโยชน์ ทำให้ประเทศต้องสูญเสียผลประโยชน์อย่างมหาศาลได้

(3) **การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและโครงสร้างประชากร** โครงสร้างประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมผู้สูงอายุ สร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุเป็นทุนทางสังคมในการถ่ายทอดประสบการณ์ และปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามแก่คนรุ่นหลัง รวมทั้งเป็นช่องทางการขยายตัวของตลาดอาหารสุขภาพ สมุนไพร และการแพทย์พื้นบ้าน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขณะเดียวกันจะส่งผลให้ภาระพึ่งพิงของประชากรสูงอายุอยู่ในระดับสูง ซึ่งต้องมีการเตรียมความพร้อมให้คนไทยทุกช่วงอายุสามารถเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม

(4) **การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม** ในขณะที่อุณหภูมิของโลกร้อนขึ้น เกิดการแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ อาจส่งผลกระทบให้เกิดภัยแล้งและน้ำท่วม ปรากฏการณ์เอลนีโญ ลานีญา เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบนิเวศ และทำให้อัตราการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตเพิ่มขึ้น ขณะที่ความต้องการใช้พลังงานในประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จะส่งผลในทางลบต่อสถานะแวดล้อม จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาพลังงานทางเลือกที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงของพลังงานของประเทศ

(5) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภค กระแสการรักษาสุขภาพและความนิยมธรรมชาติช่วยให้เกิดความตระหนักในการดูแลสุขภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันเป็นโอกาสในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสินค้าสุขภาพ และการดูแลสุขภาพของคนไทย ซึ่งจะเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ โดยมีความหลากหลายทางชีวภาพเป็นแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญ

ทั้งนี้ ในการเตรียมพร้อมรองรับบริบทการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ประเทศไทย จำเป็นต้องกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เหมาะสม โดยนำจุดแข็งและโอกาสของทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในประเทศ มาเป็นภูมิคุ้มกันและพัฒนาให้เป็นประโยชน์ เพื่อรองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นได้อย่างรู้เท่าทัน

กรอบแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

การประเมินผลการพัฒนาประเทศ และการวิเคราะห์บริบทการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทิศทางการพัฒนาประเทศในอนาคต ได้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงศักยภาพและโอกาสของทุนที่มีอยู่ในประเทศ ทั้งทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาและเสริมสร้างให้เป็นประโยชน์กับการพัฒนาประเทศได้ โดยการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จำเป็นต้องสร้าง “**ความสมดุล และภูมิคุ้มกัน**” ให้เกิดขึ้นกับคน สังคม ระบบเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ โดยมุ่งรักษาสมดุลระหว่างความพอเพียงและการแข่งขัน ภายใต้การคำนึงถึงสภาวะการเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาทุกด้านอย่างครบถ้วน บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในทุกกระดับ เพื่อให้สังคมไทยดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

3.1 จุดมุ่งหมาย

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จะมุ่งพัฒนาสู่ “**สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (Green Society)**” โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติ ทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดไป

3.2 แนวคิดพื้นฐาน

แนวคิดพื้นฐานของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ยังคงยึด “**คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา**” และยึดหลัก “**ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**” เป็นปรัชญานำทางในการบริหารและพัฒนาประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 โดยมีการขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติในแต่ละยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

(1) การดำเนินการในทางสายกลาง ที่อยู่บนพื้นฐานความพอดี เน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก มีการเตรียมพร้อมทั้งคนและระบบที่ดีเพื่อก้าวทันในยุคโลกาภิวัตน์

(2) **ความสมดุลและความยั่งยืน** เน้นการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม มีความหลากหลายและกระจายความเสี่ยง มีการใช้ทุนที่มีอยู่ในสังคม ทั้งทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตที่ดีงาม

(3) **ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล** เป็นการใช้ชีวิต การผลิต และการบริโภค อยู่บนความพอประมาณ มีเหตุผล ไม่มากไม่น้อยเกินไป

(4) **การมีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก** เป็นการเตรียมความพร้อมของคนและสังคมให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศ ให้รู้เขา รู้เรา เพื่อป้องกันหรือลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น มีความยืดหยุ่นในการปรับตัว รวมทั้งเลือกสิ่งที่ดีมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

(5) **การเสริมสร้างคุณภาพคน** ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความอดทน มีความเพียร มีวินัย มีสติ ตั้งอยู่ความไม่ประมาท มีการพัฒนาปัญญาและความรู้อย่างต่อเนื่อง

3.3 ทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

การกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จำเป็นต้องวางยุทธศาสตร์ให้คนและสังคมไทยสามารถปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างรู้เท่าทัน ภายใต้อาณัติหลัก **“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”** โดยให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเอง การมีภูมิคุ้มกัน และการสร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติ ควบคู่ไปกับการนำทุนที่มีอยู่แล้วในสังคมไทยทั้งทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และเสริมสร้างให้เข้มแข็ง โดยวางแนวทางการพัฒนา และเสริมสร้างทุนทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าว ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม รวมทั้งระดับประเทศ เพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนต่อไป ดังนี้

(1) ทุนทางเศรษฐกิจ

การพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนและมั่นคงจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกัน สร้างภูมิคุ้มกัน และสร้างความสมดุลในการพัฒนาแต่ละด้านให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นเสาหลักในการพัฒนาระยะต่อไป ดังนั้น การสะสมทุนเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการพัฒนาในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เพื่อนำไปสู่ความมั่งคั่งของประเทศในอนาคตมีความจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ขณะเดียวกันจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อทุนอื่นๆ ไปพร้อมกัน

ทุนทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

➤ **ทุนทางกายภาพ (Physical capital)** ซึ่งเป็นสินทรัพย์ที่มีตัวตนและสามารถใช้ในการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ อาทิ สินทรัพย์ถาวร (Fixed asset) สินทรัพย์ด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure asset) ที่ดิน น้ำ และป่าไม้

❖ **ทุนหรือสินทรัพย์ทางการเงิน (Financial Capital/assets)** ซึ่งเป็นเครื่องมือที่แสดงสิทธิเรียกร้อง ภาระผูกพันระหว่างภาคเศรษฐกิจหรือบุคคล โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงการออมและการลงทุน อาทิ ทองที่ใช้เป็นทุนสำรอง เงินสด เงินฝาก และสินเชื่อ เงินสะสมประกันชีวิต กองทุนที่เป็นการออมแบบผูกพันระยะยาว หลักทรัพย์ต่างๆ และสินเชื่อทางการค้า และอื่นๆ

❖ **สินทรัพย์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ทางกายภาพ แต่สามารถอ้างสิทธิประโยชน์ได้ในอนาคต (Intangible Capital)** ซึ่งเป็นสินทรัพย์ที่มีแนวโน้มที่จะมีความสำคัญเพิ่มขึ้น โดยจะมีบทบาททดแทนปัจจัยการผลิตในรูปที่ดิน พลังงาน หรือวัตถุดิบมากขึ้น อาทิ กลุ่มที่มีการจดทะเบียนหรือสามารถวัดมูลค่าเป็นตัวเงิน เช่น สิทธิบัตร (patents) ลิขสิทธิ์ (copyright) เครื่องหมายการค้า (trade mark) ยี่ห้อ (brand) สิทธิทางการค้า (franchise) ความรู้/ภูมิปัญญา (knowledge and wisdom) วัฒนธรรม (culture) ทักษะและศักยภาพของมนุษย์ (skills) และการบริหารจัดการที่ดี (good governance)

❖ **แรงงาน/ทรัพยากรมนุษย์** ซึ่งนับเป็นทุนที่มีความสำคัญทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม โดยในระบบเศรษฐกิจ คนจะเป็นทั้งเจ้าของวัตถุดิบ เป็นแรงงาน เป็นผู้ผลิต และเป็นผู้บริโภค ในขณะที่การพัฒนาทุนทางสังคมโดยเฉพาะการเพิ่มคุณภาพของคนหรือแรงงานให้มีศักยภาพเพียงพอจะช่วยสนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพการสร้างทุนเศรษฐกิจ

(1.1) กรอบแนวคิดการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพ มีเสถียรภาพ จะต้องเป็นการเติบโตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและยั่งยืนได้ในระยะยาว มีการกระจายการพัฒนาอย่างทั่วถึงและอำนวยประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทุนทั้งทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ โดยในกระบวนการผลิตสินค้าและบริการ จะต้องคำนึงถึงการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับศักยภาพทางการผลิตของประเทศและความต้องการของตลาด รวมถึงมีแบบแผนการผลิตและบริโภคที่เหมาะสมไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในขณะเดียวกัน การสร้างรากฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะที่ดิน ป่าไม้ แร่ธาตุ และน้ำ ให้เป็นวัตถุดิบและปัจจัยการผลิตของภาคเศรษฐกิจได้อย่างมีคุณภาพนั้น เป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยิ่ง เนื่องจากทรัพยากรที่เสื่อมโทรมลงหมายถึงต้นทุนทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้น ดังนั้นการดูแลทรัพยากรธรรมชาติให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืนจึงเป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมกัน

(1.2) แนวทางการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจ

❖ **ทุนทางกายภาพ** ให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทุนทางเศรษฐกิจและการระดมทุนเพื่อสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจในสาขาการผลิตต่างๆ อย่างเหมาะสม โดยการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและแข่งขันได้ การดำเนินนโยบายต่างประเทศเชิงรุก และการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในภาคเอกชนและสังคม

» **ทุนทางการเงิน** ให้ความสำคัญกับการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ กำกับดูแลการเคลื่อนย้ายเงินทุน ส่งเสริมการออมในประเทศ รวมทั้งระดมทุน และจัดสรรทุนให้กับภาคการผลิต

» **ทุนที่เป็นสินทรัพย์ที่ไม่สามารถจับต้องได้** ให้ความสำคัญกับการเร่งผลิตบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งทุนในการวิจัยและพัฒนาเพิ่มขึ้น ตลอดจนส่งเสริมการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาในเชิงพาณิชย์ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์

(1.3) บทบาทของภาคีการพัฒนาและผู้มีส่วนร่วม

การสร้างสมดุลและยั่งยืนในการใช้ทุนทางเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดความมั่งคั่งของประเทศนั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และระดับประเทศ โดยแต่ละภาคส่วนจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประเทศ พร้อมทั้งมุ่งรับผิดชอบกับบทบาทการมีส่วนร่วมของตนเป็นสำคัญ มิฉะนั้นแล้วการพัฒนาประเทศคงไม่ประสบความสำเร็จตามที่วางเป้าหมายไว้

(2) ทุนทางสังคม

“ทุนทางสังคม” เกิดจาก การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังชุมชนและสังคม โดยองค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านมีบทบาทและยึดโยงให้เกิดทุนทางสังคม ดังนี้

“คน” ต้องได้รับการพัฒนาให้มีร่างกายแข็งแรง เป็นคนมีจิตใจดี มีศักยภาพ และมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ร่วมกัน มีนิสัยใฝ่รู้ **สถาบัน** มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วมของคนในชุมชน/สังคมทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข มีสถาบันหลัก อาทิ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันการศึกษา ภาคธุรกิจเอกชน และสื่อ **วัฒนธรรม** เป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้นๆ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง เกิดความห่วงหาอาทร ภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาและต่อยอด **องค์ความรู้** ประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ โดย **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** เป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรม **ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่** สามารถนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้ มีความหลากหลายปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม

(2.1) กรอบแนวคิดการพัฒนาทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมมีความเชื่อมโยงกับทุนทางเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติสามารถเอื้อประโยชน์ต่อกัน โดยการพัฒนาคุณภาพคนทั้งความรู้ คุณธรรมเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจ การใช้คุณค่า เอกลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดีงามจะช่วยเสริมประสิทธิภาพในการผลิต การค้า และบริการและสร้างความมั่นคงให้กับองค์กรในระยะยาว การใช้วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การรวมกลุ่มของคนในชุมชนโดยตระหนักถึงความสำคัญและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า รวมทั้งสถาบันทางสังคมต่างมีส่วนร่วมในการ

พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะภาคธุรกิจเอกชนที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ทูทางสังคมที่มีอยู่ในสังคมไทย คุณค่าที่งดงาม การเปิดกว้างและยอมรับซึ่งกันและกัน เป็นปัจจัยที่ทำให้สังคมไทยดำรงอยู่ บรรเทาหรือขจัดปัญหา/ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม รวมทั้งสังคมไทยจะสามารถพัฒนาให้เข้มแข็งได้ด้วยพลังของทุนทางสังคม

(2.2) แนวทางการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศ

» **การเพิ่มคุณภาพและศักยภาพคน** โดยการพัฒนาจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม การสร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกช่วงวัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่น และการพัฒนาคนให้มีพัฒนาการที่เหมาะสมตามช่วงวัย ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ จิตใจ

» **การส่งเสริมบทบาทของสถาบันหลักในการสร้างความสามัคคีและความสมานฉันท์ของคนในชาติ** โดยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันทางสังคมทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์ที่เป็นพลังในการพัฒนา และเพิ่มบทบาทสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาในการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน และการพัฒนาจิตใจของคน

» **การรักษาฟื้นฟูวัฒนธรรมที่งดงามของไทย** โดยส่งเสริมให้ปราชญ์และผู้รู้ถ่ายทอดความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ องค์ความรู้ และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย รวมทั้งสร้างนวัตกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมในกลุ่มเยาวชนและศิลปินรุ่นใหม่

» **การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา** โดยจัดการองค์ความรู้ในระดับชุมชน ผลักดันให้มีการจดลิขสิทธิ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และสนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ที่หลากหลายและต่อเนื่อง

» **การสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเพิ่มทุนทางสังคม** โดยเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนาบุคลากร สร้างมาตรการจูงใจที่เปิดโอกาสให้คน/ธุรกิจเอกชนสามารถมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

(2.3) การเพิ่มบทบาทภาคีเพื่อเสริมสร้างทุนทางสังคม

» **ภาคประชาชน** ร่วมพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพ ส่งเสริมให้การรวมกลุ่มเข้มแข็ง ร่วมเสริมสร้างความเข้มแข็งให้บ้าน วัด โรงเรียน สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ในชุมชนให้เป็นระบบ ส่งเสริมการรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านและบูรณะโบราณสถานต่างๆ ในชุมชน

» **ภาคราชการ** ปรับระบบและวิธีการทำงาน โดยบูรณาการการทำงานทั้งแนวดิ่งและแนบราบ โดยเชื่อมโยงการทำงานร่วมกัน สร้างความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ รวมทั้งกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับประชาชน เสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดีในภาครัฐทุกระดับ

» **ภาคธุรกิจเอกชน** ดำเนินธุรกิจด้วยความซื่อตรง จัดทำ
บรรษัทภิบาลในองค์กร คำนึงถึงการประกอบกิจการที่เป็นมิตรต่อทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อม
และสังคม ร่วมจัดกิจกรรมสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อสังคมตามความถนัดและความสนใจ

» **สื่อ** การใช้สื่อทุกรูปแบบอย่างสร้างสรรค์ให้มีบทบาทต่อการ
ปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรม และจริยธรรม สร้างค่านิยม พฤติกรรมการดำรงชีวิตบนพื้นฐานวัฒนธรรม
ที่ดีงามของสังคมไทย สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิอันพึงมีพึงได้ของประชาชน

(3) **ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**

(3.1) **กรอบแนวคิด**

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อสามารถใช้
ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแบบแผนการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ใช้การตลาดเป็นตัว
ชี้นำ มาสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับศักยภาพและความเป็นไปได้ของระบบนิเวศ โดยมี
การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ซึ่งจะเป็นหนทางที่สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายของ
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่มุ่งสู่สังคมที่มีความสุข มีความมั่นคง และยั่งยืนตลอดไป

โดยทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพจะเป็นประเด็นยุทธ
ศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 **ความหลากหลายทางชีวภาพ** หมายถึง
ความหลากหลายของชนิดพันธุ์ พันธุกรรม และระบบนิเวศ ซึ่งเป็นฐานทรัพยากรที่เป็นจุดแข็งของ
ประเทศไทย เป็นทุนที่มีมูลค่าสูงและหายากในโลก มีความเชื่อมโยงกับทุนทางสังคม เพราะเป็นที่มา
ของภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน เป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ
และการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตทั้งเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนและ
การแก้ไขปัญหาความยากจน โดยเป็นปัจจัยพื้นฐานการผลิตและการดำรงชีวิต รวมทั้งมีความสำคัญ
เชิงยุทธศาสตร์การแข่งขันและการค้าระหว่างประเทศ

(3.2) **แนวทางการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**
ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 อาจเรียกว่า เศรษฐกิจบนพื้นฐานความหลากหลายทางชีวภาพ
(Biodiversity Based Economy) โดยตัวอย่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น อุตสาหกรรมและ
บริการด้านสุขภาพ การใช้สมุนไพรเพื่อผลิตยา เกษตรอินทรีย์ วนเกษตร การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การผลิตของชุมชนจากภูมิปัญญาและพืชพรรณท้องถิ่น รวมทั้งการผลิต
พลังงานทดแทน เป็นต้น

ทั้งนี้ แนวทางที่สำคัญ คือ การบริหารจัดการเพื่อให้มีการกระจาย
ผลประโยชน์อย่างสมดุลและเป็นธรรม เพื่อสนับสนุนทั้งทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากร
ต้องให้ความสำคัญกับชุมชน ให้เกิดความตระหนักถึงศักยภาพของทรัพยากรความหลากหลายทาง
ชีวภาพในท้องถิ่น สร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อรักษาทั้งทรัพยากร และภูมิปัญญาให้สืบทอด
ต่อไปอย่างยั่งยืน มีความรู้เท่าทันเพื่อสามารถปกป้องทรัพยากรและผลประโยชน์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นใน
อนาคต ต้องมีนวัตกรรมเพื่อยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการสังเคราะห์ร่วมกันระหว่างเทคโนโลยีกับ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างห่วงโซ่มูลค่าเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และยังคงต้องควบคุมกิจกรรมที่
ก่อให้เกิดผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษ

(3.3) บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา

การดำเนินการส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ เป็นงานที่ต้องใช้เวลา บางส่วนอาจจะต้องอาศัยการดำเนินการที่ยาวนาน ในช่วงแผนฯ 10 อาจเป็นช่วงที่เริ่มวางรากฐานที่สำคัญๆ โดยเฉพาะการวางแผนแบบองค์รวมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม โดย

» **ภาครัฐ** ควรมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก การพัฒนาองค์ความรู้ และกำหนดกติกาเพื่อสร้างความยุติธรรมระหว่างภาคการผลิตและชุมชน

» **ภาคเอกชน** จะมีบทบาทในการแปรรูปความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาไปสู่นวัตกรรม รวมทั้งนำเอานวัตกรรมไปสู่ตลาด

» **ภาควิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชน** จะมีส่วนสำคัญในการวิจัยและพัฒนาให้การศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้และยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำหน้าที่ประสานเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจและชุมชน

» **ภาคองค์กรชุมชนและประชาชน** ต้องเข้าใจถึงผลประโยชน์ที่ยั่งยืนของความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการพัฒนา สร้างความเข้มแข็งโดยการสร้างประชาคมและเครือข่ายในระดับพื้นที่

เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน การทำงานของภาคีการพัฒนาทั้งระบบจะต้องสอดคล้องกัน และมีความต่อเนื่อง หากกลไกทำงานแยกส่วนเหมือนในอดีตที่ผ่านมา โดยที่เป้าหมายการดำเนินการไม่สอดคล้องกันจะนำไปสู่ความขัดแย้งของผลประโยชน์ และทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพจะเสื่อมโทรม หรือตกไปอยู่ในกรรมสิทธิ์ของทุนระหว่างประเทศในที่สุด

4

ประเด็นเพื่อระดมความคิดเห็น

เพื่อให้ทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มุ่งสู่ “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน” ประเด็นสำคัญที่ควรนำมาพิจารณาระดมความคิดเห็นร่วมกัน มีดังนี้

4.1 การกำหนดแนวทางการเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

4.2 การกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

ส่วนที่ 2 เอกสารประกอบ

1. **ทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10**
2. **การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนา
ที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10**
3. **ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนใน
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10**
4. **การเปลี่ยนแปลงของ 5 บริบทการพัฒนา
ต่อทิศทางการพัฒนาประเทศ**
5. **รายงานสรุปผลการประชุมประจำปี 2548
ของ สศช. เรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนา
ประเทศ : 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10”**

1

**ทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาที่
ยั่งยืนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10**

ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

1 บทนำ

1.1 สถานการณ์ในโลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบซึ่งกันและกันทั้งในทางบวกและลบอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ การพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนและมั่นคงจึงจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกัน สร้างภูมิต้านทาน และสร้างความสมดุลในการพัฒนาแต่ละด้านให้เกิดขึ้น การลงทุนและการสร้างความเข้มแข็งของประเทศจะต้องเป็นการลงทุนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป เพื่อให้ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางสิ่งแวดล้อมเป็นเสาหลักในการพัฒนาระยะต่อไปได้อย่างสมดุล

1.2 การสะสมทุนทางเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการพัฒนาในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เพื่อนำไปสู่ความมั่นคงและมั่นคงของประเทศในอนาคตมีความจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในด้านหนึ่งกระแสโลกาภิวัตน์ได้ทำให้ประเทศที่มีการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเสรีโดยการเปิดประเทศในการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศเช่นประเทศไทยต้องอยู่ท่ามกลางกระแสการพัฒนาที่มุ่งเน้นการแข่งขันกันอย่างรุนแรงเพื่อสร้างรายได้ให้กับประเทศ ซึ่งทำให้ประเทศไทยต้องปรับตัวให้สามารถเชื่อมโยงเศรษฐกิจของประเทศเข้ากับระบบเศรษฐกิจโลกได้อย่างรู้เท่าทันเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชาติได้อย่างแท้จริง แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกันและกลไกภายในประเทศที่จะช่วยสนับสนุนให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับประชาชนทุกกลุ่มในชาติ และแน่นอนว่าผลประโยชน์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นอย่างทั่วถึงหรือมีการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรมได้นั้นจะต้องสร้างความเข้าใจอย่างถ่องแท้ร่วมกันของทุกภาคีการพัฒนาถึงแนวทางการพัฒนาทุนทุกประเภทและผลของการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นต่อสถานการณ์และทุนทางเศรษฐกิจเอง ต่อทุนทางสังคม และต่อทุนทางสิ่งแวดล้อม รวมทั้งจะต้องมีการกำหนดบทบาทของภาคีการพัฒนา และความพยายามร่วมกันของภาคีการพัฒนาทุกภาคีในการพัฒนาทุนทั้ง 3 ด้าน

2 ความหมายและองค์ประกอบของทุนทางเศรษฐกิจ

ทุนทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ทุน 4 กลุ่มหลัก ดังนี้

2.1 ทุนทางกายภาพ (Physical capital) : เป็นสินทรัพย์ที่มีตัวตนและสามารถใช้ในการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ ซึ่งประกอบด้วย 3 กลุ่มย่อย อันได้แก่

(1) **สินทรัพย์ถาวร (Fixed asset)**¹ เป็นสินทรัพย์ที่สามารถสร้างขึ้นได้ ได้แก่ เครื่องมือเครื่องจักร สิ่งปลูกสร้าง และซอฟต์แวร์ ซึ่งในการผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในชาติหรือเพื่อการส่งออกและสร้างเงินตราที่เป็นต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นการผลิตโดยภาครัฐหรือโดยภาคเอกชนนั้นจำเป็นต้องใช้ทุนทางเศรษฐกิจร่วมกับทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม การรู้จักเลือกสรรการใช้จ่ายอย่างเหมาะสมจะทำให้ทั้งภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาครัฐ มีการออม ที่สามารถนำไปใช้ในการสร้างและสะสมสินทรัพย์ถาวรให้มีเพิ่มขึ้น เพื่อสร้างช่องทางในการสร้างรายได้จากสินทรัพย์ดังกล่าว ซึ่งแน่นอนว่าการเลือกสรรทั้งประเภทและปริมาณของสินทรัพย์ที่สะสมรวมทั้งการใช้สินทรัพย์นั้นๆ ในการสร้างรายได้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพนั้นต้องอาศัยการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งส่วนหนึ่งก็มาจากคุณธรรม จริยธรรม และองค์ความรู้ของผู้คนในสังคมนั้นเอง

(2) **สินทรัพย์ด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure asset)** มี 4 สาขาหลัก ได้แก่ ขนส่ง สื่อสาร พลังงาน และสาธารณูปการ โดยทุนโครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้นับเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สนับสนุนการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และยังเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิตของประชาชนในทุกๆ ระดับ ตัวอย่างของสินทรัพย์โครงสร้างพื้นฐานในรายละเอียดประกอบด้วย

➤ ด้านขนส่ง เช่น ระบบถนน ระบบราง ท่าเรือ ท่าอากาศยาน และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการขนส่ง เป็นต้น

➤ ด้านสื่อสารโทรคมนาคม เช่น ระบบบริการโทรศัพท์ประจำที่ โทรศัพท์เคลื่อนที่ โครงข่ายหลัก (เคเบิลใยแก้ว ดาวเทียม วงจรสื่อสารระหว่างประเทศ) เป็นต้น

➤ ด้านพลังงาน เช่น ระบบผลิตไฟฟ้า ระบบส่ง ระบบจำหน่าย แหล่งเชื้อเพลิง ท่อก๊าซ/น้ำมัน โรงกลั่น เป็นต้น

➤ ด้านสาธารณูปการ เช่น ระบบประปา ระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบกำจัดขยะ เป็นต้น

➤ ด้านระบบน้ำ เช่น ระบบกักเก็บน้ำ ระบบส่งและกระจายน้ำ ระบบป้องกันน้ำท่วม เป็นต้น

นอกจากนี้โครงสร้างพื้นฐานยังรวมถึง บริการทางการศึกษา บริการทางการแพทย์และสาธารณสุข ระบบกฎหมาย และกฎระเบียบต่างๆ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีการใช้ทุนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ และนับเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตของประชาชนอย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี และสร้างระเบียบและความสงบในสังคม เป็นต้น

¹ ในระดับภาพรวมของประเทศได้มีการประเมินมูลค่าของสินทรัพย์ถาวรไว้ในบัญชีของสะสมสต็อกทุนของ 2 สถาบันคือ ของภาคเอกชน และของภาครัฐ โดยจำแนกเป็นการสะสมทุนภาครัฐและภาคเอกชนตามรายสาขาการผลิต 11 สาขาหลัก ดังนั้นมูลค่ารวมของสะสมสต็อกทุนนับว่าเป็นมูลค่าของทุนทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งประกอบด้วยทุนทั้งที่เป็นของสาธารณะในระดับชาติ ระดับชุมชน และทุนของภาคเอกชนซึ่งก็คือครัวเรือนประเภทต่างๆ นั้นเอง (สินทรัพย์ของครัวเรือนเกษตร และครัวเรือนธุรกิจ เป็นต้น)

(3) ที่ดิน น้ำ ป่าไม้ และระบบนิเวศก็นับเป็นทุนทางกายภาพเช่นกันเมื่อพิจารณาทุนทางเศรษฐกิจในความหมายอย่างกว้าง แต่อย่างไรก็ตามในประเทศไทยนั้นยังไม่ได้มีการประเมินมูลค่าของที่ดิน น้ำ ป่าไม้ และระบบนิเวศไว้อย่างเป็นระบบที่เรียกว่าบัญชีสมดุลของประเทศ ซึ่งขณะเดียวกันทุนทางกายภาพประเภทนี้ก็นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.2 ทุนหรือสินทรัพย์ทางการเงิน (Financial capital/assets) : เป็นเครื่องมือที่แสดงสิทธิเรียกร้องและการผูกพันระหว่างภาคเศรษฐกิจหรือบุคคล ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงการออมและการลงทุน โดยประชาชน ภาคธุรกิจ และรัฐบาลที่มีเงินออมสามารถเลือกที่จะออมได้ในรูปแบบต่างๆ ในขณะที่ประชาชน ภาคธุรกิจ หรือรัฐบาลที่ขาดเงินออมแต่มีความจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อการใช้จ่ายและการลงทุน ก็สามารถระดมเงินออมจากระบบการเงิน โดยผ่านเครื่องมือทางการเงินต่างๆ เช่น การขอสินเชื่อจากสถาบันการเงินที่รับฝากเงิน หรือการออกพันธบัตรเพื่อจำหน่ายให้กับประชาชนหรือภาคธุรกิจเอกชน เป็นต้น

ดังนั้นการจัดสรรการใช้จ่ายอย่างเหมาะสมทั้งในภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาครัฐ และมีการระดมการออมและการนำเงินออมมาใช้อย่างเหมาะสมจะช่วยสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะการลงทุนซึ่งมีความจำเป็นในการเพิ่มทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาในอนาคตอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันผลตอบแทนจากการลงทุนและสินทรัพย์ที่เกิดจากการลงทุนก็นับเป็นการเพิ่มทุนทางเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นการเพิ่มทุนทั้งในระดับประชาชน ครัวเรือน และประเทศชาติ และจะเห็นว่าในกระบวนการส่งเสริมการออมและการระดมเงินออมมาใช้ในการลงทุนนั้นภาคการเงินของประเทศมีบทบาทที่สำคัญ โดยที่ภาคการเงินจะต้องมีกลไกและเครื่องมือทางการเงิน รวมทั้งการบริหารจัดการที่เหมาะสม เพื่อช่วยกระตุ้นให้เกิดการออมในรูปแบบที่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าต่อผู้ออมและในขณะเดียวกันก็ต้องมีการนำเงินออมไปใช้สำหรับการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ สินทรัพย์ทางการเงิน² ประกอบด้วย

- (1) ทองที่ใช้เป็นทุนสำรอง และ SDRs ซึ่งดำรงไว้โดยธนาคารแห่งประเทศไทย
- (2) เงินสด เงินฝาก และสินเชื่อ ซึ่งเป็นสินทรัพย์ส่วนบุคคลหรือครัวเรือน ของภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน
- (3) เงินสะสมประกันชีวิต กองทุนที่เป็นการออมแบบผูกพันระยะยาว ซึ่งเป็นสินทรัพย์ส่วนบุคคลหรือครัวเรือน
- (4) หลักทรัพย์ ได้แก่ หุ้นทุน ตราสารหนี้ หน่วยลงทุน และตราสารอนุพันธ์ ซึ่งเป็นสินทรัพย์ส่วนบุคคลหรือครัวเรือน
- (5) สินเชื่อทางการค้าและอื่น ๆ ซึ่งเป็นสินทรัพย์ ภาคธุรกิจ ส่วนบุคคลหรือครัวเรือน

² สินทรัพย์ทางการเงินมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากทุนประเภทอื่นคือจะมีสถานะเป็นทั้งทรัพย์สินและหนี้สินในเวลาเดียวกัน หรืออีกนัยหนึ่ง เป็นเครื่องมือที่แสดงสิทธิเรียกร้องและการผูกพัน (Claims and obligations) ระหว่างภาคเศรษฐกิจ ดังนั้นในการวัดความมั่งคั่งของประเทศส่วนที่เป็นสินทรัพย์หรือทุนทางการเงินจึงนับเฉพาะสิทธิเรียกร้องสุทธิที่มีกับประเทศอื่นๆ ส่วนที่เป็นสิทธิเรียกร้อง/หนี้สินระหว่างภาคเศรษฐกิจในประเทศจะถูกหักล้างกันไป

2.3 สินทรัพย์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ทางกายภาพ แต่สามารถอ้างสิทธิประโยชน์ได้ในอนาคต (Intangible Capital) : แหล่งที่มาของสินทรัพย์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ส่วนใหญ่มาจากการค้นพบหรือนวัตกรรม รูปแบบปฏิบัติขององค์กร (organizational practices) และทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งสินทรัพย์ในกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะมีความสำคัญเพิ่มขึ้นตามลำดับโดยจะมีบทบาทในการทดแทนปัจจัยการผลิตในรูปที่ดิน พลังงาน หรือวัตถุดิบ มากขึ้น ทั้งนี้ สินทรัพย์ในกลุ่มนี้ประกอบด้วย

- (1) กลุ่มที่มีการจดทะเบียนหรือสามารถวัดมูลค่าเป็นตัวเงิน เช่น สิทธิบัตร (patents) ลิขสิทธิ์ (copyright) เครื่องหมายการค้า (trade mark) ยี่ห้อ (brand) สิทธิทางการค้า (franchise)
- (2) ความรู้/ภูมิปัญญา (knowledge and wisdom)
- (3) วัฒนธรรม (culture)
- (4) ทักษะและศักยภาพของมนุษย์ (skills)
- (5) การบริหารจัดการที่ดี (good governance)

สินทรัพย์ในกลุ่มนี้เป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศ โดยที่สินทรัพย์ในกลุ่มนี้จะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุนมนุษย์จากแรงกดดันและปัญหาทางสังคม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เสริมสร้างคุณภาพชีวิต และการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันจากการเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการ รวมทั้งการใช้พลังงานและทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจะเห็นว่า สินทรัพย์ในกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะมีความสำคัญเพิ่มขึ้นโดยจะมีบทบาททดแทนปัจจัยการผลิตในรูปที่ดิน พลังงาน หรือวัตถุดิบ มากขึ้น

แหล่งที่มาของสินทรัพย์ดังกล่าวส่วนใหญ่มาจากการค้นพบหรือนวัตกรรม รูปแบบปฏิบัติขององค์กร (organizational practices) และทรัพยากรมนุษย์ และทุนประเภทนี้บางรายการสามารถนับว่าเป็นทั้งทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจ และเป็นความเชื่อมโยงระหว่างทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคมที่สำคัญ

2.4 แรงงาน/ทรัพยากรมนุษย์ : นับเป็นทั้งทุนทางเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญ ในระบบเศรษฐกิจคนจะมีบทบาทเป็นทั้งเจ้าของวัตถุดิบ เป็นแรงงาน เป็นผู้ผลิต และเป็นผู้บริโภค ดังนั้นคนจึงเป็นทั้งผู้สร้างการพัฒนาและเป็นผู้รับผลจากการพัฒนา โดยที่แรงงานหรือทรัพยากรมนุษย์มีบทบาทสำคัญในการสร้างทุนทางเศรษฐกิจและจะได้รับผลจากการสร้างทุนทางเศรษฐกิจ ดังนั้นการพัฒนาทุนทางสังคมโดยเฉพาะการเพิ่มคุณภาพของคนหรือแรงงานให้มีศักยภาพ มีจริยธรรมและคุณธรรมจะเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการสนับสนุนให้มีการเพิ่มประสิทธิภาพการสร้างทุนเศรษฐกิจซึ่งก็จะมีผลต่อเนื่องต่อการสร้างทุนทางสังคมเองในที่สุด

3

สถานภาพทุนทางเศรษฐกิจ

การประเมินสถานภาพทุนทางเศรษฐกิจของประเทศไทยโดยรวมที่ผ่านมาปรากฏว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศที่ได้มาต้องทุ่มเทใช้ทุนหรือทรัพยากรในด้านต่าง ๆ ไปอย่างมาก และมีลักษณะของการสร้างทุนและการใช้ทุนซึ่งในด้านหนึ่งก็ช่วยสร้างความมั่งคั่งให้กับประชาชนบางกลุ่ม

ชุมชนบางชุมชน และประเทศชาติ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ทำให้เกิดความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชน ชุมชน และประเทศชาติ ดังนี้

3.1 สถานภาพของทุนทางกายภาพ : โดยจะแยกพิจารณาเป็น 2 ส่วนคือสินทรัพย์ถาวรและโครงสร้างพื้นฐาน ดังนี้

(1) สถานภาพสินทรัพย์ถาวร (Fixed assets)

ระดับประเทศ

➤ การใช้ทุนยังขาดประสิทธิภาพทำให้ผลตอบแทนของการลงทุนต่ำและไม่ช่วยให้เกิดการสะสมทุนอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้การเพิ่มการผลิตสินค้าและบริการต้องมาจากการลงทุนเพิ่มขึ้นในเชิงปริมาณ กล่าวคือ มีการใช้ทุนมากขึ้นในเชิงปริมาณเพื่อเพิ่มปริมาณการผลิตสินค้าและบริการ แต่คุณภาพหรือประสิทธิภาพของการใช้ทุนโดยเฉลี่ยค่อนข้างทรงตัวหรือลดลงในบางสาขาการผลิต ดังนั้นเจ้าของทุนจึงได้รับผลตอบแทนต่ำซึ่งหมายความว่า การสะสมทุนต่อเนื่องจากผลพวงของการใช้ทุนที่มีอยู่จึงอยู่ในระดับต่ำ

➤ การลงทุนและการสะสมทุนส่วนหนึ่งเป็นของต่างชาติ จึงทำให้เกิดความเสี่ยงจากการย้ายฐานการลงทุนและการส่งกลับผลตอบแทนจากการลงทุนแทนที่จะมีการสะสมทุนอย่างต่อเนื่องในประเทศไทย กล่าวคือการสะสมทุนในสินทรัพย์ถาวรโดยนักลงทุนต่างชาติหรือบรรษัทข้ามชาติเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ซึ่งนับเป็นแหล่งทุนสำคัญในการผลิตสินค้าและบริการ รวมทั้งการจ้างงานที่สำคัญของประเทศ จึงอาจเกิดความเสี่ยงขึ้นได้หากมีการย้ายฐานการผลิต หรือมีการส่งผลตอบแทนจากการลงทุนกลับไปยังประเทศเจ้าของทุน นอกจากนี้ อาจเกิดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการใช้เทคโนโลยีที่ประเทศเจ้าของทุนเห็นว่าสร้างมลพิษกับประเทศตนจึงเลือกที่จะย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศอื่น อย่างไรก็ตามประเทศที่ได้รับเลือกเป็นฐานการผลิตอาจได้รับประโยชน์จากการถ่ายทอดเทคโนโลยีถ้าแรงงานมีศักยภาพในการรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้น

สาเหตุหลัก 2 ประการที่ทำให้ประเทศไทยต้องพึ่งพาการลงทุนและการสะสมทุนของต่างชาติอย่างต่อเนื่องคือ (1) การขาดเงินออมที่นำมาลงทุนเพื่อสร้างทุนต่อ จึงต้องอาศัยการกู้เงินจากต่างประเทศ หรือการดึงดูดให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนโดยตรงในประเทศไทย แม้ว่าในช่วงปี 2541-2547 ประเทศไทยจะอยู่ในฐานะที่ดูเหมือนจะมีเงินออมเพียงพอในการลงทุน³ แต่ทั้งนี้ เป็นเพราะการลงทุนของประเทศอยู่ในระดับต่ำ (ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากที่มีการลงทุนในระดับที่สูงเกินระดับที่เหมาะสมในช่วงก่อนหน้านี้) โดยที่การออมของประเทศเพิ่มขึ้นน้อย โดยเฉพาะการออมของครัวเรือนและภาครัฐ และ (2) การที่ประเทศไทยขาดทุนประเภทที่จับต้องไม่ได้แต่มีมูลค่า (Intangible assets) โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสร้างแบรนด์ หรือแม้แต่องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการการผลิต การตลาด และการกระจายสินค้า ซึ่งการขาดแคลนทุนประเภทนี้ส่วนหนึ่งสะท้อนถึงการขาดการลงทุนในระดับที่เหมาะสมในการพัฒนาทุนมนุษย์และในระยะเวลาที่ยาวนานต่อเนื่อง

3

หรือดุลบัญชีเดินสะพัดมีฐานะเกินดุล

➤ **ดังนั้นเทคโนโลยีที่ติด (embody) มากับเครื่องจักรที่ต้องนำเข้ามาจากต่างประเทศนั้นจึงเป็นสิทธิบัตรของต่างชาติ ทำให้ทั้งรายจ่ายการนำเข้าเครื่องจักรและค่าใช้จ่ายค่ารอยัลตี้สูงขึ้นตามไปด้วยเมื่อมีการสะสมทุนเพิ่มขึ้น ในปัจจุบันบัญชีดุลการชำระเงินของประเทศแสดงว่ารายได้ทั้งผลตอบแทนจากการลงทุนในรูปของผลประโยชน์การและค่าใช้จ่ายค่ารอยัลตี้และเครื่องหมายการค้าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อีกนัยหนึ่งกล่าวได้ว่าผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ทุนในการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่จะเป็นของต่างชาติ โดยที่ผลประโยชน์ที่ตกแก่ประชาชน ชุมชน และประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็นค่าแรงงานและค่าวัตถุดิบจากภายในประเทศ ซึ่งมักจะมีสัดส่วนต่ำกว่าผลตอบแทนของทุนประเภทเทคโนโลยี องค์ความรู้ และเงินทุน และในกรณีที่แรงงานเป็นแรงงานไร้ฝีมือด้วยแล้วผลตอบแทนก็จะยิ่งต่ำ โดยที่บ่อยครั้งแรงงานต้องทำงานในบรรยากาศที่มีความเสี่ยงต่อสุขภาพ ในขณะที่ของเสียที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตก็จะกลายเป็นปัญหาและการะในการจัดการของประเทศไทยถ้าหากไม่มีกลไกทางภาษีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม รวมทั้งมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน**

➤ **การลงทุนเพื่อสะสมทุนเพิ่ม และการใช้ทุนเพื่อการผลิตส่วนใหญ่ยังเห็นการผลิตสินค้าอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ปิโตรเลียมและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งอุตสาหกรรมยานยนต์ ซึ่งแม้ว่าจะสร้างรายได้ให้กับประเทศ จากการส่งออก และการจ้างงาน แต่ก็มีความเสี่ยงที่ก่อให้เกิดมลภาวะสูง ดังนั้นจึงต้องประเมินผลตอบแทนจากการลงทุนและการใช้ทุนในสาขาการผลิตต่างๆ โดยคำนึงถึงต้นทุนด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย**

จากสถานการณ์และลักษณะการใช้ทุนดังกล่าว แสดงว่าประเทศไทยยังไม่ได้ใช้ทุนอย่างเต็มประสิทธิภาพ และขาดการต่อยอดเพื่อให้เกิดการสะสมทุนอย่างเต็มที่โดยอาศัยองค์ความรู้และคุณภาพของทุนมนุษย์ ประกอบกับประเทศไทยต้องพึ่งพาทุนทางการเงิน ทุนทางเทคโนโลยี และวัตถุดิบที่นำเข้าจากต่างประเทศมากขึ้น จึงทำให้เมื่อมีการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกิดขึ้น แต่มีรายได้เงินตราต่างประเทศจากการส่งออกสินค้าและบริการไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้เงินตราต่างประเทศเพื่อนำเข้าสินค้าและบริการจากต่างประเทศ ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาที่ประเทศมีการออมต่ำกว่าความต้องการที่จะลงทุน

การประเมินนี้แสดงถึงประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ 2 ประการที่ควรให้ความสำคัญในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 10 คือ

- (1) การระดมการออมโดยการเลือกสรรการใช้จ่ายในระดับที่เหมาะสม และเลือกแนวทางการออมที่เหมาะสม เป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการสร้างทุนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และ
- (2) การนำเงินออมหรือเงินทุนมาใช้ในการลงทุนอย่างเหมาะสม และสนับสนุนให้เกิดการใช้ทุนอย่างมีประสิทธิภาพและมีผลตอบแทนคุ้มค่าโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นต่อทุนทางสังคมและทุนทางสิ่งแวดล้อม เป็นอีกเงื่อนไขที่สำคัญในการสร้างทุนในอนาคต

ระดับชุมชน สถานภาพการใช้ทุนที่ประเมินจากระดับประเทศส่วนหนึ่งก็สะท้อนถึงข้อเท็จจริงว่าการสะสมทุนในระดับชุมชนที่ยังมีน้อย โดยส่วนใหญ่อยู่ในรูปของเครื่องมือทางการเกษตร/หัตถกรรม นอกจากนั้นการใช้ทุนโดยเฉพาะในกลุ่มของปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานในระดับชุมชนมักเป็นขนาดเล็ก อายุการใช้งานต่ำ ยังขาดประสิทธิภาพ และในหลายชุมชนการสร้างทุนไม่สอดคล้องกับเงื่อนไขหรือลักษณะของชุมชน ทำให้ในระดับภาพรวมของประเทศเป็นการสะสมทุนที่

กระจุกตัวอยู่ในสาขาเศรษฐกิจใหญ่ อย่างไรก็ตาม ในระยะหลังธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในชุมชนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จึงนับว่าเป็นการสะสมทุนในระดับท้องถิ่น ซึ่งผลของการใช้ทุนมักเกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชนนั้น ๆ เช่น การสร้างงานและการเพิ่มทักษะของประชาชน การสร้างค่านิยมหรือทัศนคติของประชาชนในชุมชนต่อประเภทของงานที่ทำและการสร้างรายได้ เช่นเดียวกับการใช้ทรัพยากรในชุมชน รวมทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมของชุมชน แต่อย่างไรก็ตามองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีที่แฝงอยู่ในเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่างๆ ของวิสาหกิจชุมชนก็ยังเป็นเพียงเทคโนโลยีขั้นพื้นฐาน และการสร้างทักษะให้กับประชาชนในชุมชนยังมีน้อย

ระดับครัวเรือน การสะสมทุนในระดับครัวเรือนยังกระจุกตัวอยู่ที่ครัวเรือนที่มีรายได้สูง โดยที่ครัวเรือนรายได้ต่ำยังมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย และมีปัญหาหนี้สิน จึงยังขาดการสะสมทุนทั้งในรูปแบบที่เป็นเงินออม หรือ ทั้งในรูปแบบของสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ ดังนั้นครัวเรือนในกลุ่มนี้จึงยังไม่มีความพร้อมที่จะลงทุนเพื่อสร้างอาชีพ การดูแลสุขภาพ หรือเพื่อการสร้างองค์ความรู้ให้กับลูกหลานได้เต็มที่ การลงทุนของภาครัฐเพื่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและทุนสาธารณะประเภทสถานศึกษา สถานพยาบาล รวมทั้งบุคลากรด้านการสอนและการแพทย์จึงมีความจำเป็น นอกจากนี้ครัวเรือนในชนบทยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินที่หลากหลายทำให้การออมยังมีรูปแบบที่จำกัดอยู่ที่การฝากเงินกับสถาบันการเงินหรือสหกรณ์ออมทรัพย์เป็นหลัก โดยที่ผลตอบแทนจากการออมอาจจะไม่สูงพอที่จะกระตุ้นการออมเท่าที่ควร ในขณะที่ในอีกด้านหนึ่งการเข้าถึงแหล่งสินเชื่อก็ยังมีจำกัด การพัฒนาการเงินหรือช่องทางสินเชื่อจุลภาคหรือรายย่อย (Micro financing and banking) จึงเป็นแนวทางสำคัญในการสนับสนุนการสร้างทุนในระดับครัวเรือนโดยเฉพาะครัวเรือนรากหญ้า

(2) สถานภาพทุนโครงสร้างพื้นฐาน

ระดับประเทศ

❖ ระบบโครงสร้างพื้นฐานของประเทศสามารถตอบสนองความต้องการของภาคเศรษฐกิจได้ในเชิงปริมาณ แต่ไม่ประหยัดและต้นทุนสูง

❖ การพัฒนาและการใช้งานโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจยังกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่เศรษฐกิจ/ฐานการผลิตใหญ่เป็นสำคัญ

❖ การขนส่งในรูปแบบที่หลากหลาย (Multi Modal) ยังไม่มีประสิทธิภาพและขาดการเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ

❖ การลงทุนด้านพลังงานโดยเฉพาะการพัฒนาพลังงานทางเลือกยังอยู่ในระดับต่ำ

ระดับชุมชนและครัวเรือน

❖ การกระจายของโครงสร้างพื้นฐานด้านสื่อสารไม่เท่าเทียมกัน ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ (Digital Divide) ซึ่งส่งผลต่อการเข้าถึงข่าวสาร ความรู้ และเป็นอุปสรรคในการเชื่อมโยงความรู้ในโลกกว้างสู่ชุมชน ประชาชนที่มีรายได้สูงและมีความรู้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มากกว่าประชาชนที่มีรายได้น้อยหรือมีความรู้ต่ำ

❧ มีปัญหาการคมนาคมเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบระหว่างชุมชน แหล่งผลิต และตลาด

❧ มีปัญหาขาดแคลนน้ำสะอาดเพื่อการอุปโภคและบริโภค

จากการประเมินสถานการณ์ของโครงสร้างพื้นฐานแสดงว่ายังมีความจำเป็นที่ประเทศไทยจะต้องลงทุนเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพิ่มขึ้น โดยเป็นการเพิ่มขึ้นทั้งในด้านปริมาณ คุณภาพ และการกระจายโครงสร้างพื้นฐานไปสู่ชุมชนต่างๆ อย่างเหมาะสมและขณะเดียวกันยังต้องสร้างความเข้าใจร่วมกันถึงการใช้ประโยชน์ของโครงสร้างพื้นฐานซึ่งเป็นสินทรัพย์สาธารณะอย่างเกื้อหนุนกันและกัน

3.2 สถานภาพทุนหรือสินทรัพย์ทางการเงิน

(1) ระดับประเทศ

❧ การประเมินในระดับภาพรวมของประเทศแสดงว่าสุทธิแล้วประเทศไทยมีสินทรัพย์ต่างประเทศน้อยกว่าหนี้สินต่างประเทศ โดยสินทรัพย์ส่วนใหญ่อยู่ในรูปเงินสด เงินฝาก และทุนสำรองระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นสินทรัพย์ที่มีความมั่นคง แต่ให้ผลตอบแทนต่ำ ขณะที่หนี้สินที่สำคัญได้แก่ การลงทุนโดยตรง (FDI) เงินกู้ยืมจากต่างประเทศ และเงินลงทุนในหลักทรัพย์ ซึ่งให้ผลตอบแทนที่สูงกว่าด้านสินทรัพย์ แต่ก็ยังเป็นผลตอบแทนที่เป็นของต่างชาติ ในขณะที่มีความเสี่ยงในการลงทุนสูงกว่าของสินทรัพย์ต่างประเทศที่ประเทศไทยถืออยู่ โดยที่ความเสี่ยงส่วนหนึ่งจะเป็นความเสี่ยงที่ประเทศไทยต้องเผชิญด้วยเช่นกัน เช่น การลงทุนที่ไม่ประสบความสำเร็จจะทำให้แรงงานต้องตกงาน หรือการลงทุนของต่างประเทศในตลาดหลักทรัพย์ในลักษณะของการเก็งกำไรก็กระทบเสถียรภาพของตลาดหลักทรัพย์และบรรยากาศการลงทุนในประเทศด้วยเช่นกัน

❧ การออมโดยรวมของประเทศลดลงจากระดับสูงสุดที่ร้อยละ 35 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศมาอยู่ที่ประมาณร้อยละ 30 ซึ่งเป็นระดับที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการลงทุนในอนาคต การขาดแคลนการออมจะเป็นปัญหาทั้งในระดับประชาชน และประเทศ โดยที่ในระดับประชาชนก็จะทำให้ขาดแคลนสินทรัพย์ที่จะสร้างทุนต่อในอนาคต และในระดับประเทศทำให้ต้องพึ่งพาทุนจากต่างประเทศ และการขาดแคลนเงินออมจะสร้างแรงกดดันให้อัตราดอกเบี้ยต้องสูงขึ้นและกลายเป็นต้นทุนที่สูงขึ้น

❧ การระดมทุนในตลาดการเงินไทยขาดความสมดุล โดยพึ่งพาระบบธนาคารพาณิชย์สูงกว่าการระดมทุนจากตลาดทุนมาก รวมทั้งการใช้ตราสารหนี้ระดมทุนของภาคเอกชนยังมีสัดส่วนน้อย จึงอาจทำให้เกิดปัญหาการกู้เงินระยะสั้นมาลงทุนในโครงการที่ใช้เวลานานก่อนที่จะได้รับผลตอบแทนหรือมีกระแสรายได้เข้ามา จึงเกิดปัญหาเกี่ยวกับการสร้างทุนที่เป็นสินทรัพย์ในรูปของเครื่องจักรอุปกรณ์ ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง และซอฟต์แวร์ได้ง่าย อย่างไรก็ตามในปัจจุบันสถานการณ์ปรับตัวดีขึ้นตามลำดับซึ่งเป็นผลจากนโยบายการพัฒนาตลาดทุนอย่างต่อเนื่อง

❧ การจัดสรรเงินทุนให้แต่ละภาคเศรษฐกิจมีความเหลื่อมล้ำกันมาก ภาคก่อสร้างและอสังหาริมทรัพย์สามารถระดมทุนจากตลาดทุนได้ในสัดส่วนสูง ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมซึ่งมีสัดส่วนต่อ GDP สูงสุดก็ยังคงใช้สินเชื่อจากสถาบันการเงินเป็นหลัก ส่วนภาคเกษตรกรรมได้รับจัดสรรเงินทุนในสัดส่วนน้อยมาก เนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนในระบบการเงินปกติได้

(2) ระดับชุมชน

➤ มีเพียงองค์กรการเงินระดับฐานรากและสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนให้กับคนในชุมชน

(3) ระดับครัวเรือน

➤ รูปแบบการออมของครัวเรือนเปลี่ยนไป โดยเงินฝากประจำลดลง แต่เป็นการออมในรูปแบบอื่นๆ ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า เช่น ประกันชีวิต เงินออมผูกพันระยะยาว และกองทุนรวม ในขณะที่เดียวกัน การถือครองตราสารทางการเงินที่เพิ่มขึ้นนี้ก็มาจากการเปลี่ยนพฤติกรรมจากที่เคยถือครองสินทรัพย์ประเภท ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างหรืออสังหาริมทรัพย์ ด้วยเช่นกัน

➤ ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำยังอยู่ในฐานะที่มีหนี้สินและขาดเงินออม ในปี 2547 หนี้สินของครัวเรือนที่มีหนี้สินคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 88.65 ของรายได้ครัวเรือน หรือประมาณ 10.6 เท่าของรายได้เฉลี่ยต่อเดือน และหนี้สินของครัวเรือนยากจนที่มีหนี้สินสูงถึง 16 เท่าของรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

3.3 สถานภาพทุนหรือสินทรัพย์ที่เป็น Intangibles (สินทรัพย์ที่ไม่สามารถจับต้องได้)

ระดับประเทศ

ทุนที่เป็น intangibles ในกรอบการพัฒนานี้จะให้ความสำคัญกับปัจจัยหลักที่จะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ดังนั้นการประเมินสถานภาพทุนนี้ในระดับประเทศจึงให้ความสำคัญกับประเด็นดังต่อไปนี้

(1) ประเมินว่าความสามารถของประเทศในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของไทยยังต่ำ เมื่อพิจารณาจากเครื่องชี้ต่างๆ ดังนี้

➤ จำนวนสิทธิบัตรที่จดมีน้อยแม้ว่าจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นก็ตาม โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่มีการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น ประเทศญี่ปุ่น และเกาหลี ซึ่งการมีสิทธิบัตรโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีจะสามารถเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและมูลค่าสินค้าของประเทศ นอกจากนี้ยังพบว่าสิทธิบัตรการประดิษฐ์ของไทยส่วนใหญ่เป็นการประดิษฐ์ที่ใช้เทคโนโลยีขั้นต้น เช่น เครื่องขุดเกล็ดปลา เครื่องสอยมะม่วง และสูตรการทำน้ำลูกยอ เป็นต้น ซึ่งสิทธิบัตรการประดิษฐ์ดังกล่าว เนื่องจากเป็นเพียงเทคโนโลยีขั้นต้น ดังนั้นการสร้างมูลค่าเพิ่มจากสิทธิบัตรดังกล่าวจึงไม่สูงมากนัก ดังนั้นประเทศจึงยังต้องพึ่งพาทุนประเภทนี้จากต่างประเทศในระดับสูง

➤ การลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาต่ำ จากข้อมูลค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาของประเทศไทยในช่วงปี 2542-2544 อยู่ในระดับเฉลี่ยประมาณปีละ 12,596 ล้านบาท คิดเป็นอัตราส่วนค่าใช้จ่ายการวิจัยและพัฒนาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (Gross Expenditure on Research and Development / Gross Domestic Product : GERD/GDP) เฉลี่ยประมาณ ร้อยละ 0.25 ต่อปี โดยค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาดังกล่าว เป็นการลงทุนโดยภาครัฐ ประมาณร้อยละ

60 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และประเทศในภูมิภาคเอเชีย เช่น เกาหลี มาเลเซีย และสิงคโปร์ เป็นต้น พบว่า ในประเทศที่พัฒนาแล้ว มีการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาในระดับประมาณ ร้อยละ 2.1-2.9 โดยประเทศ มาเลเซีย สิงคโปร์ ไต้หวัน และเกาหลี มีค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาเท่ากับร้อยละ 0.49, 2.12, 2.16 และ 2.92 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ตามลำดับ

๙๙ สัดส่วนผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศไทยต่อผู้สำเร็จการศึกษาด้านสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศจีน เกาหลีใต้ ไต้หวัน และสิงคโปร์ ประกอบกับ ผู้สำเร็จการศึกษบางส่วนก็ยังได้เข้าทำงานในสาขาวิชาชีพที่ศึกษามา และยังมีปัญหาเรื่องคุณภาพ กล่าวคือ ผู้สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้พื้นฐานเพียงพอต่อการนำมาใช้ในการทำงานเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น แต่ยังขาดความคิดริเริ่มและการประยุกต์ความรู้พื้นฐานที่เรียนมาในการปฏิบัติงานจริง เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรของสถาบันการศึกษายังคงเน้นความรู้ทางทฤษฎีที่สถาบันการศึกษาต้องการสอนเป็นหลักมากกว่าความรู้ในการปฏิบัติจริงในวิชาชีพหรือการทำงานที่ภาคอุตสาหกรรมต้องการ

๙๙ ขาดดุลการชำระเงินระหว่างประเทศทางเทคโนโลยี เนื่องจากประเทศไทยต้องซื้อเทคโนโลยีจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ ดังจะเห็นได้จากตัวเลขรายจ่ายค่าธรรมเนียมทางเทคโนโลยี ซึ่งประกอบด้วยค่าธรรมเนียมและค่าธรรมเนียมใบอนุญาต และค่าธรรมเนียมความรู้ทางเทคนิคของประเทศไทย ซึ่งในช่วงระยะเวลา 8 ปีที่ผ่านมา ค่าใช้จ่ายดังกล่าวเพิ่มขึ้นจาก 71,728 ล้านบาท ในปี 2538 มาเป็น 146,813 ล้านบาท ในปี 2546 ทำให้ประเทศไทยขาดดุลชำระเงินทางเทคโนโลยี (Technology Balance of Payment) ถึงประมาณ 114,312 ล้านบาท

(2) การเพิ่มคุณค่าของสินค้าโดยใช้เอกลักษณ์ไทย หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีน้อย เนื่องจากมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทในเรื่องการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นมีหลายหน่วยงาน อาทิ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม กระทรวงวัฒนธรรม และกระทรวงสาธารณสุข จึงทำให้การกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกันไม่ชัดเจน ซึ่งส่งผลให้การนำเอกลักษณ์ไทย หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นไปเพิ่มมูลค่าสินค้ามีเฉพาะผู้ผลิตในวงจำกัด

(3) ขาดการออกแบบและการมียี่ห้อหรือแบรนด์ที่เป็นของไทย เนื่องจากการผลิตสินค้าของไทยส่วนใหญ่เป็นลักษณะรับจ้างผลิต หรือผลิตสินค้าที่มีมูลค่าไม่สูงนัก จึงสะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยังขาดการออกแบบและการสร้างแบรนด์ที่เป็นของไทยโดยตรง ดังนั้นในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าไทยให้มากขึ้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาการออกแบบและการมียี่ห้อของไทยให้ก้าวหน้าต่อไป และในปัจจุบันยังต้องรับจ้างผลิตโดยใช้แบรนด์ต่างประเทศ

3.4 การประเมินสภาพภาพของทุนด้านแรงงาน/ทรัพยากรมนุษย์

(1) สัดส่วนผู้มีงานทำที่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีในปี 2547 อยู่ที่ร้อยละ 9.3 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 7.2 ในปี 2541 และร้อยละ 8.0 ในปี 2544 อย่างไรก็ตาม สัดส่วนกำลังแรงงานที่มีระดับการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าในปี 2547 สูงถึงร้อยละ 61.9 ซึ่งแสดงว่าประเทศไทยยังต้องพึ่งพาแรงงานไร้ฝีมือหรือทักษะต่ำเป็นสัดส่วนที่สูง

ตารางแสดงสัดส่วนผู้มีงานทำจำแนกตามระดับการศึกษา

	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547
ประถมและต่ำกว่า	70.3	69.4	67.8	65.9	64.6	62.9	61.9
มัธยมต้น	12.1	12.2	12.9	13.0	13.3	13.8	14.1
มัธยมปลาย	4.6	5.0	5.6	6.5	6.8	7.4	7.8
อาชีวศึกษา	3.2	3.1	3.1	3.3	3.3	3.3	3.2
วิชาชีพชั้นสูง	2.6	2.8	2.9	3.2	3.7	3.8	3.8
มหาวิทยาลัย	7.2	7.5	7.7	8.0	8.3	8.7	9.3
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ : ประมวลผลโดยสำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต, สศช.

(2) โครงสร้างผู้มีงานทำจำแนกสายการผลิต สาขาเกษตรกรรมที่มีสัดส่วนในผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศประมาณร้อยละ 9.3-10.4 ในช่วงปี 2541-2547 แต่มีจำนวนผู้มีงานทำสูงถึงร้อยละ 38.9-44.7 ของผู้มีงานทำในช่วงเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าผลิตภาพหรือประสิทธิภาพแรงงานในสาขาเกษตรกรรมยังอยู่ในระดับต่ำ

ขณะที่สาขานอกภาคเกษตรที่รองรับผู้มีงานทำประมาณร้อยละ 54.7-61.1 ในช่วงปี 2541-2547 แต่มีสัดส่วนในผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศถึงร้อยละ 89.6-90 แสดงให้เห็นว่าสาขาการผลิตนอกภาคเกษตรบางสาขาเป็นสาขาการผลิตที่ใช้ปัจจัยทุนเข้มข้น (Capital intensive) โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกที่จำเป็นต้องใช้วัตถุดิบและปัจจัยการผลิตจากต่างประเทศสูง ซึ่งหากไม่สามารถเชื่อมโยงให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของไทยแล้ว จะทำให้พฤติกรรมการบริโภคของประเทศที่มีความโน้มเอียงในการบริโภคสินค้าที่มีแบรนด์เนมจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และส่งผลต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศในอนาคต

ตารางแสดงสัดส่วนผู้มีงานทำจำแนกตามสาขาการผลิต

	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547
สาขาเกษตรกรรม	44.7	45.3	44.4	42.2	41.6	40.1	38.9
นอกเกษตรกรรม	55.3	54.7	55.6	57.8	58.4	59.9	61.1
- เหมืองแร่	0.1	0.2	0.1	0.1	0.2	0.2	0.2
- หัตถอุตสาหกรรม	15.2	15.0	16.0	17.7	17.8	18.3	18.4
- การก่อสร้าง	5.4	4.6	4.8	4.9	5.2	5.5	5.9
- สาธารณูปโภค	0.7	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5
- การค้าและการธนาคาร	15.3	15.5	15.6	14.0	14.4	14.7	15.2
- การขนส่ง	3.3	3.3	3.1	3.2	3.1	3.1	3.2
- การบริการ และอื่น ๆ	15.3	15.6	15.4	17.4	17.3	17.6	17.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ : ประมวลผลโดยสำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต, สศช.

(3) โครงสร้างผู้มีงานทำจำแนกตามกลุ่มอายุ

ตารางแสดงสัดส่วนผู้มีงานทำจำแนกตามอายุ

	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547
15-19	5.9	5.3	5.3	5.4	4.8	4.5	4.8
20-24	12.2	12.1	11.6	11.5	11.4	11.3	10.9
25-29	14.6	14.6	14.5	14.6	14.3	14.3	13.9
30-34	14.4	14.3	14.3	14.1	14.2	14.1	14.1
35-39	13.4	13.5	13.4	13.3	13.3	13.3	13.2
40-44	12.0	12.2	12.2	12.3	11.7	11.9	12.0
45-49	9.6	9.8	10.1	10.0	11.0	10.9	10.5
50-54	7.0	7.3	7.6	7.6	7.8	8.0	8.1
55-59	5.4	5.2	5.2	5.2	5.3	5.5	5.7
60+	5.5	5.5	5.8	5.9	6.2	6.4	6.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ : ประมวลผลโดยสำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต, สศช.

(4) ผลผลิตภาพแรงงานของประเทศไทยในช่วงปี 2524 – 2545

โดยรวมผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยของประเทศไทยในช่วงปี 2524 – 2545 เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.06 โดยผลิตภาพแรงงานของทุกสาขาเพิ่มขึ้น ยกเว้นสาขาก่อสร้างและสาขาบริการที่ผลิตภาพแรงงานลดลง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของผลิตภาพแรงงานในแต่ละช่วงเวลาแล้วพบว่าผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยเพิ่มขึ้นสูงโดยในช่วงปี 2530 – 2539 เพิ่มขึ้นร้อยละ 7.5 แต่ลดลงร้อยละ 4.7 ในช่วงปี 2540 – 2541 ซึ่งเป็นช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ โดยที่ผลิตภาพแรงงานเกือบทุกสาขาการผลิตลดลง ยกเว้นสาขาเกษตรกรรม เหมืองแร่และย่อยหิน และสาขาการบริหารราชการแผ่นดิน อย่างไรก็ตาม ผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยได้ปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ เฉลี่ยร้อยละ 1.3 ในช่วงปี 2542 – 2544 และเป็นร้อยละ 4.0 ในปี 2545

➤ **สาขาเกษตรกรรม** ผลิตภาพแรงงานเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง แต่ชะลอตัวลงในช่วงปี 2540 – 2541 โดยเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 0.9 แต่ได้ปรับตัวดีขึ้นมากในช่วงปี 2542 – 2544 และปี 2545 ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.9 และ 0.9 ตามลำดับ

➤ **สาขาเหมืองแร่และย่อยหิน** ผลิตภาพแรงงานเพิ่มขึ้นในทุกช่วง โดยเฉพาะในช่วงปี 2524 – 2529 ผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยได้เพิ่มขึ้นสูงมากเฉลี่ยร้อยละ 32.7 อย่างไรก็ตามในระยะต่อมาผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยได้ชะลอตัวลงโดยเป็นเฉลี่ยร้อยละ 7.9 ในช่วงปี 2530 – 2544 และลดลงในปี 2545 ร้อยละ 18.7

➤ **สาขาหัตถอุตสาหกรรม** ผลิตภาพแรงงานโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ก่อนหน้าที่ประเทศจะประสบภาวะวิกฤต โดยระหว่างปี 2524 – 2539 ผลิตภาพแรงงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.3 แต่ลดลงค่อนข้างมากร้อยละ 4.1 ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 – 2541 อย่างไรก็ตามผลิตภาพ

แรงงานเฉลี่ยได้ปรับตัวขึ้นอย่างช้า ๆ เมื่อเศรษฐกิจปรับตัวดีขึ้นในช่วงปี 2542-2544 และปรับตัวดีขึ้นชัดเจนในปี 2545 ทั้งนี้อุตสาหกรรมที่มีผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยเพิ่มขึ้นสูง ได้แก่ อุตสาหกรรมโรงกลั่นน้ำมัน เคมีภัณฑ์ ยาสูบ ผลิตภัณฑ์ยาง เครื่องจักร อุปกรณ์ขนส่งและยานยนต์ เป็นต้น สำหรับอุตสาหกรรมที่มีผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยลดลง ได้แก่ อุตสาหกรรมไม้และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากไม้ และเครื่องเรือนที่ทำจากไม้

❖ **สาขาก่อสร้าง** ผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยของสาขาได้ลดลงตั้งแต่ตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นมา และลดลงมากถึงเฉลี่ยร้อยละ 13.6 ในช่วงปี 2540 – 2541 และลดลงต่อเนื่องถึงปี 2545

❖ **สาขาไฟฟ้า ประปา และโรงแยกก๊าซ** ผลิตภาพแรงงานเพิ่มขึ้นสูงตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นมา แต่ได้ลดลงร้อยละ 13.5 ในช่วงปี 2540 – 2541 อย่างไรก็ตามในช่วงปี 2542 – 2544 ผลิตภาพแรงงานโดยเฉลี่ยปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นร้อยละ 27.5 และเป็นร้อยละ 22.2 ในปี 2545

❖ **สาขาส่งและคมนาคม** ผลิตภาพแรงงานปรับตัวเพิ่มขึ้นต่อเนื่องในช่วงก่อนวิกฤต ยกเว้นในช่วงปี 2540 – 2541 ผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยลดลงร้อยละ 2.1 แต่ได้ปรับตัวเพิ่มขึ้นสูงเป็นร้อยละ 6.0 ในช่วงปี 2542 – 2544 และเป็นร้อยละ 6.6 ในปี 2545

❖ **สาขาค้าส่งและค้าปลีก** ในช่วงปี 2524 – 2529 ผลิตภาพแรงงานของสาขาค้าส่งและค้าปลีกลดลงร้อยละ 1.1 แต่ได้ปรับตัวเพิ่มขึ้นในช่วงปี 2530 – 2539 ร้อยละ 4.2 แต่ได้ลดลงอีกครั้งในช่วงปี 2540 – 2541 ร้อยละ 10.9 และได้ปรับตัวขึ้นเป็นร้อยละ 1 ในช่วงปี 2542 – 2544 ก่อนที่จะลดลงในปี 2545 ร้อยละ 4.1

❖ **สาขาธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์** ผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยเพิ่มขึ้นสูงในช่วงปี 2530 – 2539 ร้อยละ 14.3 แต่ได้ปรับตัวลดลงรุนแรงในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 – 2541 ร้อยละ 26.8 และลดลงต่อเนื่องในช่วงปี 2542 – 2544 ร้อยละ 9.1 อย่างไรก็ตามในปี 2545 ผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยได้ปรับตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 13.3

❖ **สาขาที่อยู่อาศัย** ผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยเพิ่มขึ้นสูงในช่วงปี 2524 – 2529 ร้อยละ 23.6 และชะลอตัวลงเป็นร้อยละ 3.4 ในช่วงปี 2530 – 2539 ซึ่งต่อมาเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยได้ลดลงรุนแรง และลดลงต่อเนื่องถึงปี 2545 แต่ลดความรุนแรงลง โดยในช่วงปี 2540 – 41 ลดลงร้อยละ 39.9 และลดลงต่อเนื่องร้อยละ 3.2 ในปี 2542 – 2544 และลดลงร้อยละ 10.2 ในปี 2545

❖ **สาขาบริการ** ผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยในช่วงปี 2524 – 2529 เพิ่มขึ้นในระดับต่ำร้อยละ 1.3 และได้ลดลงในช่วงปี 2540 – 2541 ร้อยละ 4.9 และลดลงต่อเนื่องในช่วงปี 2542 – 2544 ร้อยละ 4.0 สำหรับปี 2545 ผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.8

ตารางแสดงการเปลี่ยนแปลงผลิตภาพแรงงานรายสาขาในช่วงปี 2524-2545

อัตราการเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	2524-2545	2524-2526	2527-2533	2534-2541	2542-2545
สาขาเกษตร	4.02	1.30	1.97	7.28	3.15
การทำเหมืองแร่และเหมืองหิน	13.45	10.59	24.66	10.92	1.05
การหัตถอุตสาหกรรม	3.16	6.92	3.94	1.42	2.47
การก่อสร้าง	-2.53	4.31	1.80	-8.43	-3.43
การไฟฟ้า ก๊าซ และการประปา	8.49	-7.52	14.17	0.69	26.13
การขนส่งและคมนาคม	4.06	-1.39	5.97	3.41	6.14
การค้าส่งและการค้าปลีก	0.57	-0.07	5.12	-2.76	-0.28
สาขาการเงินและตัวกลางทางการเงิน	2.12	-3.71	10.58	-0.30	-3.47
Ownership	3.44	54.16	5.07	-12.82	-4.92
การบริหารราชการแผ่นดินและการป้องกันประเทศ	1.85	-3.77	4.19	0.19	5.28
บริการ	-0.03	-1.64	3.42	-1.03	-2.84
ผลิตภาพแรงงานรวมของประเทศ	4.06	1.94	5.61	4.55	1.98

ที่มา : โครงการศึกษาความเชื่อมโยงเศรษฐกิจมหภาคและประสิทธิภาพการผลิตรายสาขา

(5) นอกจากนี้ประเมินว่าการขาดความคิดสร้างสรรค์ และการคิดค้นประดิษฐ์ที่ยังมีน้อย รวมทั้งการนำเอาวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ไทยมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการยังมีน้อย ทำให้การเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการยังมีน้อย

จากการประเมินสถานภาพและการใช้ทุนทางเศรษฐกิจทั้ง 4 ประเภทแสดงว่าคุณภาพทุนของประเทศไทยยังอยู่ในระดับต่ำ การใช้ทุนยังขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากสาเหตุที่สำคัญคือ โดยเฉลี่ยแรงงานยังขาดทักษะ ขาดองค์ความรู้และการนำเอาองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์ยังมีจำกัด ในขณะที่การพัฒนานวัตกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังมีน้อย จึงยังต้องพึ่งพาต่างชาติมากในเรื่องแบรนด์ สิทธิทางการค้าจากต่างประเทศ และวิทยาการต่างๆ ดังนั้นผลตอบแทนสุทธิจากการลงทุนที่เป็นของประเทศไทย ชุมชนไทย และแรงงานไทยจึงยังอยู่ในระดับต่ำเนื่องจากผลตอบแทนส่วนหนึ่งต้องไหลกลับออกไปยังต่างประเทศ ในขณะที่การลงทุนโดยวิสาหกิจชุมชนหรือวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมซึ่งเป็นกิจการของคนไทยยังเป็นการลงทุนที่มีผลตอบแทนต่ำเนื่องจากยังขาดวิทยาการ นวัตกรรม และการบริหารจัดการที่เหมาะสมทั้งในด้านการผลิต การตลาดและการส่งมอบหรือการกระจายสินค้า นอกจากนี้การขาดการบริหารจัดการภาคการเงินที่เหมาะสม และความไม่สมดุลในการพัฒนาตลาดเงินและตลาดทุนทำให้ยังไม่สามารถใช้เครื่องมือทางการเงินในการสนับสนุนให้เกิดการระดมทุนไปสู่สาขาการผลิตที่มีประสิทธิภาพได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งยังต้องเร่งพัฒนาช่องทางในการสนับสนุนสินเชื่อสำหรับรายย่อย (Micro credit/banking) เพื่อให้กลุ่มรายย่อยและรากหญ้ามีโอกาสและช่องทางในการพัฒนาทุนของตนได้มากขึ้น โดยที่ในขณะเดียวกันก็ต้องจูงใจให้เกิดการออมซึ่งนับเป็นการสร้างทุนต่อให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และจากการประเมินแสดงให้เห็นว่าหลักการที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาทุนที่ทุกภาคีการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงคือ การลงทุนอย่างสมดุลใน 3 ด้าน ประกอบด้วย

➤ การลงทุนเพื่อพัฒนาทุนทางกายภาพและสินทรัพย์ทางการเงินซึ่งมีความเชื่อมโยงถึงกัน (Physical and the closely associated financial capital) ซึ่งในที่นี้รวมถึงการพัฒนาสถาบันการเงิน และความลื่นไหลการเงินในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งมีความจำเป็นต่อการพัฒนา

➤ การลงทุนในทรัพยากรมนุษย์และทุนทางสังคมซึ่งมีความเชื่อมโยงถึงกัน (Human and the closely associated social capital)

➤ การลงทุนในการพัฒนาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางสิ่งแวดล้อมซึ่งมีความเชื่อมโยงถึงกัน (Natural and the closely associated environmental capital)

4 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อทุนทางเศรษฐกิจและการกำหนดประเด็นหรือบริบทหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจไทยในระยะต่อไป

จากการวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงปัจจัยแวดล้อมของการพัฒนาทั้ง 5 ด้าน⁴ พบว่าประเด็นหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในระยะต่อไป ประกอบด้วย 4 เรื่องสำคัญ ดังนี้

4.1 ศตวรรษแห่งเอเชีย (Asian Century) : ภายใต้แนวโน้มที่ประเทศเศรษฐกิจใหม่ (emerging economies) ต่างๆ ยังดำเนินนโยบายในการสร้างความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนทั้งในรูปข้อตกลงการค้าเสรีแบบทวิภาคี (Bilateral Free Trade Agreement) ข้อตกลงการค้าแบบพหุภาคี (Multilateral Agreement) และในระดับภูมิภาค (Regionalization) จะทำให้การรวมตัวทางการค้าและการลงทุนทั้งในระดับสองประเทศ ระดับภูมิภาคและและการรวมตัวทางการค้าหลายฝ่ายมีความเข้มข้นและมีบทบาทชัดเจนมากขึ้น และที่สำคัญในระยะต่อไปจะเกิดเป็นเครือข่ายทางเศรษฐกิจและการค้าในระดับโลกที่สำคัญ 3 กลุ่มที่จะถ่วงดุลอำนาจการต่อรองกัน (A Triangular Balance) ประกอบด้วย (1) กลุ่มสหภาพยุโรปที่มีการขยายครอบคลุมจำนวนสมาชิกจากยุโรปตะวันออกเพิ่มขึ้น (Eastward expansion of EU) (2) กลุ่มการค้าเสรีอเมริกา (FTAA) และ (3) กลุ่มการค้าเสรีเอเชีย (Asia Plus) ทั้งนี้ ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่จะมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ดังนี้

➤ การแข่งขันเพื่อจะเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมระหว่าง 3 ขั้วอำนาจจะมีความเข้มข้นมากขึ้น และการแข่งขันในฐานะประเทศเดียวจะขาดอำนาจการต่อรอง ดังนั้นความเชื่อมโยงของเศรษฐกิจไทยกับภูมิภาคเอเชียในฐานะเครือข่ายเชิงกลยุทธ์จะเป็นแนวทางที่สำคัญ โดยที่การเชื่อมโยงด้านการผลิตและการค้านั้นต้องเป็นความเชื่อมโยงหรือรวมตัวทั้งในแนวดิ่งและแนวนอน (Vertical and horizontal integration)

➤ เศรษฐกิจจีนและอินเดียที่มีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่องจะทำให้กลุ่มเศรษฐกิจเอเชียเป็นเครื่องจักรใหม่ที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลกที่สำคัญ (New Engine of World Economic Growth) ประเทศไทยจะต้องดำเนินนโยบายการค้าและการลงทุนที่สร้างเครือข่ายกับ

⁴ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำ “กรอบยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในระยะ 4 ปี (2548-2551)” ขึ้นเพื่อศึกษาการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทยในภาพรวม โดยส่วนหนึ่งได้มีการศึกษาถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงของ 5 บริบทการพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย บริบทด้านการรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงในตลาดเงินของโลก บริบทด้านเทคโนโลยี บริบทด้านสังคม บริบทด้านสิ่งแวดล้อม และบริบทด้านแนวโน้มพฤติกรรมของผู้บริโภค

ประเทศทั้งสองดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันการแข่งขันจากทั้งสองประเทศนี้ก็จะรุนแรงและมีความได้เปรียบมากขึ้นจากความได้เปรียบด้านทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งการได้เปรียบจากความเป็นตลาดใหญ่ ดังนั้นประเทศไทยต้องให้ความสำคัญกับการลงทุนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งการสร้างบรรยากาศทางเศรษฐกิจที่คล่องตัว และมีเสถียรภาพ

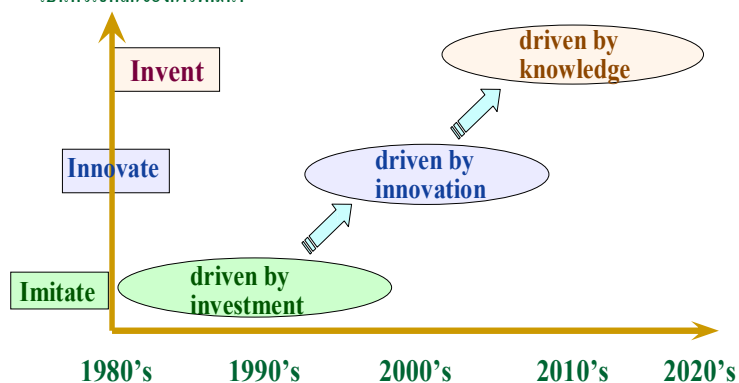
❖ ตลาดการค้าขายตัวและโอกาสทางการค้าภาคธุรกิจมากขึ้น มีการย้ายฐานการผลิต และความร่วมมือด้านการค้าและการลงทุนในกลุ่มภูมิภาค การสะสมทุนจะเกิดขึ้นอย่างไรพรอมแดนระหว่างประเทศต่างๆ ในภูมิภาค แต่ทั้งนี้ประเทศไทยจะได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่ก็ต่อเมื่อธุรกิจมีความสามารถในการแข่งขัน/การผลิตมีประสิทธิภาพ สินค้ามีคุณภาพ มีลักษณะเฉพาะ นโยบายรัฐบาลรวมถึงกฎระเบียบเอื้ออำนวยต่อการลงทุน

❖ การย้ายฐานการผลิตภายในภูมิภาคเอเชียเองก็ทำได้ง่ายขึ้น ทำให้มีความเสี่ยงจากการย้ายฐานการผลิตไปยังแหล่งที่มีแรงจูงใจในการลงทุนดีกว่า ในขณะที่การแข่งขันทางด้านการค้าก็มีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจไทยต้องปรับตัวให้การใช้ทุนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีการพัฒนาทุนมนุษย์และองค์ความรู้ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนา intangible assets อย่างต่อเนื่อง

4.2 เศรษฐกิจและสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based economic and social development) : ภายใต้งานโน้มกระแสโลกาภิวัตน์ การค้า และการลงทุนเสรีที่เข้มข้นขึ้น จะส่งผลให้มีการเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศของสินค้าและบริการ องค์ความรู้/สารสนเทศ/เทคโนโลยี แรงงาน/คน และ เงินทุน อย่างเสรีมากขึ้น ดังนั้นการผลิตด้วยต้นทุนต่ำเป็นหลักจะไม่สามารถแข่งขันและเกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่องอีกต่อไป ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรม การร่วมทุนแบบใหม่ และการเสริมสร้างองค์ความรู้ โดยนำมาใช้ผสมผสานร่วมกับจุดแข็งหรือลักษณะเด่นของเศรษฐกิจและสังคมไทย เช่น วัฒนธรรม และลักษณะของความเป็นไทย เพื่อสร้างมูลค่าของสินค้าและบริการ

◎ ทิศทางการลงทุน

การลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ : การพัฒนาเศรษฐกิจเคลื่อนจากการลงทุนเพื่อสะสมทุนเพิ่มขึ้น (investment-driven หรือ capital accumulation) ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม (innovation-driven) และในระยะต่อไปด้วยการขับเคลื่อนด้วยองค์ความรู้ (knowledge-driven) ซึ่งกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถ จริยธรรม และคุณธรรมจะเป็นหัวใจหลักของการพัฒนา

4.3 สังคมผู้สูงอายุ ปัญหาการออม และผลิตภาพการผลิต (Aging, dis-savings, and productivity) : ประเทศที่พัฒนาแล้วได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว โดยเฉพาะในยุโรป ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ และกำลังเผชิญกับปัญหาความไม่เพียงพอของกองทุนเกษียณอายุ ค่าใช้จ่ายรัฐบาลในเรื่องสาธารณสุข และการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้น ในขณะที่ประสิทธิภาพแรงงานโดยเฉลี่ยลดลง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การสร้างและเพิ่มศักยภาพของทุน นัยสำคัญของการที่ประชากรโลก เข้าสู่สังคมสูงอายุต่อประเทศไทย มีหลายประการ เช่น (1) โอกาสทางธุรกิจในการขยายตลาดสินค้าและบริการสำหรับผู้สูงอายุซึ่งมีขนาดใหญ่ขึ้น (2) ภาวะการออมของโลกจะลดลง และกดดันให้อัตราดอกเบี้ยสูงขึ้นโดยเฉพาะในประเทศที่เข้าสู่สังคมสูงอายุก่อน และดึงดูดการเคลื่อนย้ายเงินทุนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่การเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศมีความเสรีมากขึ้น จึงเป็นแนวโน้มที่เกิดการแข่งขันเงินทุน (3) ภายใต้แนวโน้มที่กำลังคนสามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรี ประเทศซึ่งเข้าสู่สังคมสูงอายุมีแนวโน้มที่จะดำเนินนโยบายดึงดูดการอพยพและย้ายถิ่นเข้าสู่ประเทศของตน จึงมีแนวโน้มของการแข่งขันเพื่อแย่งชิงแรงงานคุณภาพและในวัยกำลังทำงานเช่นกัน และ (4) ประสบการณ์ของการเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเป็นประสบการณ์ (lesson learned) สำหรับประเทศไทยที่ต้องเร่งกำหนดแนวนโยบายในเรื่องการกระตุ้นการออม และการปฏิรูปกองทุนบำเหน็จบำนาญและกองทุนประกันสังคม รวมทั้งการเตรียมค่าใช้จ่ายรัฐบาลเพื่อรองรับภาระด้านสาธารณสุขที่จะเพิ่มขึ้น เป็นต้น รวมทั้งการเร่งเพิ่มประสิทธิภาพแรงงานในวัยทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อชดเชยผลกระทบที่เกิดจากสัดส่วนวัยทำงานที่มีแนวโน้มลดลง และการเตรียมการเพื่อให้อยู่ในวัยทำงานเป็นระยะเวลานานขึ้น เช่น การเกษียณอายุในวัย 65 ปี เป็นต้น

สัดส่วนประชากรวัยสูงอายุของประเทศเพิ่มขึ้นก็อาจส่งผลให้การเติบโตทางเศรษฐกิจชะลอตัวลงได้เนื่องจากสัดส่วนประชากรในวัยทำงานลดลงและประสิทธิภาพแรงงานโดยเฉลี่ยลดลง ดังเช่นที่เกิดขึ้นแล้วในประเทศญี่ปุ่น ดังนั้นการเพิ่มผลิตภาพแรงงานในช่วงที่ประชากรวัยแรงงานยังมีสัดส่วนที่สูงอยู่จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนและต้องดำเนินการต่อเนื่อง เพื่อให้ประเทศสามารถเพิ่มผลิตภาพและต่อยอดได้อย่างต่อเนื่องแม้ว่าในยามที่สัดส่วนของผู้สูงอายุจะสูงขึ้น ประกอบกับปัจจุบันประเทศไทยมีปัญหาด้านการออมสุทธิทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชนต่อ GDP ลดลง เนื่องจากรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีเพิ่มขึ้นน้อยกว่ารายจ่าย และมีแนวโน้มว่าเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุสัดส่วนการออมจะลดลงตามวัฏจักรชีวิตที่ประชาชนมีแนวโน้มที่จะออมน้อยลงในยามเข้าสู่วัยสูงอายุและวัยชรา และมีการนำเงินออมออกมาใช้ ในขณะที่ภาครัฐเองก็มีแนวโน้มที่จะมีภาระค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุขเพิ่มขึ้นเมื่อประเทศเข้าสู่สังคมสูงอายุ ซึ่งจะทำให้การออมภาครัฐมีแนวโน้มลดลง ดังนั้นภาครัฐจึงควรเร่งหามาตรการที่จะส่งเสริมให้มีการออมให้เกิดขึ้นก่อนที่จะเกิดปัญหาในอนาคต

4.4 ประสิทธิภาพการใช้พลังงานและการพัฒนาพลังงานทางเลือก (Green, energy-saving trend): ความต้องการใช้พลังงานภายในประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้มีการนำเข้าเพื่อรองรับความต้องการและการขยายตัว โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมและภาคการขนส่ง และเป็นความเสี่ยงต่อการที่การสร้างรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศจะไม่เพียงพอต่อรายจ่ายในรูปของเงินตราต่างประเทศ (การขาดดุลบัญชีเดินสะพัด) นอกจากนี้การพลังงานเชื้อเพลิงเป็นจำนวนมากยังส่งผลในทางลบต่อสภาวะแวดล้อม จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาพลังงานทางเลือกเพื่อลดการพึ่งพาพลังงานนำเข้า ซึ่งในขณะเดียวกันการพัฒนาพลังงานทางเลือกนั้นก็ต้องคำนึงถึงทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืน ความปลอดภัย และความมั่นคงในการใช้พลังงานประกอบกันอย่างเป็นระบบ

5

ความเชื่อมโยงระหว่างทุนทางเศรษฐกิจ สังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ในการผลิตและการใช้สินค้าและบริการ

5.1 ความเชื่อมโยง: ในกระบวนการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อสนองความต้องการของประชาชนในประเทศ และเพื่อสร้างรายได้เงินตราต่างประเทศจากการส่งออกไปยังตลาดโลกนั้น ต้องใช้ทุนทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบ อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของผลผลิตและรายได้ที่สร้างขึ้นนั้นไม่สามารถใช้เป็นเครื่องวัดความสุขหรือสวัสดิการสังคมที่ดีได้ แต่ตัวชี้วัดความสุขที่สำคัญคือสวัสดิการสังคม (welfare)⁵ หรือความอยู่ดีมีสุขของประชาชนนั่นเอง ซึ่งสวัสดิการสังคมจะเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการขยายตัวของเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพและยั่งยืนได้ หากการพัฒนาเศรษฐกิจสามารถสร้างรายได้ส่วนเกินได้เพียงพอเพื่อไปเสริมสร้างสวัสดิการสังคมให้เกิดขึ้น ซึ่งมีฉะนั้นแล้วสวัสดิการสังคมอาจจะไม่เพิ่มขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจ

ในขณะเดียวกัน การสร้างรากฐานทุนทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะ ที่ดิน ป่าไม้ แร่ธาตุ และน้ำ ให้เป็นวัตถุดิบและปัจจัยการผลิตของภาคเศรษฐกิจได้อย่างมีคุณภาพนั้นเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน เนื่องจากทรัพยากรที่เสื่อมโทรมลงหมายถึงต้นทุนทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้น ดังนั้นการดูแลทรัพยากรธรรมชาติให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืนจึงเป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมกัน

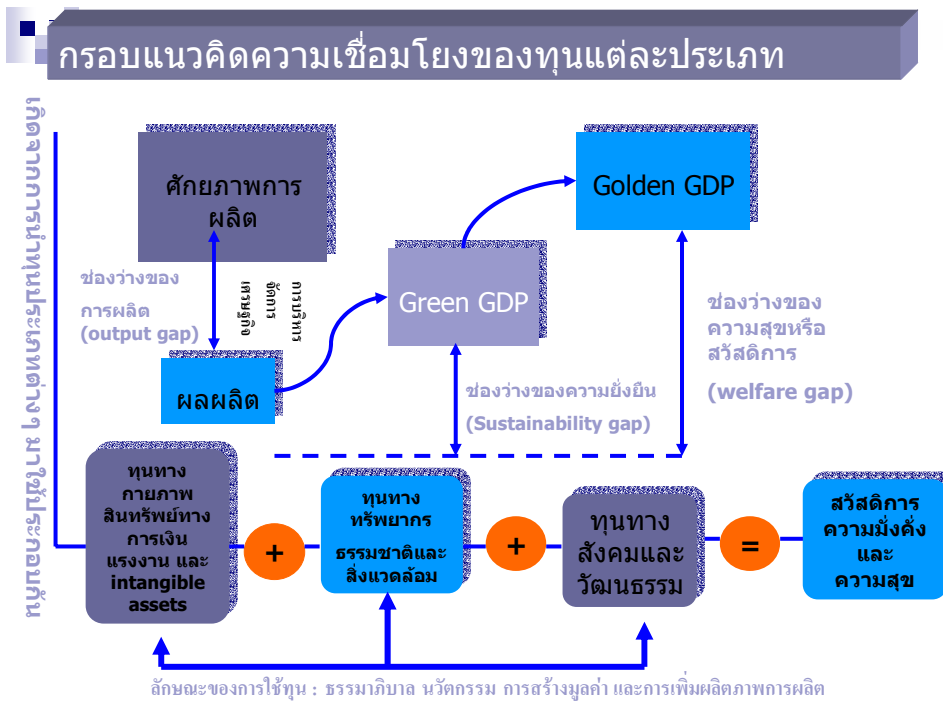
5.2 หลักการ: การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกับการเพิ่มหรือพัฒนาสวัสดิการสังคม และการดูแลทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ คือการพัฒนาทุนต่างๆ ในรูปแบบที่เหมาะสมตามหลักการที่สำคัญ ดังนี้

(1) ทุนมนุษย์ต้องมีศักยภาพและธรรมาภิบาล (labor productivity and good governance) มีการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยี โครงสร้างพื้นฐาน กฎระเบียบ และการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการรักษาสิ่งแวดล้อมตามหลัก “ผู้ที่สร้างมลภาวะคือผู้ที่ต้องรับผิดชอบจ่ายภาษีสิ่งแวดล้อม polluter pay principle (PPP)” ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะสนับสนุนการสะสมทุนเศรษฐกิจให้เกิดในระดับที่เหมาะสมในแต่ละสาขาการผลิต รวมทั้งเป็นกรอบให้มีการใช้ทุนทุกประเภทอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และมีผลตอบแทนของการลงทุนที่คุ้มค่าเพื่อช่วยสร้างทุนในอนาคตได้

(2) ในขณะเดียวกัน การใช้ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพก็ต้องอาศัยทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพและธรรมาภิบาล (labor productivity and good governance) การส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาวัตกรรมและเทคโนโลยี โครงสร้างพื้นฐาน กฎระเบียบ และการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเช่นกัน มีฉะนั้นแล้ว การใช้ทุนทางสังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเพื่อการผลิตสินค้าและบริการอย่างสิ้นเปลืองและเสื่อมโทรมก็จะลดผลิตภาพแรงงานและทุนอื่นในอนาคต หรือกลายเป็นต้นทุนในอนาคตได้ และจะส่งผลให้ค่าจ้างแรงงานที่แท้จริง (real effective wage) สูงขึ้นโดยที่ผลิตภาพไม่เพิ่มขึ้น อาทิ แรงงานที่มีปัญหาสุขภาพจะทำให้ค่าใช้จ่ายประกันสังคมต้องเพิ่มสูงขึ้น และส่งผลให้ผลตอบแทนของการลงทุนในอนาคตต่ำลง หรือการ

⁵ สวัสดิการสังคมประกอบด้วย (1) ความยั่งยืนของ การใช้จ่ายหรือการมีกินมีใช้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม และ (2) ความมีคุณภาพ การกระจายอย่างเป็นธรรม และความมีเสถียรภาพ ของการใช้จ่าย การพัฒนาของทรัพยากรมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม

ขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความเสี่ยงกับอัตราเงินเฟ้อที่อาจสูงขึ้นอันเนื่องมาจากการผลิตต่อหน่วยที่เพิ่มขึ้นจะลดราคาล้างซื้อและสวัสดิการของประชาชน

6

ข้อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจ

จากการประเมินสถานภาพของแต่ละองค์ประกอบในทุนเศรษฐกิจ พร้อมทั้งได้วิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อทุนเศรษฐกิจ โดยไม่ละเลยความเชื่อมโยงระหว่างทุนแต่ละประเภทที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศแล้ว การพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจมียุทธศาสตร์ที่สำคัญ ดังนี้

6.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางกายภาพ

ในการพัฒนาทุนทางกายภาพนั้นให้ความสำคัญกับกรอบยุทธศาสตร์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทุนทางเศรษฐกิจและการระดมทุนเพื่อสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจในสาขาการผลิตต่างๆ อย่างเหมาะสม กรอบยุทธศาสตร์ จึงครอบคลุมประเด็นทางยุทธศาสตร์ ดังนี้

(1) การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและแข่งขันได้ ซึ่งประกอบด้วย

- การปรับโครงสร้างภาคเกษตร
- การปรับโครงสร้างภาคอุตสาหกรรม
- การปรับโครงสร้างการท่องเที่ยว การบริการ และการค้า
- การบริหารการเงินการคลัง
- วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม
- การพัฒนาระบบโลจิสติกส์
- การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
- การพัฒนารัฐวิสาหกิจ
- การพัฒนาขีดความสามารถในการดำเนินยุทธศาสตร์ชาติ

(2) ยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

- การดำเนินนโยบายต่างประเทศเชิงรุก
- การส่งเสริมความสัมพันธ์กับนานาประเทศ
- การส่งเสริมความร่วมมือภายใต้กรอบพหุภาคีและการสร้างบทบาท

ไทยในเวทีโลก

(3) การพัฒนากฎหมายและส่งเสริมการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

- การปรับปรุงกฎหมาย
- การปรับปรุงกระบวนการยุติธรรม
- การพัฒนาระบบราชการ
- การป้องกันและปราบปรามทุจริต
- การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในภาคเอกชนและสังคม

6.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางการเงิน

ยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการสินทรัพย์ทางการเงินเพื่อให้สามารถสนับสนุนการสร้างและใช้ทุนประเภทอื่นอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาในระยะยาว นอกเหนือจากที่ปรากฏในแผนบริหารราชการแผ่นดิน

(1) **การรักษาเสถียรภาพภายนอกด้านดุลบัญชีเดินสะพัดและเงินสำรองระหว่างประเทศ** โดยดูแลการบริโภค การลงทุน และการนำเข้าให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้อัตราแลกเปลี่ยนมีเสถียรภาพ ความเชื่อมั่นต่อฐานะประเทศอยู่ในระดับดี สามารถดึงดูดเงินลงทุนจากต่างประเทศมาใช้สนับสนุนการลงทุนที่มีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันควรมี**การบริหารจัดการเงินสำรองระหว่างประเทศ**ให้เกิดผลตอบแทนที่ดีในระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้ ซึ่งจะเพิ่มรายได้ให้กับประเทศอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้ **ความร่วมมือทางการเงินในภูมิภาค**เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยรักษาเสถียรภาพของค่าเงินของประเทศสมาชิกได้

(2) **การติดตามและกำกับดูแลการเคลื่อนย้ายเงินทุน** โดยเฉพาะเงินทุนระยะสั้นซึ่งมีลักษณะของการเก็งกำไรในราคาสินทรัพย์ต่าง ๆ มากกว่าเป็นการลงทุนที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อประเทศ

(3) **เปิดโอกาสให้สถาบันการเงินไทยทำธุรกรรมการเงินใหม่ ๆ** เพื่อให้มีเครื่องมือทางการเงินที่หลากหลาย ตอบสนองความต้องการของตลาดได้มากขึ้น รวมทั้งสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการลดความเสี่ยงโดยรวมของผู้ประกอบการได้หากมีความรู้ความเข้าใจในการใช้อย่างถูกต้อง และเพื่อสถาบันการเงินไทยมีประสบการณ์ สามารถแข่งขันกับผู้ให้บริการจากประเทศที่มีพัฒนาการของตลาดการเงินสูงได้ ในภาวะที่การค้าบริการมีแนวโน้มเปิดเสรีมากขึ้น โดย**มีการกำกับดูแลให้มีการบริหารความเสี่ยง**อย่างเหมาะสม

(4) **การส่งเสริมการออมในประเทศ** เพื่อลดการพึ่งเงินทุนจากต่างประเทศ และสะสมเงินไว้รองรับความต้องการใช้เงินระดับบุคคลในยามที่มีอายุสูงขึ้น โดยมี**มาตรการขยายการออมเพื่อการเกษียณอายุ**ให้ครอบคลุมประชากรมากขึ้น มี**ระบบการค้ำประกันเงินฝากแบบจำกัดจำนวน** เพื่อกระตุ้นให้มีการบริหารจัดการเงินออมอย่างมีประสิทธิภาพ กระจายไปยังเครื่องมือทางการเงินอื่นนอกเหนือจากเงินฝากมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ผู้ฝากรายย่อยจะยังได้รับการคุ้มครอง และเมื่อการออมของภาคครัวเรือนกระจายไปสู่เครื่องมือทางการเงินที่หลากหลายมากขึ้น และมีผู้ให้บริการที่แตกต่างกัน จำเป็นต้องมี**กลไกการกำกับดูแลสถาบันการเงินที่ให้บริการแก่ประชาชนที่ครบทั้งระบบ** เพื่อไม่ให้เกิดการหลบเลี่ยงหาประโยชน์จากช่องว่างของการกำกับดูแล

(5) **ด้านการระดมทุนและจัดสรรทุนให้กับภาคการผลิต** นอกเหนือจากการพัฒนาตลาดทุนในประเทศแล้ว **ตลาดตราสารหนี้เอเชีย**จะเป็นอีกช่องทางหนึ่งสำหรับการระดมเงินทุนของภาครัฐกิจและภาครัฐ ซึ่งการระดมทุนจากตลาดนั้น โครงการลงทุนจะต้องมีประสิทธิภาพ และมีการเปิดเผยข้อมูลให้สามารถตรวจสอบได้ และ**ใช้สถาบันการเงินเฉพาะกิจเป็นกลไกในการสนับสนุน SMEs ผู้ประกอบการขนาดเล็กและเศรษฐกิจฐานราก** ซึ่งไม่สามารถระดมทุนตรงจากตลาดและบริการของธนาคารพาณิชย์ไม่สามารถตอบสนองได้ทั่วถึง นอกจากนี้ควรดำเนินการ**สร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินระดับฐานราก** ซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนและส่งเสริมการ

ออมของคนในชุมชน เพื่อให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ และองค์กรการเงินมีความยั่งยืน เป็นกลไกสนับสนุนการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนในระยะยาว

6.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนที่เป็น Intangibles (สินทรัพย์ที่ไม่สามารถจับต้องได้) :

ในกรอบการพัฒนาทุนหรือสินทรัพย์ที่เป็น intangibles นี้ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยหลักที่จะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ซึ่งในทางปฏิบัติประเทศไทยก็ได้มีการจัดทำกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ครอบคลุมเรื่องดังกล่าวไว้ค่อนข้างมากแล้ว ดังนั้นในกรอบการพัฒนานี้จะขอให้ความสำคัญกับเรื่องที่ต้องเร่งรัดหรือคำนึงถึงเป็นอันดับแรก ดังนี้

(1) **เน้นหลักสูตรหรือเร่งผลิตบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นฐานรองรับการพัฒนาและวิจัย** โดยการเร่งรัดจัดทำกรอบการพัฒนาบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ระดับประถมจนถึงอุดมศึกษา รวมทั้งการพัฒนาครู-อาจารย์ที่มีคุณภาพ และกลไกสนับสนุนทางการศึกษา เพื่อนำไปสู่การสร้างฐานบุคลากรที่มีคุณภาพอย่างเพียงพอและสอดคล้องกับความต้องการของประเทศ

(2) **ส่งเสริมภาคเอกชนให้มีการลงทุนในการวิจัยและพัฒนา (R&D) เพิ่มขึ้น** เนื่องจากบทบาทของภาคเอกชนมีความสำคัญมากทั้งในฐานะที่เป็นผู้นำในด้านการทำ R&D และผู้ใช้นวัตกรรมให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ แต่พบว่าภาคเอกชนกลับยังไม่มีความเข้มแข็งในการลงทุนเพื่อทำ R&D ดังนั้นจึงควรจัดกลไกหรือแหล่งเงินทุนสนับสนุนอย่างเพียงพอในทุกขั้นตอนของการพัฒนานวัตกรรม พร้อมทั้งการสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้กับการลงทุนดังกล่าว

(3) **วางแผนทางในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้เหมาะสมกับการพัฒนาประเทศ** เนื่องจากปัจจุบันประเทศไทยอยู่ในระบบการค้าโลกจึงไม่สามารถขัดกับกติกาสากลหรือหลักเสียงที่จะไม่ให้เกิดการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาได้ อย่างไรก็ตามการให้การคุ้มครองที่เข้มงวดเกินไปก็จะส่งผลให้ประเทศที่ยังไม่เข้มแข็งทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสามารถทำวิศวกรรมย้อนหลังหรือเรียนรู้ลอกเลียน/ต่อยอดเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งนับเป็นก้าวแรกหรือทางลัดในการเรียนรู้เทคโนโลยีได้ ในขณะเดียวกันหากไม่มีการให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เหมาะสมก็อาจเป็นสิ่งจูงใจให้มีการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น หรือมีการเข้ามาลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นได้ ดังนั้นประเทศไทยจึงจำเป็นต้องกำหนดแนวทางการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้เหมาะสมกับระดับการพัฒนาประเทศในแต่ละช่วงเวลา

(4) **ส่งเสริมการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาในเชิงพาณิชย์ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์** โดยการจัดสรรทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการดัดแปลง ปรับปรุง และพัฒนาต่อยอดเทคโนโลยีที่มีอยู่ในสาขาการผลิตที่สำคัญ โดยเฉพาะการแปรรูปวัตถุดิบเกษตร อุตสาหกรรมอาหาร และอุปกรณ์เพื่อการรักษาภาวะแวดล้อม รวมทั้งการพัฒนาเครื่องมือเครื่องจักรของคนไทย เป็นต้น

6.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาแรงงาน/ทรัพยากรมนุษย์

(1) **การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต** พัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรมและจริยธรรม เตรียมความพร้อมให้สอดคล้องกับการพัฒนาและการแข่งขันของประเทศ

- (2) การอนุรักษ์ สืบทอดประเพณี วัฒนธรรมที่ดั้งเดิม และพัฒนาภูมิปัญญาให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
- (3) การเสริมสร้างสุขภาพของประชาชนอย่างครบวงจรและมีคุณภาพมาตรฐาน
- (4) การเสริมสร้างความมั่นคงของชีวิตและสังคม ซึ่งจะลดความเสี่ยงที่กลายเป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจและสังคม
- (5) การเตรียมความพร้อมแก่สังคมเพื่อให้ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

บทบาทของภาคีการพัฒนาและผู้มีส่วนร่วม

การสร้างสมดุลและยั่งยืนในการใช้ทุนทางเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดความมั่งคั่งของประเทศนั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนการพัฒนาทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และระดับประเทศ โดยแต่ละภาคส่วนจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประเทศ พร้อมทั้งมุ่งรับผิดชอบกับบทบาทในการพัฒนาประเทศของตนเป็นอย่างดี มิฉะนั้นแล้วการพัฒนาประเทศคงไม่ประสบความสำเร็จตามที่ได้วางเป้าหมายไว้

การวิเคราะห์สถานะของทุน

ลักษณะของการใช้ทุนทางเศรษฐกิจ

และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงบริบทของการพัฒนา

ประเภททุน	สถานะของทุน	ปัจจัยแวดล้อมและผลกระทบ	ประเด็น/ความเชื่อมโยงกับทุนอื่น ๆ	แผนบริหารราชการแผ่นดิน	ยุทธศาสตร์อื่น ๆ
1. Physical capital 1.1 fixed assets	<u>ปริมาณและคุณภาพของทุนระดับประเทศ</u> มีการเพิ่มทุนในเชิงปริมาณ และใช้ทุนมากขึ้นในเชิงปริมาณแต่คุณภาพหรือประสิทธิภาพของการใช้ทุนโดยเฉลี่ยค่อนข้างทรงตัวหรือลดลงในบางสาขาการผลิต (ข้อมูลตามตาราง)	<u>การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ</u> (+) ตลาดการค้าใหญ่ขึ้นและโอกาสทางการค้าภาคธุรกิจมากขึ้น การreallocation ของทุนและฐานการผลิตทำได้ง่ายขึ้น ทำให้เกิดการลงทุนใน fixed assets มากขึ้น <u>เงื่อนไข</u> : ธุรกิจมีความสามารถในการแข่งขัน/การผลิตมีประสิทธิภาพ,สินค้านี้อุดมภาพ มีลักษณะเฉพาะ/นโยบายรัฐบาล รวมถึง rule and regulation เอื้ออำนวยต่อการลงทุน (-)การย้ายฐานการผลิตทำได้ง่ายขึ้น ทำให้มีความเสี่ยงจากการย้ายฐานการผลิตที่ถี่ให้แรงจูงใจในการลงทุนดีกว่า (+)การแข่งขันทางด้านการค้ามีความรุนแรงมากขึ้นทำให้เศรษฐกิจไทยต้องปรับตัวให้มีการใช้ทุนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> ทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพและจริยธรรม (labor productivity and good governance) นวัตกรรมและเทคโนโลยี โครงสร้างพื้นฐาน และ rule and regulation ที่เอื้ออำนวยต่อการใช้ทุนเป็นเงื่อนไขที่จะช่วยให้มีการใช้ทุนอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างมูลค่าเพิ่ม และเป็นการลงทุนที่เป็น productive inv. เพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมจะลดผลิตภาพแรงงาน และทุนอื่น ในอนาคต และกลายเป็นต้นทุนในอนาคต effective wage จะสูงขึ้น และแข่งขันการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศได้ยากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> การปรับโครงสร้างสาขาเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและบริการ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและเพิ่มประสิทธิภาพ การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรม การพัฒนาโลจิสติกส์และโครงสร้างพื้นฐาน 	
		(-) ผลกระทบต่อภาคการผลิตที่ไม่สามารถปรับตัวได้	<ul style="list-style-type: none"> นโยบายของรัฐ (รวมนโยบายทางการเงิน และการจัดสรรเงินทุน) อาจบิดเบือนการใช้ทุนได้ กลไกภาครัฐเพื่อลดผลกระทบ เช่น การตั้งกองทุน 	<ul style="list-style-type: none"> การบริหารการเงินการคลังที่สามารถจัดสรรเงินทุนให้แก่ระบบเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง 	
	<u>ระดับชุมชน</u> การสะสมทุนในระดับชุมชนยังมีน้อย เช่น การรวมกลุ่มกันซื้อเครื่องมือทางการเกษตร/หัตถกรรม การใช้ทุนในระดับชุมชนไม่มีประสิทธิภาพ	(+) ตลาดการค้าใหญ่ขึ้นและโอกาสทางการค้าภาคธุรกิจมากขึ้น ทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีโอกาสนในการขยายตลาดมากขึ้น <u>เงื่อนไข</u> : วิสาหกิจชุมชนผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่ม นโยบายรัฐบาลสนับสนุนความสามารถในการแข่งขันวิสาหกิจชุมชน (ทั้งด้านการผลิตและการตลาด)	<ul style="list-style-type: none"> การพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนและชุมชน (เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้) และทุนทางสังคม การบริหารจัดการทุนชุมชนเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการสะสมทุนในระดับชุมชน ใช้ทุนทางสังคม(ความรู้และวัฒนธรรมร่วม)ในการสร้างวิสาหกิจชุมชนให้มีความเป็นสถาบัน 	<ul style="list-style-type: none"> การส่งเสริมประชาธิปไตย และกระบวนการประชาสังคมในด้านเศรษฐกิจ 	

ประเภททุน	สถานะของทุน	ปัจจัยแวดล้อมและผลกระทบ	ประเด็น/ความเชื่อมโยงกับทุนอื่น ๆ	แผนบริหารราชการแผ่นดิน	ยุทธศาสตร์อื่น ๆ
		(-) โอกาสของบริษัทขนาดใหญ่มีมากกว่าวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากมีความสามารถในการแข่งขันที่มากกว่า	<ul style="list-style-type: none"> ■ การร่วมมือกันระหว่างระหว่างบริษัทขนาดใหญ่และ SMEs ในวงจรการผลิต (ขาด intangible assets ประเภท การบริหารจัดการ และการพัฒนา know how ของ SMEs) 		
	ระดับครัวเรือน การสะสมทุนในระดับครัวเรือนยังกระจุกตัวที่ครัวเรือนที่มีรายได้สูง ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเนื่องจากครัวเรือนยากจนขาดเงินออมและแหล่งเงินทุน	(-) โอกาสของบริษัทขนาดใหญ่มีมากกว่าวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากมีความสามารถในการแข่งขันที่มากกว่า อาจทำให้ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้มีมากขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> ■ การกระจายโอกาสในการเข้าถึงทุนโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาศักยภาพของครัวเรือน โดยเฉพาะครัวเรือนยากจน เพื่อสนับสนุนให้เกิดการ enhance การใช้ทุน 	การจัดความยากจน <ul style="list-style-type: none"> ■ การสร้างระบบการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน ■ การปรับโครงสร้างหนี้ภาคครัวเรือน 	
	<u>Source of Finance for capital accumulation ระดับประเทศ</u> <ul style="list-style-type: none"> ■ การสะสมทุนในสินทรัพย์ถาวรพึ่งพาเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (บรรษัทข้ามชาติ) ■ การสะสมทุนภาคเอกชนเน้นที่ที่อยู่อาศัย ภาคการผลิต และขนส่งสื่อสาร 	<u>การเคลื่อนย้ายเงินทุน</u> สัดส่วนการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศเพื่อลงทุนทางตรงลดลงและโครงสร้างการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมุ่งสู่การผลิตสาขาบริการมากขึ้น และในอุตสาหกรรมการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีสูงมากขึ้น <u>บริบททางสังคมและพฤติกรรมผู้บริโภค</u> (-)การรับรู้วัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้นและพฤติกรรมบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปโดยบริโภคตามการโฆษณามากขึ้นเศรษฐกิจชุมชนบางอย่างอาจสูญหาย เช่นขนมไทย	<ul style="list-style-type: none"> ■ การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศต้องทำให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยี ซึ่งจะช่วยพัฒนาศักยภาพคนต่อไป ■ ภาคบริการต้องมีการพัฒนามากขึ้น และภาคอุตสาหกรรมต้องปรับตัวให้สามารถรองรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้มากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> ■ การปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมและภาคบริการ ■ การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ■ การพัฒนาคนให้มีความพร้อมในการรองรับการดูดซับองค์ความรู้ และการถ่ายทอดเทคโนโลยี 	
	<ul style="list-style-type: none"> ■ การระดมทุนในประเทศส่วนใหญ่เป็นสินเชื่อธนาคารพาณิชย์ในประเทศ 	<u>การเปิดเสรีทางการเงินและการรวมกลุ่มทางการเงิน</u> (+)การเปิดเสรีทางการเงินและการรวมกลุ่มทางการเงิน ทำให้เป็นแหล่งระดมเงินทุนได้มากขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> ■ ตลาดเงินตลาดทุนในประเทศต้องมีการพัฒนาและ มีประสิทธิภาพ ■ การกระจายการเข้าถึงเงินทุนทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ การพัฒนาตลาดเงิน ตลาดทุนและการเพิ่มประสิทธิภาพการกำกับดูแลเพื่อดูแลให้การระดมทุนไปสู่ภาคการผลิตที่มีประสิทธิภาพ 	

ประเภททุน	สถานะของทุน	ปัจจัยแวดล้อมและผลกระทบ	ประเด็น/ความเชื่อมโยงกับทุนอื่น ๆ	แผนบริหารราชการแผ่นดิน	ยุทธศาสตร์อื่น ๆ
	<p>ระดับชุมชน การปล่อยกู้ให้กับ การรวมกลุ่มของ กองทุนหมู่บ้าน/ กองทุนในชุมชน ยังมีน้อย</p> <p>ระดับครัวเรือน การระดมทุนส่วน ใหญ่จาก ธกส กองทุนสัจจะ หรือ นายทุนนอกระบบ</p>			<p>■ การพัฒนาระบบ การเงินจุลภาค</p>	
	<p>เทคโนโลยี ระดับประเทศ เทคโนโลยีที่ติดมา กับเครื่องจักรนั้น เป็นการนำเข้ามา จากต่างประเทศ, รายการการนำเข้า เทคโนโลยีเพิ่มขึ้น ต่อเนื่อง</p> <p>ระดับชุมชน/ ครัวเรือน ระดับการใช้ เทคโนโลยีของ SMEs อยู่ในระดับ ใช้แรงงานเข้มข้น มากกว่าที่จะมีการ ใช้เทคโนโลยีหรือ การพัฒนา R&D</p>	<p>เทคโนโลยีโลกที่มีการพัฒนา อย่างรวดเร็ว (-) ประกอบกับการพัฒนาด้าน เทคโนโลยีของไทยอยู่ในระดับต่ำ ทำให้การใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้าง มูลค่าเพิ่มทำได้จำกัด (+) การสะสมทุนในการผลิตที่ใช้ เทคโนโลยีด้านสาธารณสุขที่มาก ขึ้นจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต เงื่อนไข การพัฒนาเทคโนโลยี ด้านสาธารณสุขและนโยบาย สนับสนุน (+) การสะสมทุนในการผลิตที่ใช้ เทคโนโลยีเพื่อประหยัดพลังงาน/ ลดมลพิษ จะช่วยเพิ่มทุนทาง ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม เงื่อนไข การพัฒนาเทคโนโลยี ด้านพลังงาน/ลดมลพิษและ นโยบายสนับสนุน</p> <p>ความรู้ด้านเทคโนโลยีไม่กระจาย ไปสู่คนในชนบททำให้โอกาสของ การสะสมทุนของคนในชนบทต่ำ กว่าการสะสมทุนของคนในเมือง</p>	<p>การพัฒนาบุคลากรด้านเทคโนโลยี การ พัฒนาเทคโนโลยี R&D โครงสร้าง พื้นฐานด้านเทคโนโลยี เป็นเงื่อนไขใน การสร้างมูลค่าเพิ่มของทุน</p> <p>การกระจายโอกาสการเข้าถึงเทคโนโลยี</p>	<p>การพัฒนา วิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี</p>	
	<p>การใช้ทุนในการ ผลิต การลงทุนส่วน ใหญ่เน้นการผลิต ภาคอุตสาหกรรม</p>	<p>บริบทด้านสิ่งแวดล้อม (+) ข้อตกลงพันธะสัญญาด้าน สิ่งแวดล้อมทำให้ต้องมีการผลิตที่ ใช้เทคโนโลยีสะอาดมากขึ้น</p>	<p>การพัฒนาเทคโนโลยี, R&D และ จิตสำนึกคนให้รักษาสิ่งแวดล้อม</p>	<p>การปรับโครงสร้าง สาขาเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และ บริการ เพื่อสร้าง สมดุลย์</p>	

ประเภททุน	สถานะของทุน	ปัจจัยแวดล้อมและผลกระทบ	ประเด็น/ความเชื่อมโยงกับทุนอื่น ๆ	แผนบริหารราชการแผ่นดิน	ยุทธศาสตร์อื่น ๆ
	เช่นอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ปิโตรเลียมและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง และอุตสาหกรรมยานยนต์ซึ่งก่อให้เกิดมลภาวะสูง				
	<p>โครงสร้างพื้นฐานระดับประเทศ</p> <ul style="list-style-type: none"> สามารถตอบสนองความต้องการของภาคเศรษฐกิจได้ในเชิงปริมาณ การพัฒนาและการใช้งานโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจยังกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่เศรษฐกิจ/ฐานการผลิตสำคัญ การขนส่ง Multi Modal ยังไม่มีประสิทธิภาพ ต้องพัฒนารูปแบบการใช้พลังงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น <p>ระดับชุมชนและครัวเรือน</p> <ul style="list-style-type: none"> มีปัญหาในการกระจายของโครงสร้างพื้นฐานด้าน 	<p>การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ</p> <p>(+) เกิดความร่วมมือในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมโยงระหว่างประเทศ เช่น โครงข่ายถนน / รถไฟ พลังงาน และสื่อสาร เป็นต้น ส่งผลให้ปริมาณการใช้งานโครงสร้างพื้นฐานที่ลดลงไปแล้วเพิ่มมากขึ้น (Utilization) และสามารถนำทรัพยากรมาใช้ร่วมกัน เช่น ด้านพลังงาน</p> <p>(-) จำเป็นต้องลงทุนขยายขีดความสามารถ (Capacity) ของโครงสร้างพื้นฐานบางประเภท เช่น ท่าเรือ ท่าอากาศยาน และโครงข่ายรถไฟ เป็นต้น เพื่อรองรับปริมาณการใช้งานที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อภาระด้านงบประมาณ</p> <p>(-) ต้องลงทุนปรับปรุงคุณภาพของโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการขนส่ง และขยายโครงข่ายสื่อสารเพื่อให้ชุมชนสามารถนำผลผลิตออกสู่ตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น</p> <p>เทคโนโลยี</p> <p>(+) มีทางเลือกมากขึ้นในการนำเทคโนโลยีใหม่ๆมาใช้ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีความทันสมัย เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถทางการแข่งขันของประเทศ เช่น เทคโนโลยีด้านการสื่อสาร ขนส่งและพลังงาน เป็นต้น</p> <p>(+) สามารถพัฒนาโครงข่ายสื่อสาร เพื่อสร้างการเข้าถึง</p>	<p>เงื่อนไข</p> <ul style="list-style-type: none"> การลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่เพิ่มขึ้น จำเป็นต้องพิจารณาให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมคำนึงถึงแนวโน้มเทคโนโลยี และการสร้างมูลค่าเพิ่มให้เกิดขึ้นกับประเทศ จากการเชื่อมโยงโครงข่ายโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะกับประเทศเพื่อนบ้าน และการสนับสนุนให้เอกชนเข้ามีส่วนร่วมมากขึ้น (Public Private Partnership: PPP) ต้องพิจารณาทางเลือกของเทคโนโลยีที่เหมาะสม และเปรียบเทียบผลตอบแทนหรือความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ ต้องมีความจริงจังในการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่นำเข้ามา เพื่อให้สามารถพัฒนาต่อยอดได้ในอนาคต <p>ความเชื่อมโยงทุนสังคม</p> <p>การเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) ของทุนมนุษย์</p>	<p>ยุทธศาสตร์ที่ 3 :</p> <p>การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและแข่งขันได้</p> <ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ - การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน <p>ยุทธศาสตร์ที่ 5 :</p> <p>การต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การส่งเสริมความสัมพันธ์กับนานาประเทศ 	ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม

ประเภททุน	สถานะของทุน	ปัจจัยแวดล้อมและผลกระทบ	ประเด็น/ความเชื่อมโยงกับทุนอื่น ๆ	แผนบริหารราชการแผ่นดิน	ยุทธศาสตร์อื่น ๆ
	<p>สื่อสารก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ (Digital Divide) ซึ่งส่งผลต่อการเข้าถึงข่าวสารความรู้ และเป็นอุปสรรคในการเชื่อมโยง Local to Global</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ มีปัญหาการคมนาคมเชื่อมโยงระหว่างชุมชนแหล่งผลิตและตลาด ■ มีปัญหาขาดแคลนน้ำสะอาดเพื่อการอุปโภคและบริโภค 	<p>(Access) ฐานความรู้ และข้อมูลให้แก่ประชาชนในพื้นที่ห่างไกลได้สะดวกขึ้น โดยใช้ต้นทุนที่ต่ำลง</p> <p>(-) อาจก่อให้เกิดปัญหาขาดดุลบัญชีเดินสะพัดเนื่องจากต้องนำเข้าเทคโนโลยี</p> <p>(-) กรณีที่มีการนำเทคโนโลยีหลายประเภทมาใช้ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน อาจก่อให้เกิดการลงทุนเกินความจำเป็นหรือมีความซ้ำซ้อน</p> <p><u>การเปลี่ยนแปลงของประชากรและสังคม</u></p> <p>(-) แนวโน้มสังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) จำเป็นต้องลงทุนปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานบางประเภท เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงบริการ (Accessibility) ให้แก่ผู้สูงอายุ</p> <p><u>สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ</u></p> <p>(-) การเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติมีแนวโน้มรุนแรงและมีความถี่มากขึ้น จำเป็นต้องลงทุนสร้างระบบเตือนภัยและระบบป้องกันที่มีประสิทธิภาพ เช่น ระบบป้องกันน้ำท่วม การแก้ไขปัญหาภัยแล้ง</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านสื่อสารจะช่วยเพิ่มโอกาสการเข้าถึงแหล่งความรู้ และความสะดวกในการติดต่อสื่อสารระหว่างชุมชนและครอบครัว ■ การประยุกต์ใช้ ICT ในการพัฒนาบริการสาธารณสุขให้ทั่วถึง รวดเร็วมากขึ้น ■ อาจมีการใช้ ICT ในการเข้าถึงข้อมูลที่ไม่เหมาะสม ■ การพัฒนาระบบการขนส่งในเมืองที่มีประสิทธิภาพจะช่วยประหยัดเวลาในการเดินทาง ทำให้ประชาชนมีเวลาให้กับครอบครัวมากขึ้น คุณภาพชีวิตดีขึ้น <p><u>เงื่อนไข</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ ต้องพัฒนาโครงข่ายสื่อสารและโครงข่ายขนส่งระดับชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกในการเชื่อมโยงแหล่งวัตถุดิบ แหล่งผลิต และตลาดเข้าด้วยกัน ■ ชุมชนต้องมีความรู้ความเข้าใจในการประยุกต์ใช้ ICT ในการเพิ่มพูนความรู้และการทำธุรกิจ <p><u>ความเชื่อมโยงทุนทรัพยากร</u></p> <p><u>การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ การพัฒนาระบบบำบัดน้ำเสีย/ขยะจะส่งผลให้สภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น ■ การพัฒนาระบบ Mass Transit จะช่วยประหยัดการใช้พลังงานและลดมลพิษที่เกิดขึ้นในเขตเมือง ■ การพัฒนาพลังงานหมุนเวียนจะช่วยลดมลพิษที่เกิดขึ้นจากการใช้ Fossil Fuel <p><u>เงื่อนไข</u></p> <p>ต้องให้ความสำคัญในการพิจารณาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในด้านต่างๆ และดำเนินมาตรการลดผลกระทบอย่างจริงจัง</p>		

ประเภททุน	สถานะของทุน	ปัจจัยแวดล้อมและผลกระทบ	ประเด็น/ความเชื่อมโยงกับทุนอื่น ๆ	แผนบริหารราชการแผ่นดิน	ยุทธศาสตร์อื่น ๆ
2. Financial assets	<ul style="list-style-type: none"> ในระดับประเทศไทยมีสินทรัพย์ต่างประเทศน้อยกว่าหนี้สินสินทรัพย์ส่วนใหญ่เป็น เงินสด เงินฝาก และทุนสำรองระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นสินทรัพย์ที่มีความมั่นคง แต่ให้ผลตอบแทนต่ำ ขณะที่หนี้สินที่สำคัญได้แก่ FDI เงินกู้ยืมจากต่างประเทศ และเงินลงทุนในหลักทรัพย์ ซึ่งมีต้นทุนสูงกว่าด้านสินทรัพย์ 	<ul style="list-style-type: none"> การเคลื่อนย้ายเงินทุนได้อย่างเสรี และ International pool of savings ขยายตัว จะทำให้มีเงินทุนไหลเข้ามากขึ้น แต่การตรวจสอบและติดตามจะยากขึ้น การลงทุนในรูปแบบ Portfolio และ Hedge funds จะ ขยายตัวมากขึ้น ซึ่งมีทั้งที่กระจายการลงทุนเพื่อลดความเสี่ยงโดยรวม และที่เป็นกองทุนเก็งกำไรในราคาสินทรัพย์ 	<ul style="list-style-type: none"> เป็นแหล่งเงินสำหรับการสะสมทุนของภาครัฐและเอกชน (Fixed assets) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และโครงสร้างพื้นฐานทำให้ธุรกรรมการเงินคล่องตัว (Fixed & intangible assets) 	<ul style="list-style-type: none"> ส่งเสริมให้ สง. และตลาดเงินทุนมีธรรมาภิบาลตามมาตรฐานสากล (3.4.8) 	<ul style="list-style-type: none"> การรักษาเสถียรภาพภายนอกด้านดุลบัญชีเดินสะพัดและเงินสำรองระหว่างประเทศ การบริหารจัดการเงินสำรองระหว่างประเทศ การติดตามและกำกับดูแลการเคลื่อนย้ายเงินทุน ความร่วมมือทางการเงินในภูมิภาค (CMI)
		<ul style="list-style-type: none"> มีเครื่องมือทางการเงินใหม่ตอบสนองความต้องการของตลาดได้ดีขึ้น ส่วนใหญ่จะเริ่มใช้ในตลาดการเงินที่มีพัฒนาการสูง เทคโนโลยีก้าวหน้า 	<ul style="list-style-type: none"> เป็นเครื่องมือในการลดความเสี่ยงของผู้ประกอบการ พฤติกรรมและความรู้ความเข้าใจของคนในการใช้ประโยชน์เครื่องมือทางการเงิน (Social capital) 	<ul style="list-style-type: none"> ส่งเสริมให้ สง. และตลาดเงินทุนมีธรรมาภิบาลตามมาตรฐานสากล (3.4.8) 	<ul style="list-style-type: none"> เปิดโอกาสให้ สง. ไทยทำธุรกรรมการเงินใหม่ ๆ เพื่อให้ทันกับชาติอื่นสามารถแข่งขันได้โดยมีการกำกับดูแลให้มีการบริหารความเสี่ยง
	<ul style="list-style-type: none"> การออมโดยรวมของประเทศลดลงจากระดับสูงสุดที่ 35% ต่อ GDP มาอยู่ประมาณ 30% ซึ่งเป็นระดับที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้เงินในอนาคต 	<ul style="list-style-type: none"> การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และอายุเฉลี่ยของคนที่สูงขึ้น ทำให้ต้องเพิ่มอัตราการออมให้เพียงพอรองรับความต้องการใช้เงินยามชรา โดยไม่เป็นภาระของรัฐ 	<ul style="list-style-type: none"> ทุนทางสังคม 	<ul style="list-style-type: none"> ส่งเสริมการออมของประเทศ สร้างวินัยในการใช้จ่ายของภาคครัวเรือนให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม (3.4.5) 	<ul style="list-style-type: none"> ขยายการออมเพื่อการเกษียณอายุ

ประเภททุน	สถานะของทุน	ปัจจัยแวดล้อมและผลกระทบ	ประเด็น/ความเชื่อมโยงกับทุนอื่น ๆ	แผนบริหารราชการแผ่นดิน	ยุทธศาสตร์อื่น ๆ
	<ul style="list-style-type: none"> รูปแบบการออมของครัวเรือนเปลี่ยนไป เงินฝากประจำลดลง มีการออมในรูปของเครื่องมือทางการเงินอื่นที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า เช่น ประกันชีวิต เงินออมผูกพันระยะยาว และกองทุนรวม 	<ul style="list-style-type: none"> ความต้องการลงทุนในสินทรัพย์ทางการเงินและอสังหาริมทรัพย์บางประเภทจะมีมากขึ้นจากการบริหารจัดการการเงินออม จะมีการนำเงินออมบางส่วนไปลงทุนในต่างประเทศ เพื่อหาผลตอบแทนที่ดีกว่า 	<ul style="list-style-type: none"> ทุนทางสังคม ความรู้ของประชาชนในเรื่องผลตอบแทนและความเสี่ยง และ Good governance ของผู้ประกอบการในการบริหารจัดการการเงินของลูกค้า 		<ul style="list-style-type: none"> ระบบการค้ำประกันเงินฝากแบบจำกัดจำนวน กลไกกำกับดูแลสถาบันการเงินที่ครบทั้งระบบ
	<ul style="list-style-type: none"> การระดมทุนในตลาดการเงินไทยขาดความสมดุล ฟังพาระบบ ธพ. สูงกว่าระดมทุนจากตลาดทุนมาก และการใช้ตราสารหนี้ระดมทุนของภาคเอกชนยังมีสัดส่วนน้อย 	<ul style="list-style-type: none"> การขยายตัวของกองทุนทั้งในประเทศและจากต่างประเทศจะทำให้ความต้องการตราสารและสภาพคล่องของตลาดทุนเพิ่มขึ้น 		<ul style="list-style-type: none"> พัฒนาตลาดทุนให้เป็นแหล่งระดมทุนระยะยาวขององค์กรธุรกิจทุกขนาด (3.4.4) 	<ul style="list-style-type: none"> พัฒนาตลาดตราสารหนี้เอเชีย
	<ul style="list-style-type: none"> การจัดสรรเงินทุนให้ภาคเศรษฐกิจมีความเหลื่อมล้ำกันมาก ภาคก่อสร้างและอสังหาฯ ได้รับเงินทุนในสัดส่วนสูง ภาคอุตสาหกรรมซึ่งมีสัดส่วนต่อ GDP สูงสุด ยังคงใช้สินเชื่อเป็นหลัก ภาคเกษตรกรรมได้รับจัดสรรเงินทุนในสัดส่วนน้อยมาก 	<ul style="list-style-type: none"> การมีธนาคารเพื่อรายย่อย (แผนพัฒนาระบบสถาบันการเงิน) และการประเมินความเสี่ยงตาม Basel II จะทำให้ธนาคารปรับ Port สินทรัพย์ ให้ความสำคัญกับ SMEs มากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> โครงการลงทุนต้องมีประสิทธิภาพ (Knowledge ในการใช้ทุน และการบริหารจัดการ) 	<ul style="list-style-type: none"> สร้างความเข้มแข็งและโปร่งใสให้กับตลาดการเงิน สนับสนุนให้ภาคธุรกิจ/ประชาชนมีโอกาสและช่องทางที่จะเข้าถึงแหล่งทุนต่าง ๆ ได้ (3.4.3) 	<ul style="list-style-type: none"> การใช้สถาบันการเงินเฉพาะกิจเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากและ SMEs

ประเภททุน	สถานะของทุน	ปัจจัยแวดล้อมและผลกระทบ	ประเด็น/ความเชื่อมโยงกับทุนอื่น ๆ	แผนบริหารราชการแผ่นดิน	ยุทธศาสตร์อื่น ๆ
	<ul style="list-style-type: none"> ■ มืองค์กรการเงินระดับฐานรากเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนให้กับคนในชุมชน แทนสินเชื่อจากสง. มีทั้งองค์กรที่ตั้งจากเงินออมของประชาชน และเงินทุนจากรัฐ 		<ul style="list-style-type: none"> ■ Social capital การรวมกลุ่มของประชาชน เพื่อช่วยเหลือกันในเรื่องเงินทุน การผลิต การตลาด 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ยกระดับกองทุนหมู่บ้านที่มีความพร้อมให้เป็นธนาคารหมู่บ้าน (1.2.1) 	<ul style="list-style-type: none"> ■ การสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินระดับฐานราก
	<ul style="list-style-type: none"> ■ ธนาคารพาณิชย์ขาดประสิทธิภาพ ช่วงห่างของอัตราดอกเบี้ยสูงกว่า Effective interest spread มาก การจัดสรรเงินทุนจากเงินฝากไปสู่สินเชื่อไม่มีประสิทธิภาพ และคุณภาพของสินทรัพย์ต่ำ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ การเปิดเสรีการค้าบริการ และแผนพัฒนาระบบสถาบันการเงิน จะทำให้มีการแข่งขันในธุรกิจสถาบันการเงินมากขึ้น 			
	<ul style="list-style-type: none"> ■ ตลาดหุ้นไทยยังขาดเสถียรภาพ มีการซื้อขายแบบเก็งกำไรในสัดส่วนสูง นักลงทุนต่างชาติมีอิทธิพลต่อความเคลื่อนไหวของราคา 	<ul style="list-style-type: none"> ■ มีการเคลื่อนย้ายทุนระหว่างประเทศในรูปของ Portfolio investment มากขึ้น ■ การขยายตัวของกองทุนในประเทศจะทำให้มีนักลงทุนสถาบันและการลงทุนระยะยาว ช่วยให้ตลาดมีเสถียรภาพมากขึ้น 			
3.Intangible assets	1. ระดับประเทศ 1) ความสามารถของประเทศในด้าน S&T ต่ำ ดังนี้ <ul style="list-style-type: none"> ■ จำนวนสิทธิบัตรที่จดมีน้อย 	1.บริบทด้านการรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงในตลาดเงินของโลก <ul style="list-style-type: none"> ■ เปิดโอกาสทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกับจีนและอินเดีย 	ต้องปรับตัวทั้งในการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมและจุลภาค เพื่อให้แข่งขันได้ ดังนี้ <ul style="list-style-type: none"> ■ การสร้าง value creation ■ R&D and innovation ■ การรับและการใช้ประโยชน์และคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา 	1. ยุทธศาสตร์ที่ 3: พัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยการใช้ฐานความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม โดยมี	<ul style="list-style-type: none"> ■ เน้นหลักสูตร/ผลิตภัณฑ์ นวัตกรรมด้าน S&T เพิ่มขึ้น

ประเภททุน	สถานะของทุน	ปัจจัยแวดล้อมและผลกระทบ	ประเด็น/ความเชื่อมโยงกับทุนอื่น ๆ	แผนบริหารราชการแผ่นดิน	ยุทธศาสตร์อื่น ๆ
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ การจดสิทธิบัตรโดยคนไทยต่ำกว่าต่างชาติ ▪ ขาดดุลการชำระ เงินทางเทคโนโลยี ▪ ค่าใช้จ่าย R&D ส่วนใหญ่มาจากภาครัฐ ▪ สัดส่วนผู้สำเร็จการศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ยังมีน้อย <p>2) การเพิ่มคุณค่าของสินค้าโดยใช้เอกลักษณ์ไทย หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีน้อย</p> <p>3) ยังขาด brand น้า</p> <p>2. เปรียบเทียบกับประเทศอื่น</p> <p>ความสามารถทางการแข่งขันทางด้าน S&T ต่ำมากเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ สัดส่วน R&D ต่อ GDP ต่ำ ▪ บุคลากร R&D ต่อประชากรต่ำ ▪ บทความด้านวิทยาศาสตร์ที่ได้รับการเผยแพร่ต่ำ ▪ การจดสิทธิบัตรต่ำ ทั้งที่ให้แก่ผู้ที่ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ร่วมมือกับอินเดียที่มีบุคลากรด้าน S&T (software) จำนวนมาก ▪ ระบบการค้าโลกยุ่งยากมากขึ้น ▪ มีแรงกดดันให้คุ้มครองและป้องปรามทรัพย์สินทางปัญญา ▪ การคุ้มครองที่เข้มงวดอาจช่วยเพิ่ม FDI และการกระจาย S&T <p>2. บริบทด้านเทคโนโลยี</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้สะดวกขึ้น ▪ ขีดความสามารถในการแข่งขันเป็นปัญหาทั้งระดับบนและล่าง (nutcracker) ▪ มีความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี <p>3. บริบทด้านสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่าน ICT ▪ มีช่วงปันผลทางประชากรจนถึงปี 2551 ▪ ระบบการศึกษายังไม่สามารถสร้างคนได้ตรงกับความต้องการ ▪ การผลิตและพัฒนากำลังคนให้ปฏิบัติงานได้จริงยังเป็นปัญหา <p>4. บริบทด้านสิ่งแวดล้อม</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ เกิดปรากฏการณ์ global warming ▪ biodiversity ลดลง <p>5. บริบทด้านแนวโน้มพฤติกรรมผู้บริโภค</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ เป็นโอกาสของธุรกิจในการปรับตัวให้รองรับกระแส 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ พัฒนาเทคโนโลยี เชื่อมโยงกับการศึกษา/ การฝึกอบรม ▪ สร้างความสามารถ/โอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยี ▪ พัฒนาความรู้/ทักษะในการใช้เทคโนโลยี ▪ เร่งพัฒนาและใช้ประโยชน์จากการปันผลทางประชากร ▪ เน้นหลักสูตร S&T ให้มากขึ้นทั้งประเภทพื้นฐานและประยุกต์ ▪ ยกระดับทักษะแรงงาน 	<p>ตัวชี้วัด และกลยุทธ์หลัก ดังนี้</p> <p>1) ตัวชี้วัด</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ งานวิจัยที่ได้มาตรฐาน ▪ นักวิจัยและนวัตกรรม ▪ จำนวนลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร <p>2) กลยุทธ์หลัก</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ผลักดัน R&D และขับเคลื่อนนวัตกรรม ▪ จัดตั้งและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทาง S&T บุคลากรด้าน S&T รวมทั้งการวิจัยพื้นฐาน และการให้บริการทางวิทยาศาสตร์ไปสู่ภูมิภาค ▪ ส่งเสริมการต่อยอดภูมิปัญญาและความเป็นไทย ▪ ผลักดันให้มีการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาของคนไทย และการนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์ ▪ สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สร้างสรรค์ ▪ พัฒนาระบบบริหารด้าน S&T ให้มีเอกภาพทั้งระดับปฏิบัติและนโยบาย 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ส่งเสริมภาคเอกชนให้ลงทุนใน R&D เพิ่มขึ้น ▪ วางแนวทางในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้เหมาะสมกับระดับการพัฒนาประเทศ ▪ ส่งเสริมการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเชิงพาณิชย์

ประเภททุน	สถานะของทุน	ปัจจัยแวดล้อมและผลกระทบ	ประเด็น/ความเชื่อมโยงกับทุนอื่น ๆ	แผนบริหารราชการแผ่นดิน	ยุทธศาสตร์อื่น ๆ
	อาศัยในประเทศ และที่ กลุ่มครองในต่างประเทศ ■ จำนวน สิทธิบัตรที่ บังคับใช้ต่อ ประชากรต่ำ	ความต้องการของผู้บริโภค ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่าง ต่อเนื่อง		<p>2. ประเด็นย่อยใน ยุทธศาสตร์อื่น:</p> <p>1) สร้างสภาพแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ การ ศึกษาวิจัยและ นวัตกรรมใหม่ ที่เอื้อ ต่อการเรียนรู้แบบ บูรณาการ (ยุทธศาสตร์ 2: ก.การสร้างสังคมแห่ง การเรียนรู้)</p> <p>2) สร้างมูลค่าสินค้า เกษตร โดยส่งเสริม R&D นวัตกรรมและ เทคโนโลยีชีวภาพ ควบคู่กับภูมิปัญญา ท้องถิ่น (ยุทธศาสตร์ 3 : ก.การปรับโครงสร้าง ภาคเกษตร)</p> <p>3) พัฒนาระบบ สนับสนุนการเพิ่ม ขีดฯ โดยพัฒนา ทักษะและความรู้ ของบุคลากรให้ สอดคล้องกับ ความต้องการของอุตสาหกรรม ระดับพื้นฐาน วิชาชีพเฉพาะ และ ด้าน S&T (ยุทธศาสตร์ 3: ข.การปรับโครงสร้าง ภาคอุตสาหกรรม)</p> <p>4) พัฒนางานด้านความรู้ และฐานข้อมูล ความหลากหลาย ทางชีวภาพ ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น และการจัด ทะเบียนเพื่อ คุ้มครองพันธุ์กรรม พืชของชุมชน ท้องถิ่น (ยุทธศาสตร์ 4: ข.การคุ้มครองและ ใช้ประโยชน์ความ หลากหลายทาง ชีวภาพ)</p>	

2

**การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อการ
พัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาฯ
ฉบับที่ 10**

การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

1 บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมามีผลให้ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้า สามารถแข่งขันในเวทีโลก โดยนำแนวคิดการพัฒนาตามกระแสที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ คือ การพัฒนาแบบทุนนิยมมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศ นำไปสู่ความทันสมัย ขณะที่ยุคโลกาภิวัตน์มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนไทยทุกระดับ เปิดโอกาสการเรียนรู้อย่างไร้พรมแดน ขณะเดียวกันนำมาซึ่งค่านิยมที่มุ่งวัตถุ มุ่งความสะดวกรวดเร็ว หากสังคมไทยปราศจากภูมิคุ้มกันที่ดีจะก่อให้เกิดความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ที่ดีซึ่งเป็นรากฐานของความสุข ความมั่นคง และความเข้มแข็งของชุมชน จึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาสังคมไทยให้เกิดการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง พร้อมเผชิญสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรู้เท่าทัน

แนวคิดและความสำคัญของทุนทางสังคมเป็นที่ยอมรับขององค์กรพัฒนาระหว่างประเทศต่าง ๆ เช่น ธนาคารโลก องค์กรความร่วมมือเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ต่างก็ตระหนักในคุณค่าของทุนทางสังคมว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ยั่งยืนอันนำไปสู่ความผาสุกของคนในชาติ โดยเฉพาะ OECD พิจารณาว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจเกิดจากทุน 4 ประเภท ได้แก่ ทุนทางกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนมนุษย์ และทุนทางสังคม ซึ่งจากการประเมินประสิทธิภาพของปัจจัยทั้ง 4 ทุนดังกล่าว พบว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนเป็นผลมาจากปัจจัยด้านทุนมนุษย์และทุนทางสังคมถึง 4 ส่วน ขณะที่เกิดจากทุนทางกายภาพและทุนทางการเงินเพียง 2 ส่วนเท่านั้น

ในบริบทสังคมไทย ทุนทางสังคมถือเป็นทุนสำคัญที่เสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีงามของคนในสังคม และสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการปกครองของประเทศมาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริการและกระบวนการผลิตในภาคเศรษฐกิจ การบรรเทาความรุนแรงและแก้ปัญหาในยามที่เกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางเศรษฐกิจมีข้อจำกัด การแก้ปัญหาและฟื้นฟูให้คนไทยและสังคมไทยกลับมาดำรงสถานะเดิมได้จำเป็นต้องอาศัยทุนทางสังคมช่วยสนับสนุน ยกตัวอย่างในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 ได้มีนักคิดและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านประเมินว่า การที่สังคมไทยยังคงดำรงอยู่ได้เนื่องจากมีทุนทางสังคมมากมายเป็นตาข่ายรองรับที่มีความเชื่อมโยงแน่นหนายึดเหนี่ยวบนพื้นฐานเอกลักษณ์ความเป็นไทยที่มีจุดเด่นหลายประการ อาทิ การมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนทั้งชาติ มีระบบเครือญาติและชุมชนที่เข้มแข็งบนพื้นฐานวัฒนธรรมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจไมตรี ดังนั้น ถ้าประเทศไทยสามารถนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาและต่อยอดใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมแล้วจะพัฒนาคนในชาติให้มีความสุข ประเทศชาติมีความสมดุลและเกิดความยั่งยืน

2

ความหมายและองค์ประกอบทุนทางสังคม

สศช. ได้สังเคราะห์ความรู้และความคิดเรื่องทุนทางสังคมจากแหล่งความรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประกอบกับการระดมข้อคิดเห็นจากเวทีต่างๆ จึงได้ประมวลสรุปความหมายและองค์ประกอบของทุนทางสังคมให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ดังนี้

“ทุนทางสังคม” เกิดจาก *การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และ องค์ความรู้* ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม

องค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านมีบทบาทและยึดโยงให้เกิดทุนทางสังคม ดังนี้

2.1 คน มีบทบาทหลักในการพัฒนาประเทศ ที่ต้องได้รับการพัฒนาในทุกมิติทั้งด้าน **สุขภาพ** ที่มุ่งให้คนมีร่างกายแข็งแรงสามารถดูแลตนเองได้ **ด้านจิตใจ** ให้เป็นคนที่มีจิตใจดี มีน้ำใจ เอื้ออาทร เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะ และรักชาติ ฯลฯ และ**ด้านสติปัญญา** ให้มีศักยภาพและมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ร่วมกัน เป็นกลุ่มอย่างต่อเนื่องจนมีนิสัยใฝ่รู้ไปตลอดชีวิตและพร้อมปรับตัวให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก รวมทั้งมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เมื่อมารวมตัวร่วมคิด ร่วมทำในกิจกรรมต่างๆ นำความรู้ที่ตนเองมีอยู่มาแลกเปลี่ยน เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและก่อให้เกิดประโยชน์ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2.2 สถาบัน มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วมของคนในชุมชน/สังคมทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยมีสถาบันหลัก อาทิ **สถาบันครอบครัว** เป็นสถาบันพื้นฐานในสังคมที่หล่อหลอมคนตั้งแต่แรกเกิด เป็นแหล่งบ่มเพาะ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม รวมทั้งจิตสำนึกรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม **สถาบันศาสนา** เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม กล่อมเกลาจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณความดี สถาบันศาสนาที่มีความเข้มแข็งจะสร้างศรัทธาให้แก่คนในสังคมและเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข **สถาบันการเมืองการปกครอง** ทำหน้าที่กำกับ ดูแลให้สังคมอยู่ในระเบียบแบบแผนและให้คนในสังคมปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดร่วมกัน **สถาบันการศึกษา** เป็นแหล่งสร้างความรู้ทางวิชาการควบคู่กับการพัฒนาให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมแก่คนในสังคมโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน **ภาคธุรกิจเอกชน** ซึ่งมีความพร้อมทางด้านการบริหารจัดการ บุคลากร ทรัพยากร และเครือข่าย เมื่อประกอบกับการใช้หลักบรรษัทภิบาลในการดำเนินธุรกิจหรือดำเนินธุรกิจที่มีกิจกรรมสร้างสรรค์สังคมแล้วจะเป็นทุนทางสังคมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมหาศาล และ **สื่อ** เป็นสถาบันที่สามารถชี้นำและมีอิทธิพลสูงต่อพฤติกรรม ค่านิยมของคนในสังคมในวงกว้าง

2.3 วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้นๆ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ เป็นในรูปของความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ดีงาม ค่านิยมความเป็นไทย นอกจากนี้ ยังมีในรูปของแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ฯลฯ วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาและต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศ

2.4 องค์ความรู้ ประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ โดย**ภูมิปัญญาท้องถิ่น** เป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตที่สืบทอดมาจากรบรรพบุรุษ เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนานจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง จากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ และสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกัน **ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่** สามารถนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้ มีความหลากหลาย ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อตอบสนองเป้าหมายหรือความต้องการของชุมชนได้ เช่น ความต้องการของตลาด การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

องค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านนับว่าเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญของสังคมไทย เมื่อใช้ผสมผสานกันบนพื้นฐานของความไว้วางใจและระบบความสัมพันธ์จะก่อให้เกิดเป็นทุนทางสังคม ดังนั้น ทุนทางสังคมจึงเกิดจากการสั่งสม ปรับเปลี่ยน ต่อยอด พัฒนาและสร้างขึ้นมาอยู่ตลอดเวลา ขณะเดียวกัน ทุนทางสังคมสามารถลดน้อยลงหรือหมดสิ้นไปหากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำสลายลง

3

การประเมินสถานภาพทุนทางสังคม

การประเมินสถานภาพทุนทางสังคมในองค์ประกอบหลักดังกล่าว พบข้อเท็จจริงที่สามารถสะท้อนจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์ประกอบเหล่านี้ที่นำไปใช้ประกอบการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคมต่อไปได้ ดังนี้

3.1 การประเมินสถานภาพคน พบว่า

(1) **สุขภาพของคนไทยต้องเน้นการป้องกันโรคและการเสริมสร้างสุขภาพมากขึ้น** เนื่องจากภาวะการเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้หรือโรคที่เกิดจากพฤติกรรมเสี่ยงจากการบริโภคมีแนวโน้มสูงขึ้น เช่น โรคหัวใจที่มีอัตราการเจ็บป่วยสูงเป็นอันดับหนึ่ง คือ 451.45 ต่อประชากรแสนคนในปี 2546 โรคความดันโลหิตสูงและเบาหวานมีอัตราการป่วย 389.83 และ 380.75 ต่อประชากรแสนคนในช่วงเวลาเดียวกัน เป็นต้น

(2) **การศึกษาของคนไทยต้องเร่งพัฒนาคุณภาพทั้งความรู้และคุณธรรม** แม้ว่าในภาพรวมคนไทยมีการศึกษาสูงขึ้น มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยในกลุ่มอายุ 15 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก 7.6 ปี ในปี 2545 เป็น 7.8 ปี ในปี 2546 และเพิ่มเป็น 8.1 ปี ในปี 2547 แต่ยังไม่ถึงระดับการศึกษาภาคบังคับและนับว่าต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านในแถบเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี และสิงคโปร์ที่ประชากรมีการศึกษาเฉลี่ยประมาณ 10-12 ปี ขณะเดียวกัน คุณภาพการเรียนรู้ในวิชาหลักยังต้องเร่งยกระดับ เช่น วิชาคณิตศาสตร์ ชั้น ม.3 และชั้น ม.6 มีนักเรียนผ่านเกณฑ์ประเมินในระดับพอใช้และดีร้อยละ 45 และร้อยละ 43 ตามลำดับ¹ ส่วนวิชาภาษาอังกฤษ จากผลการประเมินด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ (GAT) ในปีการศึกษา 2547 ของนักเรียนชั้น ป. 6 ม. 3 และ ม. 6 พบว่ามีคะแนนผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับต่ำ กล่าวคือ มีคะแนนเฉลี่ย 14.94 12.91 และ 16.23 ตามลำดับจากคะแนนเต็ม 40 คะแนน และมีข้อสังเกตว่ามีนักเรียนจำนวนไม่น้อยมีเจตคติเชิงลบต่อการเรียน

¹ ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (GAT) ของนักเรียนชั้น ม.3 และ ม.6 ปี 2546

ภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ พบว่ากลุ่มเด็กและวัยรุ่นมีแนวโน้มห่างเหินหลักธรรมทางศาสนา โดยวัยรุ่นร้อยละ 45 ไม่เคยไปทำบุญตักบาตร และร้อยละ 65 ไม่เคยไปวัดฟังธรรมเลยในรอบ 1 เดือน² เป็นต้น

(3) คนไทยมีคุณลักษณะที่ดีเอื้อต่อการเพิ่มทุนทางสังคม ลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของคนไทยหลายประการ อาทิ ความยิ้มแย้มแจ่มใส เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซอบเอาใจและบริการผู้อื่น เปิดรับสิ่งใหม่ ฯลฯ เป็นทุนทางสังคมที่ต้องรักษาให้คงอยู่และทำให้สังคมไทยแข็งแกร่ง สงบสุข และสมานฉันท์ อีกทั้งเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถนำไปเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ เช่น การผลิต การค้า และบริการ

3.2 สถาบันทางสังคมมีบทบาทน้อยในการเป็นทุนทางสังคม แม้ว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งถือเป็นสถาบันหลักยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติมาต่อเนื่องยาวนานอย่างไม่เสื่อมคลาย แต่สถาบันอื่น ๆ ยังต้องมีการพัฒนาเพื่อผลักดันให้เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของสังคมไทย ดังนี้

(1) **สถาบันครอบครัวมีแนวโน้มอ่อนแอลง** ปัจจุบันขนาดและรูปแบบของครัวเรือนไทยเปลี่ยนไปจากเดิม มีขนาดเล็กลง จากที่เคยมีครัวเรือนละ 5 คน เหลือประมาณ 3.5 คน ขณะเดียวกัน ครอบครัวไทยมีความเปราะบางยิ่งขึ้น มีการอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียน การหย่าร้าง อยู่ในระดับค่อนข้างสูงอย่างต่อเนื่องจาก 4.5 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2546 เป็น 4.6 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2547 หรือเมื่อพิจารณาจำนวนครอบครัวที่อยู่ในภาวะแตกแยกหย่าร้าง ในปี 2545 มีถึง 3 ล้านครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 17 ของครอบครัวไทยทั้งหมด ภาวะครอบครัวแตกแยกส่งผลให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชน จากสถิติภูมิหลังด้านครอบครัวของเด็กในสถานพินิจฯ พบว่า จำนวนเด็กประมาณครึ่งหนึ่งมาจากครอบครัวแตกแยก นอกจากนี้ผลกระทบทางเศรษฐกิจก็มีส่วนสำคัญในการบั่นทอนความเข้มแข็งของครอบครัว สภาพเศรษฐกิจที่รัดตัวทำให้สัมพันธภาพพ่อแม่ ลูกห่างกัน ขาดการดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม ละเลยการอบรม ปลูกฝัง จริยธรรม คุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม รวมทั้งการหล่อหลอมบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ นอกจากนี้ เกิดการกระทำรุนแรงภายในครอบครัวมากขึ้นทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทางเพศ โดยเฉพาะต่อเด็กและผู้หญิง รวมทั้งผู้สูงอายุจำนวนมากถูกปล่อยให้อยู่ตามลำพังหรือต้องรับภาระเลี้ยงดูเด็ก

(2) **สถาบันศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในสังคมได้น้อยลงกว่าในอดีต** แม้ว่าหลักคำสอนทุกศาสนามุ่งพัฒนาจิตใจของคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรมและเอื้อต่อการพัฒนาระบบคุณค่าของคนในสังคม ประกอบกับศาสนสถานมีอยู่มากมายกว่า 3 หมื่นแห่งทั่วประเทศ แต่สถาบันศาสนายังไม่สามารถชักจูงหรือเป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจด้านคุณธรรมและจริยธรรมได้อย่างเพียงพอโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เนื่องจากหลักปรัชญาของศาสนาไม่ถูกถ่ายทอดอย่างถูกต้องเหมาะสมและวิธีการเผยแผ่ยังไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ขณะที่ผู้เผยแผ่หลักธรรมคำสอนบางส่วนขาดความเข้าใจในหลักปรัชญาของศาสนาและมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ นำไปสู่ความเสื่อมศรัทธาที่มีเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน วิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบันที่ต้องดิ้นรนประกอบอาชีพทำให้การประกอบกิจทางศาสนาลดน้อยลง พบว่าพุทธศาสนิกชนร้อยละ 78.0 ไม่เคยอ่านหนังสือธรรมะ ร้อยละ 73.4 ไม่เคยรักษาศีล ร้อยละ 54.9 ไม่เคยฟังเทศน์/ดูรายการธรรมะ และร้อยละ 43.5 ไม่เคยสวดมนต์³ เป็นต้น

² การสำรวจของกระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ การสำรวจการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ปี 2548 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

(3) **สถาบันการเมืองการปกครองมีการบริหารการพัฒนาแบบรวมศูนย์** และภาครัฐยังมีบทบาทนำ แม้ว่าจะมีการกระจายอำนาจ แต่การกระจายภารกิจและงบประมาณลงสู่ท้องถิ่นยังดำเนินการได้ล่าช้า ขณะเดียวกัน การบริหารงานในส่วนภูมิภาคยังขาดการบูรณาการในภารกิจของหน่วยงานต่างๆ รวมทั้ง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาต้องการการสนับสนุนเพิ่มขึ้น การมีส่วนร่วมจะปลูกฝังความเชื่อถือและทัศนคติที่ดีในสถาบันการเมืองและสังคม นอกจากนี้ การบริหารจัดการที่ดียังเป็นเรื่องที่ต้องเร่งดำเนินการให้เกิดขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานของภาคการเมืองมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองในประเทศ

(4) **สถาบันการศึกษายังหล่อหลอมเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีของสังคม** ได้ไม่เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง ระบบการศึกษาอ่อนแอ จิตวิญญาณของการศึกษาเสื่อมลง ครูจำนวนมากขาดอุดมการณ์ของความเป็นครูที่ดี ให้ความสำคัญกับความก้าวหน้าในวิชาชีพของตนเอง มากกว่าการทำหน้าที่ป้อนเพาะเด็กและเยาวชนให้มีความพร้อมทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรมและจริยธรรมที่เหมาะสมกับช่วงวัย ในขณะที่ครูผู้สอนและผู้เรียนมีความสัมพันธ์ต่างจากในอดีต ความเคารพเชื่อฟังที่ผู้เรียนควรมีต่อครูลดน้อยลง เด็กหนึ่งเรียนมีประมาณร้อยละ 40 โดยมีสาเหตุมาจากการเบื่อครู/วิชาที่เรียน นอกจากนี้ การเรียนการสอนเป็นไปตามค่านิยมในสังคมที่ให้ความสำคัญกับประกาศนียบัตรหรือใบรับรองผลการศึกษามากกว่าการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม ส่งผลให้เด็กและเยาวชนบางส่วนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น ความเคารพนับถือผู้อาวุโสลดลง ขาดความกตัญญูรู้คุณ เป็นต้น

(5) **ธุรกิจเอกชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมมากขึ้น** ข้อมูลจากเว็บไซต์เวทีธุรกิจเพื่อสังคมชี้ให้เห็นว่า จากการสำรวจมีจำนวนองค์กรธุรกิจเพื่อสังคมอยู่ 54 องค์กร ธุรกิจเอกชนที่เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมมักเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมทางด้านการเงิน ขณะที่ภาคธุรกิจเอกชน/องค์กรขนาดเล็กจะมีบทบาทน้อยมาก กิจกรรมที่ธุรกิจเอกชนส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนเน้นไปที่การส่งเสริมการศึกษาเป็นลำดับแรก รองลงมาเป็นการพัฒนาสังคม ซึ่งมีทั้งการบริจาคเงินและสิ่งของ การรักษาสีงแวดล้อม ธุรกิจเอกชนที่ดำเนินกิจกรรมพัฒนาสังคมที่ส่งผลในวงกว้าง อาทิ การนำเอาความเชี่ยวชาญในด้านบริหารธุรกิจ เช่น การผลิต การตลาด การเงินและบัญชี มาส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และนำไปสู่การสร้างรายได้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชน ถือเป็นกลไกหนึ่งที่จะเสริมหนุนนโยบายของภาครัฐและการทำงานของชุมชน/ประชาชนมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ คุ่มค่าและเกิดสัมฤทธิ์ผลยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การที่ธุรกิจเอกชนเคลื่อนย้ายการลงทุนไปในพื้นที่ชนบทส่งผลดีให้คนในชนบทไม่ต้องย้ายถิ่นมาหางานทำในเมือง ลดภาระค่าครองชีพและปัญหาความล่มสลายของสถาบันครอบครัว เป็นการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นให้ดำรงอยู่สืบไป รวมทั้งสร้างความเจริญให้แก่ท้องถิ่นเพิ่มขึ้น

(6) **สถาบันสื่อยังมีบทบาทน้อยในการกระตุ้นสังคมในทางสร้างสรรค์** สื่อส่วนใหญ่คำนึงถึงผลประโยชน์เชิงธุรกิจเป็นหลัก และบางส่วนมีการรายงาน เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารตามกระแส บางกรณีขาดการกลั่นกรองข้อเท็จจริงหรือขาดการคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่บริโภคข้อมูลข่าวสารโดยขาดภูมิคุ้มกันที่ดี รวมทั้งใช้เวลากับสื่อมากกว่าการปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัวและคนรอบข้าง นอกจากนี้ สื่อบางประเภทยังชี้นำไปสู่พฤติกรรมและค่านิยมที่ขัดต่อวัฒนธรรมไทย เช่น พฤติกรรมทางเพศ พฤติกรรมการบริโภคที่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เป็นต้น ส่งผลกระทบที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมที่นับวันจะทวีความรุนแรง โดยเฉพาะ

ปัญหาทางเพศในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ สะท้อนได้จากคดีล่วงละเมิดทางเพศเกิดขึ้นทุก 2 ชั่วโมง เด็กวัยรุ่นทำคลอด 1 รายทุก 8 นาที ทารกถูกทอดทิ้งวันละ 3 คน เด็กวัยรุ่นร้อยละ 30 เสพสื่อบลามก

3.3 วัฒนธรรมบางอย่างกำลังเลือนหายไปและระบบคุณค่าที่ฝังงมในอดีตเริ่มเสื่อมถอย สังคมไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม คนในสังคมมีความเข้าใจ เปิดกว้าง ยอมรับและดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความสงบสุขมาโดยตลอด มีวัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงระบบคุณค่า ความเชื่อทางศาสนา การทำมาหากินที่สอดคล้องกับธรรมชาติ มีผู้รู้ ปราชญ์ และผู้สูงอายุที่สามารถถ่ายทอดความรู้/ประสบการณ์ไปสู่คนรุ่นใหม่ เป็นการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีให้คงอยู่ต่อไป ขณะเดียวกัน **กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการเลือนไหลทางวัฒนธรรมอย่างไร** **พรหมแดน** ส่งผลให้คนไทยโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนหันไปชื่นชอบวัฒนธรรมแบบใหม่ที่รับรู้ ชื่นชอบ ได้สะดวก รวดเร็วและรับวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์มากขึ้นโดยปราศจากการรู้เท่าทัน ขณะที่วัฒนธรรมไทย/ท้องถิ่นถูกละเลยและมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่้อย อาทิ การแต่งกาย การบริโภค รวมทั้งประเพณีที่ฝังงม เช่น การลงแขก การเอาแรงในหมู่เกษตรกร แม้ยังมีอยู่แต่ก็ลดน้อยลงมากจนแทบจะสูญหาย คนไทยให้ความสนใจและติดตามเรื่องที่เป็นเชิงลบมากกว่าการเชิดชูสิ่งดีงามที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของบุคคลมีชื่อเสียง ขณะที่การยกย่องบุคคลที่ทำความดีกลายเป็นเรื่องปกติที่ได้รับความสำคัญแบบฉาบฉวย ประกอบกับระบบคุณค่าที่ดีของไทยที่เสื่อมถอยลง ทั้งเรื่องจิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัว เพื่อนบ้าน ชุมชน และสังคม ความสำนึกรักชาติ การมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม การเพิกเฉยต่อปัญหาส่วนรวม การเคารพผู้อาวุโส ฯลฯ **ระบบคุณค่าที่ฝังงมที่ลดน้อยลงนี้มีผลต่อการเสื่อมลงของทุนสังคมไทยแล้วนำไปสู่ประเด็นปัญหาสังคมต่าง ๆ** เช่น ปัญหาความไม่สงบในสังคมที่เกิดจากชาตินิยม การรักชาติ ความเอื้ออาทร ความเมตตา ฯลฯ ปัญหาการกระทำผิดกฎหมาย ระเบียบ ที่เกิดจากการขาดวินัย ปัญหาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่เกิดจากการรับค่านิยมและวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์ นำไปสู่ปัญหาพฤติกรรมทางเพศ ความรุนแรง ยาเสพติด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในภาวะที่ประเทศต้องการการรวมพลังของคนไทย ดังเช่น**กรณีการเกิดคลื่นสึนามิที่ภาคใต้ของประเทศไทยเมื่อปี 2547 แสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจที่เป็นคุณค่าที่ฝังงมของ คนไทยที่เป็นคุณลักษณะพื้นฐานให้**โลกได้เห็นถึงทุนสังคมของประเทศไทยที่ยังมีอยู่มากและพร้อมจะแสดงออกได้ตลอดเวลาหากเกิดวิกฤติและสามารถพลิกฟื้นประเทศได้อย่างรวดเร็ว

3.4. องค์ความรู้ เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้คนในสังคมดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างรู้เท่าทัน แต่การพัฒนา ต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญ **การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่มีน้อย** ขาดการสืบสานอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจน้อย ประกอบกับความเชื่อในบางพื้นที่ไม่ให้ถ่ายทอดความรู้แก่บุคคลอื่นหากจะเรียนรู้ต้องลักจำ ทำให้ภูมิปัญญาบางอย่างสูญหายไป ขณะเดียวกัน ขาดการรวบรวม ต่อยอดและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ในวงกว้าง เช่น การดึงภูมิปัญญาที่อยู่ในตัวคน ให้ออกมาเป็นภูมิปัญญาเปิดเผยที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้สะดวก โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ รวมทั้งการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย/ท้องถิ่น การพัฒนาพันธุ์พืชปศุสัตว์วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ของแต่ละภูมิภาคและกลุ่มชาติพันธุ์ให้กลับคืนมา ยังไม่ดำเนินการอย่างจริงจังและเป็นระบบ สำหรับการ**สร้างองค์ความรู้ใหม่ซึ่งเป็นผลผลิตจากการวิจัยและพัฒนาเพิ่มขึ้น** พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนผลงานตีพิมพ์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพิ่มขึ้นจาก 1,822 บทความในปี 2545 เป็น 2,283 บทความในปี 2546 หากพิจารณาในด้านคุณภาพโดยนับจากจำนวนครั้งของการถูกอ้างอิง ในปี 2545 จำนวน 7,721 ครั้ง สาขาที่มีการอ้างอิงสูงสุด คือ การแพทย์ 347

ครั้ง รองลงมาคือ ภูมิคุ้มกันโรค 178 ครั้ง จุลชีวะ 172 ครั้ง และเคมี 140 ครั้ง **แต่การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์อยู่ในระดับต่ำ** จำนวนสิทธิบัตรทั้งหมดที่จดทะเบียนในประเทศไทย คิดเป็นสัดส่วน 0.4 ของสิทธิบัตรทั่วโลก และร้อยละ 77 เป็นการขอจดทะเบียนโดยชาวต่างชาติ จำนวนการขอจดทะเบียนสิทธิบัตรเพิ่มขึ้นจาก 3,030 เรื่อง ในปี 2545 เป็น 3,426 เรื่อง ในปี 2546 เป็นสิทธิบัตรที่ได้รับการจดทะเบียนโดยคนไทยเพิ่มขึ้นจากจำนวน 596 เรื่องในปี 2545 เป็น 641 เรื่อง ในปี 2546 และมีต้นแบบที่พัฒนาโดยคนไทย จำนวน 126 โครงการ ในช่วงปี 2545-2546 สิทธิบัตร การประดิษฐ์ของคนไทยส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาเทคโนโลยีขั้นต้น⁴ การสร้างมูลค่าเพิ่มที่เกิดจากการมี สิทธิบัตรจึงไม่สูงนัก นอกจากนี้ ยังพบว่ารูปแบบการนำองค์ความรู้มาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ยังอยู่ใน ระดับต่ำคือเป็นอันดับที่ 30 จาก 52 ประเทศ ในขณะที่สิงคโปร์ เกาหลีและมาเลเซียอยู่ในอันดับที่ 5 10 และ 14 ตามลำดับ

4 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม

คนไทยและสังคมไทยจะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากภายใน และภายนอก ประเทศ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคมในระยะต่อไปในประเด็นหลักๆ ดังนี้

4.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบเศรษฐกิจภายใต้เงื่อนไขการค้าเสรี ที่ มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงและรวดเร็ว นานาประเทศเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของ ตนเองในทุกมิติให้พร้อมที่จะยืนหยัดบนเวทีโลกได้อย่างสมศักดิ์ศรีและมีเสถียรภาพ ประเทศไทยก็มุ่ง พัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความรู้และการสร้างสรรค์มูลค่าโดยเชื่อมโยงเศรษฐกิจมหภาคและเศรษฐกิจ รากหญ้าให้เข้มแข็งเกิดประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ ทิศทางการเปลี่ยนแปลงในโลกมีผลต่อ การเสริมสร้างทุนทางสังคมของไทย คือ การเกิดกระแสความนิยมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบ ตะวันออกทำให้ไทยมีโอกาสพัฒนาสินค้าและบริการบนพื้นฐานวัฒนธรรมไทยที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เช่น การนวดแผนไทย และอาหารไทย เป็นต้น เป็นปัจจัยที่ทำให้ทุนทางสังคมได้รับความสำคัญ เพิ่มขึ้น สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดด้วยเทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์มูลค่าให้สินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาคนให้มีวินัย ขยัน อดทนและมีทักษะที่ เอื้อต่อโลกการทำงานยุคใหม่ ฯลฯ แต่จะต้องคำนึงถึงการเพิ่มมูลค่าย้อนกลับไปที่ทุนทางสังคมเหล่านั้น ด้วย เพื่อไม่ให้ทุนทางสังคมเป็นเพียงปัจจัยทางเศรษฐกิจเท่านั้น ขณะเดียวกัน ความตื่นตัวด้าน สิ่งแวดล้อมและสุขภาพในเวทีโลกส่งผลให้ไทยต้องเพิ่มความเข้มงวดใน มาตรฐานและคุณภาพของ ผลิตภัณฑ์พื้นบ้านมากขึ้น เพื่อมิให้เป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการส่ง สินค้าประเภทนี้สู่ ตลาดโลก

4.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมมีประเด็นสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนา ทุนทางสังคม กล่าวคือ

(1) สังคมไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ประชากรวัยทำงาน (15-59 ปี) จะมี สัดส่วนสูงสุดร้อยละ 67.1 ในปี 2552 แล้วหลังจากนั้นจะลดลง ประชากรวัยสูงอายุและประชากรวัย เด็กจะมีสัดส่วน 11.7 และ 21.0 ในปี 2554 ส่งผลให้ภาระพึ่งพิงของประชากรสูงอายุอยู่ในระดับสูง จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมให้คนไทยทุกช่วงอายุให้สามารถเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุได้อย่างดี

⁴ ข้อมูลจาก Science Citation Index (SCI) ในช่วงปี 2545-2546

โดยเฉพาะการสร้างค่านิยมและนิสัยประหยัด อดออม การเรียนรู้ตลอดชีวิตและการดูแลสุขภาพของตนเอง การฟื้นฟูความเข้มแข็งให้สถาบันครอบครัวและระบบเครือญาติในการดูแลผู้สูงอายุ ขณะเดียวกัน สร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุเป็นทุนทางสังคมในการถ่ายทอดประสบการณ์ อบรมบ่มเพาะ และปลูกฝังค่านิยม/ความเชื่อที่ดีงามแก่คนรุ่นหลัง

(2) การเปลี่ยนจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ประกอบกับรูปแบบและโครงสร้างครอบครัวไทยมีความหลากหลายมากขึ้นส่งผลต่อสัมพันธภาพของคนในระดับครอบครัว และชุมชนและเกิดปัญหาสังคมต่างๆตามมา โดยเฉพาะพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ขณะเดียวกัน ความเป็นเมืองที่สูงขึ้นจะมีผลต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของเมืองจึงมุ่งสร้างเมืองและชุมชนให้น่าอยู่และรักษาเอกลักษณ์ที่ดีงามด้วยทุนวัฒนธรรมที่เมืองและชุมชนมีอยู่เป็นหลัก

(3) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบเชิงลบต่อพฤติกรรมและค่านิยมที่ดีงามของคนในชาติหากปราศจากภูมิคุ้มกัน การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างสร้างสรรค์ เสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาให้คนไทย มีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้ สามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง แต่ขณะที่การหลั่งไหลเข้ามาของข้อมูลข่าวสารผ่านทางเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยที่คนไทยยังไม่มีภูมิคุ้มกันอย่างเพียงพอ เกิดผลกระทบเชิงลบต่อพฤติกรรมการบริโภค โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน และค่านิยมที่ดีงามก็ถูกกลืนเลย ทุนทางสังคมที่มีอยู่ลดลง/ไม่เพิ่มพูน

(4) ปัญหาภาวะสุขภาพที่สำคัญจากโรคอุบัติใหม่หรือโรคระบาดซ้ำ เป็นการแพร่ระบาดของเชื้อโรคที่มีรหัสพันธุกรรมใหม่ เช่น โรคซาร์ส ไข้หวัดนก ไข้หวัดใหญ่ ฯลฯ ขณะที่ เอชไอวี/เอดส์ ยังเป็นปัญหาใหญ่ในหลายประเทศ โรคเหล่านี้ยากที่จะประเมินสถานการณ์ องค์ความรู้ในประเทศไทยยังไม่เพียงพอและทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ก่อให้เกิดผลกระทบรุนแรงและบั่นทอนคุณภาพชีวิตทั้งระดับปัจเจกและสังคม

5

ความเชื่อมโยงทุนทางสังคมเพื่อปรับสมดุลการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการประเมินสถานการณ์ทุนทางสังคม ที่มีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน สามารถนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของทุนทางสังคมที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมได้ ดังนี้

5.1 ทุนทางสังคมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนและนำไปสู่การสร้างสมดุลของการพัฒนาประเทศ จะต้องเป็นเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกันระหว่างเศรษฐกิจระดับชุมชนจนถึงเศรษฐกิจระดับมหภาค โดยทุนทางสังคมมีส่วนสำคัญในการหนุนเสริมทุนทางเศรษฐกิจเพื่อไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ต้องการ ดังนี้

(1) การพัฒนาคุณภาพคนทั้งความรู้ คุณธรรมเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งด้านความรู้ ทักษะ และสมรรถนะตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานเป็นการเพิ่มผลิตภาพของกำลังแรงงาน ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการเพิ่มผลผลิตทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพและส่งผลดีต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การ

พัฒนาทางด้านจิตใจ ให้เป็นคนมีวินัย มีความรักและมุ่งมั่นประกอบประโยชน์ขององค์กร มุ่งมั่นทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นจะหนุนเสริมประสิทธิภาพในการผลิต ลดความขัดแย้งภายในองค์กร นำไปสู่ความมั่นคงขององค์กรในระยะยาว ขณะที่การสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรมที่เหมาะสมให้กับคนไทยจะมีส่วนลดค่าใช้จ่ายในการแก้ปัญหาสังคมได้อย่างมากและส่งผลเชิงบวกต่อเศรษฐกิจในภาพรวม เช่น ปัญหาอาชญากรรม ที่แต่ละปีรัฐต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อการป้องกันและปราบปรามเป็นจำนวนมาก ในปี 2548 งบประมาณรายจ่ายในแผนงานป้องกันและควบคุมอาชญากรรมมีจำนวนสูงถึง 36,698 ล้านบาท ปัญหาอุบัติเหตุจราจรที่สาเหตุหนึ่งเกิดจากคนไม่เคารพกฎระเบียบสร้างความสูญเสียให้แก่ชีวิตและทรัพย์สิน ในปี 2547 มูลค่าทรัพย์สินที่เสียหายจากอุบัติเหตุจราจรทางบกสูงถึง 1,990 ล้านบาท เป็นต้น

(2) การใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าและบริการ และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การพัฒนาให้สถาบันทางสังคมมีบทบาทเป็นทุนทางสังคมจะเกิดประโยชน์อย่างมาก อาทิ ธุรกิจที่เป็นบริษัทภิบาล มีการบริหารจัดการธุรกิจที่เป็นธรรม โปร่งใส ผู้มีอำนาจบริหารและอำนาจในการตัดสินใจมีความรับผิดชอบต่อนักและผู้มีส่วนได้เสียและการกระทำของตนต่อผู้มีส่วนได้เสียเป็นเครื่องมือตรวจสอบการทำงานขององค์กรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เช่น การดูแลพนักงานของบริษัทให้มีความมั่นคงทั้งในเรื่องสวัสดิการและการพัฒนาตนเอง เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ลดข้อขัดแย้งภายในบริษัท เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับธุรกิจ เนื่องจากเกิดรูปแบบกิจการที่ได้มาตรฐานสากล อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกในหลายประเทศได้กำหนดมาตรฐานเรื่องบริษัทภิบาล เช่น มาตรฐานแรงงาน มาตรฐานเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมไว้ชัดเจนในเงื่อนไขการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ

(3) การนำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเสริมสร้างการค้าและการผลิตสินค้าและบริการ โดยผสมผสานไว้ในการผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการทั้งในและนอกประเทศ ขณะที่เกิดกระแสมวยวัฒนธรรมตะวันออก ทำให้มีการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและระดับชาติเชื่อมโยงสู่สากล อาทิ ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยทั้งการนวดและสปาที่ใช้สมุนไพรไทย นอกจากนี้ การใช้คุณลักษณะที่ดีเป็นเอกลักษณ์ไทย เช่น การยิ้มแย้มแจ่มใส ความเอื้ออาทร ความมีน้ำใจ ไมตรี ซึ่งเป็นหัวใจของการบริการและถือเป็นสมรรถนะ/ค่านิยมร่วมของประเทศ สามารถใช้เชื่อมโยงกับธุรกิจบริการด้านการโรงแรม ท่องเที่ยว ภัตตาคาร สุขภาพ และเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการตัดสินใจของนักลงทุนต่างชาติที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทย รวมทั้งนำมาใช้ในการเจรจาต่อรองทางการค้าในเวทีระหว่างประเทศ

5.2 ทุนทางสังคมกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ร่อยหรออย่างรวดเร็ว เพราะมีการใช้อย่างฟุ่มเฟือย และถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง การอนุรักษ์ ฟื้นฟู ให้คงอยู่ต่อไปต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน การใช้ทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องสำคัญที่นำมาพิจารณาได้ดังนี้

(1) วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถนำมาใช้ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการใช้วิถีพื้นบ้านที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและวิถีชีวิตในท้องถิ่นมาดูแลรักษาให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพเดิม

หรือสมบูรณ์ขึ้น เช่น การทำฝายแม้ว สืบชะตาลำน้ำ การเคารพผีป่วน ขณะเดียวกันก็เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมให้สืบทอดต่อไป และสามารถนำความรู้สมัยใหม่มาผสมผสานเพื่อให้การอนุรักษ์ฟื้นฟูทำได้ถูกต้องตามหลักวิชาการสมัยใหม่อย่างสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและสภาพธรรมชาติ

(2) **การรวมกลุ่มของคนในชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** การดำรงชีวิตของคนในชนบทและธรรมชาติต่างพึ่งพาซึ่งกันและกันมายาวนาน การทำมาหากินของชาวชนบทที่หาของป่า จับสัตว์ เช่น ปลาเป็นอาหารหรือนำมาขายเพื่อความเป็นอยู่รอดเป็นหลัก มีความตระหนักถึงความสำคัญและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า จึงเกิดการรวมตัวกันที่จะร่วมคิด ร่วมดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนให้อยู่ในสภาพอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหาร แหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้เชิงธรรมชาติที่สำคัญของประเทศ รวมทั้งรักษาระบบนิเวศให้สมดุล

(3) **สถาบันทางสังคมต่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** โดยเฉพาะภาคธุรกิจเอกชนที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม การปลูกป่า การมีกระบวนการผลิตสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งนำประเด็นผลกระทบของกระบวนการผลิตที่มีต่อสิ่งแวดล้อมมาเป็นเงื่อนไขสำคัญทางการค้า จึงทำให้การรับผิดชอบต่อสังคมเป็นหน้าที่ของธุรกิจเอกชนที่ต้องปฏิบัติอย่างจริงจัง ส่วนสถาบันชุมชนและสถาบันศาสนาก็มีบทบาทเช่นกันในการดูแลและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนหลายแห่งปลูกป่าเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ ขณะที่วัดจำนวนมากมีแหล่งเรียนรู้เชิงธรรมชาติ เช่น การปลูกป่าในพื้นที่ของวัดและใช้เป็นที่ปฏิบัติธรรมสำหรับผู้มีจิตใจใฝ่ธรรมะ

5.3 ทูทางสังคมกับการพัฒนาสังคม

การพัฒนาประเทศแบบทุนนิยมและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกประเทศ ส่งผลกระทบต่อสังคมไทย โดยทำให้คุณค่าทางสังคมที่ดั้งเดิมลดน้อยลง เกิดความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรม มีการดำรงชีวิตบนพื้นฐานที่ขาดความพอเหมาะพอควร ตลอดจนสถาบันครอบครัวมีแนวโน้มอ่อนแอลง ดังนั้น ทูทางสังคมของไทยทั้งที่เป็นคุณลักษณะของคนไทย เช่น ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ระบบความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติ ระบบ คุณค่าที่ดั้งเดิม วัฒนธรรม รวมทั้งบทบาทของสถาบันทางสังคมต่างๆ เป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยดังนี้

(1) **การใช้คุณค่าที่ดีในสังคมไทยบรรเทาปัญหาสังคม** ที่ส่งผลกระทบต่อความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น คนไทยมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนในการใช้ชีวิตที่มุ่งสู่ความสุขแบบฉาบฉวย มีความว้าเหว่ ขาดที่พึ่งทางใจ ส่งผลให้หันไปใช้ยาเสพติดเป็นทางออก ขณะที่การบริโภคเน้นวัตถุนิยม เลียนแบบวัฒนธรรมต่างชาติ เกิดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย มั่วเมาในอบายมุข ทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและความรุนแรงรูปแบบต่างๆ ส่วนในเรื่องเพศก็นิยมมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร นำไปสู่การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ และการเบี่ยงเบนทางเพศที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี ดังนั้น การใช้สัมพันธ์ภาพของคนทุกเพศและวัย โดยเฉพาะในระดับครอบครัวเป็นแนวทางหลักที่จะสามารถเสริมสร้างความอบอุ่น ความเอื้ออาทร ความรักที่มีต่อกันและกันให้เป็นภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับทุกคน ลดความรุนแรงและบรรเทาปัญหาสังคมลงได้

(2) **การเปิดกว้างและยอมรับซึ่งกันและกันมีส่วนในการลดความขัดแย้งในสังคม** การยอมรับความแตกต่างของวัฒนธรรมที่หลากหลายในสังคมไทย ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นทุนทางสังคมที่เสริมสร้างให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ สามารถประสาน/ประนีประนอมความคิดเห็นที่แตกต่างให้เกิดฉันทานุมัติและนำไปปฏิบัติ ขณะเดียวกัน การกำหนดกติกาของการอยู่ร่วมกันซึ่งเป็นที่ยอมรับมีการยึดถือและปฏิบัติตามยาวนานจนกลายเป็นวัฒนธรรมในชุมชนเป็นการป้องกันความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น การเสียผีของชาวเขาเผ่าต่างๆ และอีทสิบสองครองสิบสี่ เป็นต้น

(3) **ทุนทางสังคมเสริมสร้างให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งได้** สภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้บางชุมชนต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอกมาก เพราะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ มีการพึ่งพาอาศัยกันน้อย แต่ในชุมชนที่มีระบบความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความผูกพัน มีลักษณะการทำมาหากินที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและระบบนิเวศน์ สามารถสร้างธุรกิจภายในชุมชนโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เกิดการจัดตั้งกลุ่มต่างๆภายในชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ และสามารถเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจภายนอกชุมชนได้ เกิดความเข้มแข็งและสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

โดยสรุป ทุนทางสังคมมีความเชื่อมโยงกับทุนทางเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติ สามารถเอื้อประโยชน์ต่อกัน โดยการพัฒนาคูณภาพคนทางด้านความรู้และจิตใจ การใช้คุณค่าและเอกลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดั้งเดิมจะช่วยเสริมประสิทธิภาพในการผลิต การค้า และบริการและสร้างความมั่นคงให้กับองค์กรในระยะยาว การใช้วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การรวมกลุ่มของคนในชุมชนโดยตระหนักถึงความสำคัญและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า รวมทั้งสถาบันทางสังคมต่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะภาคธุรกิจเอกชนที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน และที่สำคัญทุนทางสังคมที่มีอยู่ในสังคมไทย คุณค่าที่ดี การเปิดกว้างและยอมรับซึ่งกัน และกันเป็นปัจจัยที่ทำให้สังคมไทยดำรงอยู่ บรรเทาหรือขจัดปัญหา/ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม รวมทั้งสังคมไทยจะสามารถพัฒนาให้เข้มแข็งได้ด้วยพลังของทุนทางสังคม

อย่างไรก็ตาม ทุนทางสังคมที่สามารถนำมาใช้พัฒนาทุนทางเศรษฐกิจและทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเชื่อมโยงและสมดุลเป็นเรื่องของ **วัฒนธรรมไทย** ที่สืบทอดมายาวนานโดยนำมาสอดแทรก/ผสมผสานอยู่ในการผลิตสินค้าและบริการที่มีแนวโน้มการส่งออกสูงขึ้นไปสู่ตลาดโลก รวมทั้งการใช้คุณลักษณะของคนไทยที่เอื้อต่อธุรกิจ การบริการ อาทิ **การเป็นคน ยิ้มแย้มแจ่มใส มีน้ำใจไมตรี** ส่งผลดีต่อการขยายตัวในสาขานี้ ขณะที่ วัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นปัจจัยสำคัญของการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนให้คงอยู่ ดังนั้น วัฒนธรรมไทยจึงเป็นประเด็นหลักที่ใช้เป็นฐานเชื่อมโยงทุนทั้งสามเข้าด้วยกัน ทำให้สังคมไทยมีความเข้มแข็ง มีทุนทางสังคมหนุนเสริมให้คนไทยมีความสุข ท่ามกลางสภาพเศรษฐกิจที่มั่นคง และอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดี

ดังนั้น จึงสรุปประเด็นสำคัญๆ ที่สามารถนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม ดังนี้

(1) **ประเด็นในเชิงโอกาส** การที่กระแสความนิยมวัฒนธรรมตะวันออกเพิ่มขึ้นเป็นโอกาส ที่จะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผสมผสานกับคุณลักษณะของคนไทยและวัฒนธรรมไทยที่เป็นจุดแข็งและนำมาพัฒนาเศรษฐกิจ การค้า การผลิตและบริการในเวทีโลกเพิ่มขึ้น สามารถกำหนดเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกที่เชื่อมโยงระหว่างทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจได้

(2) **ประเด็นที่เป็นภัยคุกคาม** การลดภัยคุกคามจากโครงสร้างและพฤติกรรมของคนเปลี่ยนแปลงไปและบรรเทาจุดอ่อนในเรื่องการขาดจิตสำนึกสาธารณะ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต้องมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีคุณภาพสูงขึ้น ทั้งทางด้านกาย ปัญญา และโดยเฉพาะด้านจิตใจที่จะต้องปรับพฤติกรรม เจตคติของคนในสังคม รวมทั้งพัฒนาคนรุ่นใหม่ให้มีจิตใจดี มีคุณธรรม เสริมสร้างทุนทางสังคมของไทยในอนาคต

(3) **ประเด็นจุดแข็งที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม** การที่วัฒนธรรมไทยมีความหลากหลาย ประกอบกับมีปราชญ์ ผู้รู้หลายด้านกระจายอยู่ในชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศ มีการถ่ายทอดความรู้จากผู้สูงอายุไปสู่คนรุ่นต่อไป รวมทั้งการที่ธุรกิจเอกชนมีบทบาทในการรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้นเป็นจุดแข็งที่สามารถนำมากำหนดยุทธศาสตร์การฟื้นฟูวัฒนธรรมเพื่อให้มีการสืบสานไปสู่คนรุ่นใหม่ และเป็นการลดภัยคุกคามที่เกิดจากผลกระทบของโลกาภิวัตน์ที่มีต่อพฤติกรรม วัฒนธรรม และศีลธรรมของคนในสังคมไทย รวมทั้งใช้วัฒนธรรมพื้นถิ่นเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม

(4) **ประเด็นจุดอ่อนที่พึงระวังและเตรียมแก้ไข** การแก้ไขจุดอ่อนของการที่สถาบันทางสังคมยังไม่เข้มแข็ง การจัดการองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนมีน้อย ไม่เป็นระบบ ส่งผลให้วัฒนธรรมบางส่วนเลือนหาย คุณค่าที่ฝังามในสังคมเสื่อมถอยลง โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันทางสังคมให้เข้มแข็ง เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคม สามารถดูแลสมาชิกในสังคมให้อยู่ได้เป็นปกติสุข ควบคู่กับการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการจัดการความรู้ เป็นการรักษามิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ และนำไปใช้ประยุกต์ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการเพื่อการเพิ่มมูลค่าและการส่งออก

หลักการสำคัญและกรอบแนวคิดในการเสริมสร้างทุนทางสังคม

จากการประเมินสถานภาพของทุนทางสังคมและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่มีผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของทุนทางสังคมของประเทศ สามารถสรุปเป็นหลักการและกรอบแนวคิดในการเสริมสร้างทุนทางสังคมในแต่ละระดับตั้งแต่ปัจเจกในระดับครัวเรือน จนถึงระดับชาติ ดังนี้

6.1 หลักการสำคัญของทุนทางสังคม ที่พึงตระหนักในการเสริมสร้างทุนทางสังคม ได้แก่

(1) **ความเชื่อมโยง** ทุนทางสังคมจะเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การแก้ปัญหาความยากจน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสังคมโดยรวมและการบริหารจัดการที่ดี

(2) **ความหลากหลายและยืดหยุ่น** มีการพัฒนาและใช้ประโยชน์ทางสังคมให้เป็นไปตามสภาพโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่และสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง

(3) **การพัฒนาอย่างสมดุลและครบวงจร** ทั้งการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เสริมสร้างความเข้มแข็ง รักษา พื้นฟูและต่อยอดทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้วด้วยวิธีการต่างๆ สร้างและพัฒนาทุนทางสังคมใหม่ๆ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง และเสริมสร้างภูมิคุ้มกันมิให้มีการทำลายทุนทางสังคม รวมทั้งสร้างความสมดุลในการใช้และพัฒนาให้เพิ่มพูนทั้งมูลค่าและคุณค่าของทุนทางสังคม

(4) **การสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง** โดยการสร้างจิตสำนึกร่วมและคุณค่าร่วมบนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อสังคมในการพัฒนาทุนทางสังคมให้เกิดขึ้นในทุกภาคี ทุกระดับทั่วประเทศ มีการกำหนดบทบาทภารกิจของแต่ละภาคีให้ชัดเจน และเน้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เป็นเครือข่ายอย่างต่อเนื่องระหว่างของภาคีการพัฒนา

6.2 กรอบแนวคิดในการเสริมสร้างทุนทางสังคม แนวทางหลักในการเพิ่มทุนทางสังคมที่ต้องพิจารณาบทบาทของทุกภาคส่วนทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ ดังนี้

(1) **ครอบครัว** ครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาองค์ประกอบของทุนทางสังคมให้เข้มแข็งและเพิ่มพูนให้มากขึ้น โดย

(1.1) **การพัฒนาศักยภาพสมาชิกในครอบครัวอย่างเป็นองค์รวม** ครอบครัวเป็นหน่วยแรกในสังคมที่ทำหน้าที่พัฒนาสมาชิกให้มีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจและสติปัญญา ก่อนเข้าสู่วัยเรียน เป็นการอบรมสั่งสอนให้เด็กรู้จักการปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม มีวินัย ซื่อสัตย์ ฯลฯ รักษาวัฒนธรรมที่ดีงาม เช่น การเคารพผู้อาวุโส การกตัญญูกตเวที และสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาการของเด็กตามวัยในด้านการเติบโตของร่างกาย สติปัญญา และอารมณ์ หากในครอบครัวมีผู้สูงอายุอยู่ด้วยจะหล่อหลอมให้เด็กมีความมั่นคงทางอารมณ์ เพราะผู้สูงอายุจะสอดแทรกเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมที่จะขัดเกลาพฤติกรรมเชิงลบให้ลดลง เช่น เกิดความเมตตา สุภาพ อ่อนโยน รู้จักให้อภัย นอกจากนี้ ครอบครัวยังเป็นแหล่งความรู้ด้านภูมิปัญญาที่คนรุ่นหนึ่งสามารถถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ในตนเองไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งที่เป็นลูกหลานเพื่อสืบทอดและรักษาความรู้นั้นให้คงอยู่ต่อไป

(1.2) **การมีส่วนร่วมในการทะนุบำรุงศาสนาให้ยั่งยืน** ครอบครัวที่อบอุ่นและมีสมาชิกต่างวัยอาศัยร่วมกันมีแนวโน้มที่จะทำให้เด็กสนใจใฝ่รู้เรื่องหลักคำสอนและศีลธรรม ผู้อาวุโสมักใช้โอกาสและวาระสำคัญทางศาสนาเป็นช่องทางชักจูง สร้างความเข้าใจให้กับเด็กได้เข้าถึงศาสนา ก่อให้เกิดการปฏิบัติตามหลักคำสอน เช่น การสวดมนต์ การถือศีล เป็นต้น สร้างพื้นฐานทางจิตใจที่ดีงาม เป็นการสืบสานให้ศาสนาดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง

(2) **ชุมชน** ชุมชนที่มุ่งทำประโยชน์ให้กับบรรดาสมาชิก เกิดความเอื้ออาทร มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน เพิ่มพูนทุนทางสังคมให้มีคุณภาพและนำไปสู่พลังร่วมสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยชุมชนสามารถเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาทุนทางสังคมได้ ดังนี้

(2.1) การสร้างความมั่นคงในชีวิตให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ที่ประสบปัญหาต่างๆ การอยู่ร่วมกันในชุมชนเดียวกันจะรู้ถึงปัญหาและข้อเท็จจริงสามารถเข้าถึงคนที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างแท้จริง การเข้ามามีบทบาทในการดูแล และจัดระบบการดูแลคนในชุมชน เช่น การดูแลผู้สูงอายุ การส่งเสริมการออม จะช่วยให้คนในชุมชนสามารถดูแลตนเองในระยะยาว

(2.2) สร้างชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ การลงทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้หรือผู้สูงอายุในการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา ให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน รักษาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนไม่ให้สูญหายและสร้างสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและระหว่างคนต่างวัยให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

(2.3) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบความโปร่งใสในการดำเนินงานของสถาบันในชุมชน การกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น ทั้งในแง่ทรัพยากรและการบริหารจัดการมีผลกระทบต่อการพัฒนา ชุมชนจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบสถาบันต่างๆ ในท้องถิ่นมากขึ้น เพื่อเสริมสร้างให้สถาบันต่างๆ ในชุมชนดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ

(3) ระดับประเทศ มีบทบาทหลักในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในทุกมิติทั้งระบบในระดับชาติและนานาชาติโดย

(3.1) การพัฒนาคนให้มีศักยภาพพร้อมเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ เป็นการมุ่งเสริมสร้างสุขภาวะ เลิกพฤติกรรมสุ่มเสี่ยงและส่งเสริมการดูแลสุขภาพ สร้างนิสัยรักการอ่าน ใฝ่รู้ สนใจศึกษาค้นคว้าความรู้ต่างๆ มีจิตสำนึกสาธารณะ ชานินิยม เสียสละเพื่อส่วนรวม ส่งเสริมให้คนดีมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการพัฒนาประเทศ ทำให้การเพิ่มผลิตภาพโดยรวมสูงขึ้น ส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจสามารถแข่งขันได้อย่างต่อเนื่อง

(3.2) สร้างความเข้มแข็งให้สถาบันทางสังคมเป็นทุนทางสังคม สามารถดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ในสังคม ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(3.3) การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและการรักษาองค์ความรู้ให้คงอยู่ เป็นการรักษาเอกลักษณ์ไทยให้อยู่คู่ประเทศ สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เยาวชน พัฒนาและร่วมเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัย เกิดการถ่ายทอดความรู้ พัฒนาและต่อยอดรักษาภูมิปัญญาไทย นำไปสู่การรักษาความเป็นไทย และการใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตลอดจนการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยใช้วัฒนธรรมและทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือสำคัญ

ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศ

เพื่อให้เกิดความสมดุลของการพัฒนาระหว่างภาคการผลิต ภาคบริการ สิ่งแวดล้อมและภาคสังคม การพัฒนาประเทศในระยะต่อไปจำเป็นต้องใช้ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกับทุนทุกประเภททั้งทุนทางเศรษฐกิจและทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ เพื่อ

นำไปสู่เป้าประสงค์หลักของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 การขับเคลื่อนทุนทางสังคมจึงกำหนดเป้าประสงค์และยุทธศาสตร์ การเสริมสร้างทุนทางสังคม ดังนี้

7.1 เป้าประสงค์ มุ่งสู่สังคมใสสะอาดบนฐานของการเสริมสร้างคุณค่าของสังคมไทย สถาบันทางสังคม ความรักชาติ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัย และการสร้างภูมิคุ้มกันและการปรับตัวสู่สากล

7.2 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศ จากการประเมินสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตของทุนทางสังคม และการวิเคราะห์เชื่อมโยงทุนทางสังคมกับทุนทางเศรษฐกิจและทุนทรัพยากรธรรมชาติขององค์ประกอบทั้ง 4 ด้านที่ยึดโยงผ่านระบบความสัมพันธ์ที่สะสมมาจากอดีต เป็นทั้งปัจจัยบวกและปัจจัยลบต่อการเพิ่มพูนทุนทางสังคมและการใช้ประโยชน์เพื่อนำไปสู่เป้าประสงค์หลักของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่มุ่งสร้างความสมดุลในกระบวนการพัฒนาเพื่อให้ สังคมใสสะอาด คนมีความสุข และการพัฒนาประเทศยั่งยืน จึงมีข้อเสนอยุทธศาสตร์ ดังต่อไปนี้

(1) การเพิ่มคุณภาพและศักยภาพคน ให้มีส่วนเพิ่มพูนทุนทางสังคมและสนับสนุนการพัฒนาประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาสติปัญญาและสุขภาพอนามัย โดย

(1.1) การพัฒนาจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม

➤ เสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ของคนต่างวัยในครอบครัวเป็นการกล่อมเกล่าจิตใจเด็กและเยาวชน ให้มีวินัย ซื่อสัตย์ มีคุณธรรม กตัญญู เอื้ออาทร และมีความรับผิดชอบต่อสังคม

➤ กระตุ้นให้คนทุกวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อส่วนรวมในทุกระดับ เป็นการสร้างการเรียนรู้ของการทำงานร่วมกัน รู้จักการประสานประโยชน์ เป็นพลังนำไปสู่การแก้ปัญหาและการพัฒนาด้านต่างๆ

➤ สร้างภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของความพอเหมาะพอควร รู้จักประหยัด อดออม และมีวินัยในการใช้จ่าย

(1.2) การเฝ้าหาความรู้ ประกอบด้วย

➤ สร้างนิสัยรักการอ่าน และใฝ่รู้ตั้งแต่เด็กจนตลอดชีวิต เพื่อให้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

➤ บ่มเพาะความประพฤติอันดีงามให้กับเด็กและเยาวชนผ่านทางระบบการศึกษา ควบคู่กับการสร้างครุต้นแบบที่เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็ก

➤ เพิ่มทักษะความรู้ความสามารถทั้งระดับพื้นฐานและระดับวิชาชีพเฉพาะ เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และการมีงานทำ

➤ สร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกช่วงวัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่น โดยการพัฒนาให้มีความรู้คุณธรรม สนับสนุนให้สถาบันการศึกษาในส่วนกลางและท้องถิ่นร่วมมือกับหน่วยงานและชุมชนในการจัดการองค์ความรู้ ขยายผลต่อยอดสู่พื้นที่อื่นและพัฒนาเป็นนโยบายสาธารณะของประเทศ

(1.3) ด้านสุขภาพอนามัย

➤ ส่งเสริมการพัฒนาคอนให้มีพัฒนาการที่เหมาะสมตามช่วงวัย ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ จิตใจ ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมของคู่สมรสจนถึงวัยสูงอายุ

➤ เสริมสร้างคนไทยแข็งแรง ไร้โรค ไร้ภัย พหุกิจกรรมสู่เสี่ยงต่อสุขภาพ ควบคู่กับการส่งเสริมให้ดูแลสุขภาพของตนเอง การออกกำลังกาย การเล่นกีฬา รวมทั้งการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

(2) การส่งเสริมบทบาทของสถาบันหลักในการสร้างความสามัคคีและความสมานฉันท์ของคนในชาติ เป็นการดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกภาพและความเป็นปึกแผ่นของประเทศ

(2.1) เสริมสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันทางสังคม รวมถึง ครอบครัว ชุมชน เครือข่ายชุมชน ภาคธุรกิจ และประชาสังคม ทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์ที่เป็นพลังในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

(2.2) เพิ่มบทบาทสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา ในการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาจิตใจของคนให้มีคุณธรรม จริยธรรม โดยเฉพาะการเสริมสร้างสถาบันครอบครัวในเรื่องค่านิยมในการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัย และการปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างเหมาะสม

(2.3) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การประยุกต์ใช้ปรัชญาทางเศรษฐกิจพอเพียง สร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตในระดับครัวเรือน และในกระบวนการทำงานของหน่วยงานต่างๆและในการบริหารประเทศ

(2.4) น้อมนำหลักการ “รู้ รัก สามัคคี” มาใช้ในการดำเนินชีวิตและสร้างการมีส่วนร่วมที่นำไปสู่ความสมานฉันท์และการลดความขัดแย้งภายในชาติ

(3) การรักษา ฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดึกดำบรรพ์ของไทย ให้คงอยู่และสืบสานสู่คนรุ่นต่อไป

(3.1) ส่งเสริมให้ปราชญ์และผู้รู้ถ่ายทอดความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีบทบาทในการสั่งสอน อบรม บ่มนิสัยที่ดึกดำบรรพ์ให้แก่เด็กและเยาวชน นำความรู้ ประสบการณ์มาทำประโยชน์เพื่อสังคม ขณะเดียวกันปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเคารพต่อผู้อาวุโสและกตัญญูต่อผู้ มีพระคุณ

(3.2) พัฒนาแหล่งเรียนรู้ องค์ความรู้ และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย รวมทั้งสร้างนวัตกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมในกลุ่มเยาวชนและศิลปินรุ่นใหม่

(3.3) พื้นฟู บูรณะ และพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลักและนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้ เป็นการรักษาศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม

(3.4) ส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐ เอกชนและประชาชน รักษา และฟื้นฟูคุณค่าทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ความเป็นไทยที่เป็นมรดกและคุณค่าของท้องถิ่นและของชาติอย่างเป็นระบบให้มีความเข้มแข็งและผสมผสานไว้ในวิถีชีวิต

(4) การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

(4.1) จัดการองค์ความรู้ในระดับชุมชนที่ทำให้เกิดระบบความรู้ที่ชุมชนเป็นเจ้าของ และการนำภูมิปัญญามาผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เกิดเป็นความรู้ใหม่ที่นำไปใช้เพื่อการพาณิชย์ได้

(4.2) ผลักดันให้มีการจดลิขสิทธิ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญากรณีหากมีการนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์ทั้งในและนอกประเทศ

(4.3) สนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ที่หลากหลายและต่อเนื่อง โดยเฉพาะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับแต่ละพื้นที่ และนำไปสู่การจัดการและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้

(4.4) พัฒนาและต่อยอดภูมิปัญญาและความเป็นไทยที่สอดคล้องกับความต้องการสินค้าและบริการที่มีศักยภาพ เช่น ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย วัฒนธรรมด้านอาหาร การวาดแผนไทย และสมุนไพร เป็นต้น

(4.5) สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ใหม่ ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถของประเทศ

(5) สร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเพิ่มทุนทางสังคม

(5.1) เสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนาบุคลากรให้มีวินัย รับผิดชอบ สามารถทำงานร่วมกันได้โดยมุ่งประโยชน์ขององค์กร ลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้ขององค์กร

(5.2) เสริมสร้างระบบสุขภาพแบบใหม่ที่เน้นความร่วมมือระหว่างปัจเจกและชุมชนเป็นการสร้างสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพที่ดีทั้งกายและใจแก่คนไทยทุกกลุ่มอายุ

(5.3) สร้างมาตรการจูงใจที่เปิดโอกาสให้คน/ธุรกิจเอกชนสามารถมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น การลดหย่อนภาษี การประกาศเกียรติคุณ การให้รางวัลที่เป็นการเชิดชูคุณความดี

(6) การเพิ่มบทบาทภาคีเพื่อเสริมสร้างทุนทางสังคม

(6.1) ภาคประชาชน ต้องเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนการพัฒนาและเพิ่มทุนทางสังคมให้สอดคล้องกับ โอกาส ศักยภาพ และความพร้อมของแต่ละพื้นที่ โดยการสร้างความสัมพันธ์ ส่งเสริมการ รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในพื้นที่ โดย

- ร่วมพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพพร้อมเป็นทุนทางสังคม
- ส่งเสริมให้การรวมกลุ่มเข้มแข็ง สามารถพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชนและดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่และมีสิ่งแวดล้อมที่ดี
- ร่วมเสริมสร้างความเข้มแข็งให้บ้าน วัด โรงเรียน เป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทหลักในการเพิ่มทุนทางสังคมในชุมชน
- สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ในชุมชนให้เป็นระบบ เกิดการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำไปใช้ประโยชน์ต่อส่วนรวม
- ส่งเสริมการรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านและบูรณะโบราณสถานต่างๆในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนทั่วไป

(6.2) ภาคราชการ ทำหน้าที่เชื่อมโยงการพัฒนาทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เกื้อหนุนการพัฒนาประเทศ โดย

- ปรับระบบและวิธีการทำงาน โดยบูรณาการการทำงานทั้งแนวดิ่งและแนบราบ โดยเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่างภาคราชการ ส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม รวมทั้งถ่ายทอดโอนภารกิจ การตัดสินใจ และทรัพยากรจากส่วนกลางลงสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น
- สร้างความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ รวมทั้งกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับประชาชน ตลอดจนสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมและการตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐในทุกระดับ
- เสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดีในภาครัฐ ทุกระดับ ตั้งแต่ส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่น

(6.3) ภาคธุรกิจเอกชน ประสานงานความร่วมมือระหว่างภาคธุรกิจเอกชนด้วยกันเอง ภาครัฐ ชุมชน และประชาชนในการดำเนินงาน โดย

- ดำเนินธุรกิจด้วยความซื่อตรง สร้างความไว้วางใจเชื่อใจให้เกิดขึ้นกับลูกค้า และสาธารณชนเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม
- จัดทำบรรษัทภิบาลในองค์กร มีการแข่งขันที่เป็นธรรม ยึดมั่นในความรับผิดชอบต่อลูกค้า ผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คำนึงถึงการประกอบกิจการที่เป็นมิตรต่อทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อม และสังคม

» ร่วมจัดกิจกรรมสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อสังคมตามความถนัดและความสนใจทั้งในการพัฒนาสังคมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(6.4) สื่อ มีบทบาทในการสร้างสรรค์สังคม ด้วยการสร้างกระแสเชิงบวก ความตระหนัก และเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจแก่สังคม โดย

» การใช้สื่อทุกรูปแบบอย่างสร้างสรรค์ เช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์ รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ให้มีบทบาทต่อการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรม และจริยธรรม สร้างค่านิยม พฤติกรรมการดำรงชีวิตบนพื้นฐานวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยแก่เด็กและเยาวชน และสังคมไทย

» สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิอันพึงมีพึงได้ของประชาชน ตลอดจนเป็นแกนในการรับฟังความคิดเห็นและการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

3

**ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10**

ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)

1 บทนำ

ในช่วงที่ผ่านมา กระบวนการพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งรวมถึงประเทศไทย ต่างมีประสบการณ์ที่มุ่งสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยใช้ทรัพยากรเป็นฐานการผลิต (Resource-Based Production) มาด้วยกันแล้วทั้งสิ้น แบบแผนการเติบโตของระบบเศรษฐกิจมาจากการขยายตัวของการผลิตและการบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดอย่างไม่มีขอบเขต ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้อย่างสิ้นเปลือง โดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัดและขีดความสามารถในการรองรับของระบบธรรมชาติ แนวทางดังกล่าวเป็นระบบที่ทำลายตนเอง เพราะได้ลดทอนทุนทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางสังคม ซึ่งเป็นรากฐานที่แท้จริงของการพัฒนา ในที่สุด ย่อมส่งผลกระทบต่อความมั่นคงเข้มแข็งของทุนทางเศรษฐกิจ และความอยู่ดีมีสุขของสังคมมนุษย์ ในระยะยาว

สังคมโลกได้ตระหนักถึงผลกระทบจากการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทุนทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และทุนทางสังคม ดังนั้น ในปี 2535 องค์การสหประชาชาติจึงได้จัดประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือ Earth Summit I ขึ้นที่กรุงริโอ เดจาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่ง 178 ประเทศได้ร่วมลงนามรับรองแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ที่มุ่งสู่การสร้างสมดุลระหว่างมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน อันจะทำให้มีทุนทุกประเภทเพียงพอต่อไปจนถึงชนรุ่นลูกหลาน

สำหรับประเทศไทย แม้ว่าจะรับเอาแนวคิดของแผนปฏิบัติการ 21 มาปฏิบัติ แต่ผลการพัฒนา ยังคงบ่งชี้ว่า แบบแผนการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ยังคงนับทอนรากฐานของทุนทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และทุนทางสังคมอย่างต่อเนื่อง ทิศทางการพัฒนาในอนาคตของประเทศไทย จำเป็นต้องเสริมสร้างทุนทั้ง 3 ด้าน โดยเชื่อมโยงให้เกิดการบูรณาการและเกื้อกูลกันระหว่างทุนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมโดยต้องปรับเปลี่ยนแบบแผนการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ใช้การตลาดเป็นตัวชี้้นำ มาสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับศักยภาพและความเป็นไปได้ของระบบนิเวศ โดยมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ซึ่งจะเป็นหนทางที่สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็ง ความอยู่ดีมีสุข และความมั่นคงยั่งยืนของสังคมได้ตลอดไป

2 กรอบแนวคิดและความหมาย

ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ทั้งที่ใช้แล้วหมดไป เกิดใหม่ทดแทนได้ หรือมีปริมาณไม่หมดสิ้น อันให้ประโยชน์โดยตรงในรูปของปัจจัยการผลิต สินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ น้ำ อากาศ แสงอาทิตย์ ดิน ป่าไม้ พืชพันธุ์ ความหลากหลายทางชีวภาพ และสินแร่ เป็นต้น และการให้ประโยชน์ทางอ้อม ในรูปของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิต รวมทั้งการดำเนินวิถีชีวิตอย่างเป็นปกติสุขของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ คุณภาพอากาศ คุณภาพน้ำ ปริมาณของเสียที่เหลือจากการผลิตและการ

บริโภคที่จะไม่กระทบต่อคุณภาพชีวิต รวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น และควรค่าแก่ความภาคภูมิใจไปจนถึงชนรุ่นต่อไป เช่น ศิลปกรรม โบราณสถาน เป็นต้น ทูทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาจจำแนกออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

(1) **ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป** ซึ่งแม้ธรรมชาติจะสร้างให้เกิดขึ้นมาใหม่ได้ แต่ก็ต้องใช้กระบวนการและระยะเวลายาวนาน ไม่ทันต่อการสนองตอบความต้องการของมนุษย์ในรุ่นปัจจุบันได้ เช่น หิน แร่ และน้ำมัน เป็นต้น

(2) **ทรัพยากรที่ใช้แล้วเกิดทดแทนได้** เป็นสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมาเป็นโครงข่ายของสิ่งมีชีวิต ได้แก่ ป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น สามารถเพิ่มจำนวนและทดแทนได้ แต่หากมีระดับการใช้ที่ไม่สมดุลกับอัตราการเกิดทดแทน ก็อาจทำให้ทรัพยากรบางชนิดหมดไป หรือไม่สามารถผ่านกระบวนการเกิดใหม่เพื่อตอบสนองได้ทันความต้องการของมนุษย์

(3) **ทรัพยากรที่ใช้แล้วไม่หมดสิ้น** ได้แก่ อากาศ แสงอาทิตย์ น้ำ และดิน ซึ่งธรรมชาติมีให้ มีลักษณะหมุนเวียนไม่หมดสิ้น แต่สามารถเปลี่ยนแปลงคุณภาพได้หากมีการปนเปื้อนหรือถูกรบกวน ดังนั้นทรัพยากรประเภทนี้ จึงเกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับคุณภาพสิ่งแวดล้อม

(4) **คุณภาพของสิ่งแวดล้อม** คือ คุณภาพของสิ่งแวดล้อมรอบตัว ที่จะเป็ปัจจัยในการรักษาคุณภาพชีวิต เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงหรือดำเนินวิถีชีวิตอยู่อย่างเป็นปกติสุขได้ตลอดไป ทูสิ่งแวดล้อมจึงประกอบด้วย คุณภาพน้ำ คุณภาพอากาศและเสียง ที่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ปริมาณกากของเสียและกากของเสียอันตรายที่จะไม่เหลือตกค้างในสภาพแวดล้อมจนก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ศิลปกรรม โบราณสถาน และสิ่งก่อสร้างอันทรงคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและนำมาซึ่งความภาคภูมิใจทั้งหลาย เป็นต้น

การประเมินสถานการณ์ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การประเมินสถานภาพทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมา มีประเด็นที่สำคัญคือ การขาดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์ฟื้นฟู ซึ่งส่งผลกระทบและเกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

3.1 น้ำ : ขาดแคลนและคุณภาพน้ำเสื่อมโทรม ในปี 2548 ปริมาณน้ำที่สามารถเก็บกักและใช้งานได้ในพื้นที่เขื่อนและอ่างเก็บน้ำทั่วประเทศ มีเพียง 51,100 ล้าน ลบ.ม. ซึ่งไม่เพียงพอกับความต้องการใช้น้ำที่มีถึง 92,736 ล้าน ลบ.ม. และจะเพิ่มเป็น 114,487 ล้าน ลบ.ม. ในปี 2552 และเนื่องจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำของประเทศ เป็นระบบการใช้และการเข้าถึงโดยเสรี จึงมีการใช้น้ำอย่างไม่มีประสิทธิภาพ และสร้างความขัดแย้งจากการแย่งชิงน้ำในยามขาดแคลน ระหว่างภาคการผลิตต่างๆ รวมทั้งระหว่างชนบทกับเมือง การสูญเสียพื้นที่ป่าต้นน้ำอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝนและขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง นอกจากนี้ ยังขาดการบูรณาการในการจัดการน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการด้านความต้องการใช้น้ำ

สำหรับในด้านคุณภาพน้ำ พบว่า ในปี 2547 มีแหล่งน้ำอยู่ในเกณฑ์ดีร้อยละ 23 และเกณฑ์พอใช้ร้อยละ 51 ซึ่ง 3 ปีที่ผ่านมา แหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ดีมีจำนวนลดลงเกือบเท่าตัว ที่อยู่ใน

สภาพเสื่อมโทรมมากมาโดยตลอด คือ เจ้าพระยาตอนล่าง ท่าจีนตอนล่าง ลำตะคองตอนล่าง และทะเลสาบสงขลา ซึ่งเป็นเขตชุมชนขนาดใหญ่ทั้งสิ้น โดยภาครัฐได้ลงทุนสร้างระบบบำบัดน้ำเสียในเขตเทศบาลไปแล้ว 87 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่บริการได้ร้อยละ 34 และสามารถบำบัดน้ำเสียได้เพียงร้อยละ 25 ของปริมาณน้ำเสียทั้งหมด

3.2 ดิน : ดินเสื่อมโทรมและมีปัญหาในเรื่องการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน
ปัจจุบัน ทรัพยากรดินมีสภาพเสื่อมโทรมมากขึ้นจากการใช้ที่ดินไม่ถูกต้องตามศักยภาพ ก่อให้เกิดปัญหา เช่น การชะล้างพังทลายของดิน ดินขาดอินทรีย์ และปัญหาที่เกิดจากสภาพธรรมชาติของดิน ร่วมกับการกระทำของมนุษย์ เช่น ดินเค็ม ดินเปรี้ยว จากการสำรวจพบว่า ที่ดินที่มีปัญหาเพิ่มขึ้นจาก 182.1 ล้านไร่ เป็น 192.7 ล้านไร่ ในระหว่างปี 2532-2544 หรือคิดเป็นร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมด สำหรับพื้นที่ถือครองทางการเกษตรซึ่งมีประมาณ 112 ล้านไร่ มีการใช้ที่ดินไม่เหมาะสมกับศักยภาพถึงร้อยละ 40 และเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรเฉลี่ยต่อคนลดลงจาก 21.0 ไร่ ในปี 2536 เป็น 19.3 ไร่ ในปี 2546 ในขณะที่ความต้องการพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น แต่พื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ยลดลง รวมทั้งความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง ทำให้ต้องเพิ่มผลผลิตโดยใช้สารเคมี และเกิดปัญหาการตกค้างของสารเคมีในดินมากขึ้น

3.3 ป่าไม้ : พื้นที่ป่าไม้ถูกทำลายจนระบบนิเวศเสียสมดุล มีไม่เพียงพอต่อการเป็นฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในช่วง 40 ปีที่ผ่านมาประเทศไทยสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ไปแล้วประมาณ 67 ล้านไร่ จากพื้นที่ป่าไม้ของประเทศที่มีถึงร้อยละ 53.3 ในปี 2504 ลดลงเหลือร้อยละ 32.6 ในปี 2546 ทั้งนี้ ช่วงระหว่างปี 2504-2532 พื้นที่ป่าไม้ของประเทศลดลงในอัตราเฉลี่ย 2.9 ล้านไร่ต่อปี แต่ภายหลังนโยบายการยกเลิกสัมปทานป่าไม้ ทำให้ช่วงระหว่างปี 2532-2547 แนวโน้มการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ของประเทศลดลงเหลือประมาณ 0.78-1.0 ล้านไร่ต่อปี อย่างไรก็ตาม พื้นที่ป่าไม้ของประเทศ ก็ยังมีไม่ถึงร้อยละ 40 ซึ่งเป็นระดับที่จะรักษาสมดุลของระบบนิเวศและเป็นฐานการพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งป่าที่ปลูกทดแทนขึ้น ก็มีความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพน้อยกว่าป่าธรรมชาติอยู่มาก

3.4 ความหลากหลายทางชีวภาพ : ประเทศไทยมีความหลากหลายสูงมาก แต่แนวโน้มการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตสูงขึ้น ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก อยู่ในลำดับต้นๆ ของโลก แต่ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศกำลังถูกทำลายอย่างรวดเร็ว สาเหตุสำคัญมาจากการดำเนินกิจกรรมของมนุษย์ที่ส่งผลกระทบจนเกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ ประเทศไทยมีชนิดพันธุ์สัตว์ที่สูญพันธุ์ไปแล้วถึง 14 ชนิด และอยู่ในบัญชีรายชื่อสัตว์และพันธุ์พืชที่ใกล้จะสูญพันธุ์อีก 684 ชนิด ความหลากหลายทางชีวภาพมีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจฐานรากและวิถีชีวิตของชุมชน ที่ช่วยสนับสนุนการแก้ไขปัญหาความยากจนและการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งมีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ในการแข่งขันและการค้าระหว่างประเทศ ศักยภาพของประเทศไทยในฐานะฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพเป็นจุดแข็งและทุนที่มีมูลค่าสูงและหายากในโลก ที่สามารถเป็นฐานของการสร้างมูลค่าเพิ่ม จากการพัฒนาความก้าวหน้าด้านการแพทย์ สาธารณสุข เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยวของประเทศในอนาคต

3.5 ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง : พื้นที่ชายฝั่งได้รับผลกระทบจากการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรประมงเสื่อมโทรม อัตราการจับสัตว์น้ำลดลงถึง 3 เท่า พื้นที่ป่าชายเลนของประเทศลดลงจาก 2.05 ล้านไร่ ในปี 2504 เหลือเพียง 1.04 ล้านไร่ ในปี

2539 จากการสำรวจภาพถ่ายดาวเทียมในปี 2543 พบว่าพื้นที่ป่าชายเลนมีจำนวน 1.5 ล้านไร่ แต่ครึ่งหนึ่งอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม และยังคงได้รับแรงกดดันจากการบุกรุกทำลายเพื่อทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ทรัพยากรชายฝั่งอื่นๆ ล้วนมีความอุดมสมบูรณ์ลดลง แหล่งปะการังร้อยละ 50 และหญ้าทะเลร้อยละ 30 มีสภาพเสื่อมโทรม โดยมีสาเหตุจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การทำนาเกลือ การขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การขุดลอกร่องน้ำ การสร้างท่าเรือ การทิ้งขยะและน้ำเสียลงทะเล ซึ่งทำให้ระบบนิเวศเสื่อมโทรม ในขณะที่ทรัพยากรประมงเสื่อมโทรม อัตราการจับสัตว์น้ำในฝั่งอ่าวไทยลดลงจาก 62.10 กิโลกรัมต่อชั่วโมงในปี 2527 เหลือ 23 กิโลกรัมต่อชั่วโมง ในปี 2546

3.6 ทรัพยากรแร่และพลังงาน มีความต้องการใช้เพิ่มขึ้น ต้องมีการพัฒนาพลังงานทดแทนมากขึ้น เพื่อลดการพึ่งพาจากภายนอก ประเทศไทยมีทรัพยากรแร่มากกว่า 40 ชนิด มีสินแร่ที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจประมาณ 15 ชนิด รวมทั้งการทำเหมืองหินปูนซึ่งมีการนำไปใช้เป็นจำนวนมาก การผลิตแร่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 4.4 ต่อปี ปริมาณสำรองของแร่ที่สำคัญจะมีเหลือใช้ในเวลาที่จำกัด เช่น แร่บิสมัทใช้ได้ 25 ปี สังกะสี ใช้ได้ 11 ปี เป็นต้น การนำสินแร่ต่างๆ มาใช้ ต่างถูกกำหนดโดยราคาและความต้องการของตลาดปัจจุบัน ดังนั้น จึงควรประเมินความจำเป็นและมูลค่าในอนาคต เพื่อให้ปริมาณการนำแร่มาใช้มีผลทดแทนที่เหมาะสมที่สุด ควรคิดค้นการพัฒนาวัสดุอื่นเพื่อทดแทนการใช้แร่ที่อาจขาดแคลนในอนาคต รวมทั้งต้องควบคุมการทำเหมืองแร่ เพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อชุมชน ทำลายสิ่งแวดล้อม หรือระบบนิเวศที่สำคัญ

สำหรับการใช้พลังงาน มีการนำเข้าพลังงานมากกว่าร้อยละ 50 ของปริมาณพลังงานที่จัดหาทั้งหมด แหล่งพลังงานภายในประเทศมีข้อจำกัด เพราะจากการสำรวจปริมาณสำรอง ในปี 2546 พบว่า ถ้ามีการใช้ในอัตราปัจจุบัน ก๊าซธรรมชาติจะเหลือใช้ได้นานอีก 31 ปี ก๊าซธรรมชาติเหลวหรือคอนเดนเสท 26 ปี และลิกไนต์ 112 ปี เท่านั้น และการพัฒนาพลังงานทดแทนก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้พลังงานที่เพิ่มขึ้นได้ สัดส่วนการใช้พลังงานหมุนเวียนต่อการใช้พลังงานทั้งหมดลดลงจากร้อยละ 23.11 ในปี 2536 เหลือร้อยละ 17.14 ในปี 2547 ดังนั้น การแสวงหาแหล่งพลังงานทดแทนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญในอนาคต

3.7 คุณภาพสิ่งแวดล้อม : ได้รับการแก้ไข แต่โดยภาพรวมยังมีสภาพเสื่อมโทรม ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิต บริเวณเมืองใหญ่ที่มีการจราจรหนาแน่น และในพื้นที่ที่มีการเผาในที่โล่งแจ้ง มีคุณภาพอากาศที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานโดยเฉพาะอย่างยิ่งฝุ่นละอองขนาดเล็ก ปริมาณกากของเสียทั้งขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายมีมากถึงปีละ 22 ล้านตัน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยไม่สามารถกำจัดได้ทัน ความสามารถในการจัดการขยะชุมชนอย่างถูกสุขลักษณะมีเพียงร้อยละ 30 ขณะที่การนำของเสียกลับมาใช้ใหม่ยังทำได้จำกัด ของเสียอันตรายถูกทิ้งรวมกับขยะมูลฝอยทั่วไป 2 ใน 3 ของของเสียอันตรายมาจากอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และโลหะ ซึ่งกำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว และเติบโตมากกว่าการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมโดยรวมถึง 2-3 เท่า การนำเข้าสารเคมีอันตรายเพื่อใช้ในภาคเกษตรและอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น จาก 8.9 ล้านตัน ในปี 2537 เป็น 29.5 ล้านตัน ในปี 2547 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 67 ในขณะที่ยังขาดกลไกการจัดการที่ดีทั้งการควบคุมในกระบวนการผลิต การขนส่ง และการปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อม มีอุบัติเหตุจากสารเคมีที่สร้างความสูญเสียแก่ชีวิตและทรัพย์สินบ่อยครั้งขึ้น รวมทั้งเกิดการตกค้างแพร่กระจายในสิ่งแวดล้อมและปนเปื้อนในห่วงโซ่อาหาร จนส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและการดำเนินวิถีชีวิตของประชาชน

3.8 สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น : แหล่งศิลปกรรมที่สำคัญหลายแห่งถูกบุกรุกทำลายจนอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ตามปกติ ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเกิดจากปัจจัยหลัก 2 ประการ คือ (1) การกระทำของปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ฝน(กรด) ความร้อนจากแสงแดด และแผ่นดินไหว เป็นต้น และ (2) การกระทำของมนุษย์ ที่ทำลายร่องรอยทางประวัติศาสตร์ หรือแม้แต่การปฏิสังขรณ์อย่างไม่ถูกวิธี ในปัจจุบัน สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่สำคัญหลายแห่ง กำลังถูกบุกรุกทำลายและอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม เช่น การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของเมืองลพบุรี การบุกรุกพื้นที่นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจนเหลือเพียง 1 ใน 5 ของพื้นที่ที่ประกาศเป็นเขตอนุรักษ์เดิม นอกจากนี้ ยังถูกทำลายโครงสร้างจากความสั่นสะเทือนของรถโดยสารขนาดใหญ่อีกด้วย รวมทั้งการเสื่อมโทรมลงของเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและกำแพงเพชร จนอาจถูกถอดถอนจากการเป็นมรดกโลกได้

4 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในขณะที่ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทยลดและเสื่อมโทรมลง จนอาจไม่สามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้เช่นนี้ ทุนดังกล่าวกำลังได้รับผลกระทบ จากการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบต่างๆ ที่มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น ซึ่งจะต้องมีการเตรียมความพร้อมและรู้จักนำมาใช้ประโยชน์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวโน้มบริบทการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้แก่

4.1 การรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงในตลาดเงินของโลก
การรวมตัวทางเศรษฐกิจและข้อตกลงการค้าเสรี จะส่งผลให้การแข่งขันทางการค้าทวีความรุนแรงมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีแนวโน้มการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศที่เพิ่มขึ้น จุดร่วมสำคัญที่จะกระทบต่อทรัพยากรประเภทต่างๆ คือ การขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การผลิตสินค้าและบริการ ซึ่งจะไปสู่ความต้องการใช้ทรัพยากรมากขึ้น โดยไม่คำนึงถึงความขาดแคลนที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

แนวโน้มของการขาดแคลนทรัพยากร นำไปสู่ความขัดแย้งแย่งชิงทรัพยากร ระหว่างภาคการผลิต และระหว่างเมืองกับชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรน้ำ ในขณะที่ปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์และการถือครองที่ดิน อาจมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น เนื่องจากการแสวงหากรรมสิทธิ์ที่ดินจากทุนภายนอก

การเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ โดยคำนึงถึงดุลการชำระเงินและการจ้างงานที่เพิ่มขึ้นเป็นหลัก จะทำให้ประเทศไทยกลายเป็นแหล่งลงทุนของอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรสิ้นเปลืองและก่อมลพิษสูง (Dumping Industry) ที่พยายามหลีกเลี่ยงกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมมาจากประเทศที่มีความตื่นตัวทางด้านสิ่งแวดล้อมสูงกว่า และย้ายฐานการผลิตเข้ามาในประเทศไทย ยิ่งไปกว่านั้น จากกฎระเบียบที่ยังปรับตัวไม่ทัน และขีดความสามารถทางนวัตกรรมที่ด้อยกว่า จะยิ่งก่อให้เกิดปัญหามลพิษกระทบทั้งปัญหาคุณภาพน้ำ อากาศ และเป็นแหล่งรับซากขยะอุตสาหกรรม ในรูปของเครื่องจักรหรือรถยนต์ที่ล้าสมัยหรือไม่ใช้แล้ว ซึ่งจะกลายเป็นมลพิษที่สะสมและจะยิ่งทวีความรุนแรง จนกลายเป็นภาระในการกำจัดต่อไป

อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขทางการค้าและข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม ที่อาจมองเป็นข้อกีดกันทางการค้า แต่ก็ยังเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นกว่าเดิม ประเทศไทยควรมีจุดยืนและทิศทางที่ชัดเจนว่า จะมุ่งสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจบนต้นทุนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติต่อไป หรือจะยกระดับมาตรฐานสิ่งแวดล้อมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของ

ประชาชน โดยแสวงหาโอกาสอื่นทางเศรษฐกิจและการค้าที่ไม่ทำลายทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ

4.2 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การพัฒนาด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย จะนำไปสู่กระบวนการผลิตที่สะอาด มีการคิดค้นพลังงานทดแทน รวมทั้งความก้าวหน้าของนาโนเทคโนโลยีและเทคโนโลยีชีวภาพ ล้วนมีส่วนช่วยในการประหยัดการใช้ทรัพยากร และลดปริมาณของเสียและมลพิษได้มากขึ้น

ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี ทำให้วงจรการใช้สินค้าต่าง ๆ สั้นลง จนเกิดขยะอุตสาหกรรมจำนวนมากที่ยากแก่การกำจัดและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยีจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีปรับปรุงพันธุ์และสภาพดิน จะช่วยเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่ เทคโนโลยีสารสนเทศจะช่วยให้การจัดการที่ดิน ป่าไม้ และน้ำ มีประสิทธิภาพมากขึ้นและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีชีวภาพจะเป็นโอกาสในการพัฒนาองค์ความรู้ ที่สร้างความเชื่อมโยงเทคโนโลยีและนวัตกรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ

อย่างไรก็ตาม การเชื่อมต่อกันระหว่างเทคโนโลยีกับภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจมีผลกระทบในทางลบจากปัญหาสิทธิบัตรและการแบ่งปันผลประโยชน์ ระหว่างธุรกิจเอกชนซึ่งเป็นเจ้าของเทคโนโลยี กับชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น หากไม่มีการจัดการที่ดี อาจทำให้ประเทศต้องสูญเสียผลประโยชน์อย่างมหาศาลได้

4.3 การเปลี่ยนแปลงมิติทางด้านสังคมและโครงสร้างประชากร การขยายตัวของเมือง และประชากรวัยแรงงานที่มีโอกาสทางการศึกษาและมีอำนาจซื้อสูง ทำให้การบริโภคและการปล่อยทิ้งของเสียเพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบกับการใช้ทรัพยากร ก่อให้เกิดมลพิษ และมีปัญหาการจัดการของเสียในเขตเมือง ซึ่งเป็นภาระในการจัดการ

โครงสร้างประชากร ที่เปลี่ยนเป็นสังคมผู้สูงอายุ เป็นช่องทางการขยายตัวของตลาดอาหารสุขภาพ สมุนไพร และการแพทย์พื้นบ้าน สร้างโอกาสในการยกระดับองค์ความรู้ด้านสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากความหลากหลายทางชีวภาพ

4.4 บริบทการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม ในรอบ 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยได้เข้าร่วมลงนามรับรองข้อตกลงด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีต่าง ๆ หากไทยไม่สามารถปรับตัวได้ทัน อาจทำลายภาพลักษณ์ของประเทศ ซึ่งส่งผลต่อการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยว

ในขณะที่อุณหภูมิของโลกร้อนขึ้น เกิดการแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ อาจส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วม ปรากฏการณ์เอลนีโญ ลานีญา เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบนิเวศ และทำให้อัตราการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตเพิ่มขึ้น

4.5 การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภค กระแสการรักษาสุขภาพและค่านิยมธรรมชาติที่ขยายตัวไปทั่วโลกช่วยให้เกิดความตระหนักในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกัน ก็สร้างกระแสความนิยมบริโภคสินค้าเชิงอนุรักษ์และสินค้าสุขภาพ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากพืช เช่น สมุนไพร จึงเป็นโอกาสในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องพืชสมุนไพรและการดูแลสุขภาพของไทย ซึ่งจะเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ โดยจะมีความหลากหลายทางชีวภาพเป็นแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญ

อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการบริโภคแบบวัตถุนิยม ที่ลอกเลียนแบบประเทศพัฒนาแล้ว ได้เร่งให้มีการใช้ทรัพยากรมากขึ้นและอย่างไม่เหมาะสม ในขณะเดียวกันกระแสนิยมธรรมชาติทำให้เกิดรูปแบบการบริโภคใหม่ๆ เช่น การจัดกิจกรรมในเขตพื้นที่อนุรักษ์ การนำเข้าพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ต่างถิ่น ซึ่งอาจคุกคามความสมดุลของระบบนิเวศ และทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรลดลงหรือหมดลงก่อนเวลาอันควร

5 ความเชื่อมโยงกับทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคม

ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นทั้งปัจจัย (Means) และผลลัพธ์ (Ends) ของการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคมที่เชื่อมโยงอย่างมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน กล่าวคือ

5.1 ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับทุนทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพ สัตว์ ฯลฯ มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตและระบบเศรษฐกิจของประเทศ เป็นวัตถุดิบและปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการผลิต หรือเป็นสินค้าของทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ ยิ่งกว่านั้น ทรัพยากรธรรมชาติยังทำหน้าที่สำคัญซึ่งเป็นประโยชน์ทางอ้อมต่อทุนทางเศรษฐกิจ เช่น เป็นแหล่งต้นน้ำ ป้องกันภัยธรรมชาติ ทั้งภัยแล้ง น้ำท่วม คลื่นลม และการกัดเซาะชายฝั่ง รวมทั้งการทำหน้าที่ดูดซับมลพิษและของเสียที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิต มีรายงานการศึกษาาระบุมาระบบนิเวศของโลก ทำหน้าที่ที่สำคัญถึง 17 อย่าง คิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจประมาณ 16-54 ล้านล้านเหรียญสหรัฐต่อปี ในขณะที่มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลกเท่ากับ 18 ล้านล้านเหรียญสหรัฐต่อปี เท่านั้น

ที่ผ่านมา ประเทศไทยใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อมุ่งเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้มีการใช้ทรัพยากรโดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัด การขยายตัวของภาคเศรษฐกิจได้เพิ่มปริมาณของเสียและมลพิษที่ปล่อยสู่สิ่งแวดล้อมจนเกินขีดความสามารถในการรองรับและฟื้นตัวของระบบธรรมชาติ ทำให้ระบบนิเวศเสื่อมโทรมเสียสมดุล ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบบความสัมพันธ์ที่ทำลายตนเอง เพราะทั้งทุนทรัพยากร ธรรมชาติและทุนทางเศรษฐกิจต่างถูกลดทอนลงในระยะยาว อีกทั้งรัฐยังต้องสิ้นเปลืองงบประมาณ เพื่อการฟื้นฟูหรือป้องกันความเสียหายจากภัยธรรมชาติ หรือการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การปนเปื้อนสารเคมีในดิน น้ำ การกำจัดขยะ และการบำบัดน้ำเสีย คุณภาพของสิ่งแวดล้อมที่ก่อมลพิษ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของครัวเรือนในรูปของสุขภาพอนามัยและค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลอีกด้วย

5.2 ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับทุนทางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยในการสร้างสังคมที่อุดมสมบูรณ์ มีกิน มีใช้ และน่าอยู่มาโดยตลอด การลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ที่ดินทำกิน และปริมาณน้ำ ได้ทำลายฐานเศรษฐกิจของชุมชน พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต และสร้างปัญหาความขัดแย้งจากการแย่งชิงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ระหว่างชุมชน และระหว่างชุมชนกับภาครัฐ นอกจากนั้น คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและอายุขัยเฉลี่ยของประชาชน

อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาจากทุนทางสังคมที่มีอยู่ เช่น การบวชป่า สืบชะตาน้ำ การทำประมงพื้นบ้าน การทำสวนสมรม (การทำสวนผสมของหลากหลายพันธุ์ไม้หลังบ้านในภาคใต้) ฯลฯ และจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์ของคนและชุมชน จะช่วยคืนทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับสังคมไทยและระบบนิเวศของประเทศได้ หากชุมชนมีความเข้มแข็งและมีความตระหนักถึงความสำคัญของทุนทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง

แผนการบริหารราชการแผ่นดินกับแนวทางการบริหารจัดการทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สถานการณ์ทุนทรัพยากรธรรมชาติที่ลดน้อยถอยลงและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลงในช่วงที่ผ่านมา จนบางชนิดอยู่ในสภาพที่วิกฤติจนอาจสูญสิ้นไป หรือกระทบต่อสุขภาพอนามัยและวิถีชีวิตของมนุษย์อย่างรุนแรง เนื่องจากการนำออกมาใช้เพื่อการพัฒนาประเทศและส่งผลกระทบ ทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างต่อเนื่อง ถ้าพิจารณาแผนการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแผนการดำเนินงานของภาครัฐทั้งหมดในช่วงระยะเวลาส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาฉบับที่ 10 จะเห็นได้ว่า ได้มีการกำหนดมาตรการในการดำเนินการที่ครอบคลุมเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองปัญหารวมทั้งผลกระทบจากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทั้ง 5 บริบท ไว้ใน 3 ส่วนด้วยกัน กล่าวคือ

6.1 การสร้างความสมดุลระหว่างการนำมาใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์และฟื้นฟู ยุทธศาสตร์สำคัญจะครอบคลุมการคุ้มครองและฟื้นฟูพื้นที่ที่มีความเปราะบางเชิงนิเวศ ป่าอนุรักษ์ ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าชายเลน ทรัพยากรชายฝั่ง การทำประมง และความหลากหลายทางชีวภาพ ควบคู่กับการสร้างศักยภาพในการแข่งขันให้ภาคการเกษตรในแนวทางอนุรักษ์ โดยการกำหนดสิทธิและกระจายกรรมสิทธิ์ในที่ดิน การจัดระบบการใช้ที่ดิน ป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน ฟื้นฟูสภาพดิน ใช้อยุทธศาสตร์และปุ๋ยอินทรีย์ และนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้เพื่อลดการใช้สารเคมี รวมทั้งการใช้พลังงานทดแทนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่มีชุมชนเป็นฐาน

6.2 การบริหารจัดการลุ่มน้ำอย่างเป็นระบบภายใต้กลไกการมีส่วนร่วมของพหุภาคี ยุทธศาสตร์สำคัญคือ การบริหารจัดการลุ่มน้ำอย่างบูรณาการเป็นระบบ ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ซึ่งจะประกอบด้วยการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งน้ำ การทำฝายแม้ว การทำแนวป้องกันตลิ่ง วางระบบชลประทานที่มีประสิทธิภาพ และกระจายน้ำแก่เกษตรกรอย่างทั่วถึง ควบคู่ไปกับการป้องกันน้ำเสีย โดยต้องให้การมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการพัฒนาและบริหารจัดการของทุกภาคีที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนและประชาชนในลุ่มน้ำนั้น ๆ

6.3 การควบคุมมลพิษจากของเสียที่เหลือจากการผลิต ให้บริการ รวมทั้งอุปโภคและบริโภค ทั้งในรูปของขยะ น้ำเสีย ฝุ่นละออง ก๊าซ กลิ่น และเสียง ประเด็นยุทธศาสตร์สำคัญ คือ การกำหนดให้รัฐเป็นผู้นำในการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้จัดเก็บค่าธรรมเนียมการบำบัดหรือกำจัดมลพิษ ส่งเสริมการลดการใช้ทรัพยากรและการนำของเสียกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ ด้วยมาตรการทางเศรษฐศาสตร์ ส่งเสริมการป้องกันมลพิษจากแหล่งกำเนิด ทั้งในรูปเทคโนโลยี เครื่องยนต์ กระบวนการ และพลังงานที่สะอาด รวมทั้งป้องกันมิให้ประเทศไทยเป็นแหล่งรับกากอุตสาหกรรมจากต่างประเทศ

ข้อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

7.1 ทางเลือกเชิงนโยบาย

เนื่องจากการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแต่ละประเภทของภาครัฐได้มีมาตรการดูแลตามแผนการบริหารราชการแผ่นดินแล้ว ข้อเสนอต่อไปจึงเป็นการเพิ่มเติมที่จะพิจารณาถึงแนวยุทธศาสตร์ที่จะเป็นทิศทางของการพัฒนาประเทศในช่วงแผนฯ 10 โดยคำนึงสถานการณ์ปัจจุบัน และโอกาสในอนาคต ทั้งนี้ รูปแบบการพัฒนาประเทศในระยะต่อไปอาจมี 3 ทางเลือก ดังนี้

(1) **ให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก่อนดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** เป็นแนวทางที่ให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก่อน และดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเฉพาะที่ใช้ต้นทุนไม่สูง แล้วปรับปรุงให้ดีขึ้นเมื่อฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น (Grow now, Clean up later) แนวทางนี้ประเทศพัฒนาแล้วต่างเคยใช้เพื่อการพัฒนาประเทศในยุคแรกๆ รวมถึงประเทศไทยก็ได้ใช้แนวทางนี้ในการพัฒนาประเทศในอดีต และยังคงรูปแบบนี้อยู่ ซึ่งผลกระทบจากการพัฒนาลักษณะนี้จะยากต่อการตามแก้ไขปัญหาดัชนี และปัญหาที่เรื้อรังเหล่านั้น กลับมีแนวโน้มจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมากกว่าผลประโยชน์หรือรายได้ที่เกิดขึ้น และจะเป็นภาระที่หนักขึ้นในอนาคต อันส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวมลดลง

(2) **สมประโยชน์ (Win-Win) รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยังคงความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและความอยู่ดีมีสุขของคนในสังคมควบคู่กันไป** เป็นแนวทางที่จะรักษาสมดุลระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และรักษาทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ทางเลือกนี้เป็นการประนีประนอมให้เกิดการได้รับประโยชน์ทุกส่วน เพื่อให้คุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนรวมดีขึ้น และมีความมั่นคงยั่งยืนในอนาคต

(3) **ให้น้ำหนักต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่า** แนวทางนี้พยายามรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก โดยประเมินว่าจะมีคุณค่าสูงมากในอนาคต หรือจะเป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นต่อไป ซึ่งอาจเหมาะกับประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี สถานภาพทางเศรษฐกิจของประชากรแตกต่างกันไม่มาก ประชาชนเริ่มแสวงหาทางเลือกที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

สำหรับประเทศไทยซึ่งยังมีปัญหาความยากจน และปัญหาการกระจายรายได้ พร้อมกับปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่เริ่มมีความอุดมสมบูรณ์ลดลงเป็นอย่างมาก รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพต่ำลง หากจะพัฒนาประเทศในรูปแบบเดิมคือทางเลือกแรก เมื่อทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมลง จนถึงจุดวิกฤติ อาจจะมีคนที่มีความรู้บางส่วนดำรงชีวิตอย่างปกติสุขได้ ในขณะที่คนส่วนใหญ่ของประเทศอาจจะเผชิญกับปัญหาคุณภาพชีวิตตกต่ำจนยากจะแก้ไข และอาจจะไม่มีทรัพยากรที่จะสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจในภาพรวมได้อีกต่อไป การจะแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตพร้อมๆ กันนั้น ทางเลือกที่สองน่าจะเป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดที่จะนำไปสู่เป้าหมายหลัก คือ ความอยู่ดีมีสุข และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

7.2 การสร้างความสมดุลและความเชื่อมโยง

เมื่อเป้าหมายหลักค่อนข้างชัดเจนแล้ว การพิจารณาถึงแนวทางกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อบรรลุเป้าหมายนั้น จะต้องเป็นแนวทางที่สร้างสมดุลระหว่างทุน 3 ทุน ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุน

ทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ จะต้องมีการเชื่อมโยงผลประโยชน์ร่วมของการมีการใช้และการรักษาทุนทั้ง 3 ทุนไว้ ตั้งแต่ระดับ ป่าเจก ครอบครัวยุทธ ชุมชน จนถึงระดับประเทศ รวมทั้ง เมื่อพิจารณาจากผลกระทบจากบริบทการพัฒนาทั้ง 5 บริบท แล้ว จะมีโอกาสในการพัฒนาในระยะต่อไป ดังนั้น ข้อเสนอแนะทางยุทธศาสตร์ จะพิจารณาเงื่อนไขที่กำหนดไว้ดังกล่าวเป็นหลัก โดยจะเริ่มต้นพิจารณาจากทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลักแล้วเชื่อมโยงไปสู่ทุนทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจ หลังจากนั้นจะนำไปพิจารณาถึงความเชื่อมโยงผลประโยชน์ของสังคมระดับป่าเจก ครอบครัวยุทธ ชุมชน และประเทศ

(1) **ความเชื่อมโยงระหว่างทุน** เมื่อพิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรหลักที่สำคัญกับทุนทางเศรษฐกิจและสังคม พบว่าทรัพยากรแต่ละอย่างต่างมีความสัมพันธ์กับทุนทั้งสองในแง่มุมต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ป่าชายเลน ดิน ประมง ต่างก็เกี่ยวข้องกับ**ความหลากหลายทางชีวภาพ** จึงสามารถกล่าวรวมกันได้ว่าเป็นทรัพยากรทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มทรัพยากรที่มีความสำคัญสำหรับประเทศไทย เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้อาศัยในการดำรงชีพ นอกจากนี้ ทรัพยากรน้ำที่มีความสำคัญระดับเดียวกัน ส่วนแร่ธาตุและพลังงานนั้น จะมีความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจมากกว่าการดำรงชีวิตทั่วไป ดังนั้น น้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพ จึงมีความเชื่อมโยงกับทุนทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเด่นชัด

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของทรัพยากรน้ำและความหลากหลายทางชีวภาพกับทุนทางเศรษฐกิจและสังคม พบว่า ในด้านทุนทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรทั้งสองถือว่าเป็นทุนทางกายภาพ โดยเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญสำหรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ นอกจากนี้ เมื่อมองในแง่พื้นฐานทุนทางสังคม ยังเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย

(2) **ความเชื่อมโยงในระดับป่าเจก ครอบครัวยุทธ ชุมชน และประเทศ** สำหรับผลกระทบต่อสังคมทั้งในระดับป่าเจก ครอบครัวยุทธ ชุมชน และประเทศนั้น เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าในระดับป่าเจกและครอบครัวยุทธต้องอาศัยทรัพยากรทั้งสองอย่างในการดำรงชีพ การสร้างรายได้ โดยอาศัยพันธุ์พืช สัตว์ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน และต้องใช้น้ำในการอุปโภคบริโภค รวมทั้งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิต ในส่วนของชุมชนหลายแห่งมีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับแหล่งน้ำ รวมทั้งมีภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น สมุนไพรต่างๆ ส่วนในแง่ของประเทศนั้น ความหลากหลายทางชีวภาพและน้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิต ทั้งในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาในแผนฯ ฉบับที่ 10

7.3 โอกาสจากการเปลี่ยนแปลงของ 5 บริบทการพัฒนา

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ผลกระทบจาก 5 บริบทการพัฒนาส่งผลในแง่ลบเป็นส่วนใหญ่ต่อสถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากกระแสการพัฒนาเทคโนโลยี โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีชีวภาพ รวมถึงกระแสสังคมที่กำลังจะเป็นสังคมผู้สูงอายุ และพฤติกรรมผู้บริโภคที่คำนึงถึงสุขภาพ และรสนิยมการท่องเที่ยวธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพจะเป็นทรัพยากรที่มีโอกาสอย่างเห็นได้ชัด ในส่วนทรัพยากรน้ำนั้น แม้จะเป็นปัจจัยสำคัญต่อวิถีชีวิตและเศรษฐกิจ แต่เมื่อพิจารณาถึงบริบทการพัฒนาก็ยังไม่มีโอกาสที่ชัดเจนในการสร้าง

มูลค่าเพิ่มด้วยกระแสเทคโนโลยีหลัก ในขณะที่ความหลากหลายทางชีวภาพจะเป็นวัตถุดิบที่สำคัญสำหรับการพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพที่จะสร้างนวัตกรรมที่มีมูลค่าสูงได้ ซึ่งหากประสบความสำเร็จจะทำให้ประเทศมีความเข้มแข็งในการแข่งขัน เนื่องจากประเทศไทยมีศักยภาพจากต้นทุนทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบ รวมทั้งต้นทุนทางปัญญาจากภูมิปัญญาและวิถีชีวิตที่มีอยู่เดิมสามารถยกระดับให้มีศักยภาพสูงขึ้นโดยไม่ต้องลงทุนเพื่อสร้างศักยภาพใหม่ทั้งหมด ทำให้ประเทศไทยมีโอกาสที่จะสามารถรักษาระดับการพัฒนาที่ดีได้ท่ามกลางกระแสการรวมตัวทางเศรษฐกิจ การแข่งขัน และการเคลื่อนย้ายทุนระหว่างประเทศที่เป็นแนวโน้มสำคัญของโลก

7.4 ข้อเสนอยุทธศาสตร์และแนวทาง

(1) **ยุทธศาสตร์** เมื่อพิจารณาจากเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าความหลากหลายทางชีวภาพถือจุดแข็งอันเป็นทุนทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่จะสามารถนำมาบูรณาการความสัมพันธ์ทุกภาคส่วนทั้งในแง่ของทรัพยากรโดยรวม ความเชื่อมโยงระหว่างทุนทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงประโยชน์ของสังคมทุกระดับ **การสร้างความสำเร็จของการพัฒนาบนฐานของความหลากหลายทางชีวภาพจึงน่าจะเป็นยุทธศาสตร์ที่ควรดำเนินการในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 10** เพื่อให้บรรลุเป้าหมายความอยู่ดีมีสุข และการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ

(2) **แนวทางหลัก** ของยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจ และสังคม ที่สมดุลบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ การพัฒนาที่ผ่านมามีลักษณะแยกส่วน การจัดการทรัพยากรดำเนินการแยกกันไปตามแต่ละประเภท รวมทั้งมีการดำเนินการแยกกันระหว่างอนุรักษ์ฟื้นฟู และนำไปใช้ประโยชน์ ทำให้เกิดการขัดแย้ง กลไกรัฐบาลบังคับใช้กฎหมายแยกสังคมออกจากทรัพยากร ในขณะที่กลไกตลาดมุ่งพัฒนาทรัพยากรขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจด้วยการเปลี่ยนทรัพยากรให้เป็นสินค้าในระบบตลาด กลุ่มสังคมที่ได้ประโยชน์ก็ไม่ใช้การได้ประโยชน์ร่วมกันในทุกระดับ

ประเด็นที่สำคัญอย่างมาก คือ **ต้องกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อให้มีการกระจายผลประโยชน์อย่างสมดุล** เพื่อสนับสนุนทั้งทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพค่อนข้างมีความเปราะบาง โอกาสที่เกิดขึ้นจากแนวโน้มการพัฒนาอาจเปลี่ยนเป็นภัยคุกคามได้ ถ้าไม่ระมัดระวังในการนำไปใช้ประโยชน์ รวมทั้งเจ้าของภูมิปัญญาอาจเป็นฝ่ายเสียเปรียบและสูญเสียผลประโยชน์ที่พึงได้รับหากรู้ไม่เท่าทัน ดังนั้นปัจจัยที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จของการพัฒนาในเบื้องต้น จากการใช้ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ

➤ **ให้ความสำคัญกับชุมชนและชุมชนต้องทราบถึงศักยภาพที่มีอยู่** ตระหนักถึงศักยภาพที่สูงขึ้นของทรัพยากรท้องถิ่นจากกระแสการพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพที่เกิดขึ้น ต้องสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อรักษาทั้งตัวทรัพยากร และภูมิปัญญา ให้สืบทอดต่อไปอย่างยั่งยืน ต้องเตรียมความรู้และความพร้อมที่จะรับแนวทางการยกระดับภูมิปัญญา และการเผชิญกับกระแสการเข้ามาของผลประโยชน์ต่างๆ ต้องรู้เท่าทันกับกระแสที่เกิดขึ้น เพื่อนำมาเป็นโอกาส และปกป้องสิทธิ รวมทั้งอาศัยความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา

➤ **ต้องมีนวัตกรรมเพื่อยกระดับภูมิปัญญา** โดยมีการสังเคราะห์ร่วมกันระหว่างเทคโนโลยีกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ซึ่งกันและกันเพื่อนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมที่สามารถสร้างมูลค่าให้กับท้องถิ่น ชุมชน และประเทศ รวมทั้งต้องส่งเสริมกิจกรรมทาง

เศรษฐกิจที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ สร้างห่วงโซ่มูลค่า (Value Chain) เพื่อสร้างมูลค่า และคุณค่า และเพิ่มโอกาสในการพัฒนา

» **ต้องควบคุมกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ** โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษ เช่น อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ อุตสาหกรรมที่ใช้สารเคมี หรือเกษตรกรรมที่ใช้สารเคมีอย่างเข้มข้น

(3) **รูปแบบการพัฒนา** เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมาย คือความอยู่ดีมีสุข และการพัฒนาอย่างยั่งยืนนี้ อาจเรียกได้ว่าเป็น **เศรษฐกิจบนพื้นฐานความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity Based Economy)** ซึ่งได้พิจารณาถึงจุดแข็งและโอกาสที่มีอยู่ และจะเกิดขึ้นแล้วสำหรับตัวอย่างของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น อุตสาหกรรมและบริการด้านสุขภาพ การใช้สมุนไพรเพื่อผลิตยา เกษตรอินทรีย์ วนเกษตร การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การผลิตของชุมชนจากภูมิปัญญาและพืชพรรณท้องถิ่น ประมงพื้นบ้าน/ชายฝั่ง รวมทั้งการผลิตพลังงานทดแทน เช่น ไบโอดีเซล ก๊าซโซฮอลล์ ซึ่งการดำเนินการส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ เป็นงานที่ต้องใช้เวลา บางส่วนอาจจะต้องอาศัยการดำเนินการที่ยาวนาน ช่วงแผนฯ 10 อาจเป็นช่วงที่เริ่มวางรากฐานที่สำคัญๆ โดยเฉพาะการวางแผนแบบองค์รวม ให้ทุกภาคมีส่วนร่วม มีความหมาย เพื่อสร้างสมดุลและเสริมสร้างทุนทั้ง 3 เพื่อความยั่งยืนต่อไป

8 บทบาทของภาคการพัฒนาและผู้มีส่วนร่วม

ทุกคนในสังคมต่างได้รับผลกระทบและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากการเปลี่ยนแปลงของทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้น เพื่อให้ผลของการพัฒนาทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ร่วมกัน (Core Purpose) ในการมุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุลบนพื้นฐานของการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพให้ยั่งยืนแล้ว จำเป็นต้องสร้างกลไกการมีส่วนร่วม ตลอดกระบวนการพัฒนา ภายใต้หลักธรรมาภิบาล โดยมีบทบาทที่แตกต่างกันไป ดังนี้

8.1 ภาครัฐ ทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น จะต้องปรับบทบาทจากผู้ควบคุมและสั่งการ มาเป็นผู้ประสานงานและอำนวยความสะดวก เพื่อสร้างความเข้มแข็งของกลไกการมีส่วนร่วม และจะมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงภาคเศรษฐกิจและภาคชุมชน สังคม เข้าด้วยกัน ในส่วนของการช่วยสนับสนุนชุมชนนั้น ภาครัฐต้องสนับสนุนในเรื่องสิทธิการดูแลทรัพยากร และการพัฒนาองค์ความรู้ รวมทั้งกำหนดกติกาสร้างความยุติธรรมระหว่างการใช้ประโยชน์โดยภาคการผลิตและชุมชน ในรูปของการปรับปรุงกฎ ระเบียบ กฎหมาย เครื่องมือด้านการเงิน การคลัง และระบบบริหารจัดการ และการร่วมมือกับต่างประเทศเพื่อปกป้องรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของโลก

8.2 ภาคเอกชน การสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพนั้นต้องอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการสร้างนวัตกรรมทั้งด้านการผลิตและบริการ และใช้การตลาดนำนวัตกรรมนั้นไปสู่แหล่งอุปสงค์ ภาคธุรกิจเอกชนจะมีบทบาทในการแปรรูปความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาไปสู่นวัตกรรม รวมทั้งนำเอานวัตกรรมไปสู่ตลาด ภาคเอกชน จะต้องมีการจริยธรรมทางด้านสิ่งแวดล้อม มีความรับผิดชอบต่อผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และมีความยุติธรรมในการแบ่งปันผลประโยชน์ ระหว่างเจ้าของภูมิปัญญา

ท้องถิ่นและเจ้าของเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการใช้ฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ

8.3 ภาควิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษาจะมีส่วนสำคัญในการวิจัยและพัฒนา ให้การศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้ และยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำหน้าที่ประสานเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจและชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชนจะมีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวไปให้แก่ชุมชน และเป็นพี่เลี้ยงที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการเข้ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และบริหารจัดการฯ ซึ่งจะครอบคลุมถึงการใช้ประโยชน์จากทุนทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างรู้ค่าและอนุรักษ์ตามขอบเขตแห่งสิทธิ การจัดทำแผนชุมชนของตนเอง รวมทั้งการสร้างตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่มีต่อท้องถิ่น

8.4 ภาคองค์กรชุมชนและประชาชน นับเป็นภาคที่อยู่ใกล้ชิดและได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของทุนทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอันเป็นฐานของชีวิตโดยตรง ดังนั้น จึงต้องเข้าใจถึงผลประโยชน์ที่ยั่งยืนของความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการพัฒนา สร้างความเข้มแข็งโดยการสร้างประชาคมและเครือข่ายในระดับพื้นที่ การถ่ายทอดและยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการร่วมกับความรู้สมัยใหม่ และมีแผนการจัดการร่วมกันภายใต้การยอมรับในสิทธิการใช้ประโยชน์และบริหารจัดการที่ยุติธรรม และมีความชัดเจนในความเป็นเจ้าของสิทธิหรือทรัพย์สินของรัฐและคนไทยทุกคน

เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน การทำงานของภาคีการพัฒนาทั้งระบบจะต้องสอดคล้องกัน และมีความต่อเนื่อง หากกลไกทำงานแยกส่วนเหมือนในอดีตที่ผ่านมา โดยที่เป้าหมายการดำเนินการไม่สอดคล้องกัน จะนำไปสู่ความขัดแย้งของผลประโยชน์ และทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพจะเสื่อมโทรม หรือตกไปอยู่ในกรรมสิทธิ์ของทุนระหว่างประเทศในที่สุด

สรุปสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลง ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงของทุน	
ทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติ	
น้ำ	<ul style="list-style-type: none"> ปริมาณน้ำของประเทศไทยไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก คือปริมาณน้ำฝน 800,000 ล้าน ลบ.ม./ปี ปริมาณน้ำท่า 213,500 ล้าน ลบ.ม./ปี ในขณะที่คุณภาพน้ำค่อนข้างเสื่อมโทรมลง และปริมาณความต้องการใช้น้ำเพิ่มขึ้น ปริมาณความจุของแหล่งเก็บกักน้ำที่สามารถนำมาใช้งานได้เท่ากับ 51,000 ล้าน ลบ.ม./ปี ซึ่งไม่เพียงพอกับความต้องการใช้น้ำที่มีถึง 92,736 ล้าน ลบ.ม. ในปี 2548 ในปี 2547 แหล่งน้ำที่มีคุณภาพดีประมาณร้อยละ 23 และคุณภาพพอใช้มีประมาณร้อยละ 51 คุณภาพเสื่อมโทรมประมาณร้อยละ 21 และเสื่อมโทรมมากประมาณร้อยละ 5 โดยเฉพาะตามแหล่งชุมชนขนาดใหญ่ ช่วง 3 ปีที่ผ่านมาพบว่า แหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ดีมีจำนวนลดลงเกือบเท่าตัวมาอยู่ในเกณฑ์พอใช้ โดยส่วนใหญ่อยู่ใน เกณฑ์ดีและพอใช้
ดิน	<ul style="list-style-type: none"> พื้นที่ประเทศไทยเท่ากับ 320.8 ล้านไร่ ที่ดินส่วนใหญ่ใช้เป็นที่การเกษตร แนวโน้มพื้นที่การเกษตรเพิ่มขึ้น จาก 174.9 ล้านไร่ ในปี 2541 เป็น 180.4 ล้านไร่ ในปี 2544 คุณภาพดินเสื่อมโทรม พื้นที่ที่มีปัญหามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 182.1 ล้านไร่ ในปี 2532 เป็น 192.7 ล้านไร่ในปี 2544 พื้นที่การชะล้างพังทลายของดินเพิ่มขึ้นจาก 107.1 ล้านไร่ในปี 2538 เป็น 108.9 ล้านไร่ ในปี 2545 เนื้อที่ถือครองทำการเกษตรเฉลี่ยต่อคนลดลงจาก 21.0 ล้านไร่ในปี 2536 เป็น 19.3 ล้านไร่ ในปี 2546
ป่าไม้	<ul style="list-style-type: none"> พื้นที่ป่าไม้ของประเทศลดลงจาก 171 ล้านไร่ หรือร้อยละ 53 ในปี 2504 เหลือ 104.8 ล้านไร่ หรือร้อยละ 32.67 ในปี 2547 พื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มขึ้นโดยการประกาศขยายพื้นที่จากร้อยละ 11.13 ในปี 2531 เป็นร้อยละ 18.02 ในปี 2545 พื้นที่ป่าปลูกเพิ่มขึ้นประมาณ 0.14 ล้านไร่ต่อปี การสูญเสียพื้นที่ป่ามีแนวโน้มลดลงจาก อัตราเฉลี่ย 2.9 ล้านไร่ต่อปี ในช่วง 2504-2532 เป็น 0.78 ล้านไร่ต่อปี ในช่วง 2532-2547 มีการบุกรุกอาศัยและทำกินในเขตพื้นที่อนุรักษ์และป่าสงวนแห่งชาติ 7.7 ล้านไร่ จำนวน 420,000 ราย
ความหลากหลายทางชีวภาพ	<ul style="list-style-type: none"> ประเทศไทยมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมากอยู่ในลำดับต้นๆ ของโลก มีความหลากหลายของชนิดพันธุ์และพันธุกรรม ซึ่งอยู่ในพันธุ์พืชไม่ต่ำกว่า 15,000 ชนิด พันธุ์สัตว์ประมาณ 25,000 ชนิด แบคทีเรีย รา และจุลินทรีย์ 7,800 ชนิด

สถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงของทุน	
	<ul style="list-style-type: none"> ● มีความหลากหลายของระบบนิเวศ 15 ระบบ ซึ่งประกอบด้วยแหล่งธรรมชาติต่างๆ ถึง 4707 แห่ง ● ชนิดพันธุ์สัตว์ที่สูญพันธุ์ไปแล้ว 14 ชนิด บัญชีรายชื่อสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์เพิ่มขึ้นจาก 562 ชนิดในปี 2539 เป็น 586 ในปี 2546
ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง	<ul style="list-style-type: none"> ● ชายฝั่งทะเลของประเทศไทยยาว 2,614 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 23 จังหวัด ฝั่งอ่าวไทย 1,660 กิโลเมตร ฝั่งอันดามัน 954 กิโลเมตร ● ป่าชายเลน 1.5 ล้านไร่ มีความอุดมสมบูรณ์ร้อยละ 50 ● หญ้าทะเลพื้นที่ 104.2 ตารางกิโลเมตร อยู่ในสภาพสมบูรณ์ร้อยละ 70 ● พื้นที่แนวปะการัง 153 ตารางกิโลเมตร อยู่ในสภาพสมบูรณ์ ร้อยละ 30 ● ศักยภาพประมงทะเลในน่านน้ำไทยเท่ากับ 2.5 ล้านตัน พื้นที่ทำการประมง 175,597 ตารางกิโลเมตร อยู่ทางฝั่งอ่าวไทย 115,270 ตารางกิโลเมตร ฝั่งอันดามัน 60,327 ตารางกิโลเมตร ● อัตราการจับสัตว์น้ำลดลงจาก 62.10 กิโลกรัมต่อชั่วโมง ในปี 2527 ในขณะที่ปี 2547 ฝั่งอ่าวไทยลดลงเหลือ 23 ก.ก./ช.ม. และฝั่งอันดามันลดลงเหลือ 36.9 ก.ก./ช.ม.
แร่และพลังงาน	<ul style="list-style-type: none"> ● ประเทศไทยมีทรัพยากรแร่มากกว่า 40 ชนิด มีสินแร่ที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ ประมาณ 15 ชนิด มีการให้ประทานบัตรทั่วประเทศ 1,175 แปลง มีการเปิดดำเนินการ 898 แปลง ● การผลิตแร่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 4.4 ต่อปี ปริมาณสำรองของแร่ที่สำคัญจะมีเหลือใช้ในเวลาที่ยากัด เช่น แร่บิสมัทใช้ได้ 25 ปี สังกะสี ใช้ได้ 11 ปี แมงกานีส ใช้ได้ 173 ปี ● แหล่งพลังงานภายในประเทศ มาจากน้ำมันดิบ คอนเดนเสท ก๊าซธรรมชาติ และลิกไนต์ ซึ่งมีปริมาณสำรองที่ใช้ได้สำหรับน้ำมันดิบ ไม่เกิน 11 ปี ก๊าซธรรมชาติไม่เกิน 30 ปี คอนเดนเสท ไม่เกิน 25 ปี และลิกไนต์ ไม่เกิน 107 ปี ● ประเทศไทยยังต้องนำเข้าพลังงานมากกว่าร้อยละ 50 ของพลังงานที่จัดหาทั้งหมด ● สัดส่วนการใช้พลังงานหมุนเวียนต่อการใช้พลังงานทั้งหมดลดลง จากร้อยละ 23.11 ในปี 2536 เหลือร้อยละ 17.14 ในปี 2547
ทุนด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม	
อากาศ	<ul style="list-style-type: none"> ● ฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 10 ไมครอน (PM10) ยังคงเป็นปัญหาหลัก และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ทั้งจากการจราจรที่ติดขัดในเมืองใหญ่ และจากการเผาในที่โล่งแจ้งในเขตชนบท ● เขตกทม.และปริมณฑล ยังคงมีระดับเสียงเกินมาตรฐาน

สถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงของทุน

<p>ขยะมูลฝอย</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ปริมาณขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายเกิดขึ้นปีละประมาณ 22 ล้านตัน เป็นมูลฝอยชุมชน 14.4 ล้านตัน ของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม 1.4 ล้านตัน ของเสียไม่อันตรายจากอุตสาหกรรม 5.9 ล้านตัน ของเสียอันตรายชุมชน 0.4 ล้านตัน และมูลฝอยติดเชื้อ 0.021 ล้านตัน ● ปริมาณมูลฝอยเพิ่มขึ้นจาก 39,225 ตัน/วัน ในปี พ.ศ. 2545 เป็น 47,000 ตัน/วัน ในปี พ.ศ.2554 หรือเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 2 ต่อปี ● กำจัดอย่างถูกหลักเพียงร้อยละ 35 ของขยะในเขตเมือง มีระบบกำจัดมูลฝอยรวม 120 พื้นที่ แล้วเสร็จ 106 พื้นที่ และอยู่ระหว่างดำเนินการ 14 พื้นที่ ● มีการหมุนเวียนกลับมาใช้น้อย เพียงร้อยละ 19
<p>ของเสียอันตราย</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● กากของเสียอันตราย 1.8 ล้านตัน ร้อยละ 75-80 มาจากภาคอุตสาหกรรม ร้อยละ 20-25 มาจากชุมชน และกว่าร้อยละ 60 หรือ 1.08 ล้านตัน เกิดขึ้นในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ● 2 ใน 3 ของของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมมีแหล่งกำเนิดจากอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และโลหะ ● ของเสียอันตรายอุตสาหกรรมกำจัดได้ ร้อยละ 44 ยังมีการลักลอบทิ้ง
<p>แหล่งศิลปกรรมและโบราณสถาน</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● แหล่งศิลปกรรมมีทั้งหมด 3,361 แห่ง เมืองเก่าและเมืองโบราณสถานที่สำคัญหลายแห่งประสบปัญหาเสื่อมโทรมและการถูกบุกรุกทำลาย เช่น อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและกำแพงเพชร

แผนบริหารราชการแผ่นดินที่เกี่ยวข้องกับการดูแล ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตัวทรัพยากร (tangible,,intangible)	การเชื่อมโยงกับทุน เศรษฐกิจ & สังคม	ผลกระทบจาก 5 บริบท	ยุทธศาสตร์ตามแผน บริหารราชการแผ่นดิน
น้ำ	<p><u>เศรษฐกิจ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ปัจจัยการผลิต เกษตร อุตสาหกรรม บริการ การขนส่ง <p><u>สังคม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> การดำรงชีวิตและสุขภาพ อนามัย ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์ 	<ul style="list-style-type: none"> ความต้องการน้ำมากขึ้น มีความขัดแย้งเรื่องการใช้ น้ำ สภาพภูมิอากาศที่ เปลี่ยนแปลง เกิดน้ำท่วม น้ำแล้ง คุณภาพน้ำเสื่อมโทรมใน พื้นที่ที่มีการดำเนิน กิจกรรมทางเศรษฐกิจ มากและมีการขยายตัว ของชุมชนเมือง 	<p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1. การจัดความยากจน</p> <p>ก. ระดับประเทศ</p> <ul style="list-style-type: none"> พัฒนาระบบบริหารและ จัดการทรัพยากรน้ำทั้ง 25 ลุ่มน้ำ และระบบ ชลประทาน ตลอดจนบ่อ น้ำในไร่นาให้แก่เกษตรกร อย่างทั่วถึง <p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3. การปรับโครงสร้าง เศรษฐกิจให้สมดุลและ แข่งขันได้</p> <p>ก.การปรับโครงสร้างภาคเกษตร</p> <ul style="list-style-type: none"> ส่งเสริมและวางระบบ ชลประทานที่มี ประสิทธิภาพ รวมทั้ง จัดระบบการใช้ที่ดินเพื่อ กำหนดพื้นที่เกษตรกรรม ที่เหมาะสมกับระบบ ชลประทาน ฟื้นฟูแหล่งป่าธรรมชาติใน ลุ่มน้ำ เพื่อกักเก็บและลด ความเสี่ยงภัยด้านภัย ธรรมชาติทั้งภัยแล้งและ อุทกภัยเป็นรายลุ่มน้ำ <p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4. การบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม</p> <p>ง. การบริหารจัดการน้ำอย่าง เป็นระบบ</p> <ul style="list-style-type: none"> จัดทำระบบบริหารจัดการ ลุ่มน้ำแบบบูรณาการ

ตัวทรัพยากร (tangible,,intangible)	การเชื่อมโยงกับทุน เศรษฐกิจ & สังคม	ผลกระทบจาก 5 บริบท	ยุทธศาสตร์ตามแผน บริหารราชการแผ่นดิน
			<ul style="list-style-type: none"> เพิ่มปริมาณน้ำต้นทุน กระจายน้ำให้ทั่วถึงและ เป็นธรรม จัดทำฝายแม้ว ชะลอน้ำ เสริมความชุ่มชื้น จัดให้มีแนวป้องกันตลิ่ง สร้างความปลอดภัย ให้กับเขื่อนและอ่างเก็บน้ำ <p>พัฒนาระบบฐานข้อมูลและ ระบบพยากรณ์</p>
<p>ดิน ที่ดิน การถือครองที่ดิน</p>	<p><u>เศรษฐกิจ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ปัจจัยการผลิตและ บริการ โดยตรง ช่วยเพิ่ม productivity มูลค่าจากสิทธิครอบครอง <p><u>สังคม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ความมั่นคงทางสังคม กำลังใจ ความมุ่งมั่นใน การพัฒนาการผลิต 	<ul style="list-style-type: none"> ดินเสื่อมโทรม เทคโนโลยีปรับปรุงพันธุ์ และสภาพดิน เพิ่มผลผลิต ต่อพื้นที่ ความต้องการที่ดิน เหมาะสมกับเกษตร อินทรีย์ ที่ดินต่อคนลดลง การกระจุกตัวของการถือ ครองที่ดิน การแสวงหากรรมสิทธิ์ ที่ดินจากทุนภายนอก การทำกิจกรรมไม่ เหมาะสมกับพื้นที่ IT ช่วยให้การจัดการพื้นที่ มีประสิทธิภาพ 	<p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1. การจัดความยากจน ก. ระดับประเทศ</p> <ul style="list-style-type: none"> เร่งรัดการกระจาย กรรมสิทธิ์ที่ดิน การจัดที่ ทำกิน และที่อยู่อาศัย พร้อมสาธารณูปโภค และ ปรับปรุงคุณภาพดินให้ ทั่วถึงและเพียงพอ <p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3. การปรับโครงสร้าง เศรษฐกิจให้สมดุลและ แข่งขันได้ ก.การปรับโครงสร้างภาค เกษตร</p> <ul style="list-style-type: none"> ส่งเสริมและวางระบบ ชลประทานที่มี ประสิทธิภาพ รวมทั้ง จัดระบบการใช้ที่ดินเพื่อ กำหนดพื้นที่เกษตรกรรม ที่เหมาะสมกับระบบ ชลประทาน พัฒนาและฟื้นฟูสภาพ ดิน รวมทั้งกำหนด มาตรการและโครงการ เพื่อรักษาสภาพหน้าดิน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทาง การเกษตรทั้งในระบบ เกษตรอินทรีย์ และระบบ เกษตรยั่งยืน

ตัวทรัพยากร (tangible,,intangible)	การเชื่อมโยงกับทุน เศรษฐกิจ & สังคม	ผลกระทบจาก 5 บริบท	ยุทธศาสตร์ตามแผน บริหารราชการแผ่นดิน
			<p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4. การบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม</p> <p>ค. การฟื้นฟูทรัพยากรดินและ ใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับ การเกษตร</p> <ul style="list-style-type: none"> • ยุติการเผาในพื้นที่โล่งและ ทำลายหน้าดิน • ใช้มาตรการจูงใจ และ มาตรการการเงินการคลัง เพื่อลดการใช้สารเคมี • ฟื้นฟูและป้องกันการชะ ล้างพังทลายดิน ใช้ระบบ อนุรักษ์ดิน และน้ำ ปูกล หญ้าแฝก • สร้างองค์ความรู้ และ เผยแพร่เทคโนโลยีในการ ฟื้นฟูบำรุงดิน พัฒนา เครือข่ายเกษตรกรอาสา ส่งเสริมการผลิตและการใช้ ปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยอินทรีย์
ป่าไม้	<p><u>เศรษฐกิจ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • สินค้าและผลิตภัณฑ์จาก ป่า (ไม้และของป่า) • แหล่งท่องเที่ยว • แหล่งต้นน้ำ • carbon credit /carbon sink • ลดความสูญเสียทาง เศรษฐกิจจากภัยแล้งและ อุทกภัย <p><u>สังคม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • ฟื้นฟูเพื่อดำรงชีพ • สร้างวิถีชีวิตและ ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น • สร้างความร่มเย็น เป็น แหล่งพักผ่อนหย่อนใจและ ห้องเรียนธรรมชาติ 	<ul style="list-style-type: none"> • ความต้องการสินค้า และ ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ ใน การส่งออก และวัตถุดิบ สำหรับ เทคโนโลยีชีวภาพ กระทบความสมบูรณ์ของ ป่าไม้ • เทคโนโลยีวัสดุช่วย พัฒนาวัสดุแทนไม้ • IT ช่วยวางแผนดูแลป่า • การบุกรุกป่าเพื่อทำ เกษตรกรรม เนื่องจาก ที่ดินและดินที่อุดม สมบูรณ์ลดลง เกิดความ ขัดแย้งระหว่างประชาชน และรัฐ 	<p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3. การปรับโครงสร้าง เศรษฐกิจให้สมดุลและ แข่งขันได้</p> <p>จ. วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> • ผลักดันการวิจัยและ พัฒนา และขับเคลื่อน นวัตกรรมของประเทศทั้ง ระบบ โดยสนับสนุนการ ทำวิจัยพื้นฐาน เช่น เทคโนโลยีชีวภาพ วัสดุ ศาสตร์ เทคโนโลยี สารสนเทศและสื่อสาร รวมทั้งนาโนเทคโนโลยี <p>ข.การพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐาน</p>

ตัวทรัพยากร (tangible,,intangible)	การเชื่อมโยงกับทุน เศรษฐกิจ & สังคม	ผลกระทบจาก 5 บริบท	ยุทธศาสตร์ตามแผน บริหารราชการแผ่นดิน
		<ul style="list-style-type: none"> ใช้ป่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อน จากแนวโน้มนิยมท่องเที่ยวธรรมชาติ 	<ul style="list-style-type: none"> เพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารให้ทันสมัยทั่วถึงและเป็นธรรม <p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>ก. สร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน</p> <p>กำหนดพื้นที่คุ้มครองและจัดทำแนวเขตป่าอนุรักษ์ที่ชัดเจนและป้องกันรักษาป่าเชิงรุก</p> <ul style="list-style-type: none"> เพิ่มความสมบูรณ์และพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และป้องกันไฟป่า จัดทำแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ และใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์และข้อมูลดาวเทียมเพื่อการบริหารจัดการพื้นที่พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามขีดความสามารถของระบบ
<p>ความหลากหลายทางชีวภาพ (ชนิดพันธุ์พันธุ์กรรมระบบนิเวศ)</p>	<p><u>เศรษฐกิจ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> สินค้าทางเศรษฐกิจ (พรรณไม้ สัตว์ป่า สมุนไพร) วัตถุดิบใน เกษตรอุตสาหกรรม บริการเทคโนโลยีชีวภาพ การผลิตยา แหล่งท่องเที่ยว มูลค่าในอนาคต (พันธุ์กรรมที่หายาก การใช้ประโยชน์ และการสำรวจที่ยังค้นไม่พบ) 	<ul style="list-style-type: none"> กระแสนุภาพ สังคม ผู้สูงอายุ การพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพต้องการความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะสมุนไพร สร้างโอกาสพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ทำให้มีการแสวงหาพันธุ์กรรม การขนย้ายพันธุ์ข้ามพรมแดน คุกคามระบบนิเวศ พื้นที่ป่าลดลง ระบบนิเวศเสียสมดุล ภูมิอากาศแปรปรวนเพิ่มอัตราการสูญพันธุ์ 	<p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2. การพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ</p> <p>ค. การเสริมสร้างสุขภาวะของประชาชนอย่างครบวงจรและมีคุณภาพมาตรฐาน</p> <ul style="list-style-type: none"> พัฒนา ถ่ายทอด และคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยการแพทย์พื้นบ้านการแพทย์ทางเลือก และสมุนไพร

ตัวทรัพยากร (tangible,,intangible)	การเชื่อมโยงกับทุน เศรษฐกิจ & สังคม	ผลกระทบจาก 5 บริบท	ยุทธศาสตร์ตามแผน บริหารราชการแผ่นดิน
	<p><u>สังคม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • การดำรงชีพของชุมชน (รายได้ อาหาร ยา) • ที่มาของภูมิปัญญาท้องถิ่น/แหล่งศึกษาธรรมชาติ • เอกลักษณ์ท้องถิ่น 		<p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3. การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและแข่งขันได้</p> <p>ก. เพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรและรายได้เกษตรกร</p> <ul style="list-style-type: none"> • ถ่ายทอดเทคโนโลยีขยายตลาด และให้สิทธิประโยชน์ในการลงทุนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์ชีวภาพและสมุนไพร <p>จ. วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม</p> <p>ผลักดันการวิจัยและพัฒนาและขับเคลื่อนนวัตกรรมของประเทศทั้งระบบ โดยสนับสนุนการทำวิจัยพื้นฐาน เช่น เทคโนโลยีชีวภาพ วัสดุศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และสื่อสาร รวมทั้งนาโนเทคโนโลยี</p> <p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>ข. การคุ้มครองและใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> • พัฒน่องค์ความรู้และฐานข้อมูล ความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจดทะเบียนเพื่อคุ้มครองพันธุ์กรรมพืชของชุมชนท้องถิ่น

ตัวทรัพยากร (tangible,,intangible)	การเชื่อมโยงกับทุน เศรษฐกิจ & สังคม	ผลกระทบจาก 5 บริบท	ยุทธศาสตร์ตามแผน บริหารราชการแผ่นดิน
			<ul style="list-style-type: none"> จัดทำฐานข้อมูลและการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศ วิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มคุณค่าเชิงพาณิชย์
ทะเลและชายฝั่ง (ป่าชายเลน ปะการัง หญ้าทะเล ชายหาด ประมง)	<u>เศรษฐกิจ</u> <ul style="list-style-type: none"> สินค้าประมง/ วัตถุดิบในการผลิต แหล่งเพาะพันธุ์ ป้องกันภัยธรรมชาติ แหล่งดูดซับมลพิษทางน้ำ แหล่งท่องเที่ยว <u>สังคม</u> <ul style="list-style-type: none"> แหล่งอาหารชุมชน ใช้ในการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> การขยายตัวทางเศรษฐกิจและการส่งออก จะทำให้มีความต้องการมากขึ้น ประกอบกับเทคโนโลยีที่ดีขึ้น ทำให้ทรัพยากรประมงลดลง การท่องเที่ยว การพัฒนาพื้นที่ และโครงสร้างพื้นฐาน การเพาะเลี้ยงชายฝั่งกระทบสภาพธรรมชาติ ระบบนิเวศเสื่อมโทรมอากาศเปลี่ยนแปลง ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ลดลง 	<p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>ก. การสร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน</p> <ul style="list-style-type: none"> กำหนดพื้นที่อนุรักษ์ ห้ามใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ยกเว้นที่จำเป็น ควบคุมการใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภายใต้ขีดความสามารถของระบบนิเวศ เพิ่มความสมบูรณ์ป่าชายเลน และทรัพยากรชายฝั่ง
แร่ธาตุ พลังงาน	<u>เศรษฐกิจ</u> <ul style="list-style-type: none"> สินค้าเศรษฐกิจ วัตถุดิบการผลิต การก่อสร้าง ใช้เป็นเชื้อเพลิงในการขนส่งผลิตไฟฟ้า <u>สังคม</u> <ul style="list-style-type: none"> สนับสนุนคุณภาพชีวิต (ขนส่ง ไฟฟ้า) 	<ul style="list-style-type: none"> ข้อถกแถลงการค้า การแข่งขันการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แนวโน้มการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย ทำให้ความต้องการแร่ธาตุและพลังงานเพิ่มขึ้น stock ลดลง การพัฒนาเทคโนโลยีช่วยให้ประสิทธิภาพการใช้แร่ธาตุและพลังงานสูงขึ้น การหาพลังงานทดแทนลดการใช้พลังงานใน stock 	<p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3. การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและแข่งขันได้</p> <p>ข.การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน</p> <ul style="list-style-type: none"> ส่งเสริมพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตพลังงานชีวภาพ และพลังงานทางเลือกอื่นๆ เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ ส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนหรือพลังงานทางเลือก เช่น เอทานอล ไบโอดีเซล และก๊าซธรรมชาติสำหรับยานยนต์ เพื่อทดแทนน้ำมัน

ตัวทรัพยากร (tangible,,intangible)	การเชื่อมโยงกับทุน เศรษฐกิจ & สังคม	ผลกระทบจาก 5 บริบท	ยุทธศาสตร์ตามแผน บริหารราชการแผ่นดิน
<p>คุณภาพสิ่งแวดล้อม (น้ำ อากาศ ขยะ สารเคมี ของเสียอันตราย) และสิ่งแวดล้อม ที่มนุษย์ สร้างขึ้น (แหล่ง ศิลปกรรมและ โบราณสถาน)</p>	<p><u>เศรษฐกิจ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • สิ้นเปลืองงบประมาณรัฐ ในการบำบัด/กำจัด และ ฟื้นฟู/บูรณะ • กระบวนการส่งออกในกรณี ที่มีการปนเปื้อนสาร อันตราย • เพิ่มต้นทุนการผลิตจากค่า บำบัด/กำจัดมลพิษ แก่ ผู้ประกอบการ • ประชาชนต้องเสียค่า รักษาพยาบาลยาม เจ็บป่วย เสียค่าน้ำดีใน การอุปโภคและบริโภค • สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ จากการหมุนเวียนกลับมา ใช้ใหม่ • สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ จากการมีสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ/ศิลปกรรมที่ดี <p><u>สังคม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • ส่งผลกระทบข้ามแดน • ตกค้างในระบบนิเวศ/ห่วง โซ่อาหาร • ทำลายความเป็นเมือง/ ชุมชนที่น่าอยู่ • ก่อเหตุรำคาญ บั่นทอน สุขภาพ อนามัย อายุขัย และวิถีชีวิต • ทำลายเอกลักษณ์ของชาติ จากการสูญเสีย สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม 	<ul style="list-style-type: none"> • ความเสื่อมโทรมลงของ สภาวะแวดล้อม ทำให้ขีด ความสามารถในการ รองรับของเสียจำกัด ในขณะที่เงื่อนไขด้าน สิ่งแวดล้อมใน WTO จะ สร้างแรงกดดันให้ไทยต้อง เพิ่มประสิทธิภาพการ จัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น สภาพภูมิอากาศโลกที่ เปลี่ยนแปลงอาจ กลายเป็นผลกระทบ สิ่งแวดล้อมข้ามแดนอัน หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ไทยต้อง จัดการ • นิสัยบริโภคนิยม/วัตถุนิยม ทำให้ฟุ่มเฟือยขึ้น มลพิษจะ เพิ่มขึ้น ตามการใช้ ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง อย่างไรก็ตาม กระแสบริโภค และท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ก็ จะช่วยให้เกิดการรักษา สิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ความเสื่อมโทรมลงของ สภาวะแวดล้อม ทำให้ขีด ความสามารถในการรองรับ ของเสียจำกัด ในขณะที่ เงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมใน WTO จะสร้างแรงกดดันให้ ไทยต้องเพิ่มประสิทธิภาพ การจัดการสิ่งแวดล้อมมาก ขึ้น สภาพภูมิอากาศโลกที่ เปลี่ยนแปลงอาจกลายเป็น ผลกระทบสิ่งแวดล้อมข้าม แดนอัน หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ ไทยต้องจัดการ 	<p>เตรียมความพร้อมใน การศึกษาความเหมาะสมทาง เศรษฐกิจ และพัฒนาการใช้ พลังงานทดแทนอื่นๆเพื่อผลิต กระแสไฟฟ้าในประเทศไทย</p> <p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4. การบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม</p> <p>ค. การฟื้นฟูทรัพยากรดินและใช้ ประโยชน์ให้เหมาะสมกับพื้นที่</p> <ul style="list-style-type: none"> • ยุติการเผาในที่โล่ง • ลดการใช้สารเคมีทาง การเกษตร <p>ง. การบริหารจัดการน้ำอย่าง เป็นระบบ</p> <ul style="list-style-type: none"> • จัดระบบน้ำเสียใน ครัวเรือนและชุมชน <p>จ. การบริหารจัดการ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ภายใต้การมีส่วนร่วมของ เอกชนและชุมชนท้องถิ่น</p> <ul style="list-style-type: none"> • ปรับปรุงมาตรฐานการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ <p>ฉ. การควบคุมมลพิษจากขยะ น้ำเสีย ฝุ่นละออง ก๊าซ กลิ่น และเสียง</p> <ul style="list-style-type: none"> • รัฐเป็นผู้นำในการซื้อ สินค้าและบริการที่เป็น มิตรกับสิ่งแวดล้อม • จัดเก็บค่าบริการ/จัดการ คุณภาพสิ่งแวดล้อมใน ระดับท้องถิ่น • สนับสนุนธุรกิจชุมชนและ เอกชนในการจัดการเพิ่ม มูลค่าขยะและสนับสนุนการ ลดและนำกากอุตสาหกรรม กลับมาใช้ใหม่ • จูงใจทางการเงิน/การคลัง แก่ผู้ผลิตสินค้าจากวัสดุใช้ แล้วหรือกำจัดง่าย

ตัวทรัพยากร (tangible,,intangible)	การเชื่อมโยงกับทุน เศรษฐกิจ & สังคม	ผลกระทบจาก 5 บริบท	ยุทธศาสตร์ตามแผน บริหารราชการแผ่นดิน
		<ul style="list-style-type: none"> นิสยบริโภคนิยม/วัตถุนิยม ทำให้ฟุ่มเฟือยขึ้น มลพิษจะเพิ่มขึ้น ตามการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง อย่างไรก็ตาม กระแสบริโภคและท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ก็จะช่วยให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> ออกกฎหมายควบคุมการนำเข้าสินค้าที่จะก่อให้เกิดของเสียอันตรายเพื่อป้องกันการเป็นแหล่งรับของเสียอันตรายและกากพิษอุตสาหกรรม สนับสนุนการรักษาเครื่องยนต์ เชื้อเพลิงสะอาด และใช้รถยนต์ที่มีมลพิษต่ำ ควบคุมมลพิษที่เกิดจากสถานประกอบการพลังงาน ปรับปรุงคุณภาพของสิ่งแวดล้อม น้ำเสีย ขยะ และมลพิษทางอากาศในกทม. (Bangkok Clean & Green)

4

การเปลี่ยนแปลงของ 5 บริบท การพัฒนาต่อทิศทางการพัฒนา ประเทศ

การเปลี่ยนแปลงของ 5 บริบทการพัฒนาต่อทิศทางการพัฒนาประเทศ

1 บริบทด้านการรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงในตลาดเงินของโลก

การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจและการเงินโลกที่จะเป็นปัจจัยและแรงผลักดันที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในอนาคตที่สำคัญ ประกอบด้วย 5 เรื่องหลัก คือ (1.1) การรวมตัวทางเศรษฐกิจทั้งในระดับทวีป ภูมิภาค และพหุภาคี และบทบาทเศรษฐกิจของเอเชียที่เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะจีนและอินเดีย (1.2) ความไม่สมดุลของเศรษฐกิจสหรัฐ และผลต่อการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศและค่าเงิน (1.3) การเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศและความเชื่อมโยงของตลาดเงินตลาดทุนในโลก (1.4) กองทุนบริหารความเสี่ยง (Hedge fund) กับการเก็งกำไรจากค่าเงินและราคาสินค้าที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น รวมทั้งแนวโน้มการเกิดนวัตกรรมทางการเงินใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและรสนิยมของผู้บริโภคและขับเคลื่อนโดยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทำให้เครื่องมือทางการเงินใหม่ ๆ มีความเป็นไปได้ และ (1.5) กฎระเบียบ การกำกับตรวจสอบและธรรมาภิบาลของสถาบันการเงินและธุรกิจเอกชนที่เข้มงวดมากขึ้น เช่น Basel II และ COSO2 เป็นต้น ซึ่งจะทำให้สถาบันการเงินและภาคเอกชนต้องปรับตัวและปรับปรุงกิจการให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น

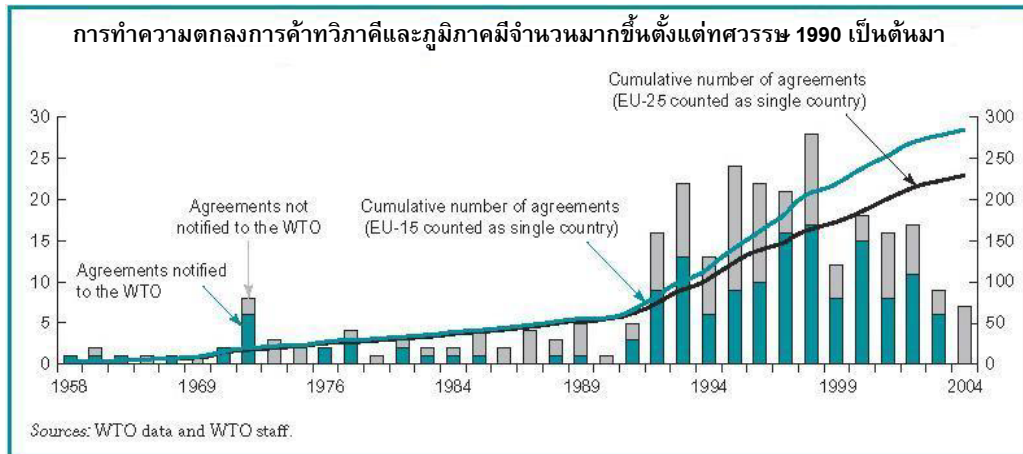
1.1 การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับทวีป ภูมิภาค และพหุภาคี และบทบาทของเศรษฐกิจเอเชียที่เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะจีนและอินเดีย

การรวมกลุ่มทางการค้ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั้งจำนวนกลุ่มการค้าและการค้าเสรี และความครอบคลุมของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่อยู่ภายใต้ข้อตกลง (Degree of economic integration) จะเพิ่มมากขึ้น การตกลงทางการค้าเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะมีผลต่อรูปแบบของระบบการค้าของโลก (World trading system) ที่จะมีความเข้มข้นมากขึ้นและมีผลต่อกลไกการปรับตัวและการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจมหภาคและการปรับตัวในระดับกิจการของภาคธุรกิจเอกชนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

(1) การรวมกลุ่มทางการค้าและข้อตกลงการค้าเสรีต่าง ๆ

ในระยะ 40 ปีที่ผ่านมา ประเทศกำลังพัฒนามีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในตลาดโลก โดยสัดส่วนในการค้าโลกเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 20 ในปี 2503 เป็นประมาณร้อยละ 35 ในปี 2547 ในขณะที่ปริมาณและมูลค่าของการค้าโลกก็ได้เพิ่มขึ้นมาก และในประเทศต่าง ๆ สัดส่วนการค้าระหว่างประเทศใน GDP ก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องเช่นกัน ในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีการเจรจาการค้าหลายฝ่ายหรือพหุภาคี 3 รอบรวมทั้งมีการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจในหลาย ๆ ประเทศซึ่งนโยบายหลักที่สำคัญในการปรับโครงสร้างประการหนึ่งคือ การเปิดเสรีทางการค้ามากขึ้นโดยการลดกำแพงภาษีนำเข้า รวมทั้งการสร้างตลาดใหม่สำหรับการส่งออก และในปี 2537 ได้มีการจัดตั้งองค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO)

แต่ในปัจจุบันและแนวโน้มในระยะต่อไปนั้นระบบและกฎเกณฑ์ทางการค้ากำลังเปลี่ยนไป โดยที่การตกลงทางการค้าทวิภาคีและภูมิภาค (Regional Trade Agreements: RTAs) มีจำนวนมากขึ้น จำนวนข้อตกลงในลักษณะดังกล่าวเพิ่มขึ้นมากกว่า 4 เท่าตั้งแต่ปี 2533 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน และมีจำนวนสูงถึง 230 กลุ่มข้อตกลงในปี 2547¹ และอีกประมาณ 60 กลุ่มข้อตกลงกำลังอยู่ในขั้นตอนต่าง ๆ ของการเจรจา ซึ่งจะทำให้ในปี 2548 จะมีกลุ่มข้อตกลงประมาณ 290 กลุ่ม และในปัจจุบันเกือบทุกประเทศอยู่ในกลุ่มข้อตกลงการค้าเสรีอย่างน้อยหนึ่งกลุ่ม² และโดยเฉลี่ยแต่ละประเทศอยู่ในอย่างน้อย 6 กลุ่ม RTAs ประเทศไทยเองจะมีข้อตกลงระดับทวิภาคีกับ 8 ประเทศกับอีก 2 กลุ่ม

ประเทศส่วนใหญ่อยู่ใน RTA มากกว่า 1 กลุ่มขึ้นไป

	East Asia and Pacific	Europe and Central Asia	Latin America and the Caribbean	Middle East and North Africa	South Asia	Sub-Saharan Africa	North	Total
Number of countries	32	36	39	21	8	48	25	209
North-South bilateral								
Countries belonging to at least one RTA	4	12	6	10	0	2	10	44
Average number of RTAs per country	2	1	2	1		1	4	2
Maximum number of RTAs per country	4	4	4	3	0	1	24	24
All others								
Countries belonging to at least one RTA	24	22	33	20	8	47	10	164
Average number of RTAs per country	2	6	8	5	4	4	8	5
Maximum number of RTAs per country	3	12	17	12	9	9	15	17
Total								
Countries belonging to at least one RTA	26	26	35	20	8	48	11	174
Average number of RTAs per country	2	6	8	5	4	4	11	5
Maximum number of RTAs per country	7	12	19	13	9	9	29	29

Note: Bilateral agreements are defined as an RTA with two members. North is OECD 24 plus Lichtenstein, and South is all other countries.

Source: Published WTO data, World Bank staff.

¹ จากการที่มีประเทศเข้าร่วมกลุ่มกับสหภาพยุโรปอีก 10 ประเทศตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2547 ทำให้จำนวนข้อตกลงในลักษณะที่เป็นทวิภาคีและภูมิภาคลดลงจาก 285 ข้อตกลงเป็น 229 ข้อตกลง

² มีเพียง 12 ประเทศเท่านั้นที่ไม่อยู่ในกลุ่มข้อตกลงการค้าเสรีใด ๆ เลยและเป็นประเทศที่เป็นหมู่เกาะเล็ก ๆ

มูลค่าการค้าในระหว่างสมาชิกของ RTAs ในปัจจุบันคิดเป็นสัดส่วนเกือบร้อยละ 40 ของมูลค่าการค้ารวมของโลก ในขณะที่การเจรจาข้อตกลงใหม่ ๆ ครอบคลุมทั้งด้านการค้าและด้านอื่น ๆ อาทิ ด้านการลงทุน ด้านบริการ ลิขสิทธิ์ และการเคลื่อนย้ายแรงงาน โดยที่การเจรจาใน 4 ด้านนี้นอกจากหนีไปจากการค้าสินค้ามีมากขึ้นตามลำดับและในปัจจุบันมักจะถูกรวมไว้ในกรอบการเจรจาการค้าเสรีในกลุ่มต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตามมูลค่าของสิทธิพิเศษ (Value of Preferences) ลดลงตามลำดับเนื่องจากประเทศส่วนใหญ่ได้มีการลดกำแพงภาษีเป็นการทั่วไปในกรอบของ Most favored nation ไปพร้อม ๆ กับการลดภาษีภายใต้กรอบ RTAs ด้วย³

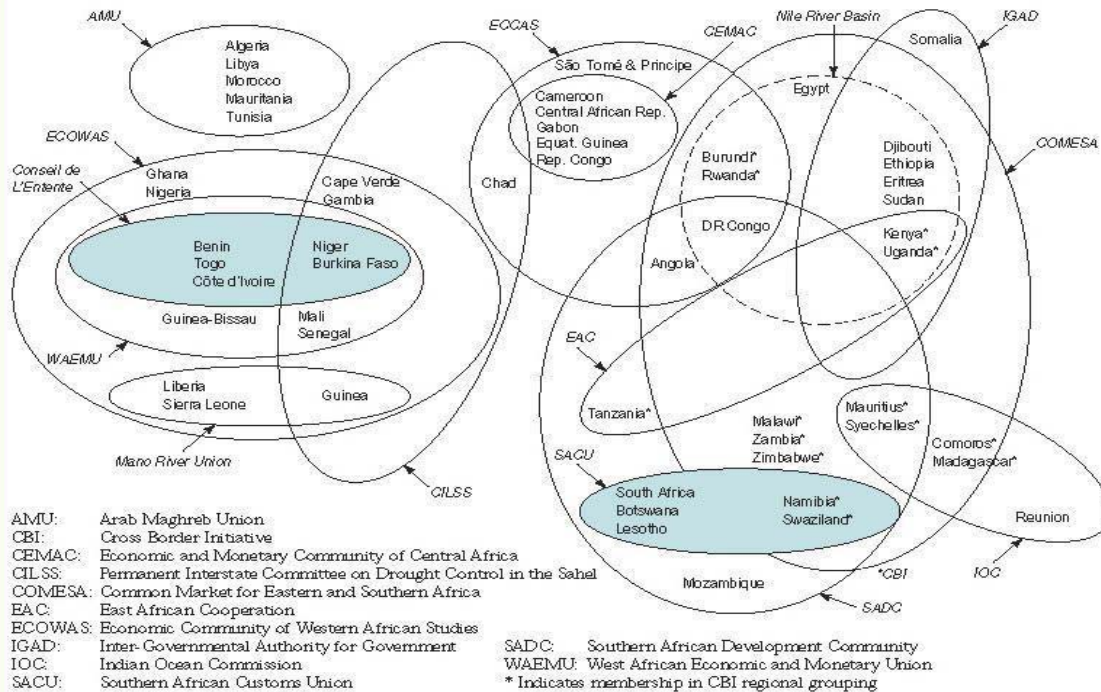
ผลกระทบต่อประเทศไทย

ตลาดส่งออกที่ประเทศไทยมีข้อตกลง FTA จะครอบคลุมประชากรร้อยละ 45 ของประชากรโลก ซึ่งมีขนาด GDP เท่ากับร้อยละ 48.4 ของเศรษฐกิจโลก ทำให้โอกาสทางเศรษฐกิจของประเทศไทยมีมากขึ้น ทั้งจากการค้าภายในกลุ่มข้อตกลงและกับกลุ่มเศรษฐกิจอื่นที่ให้ลำดับความสำคัญของตลาดไทยมากขึ้นในฐานะที่เป็น spring board ไปสู่ตลาดเอเชีย แนวโน้ม RTAs ที่เพิ่มขึ้นนี้ทำให้ระบบการค้าโลกมีความซับซ้อนมากขึ้น โดยที่ประเทศต่าง ๆ มีข้อตกลงที่แตกต่างกันและใช้กฎเกณฑ์ที่แตกต่างกันไปตามกลุ่มคู่ค้าภายใต้ข้อตกลงที่แตกต่างกันไป (Spaghetti bowl effect) ซึ่งจะทำให้การปฏิบัติทางพิธีศุลกากรมีความยุ่งยากมากขึ้น ทำให้ภาคธุรกิจเอกชนต้องปรับตัวและมีการเข้าถึงฐานข้อมูลที่ครบถ้วนเหมาะสมโดยการสนับสนุนของภาครัฐเพื่อให้การดำเนินธุรกิจมีความคล่องตัว แต่ขณะเดียวกันการแข่งขันจากกลุ่มจะรุนแรงมากขึ้นเนื่องจากจะมีจำนวนประเทศที่ได้รับผลประโยชน์ในการเข้าถึงตลาดจากการที่เป็นสมาชิกของข้อตกลงต่าง ๆ มากขึ้น ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยต้องมีการปรับตัวทั้งในการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมให้มีประสิทธิภาพและการปรับตัวในระดับจุลภาคเพื่อให้แข่งขันได้ อาทิ การเพิ่มคุณภาพและมาตรฐานแรงงาน และคุณภาพและมาตรฐานสินค้า รวมทั้งมาตรฐานด้านความปลอดภัยในการผลิตและการขนถ่ายสินค้า ซึ่งเป็นการปรับปรุงเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการบริหารจัดการ

³ ในระยะ 20 ปีที่ผ่านมา พบว่าร้อยละ 66 ของการลดภาษีนำเข้าโดยเฉลี่ยเป็นการลดในลักษณะที่เป็น unilateral อีกร้อยละ 25 เป็นการลดจากการเจรจาภายใต้ Uruguay round และอีกร้อยละ 10 เป็นการลดภาษีภายใต้ RTAs

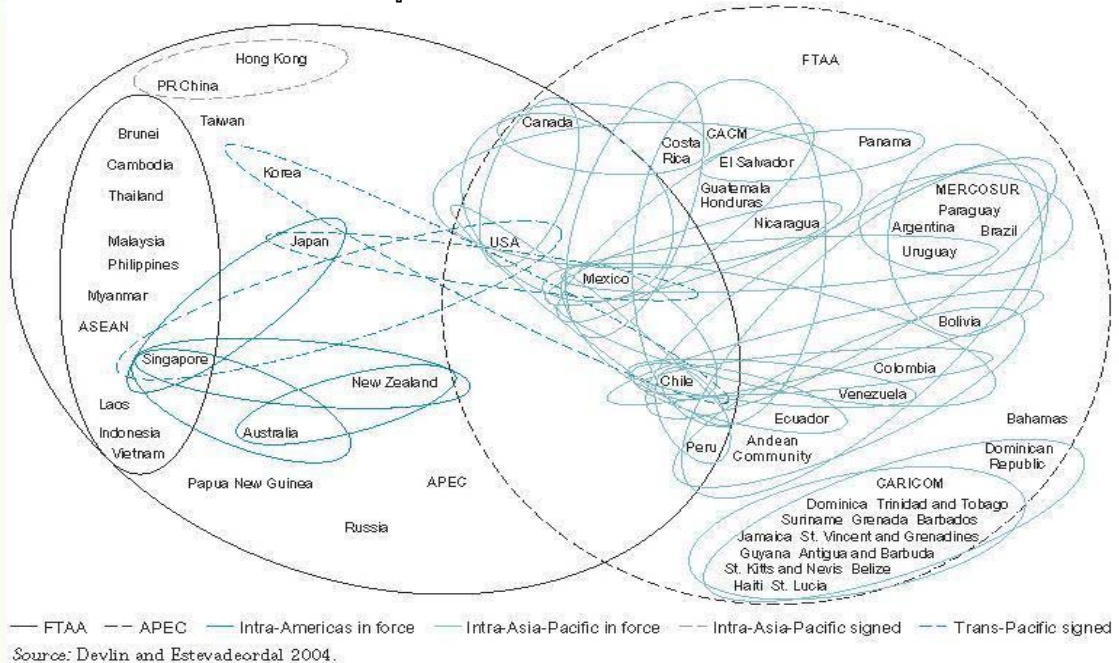
ความตกลงทางการค้าเสรีของ กลุ่มต่าง ๆ ปี 2547

ก. ความตกลงทางการค้าของกลุ่มแอฟริกา

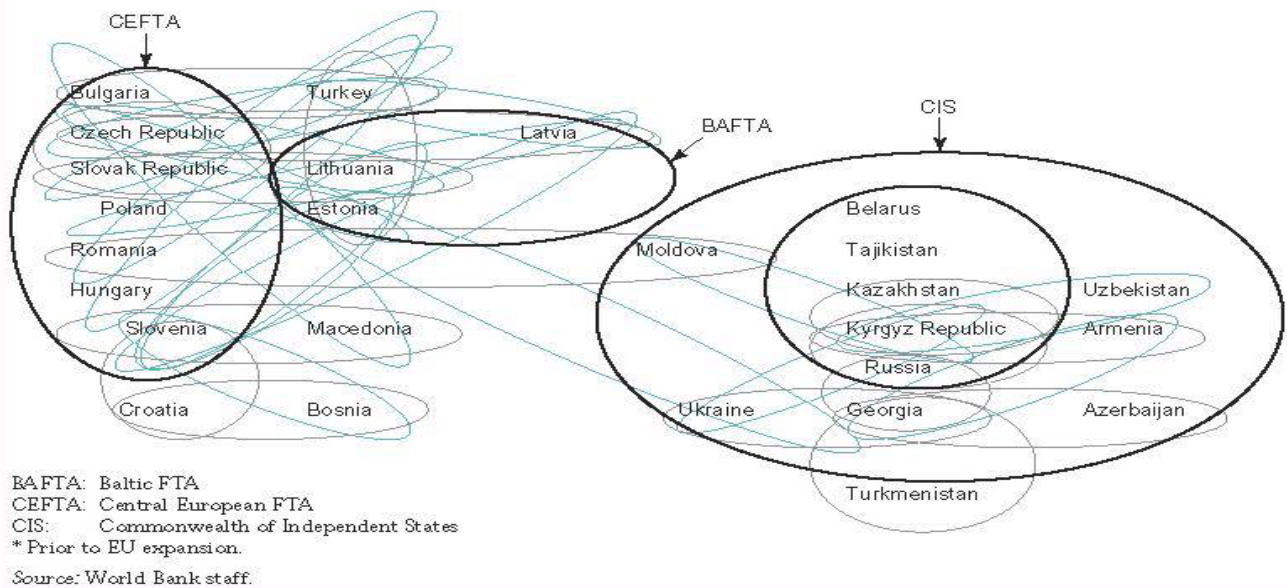

Source: Schiff and Winters 2003.

ข. ความตกลงทางการค้าทวิภาคีและภูมิภาค ของอเมริกาและเอเชียแปซิฟิก

ความตกลงทางการค้าแบบทวีภาคีของยุโรปตะวันออกและเอเชียกลาง

(2) ศูนย์กลางเศรษฐกิจใหม่: เอเชีย จีน และอินเดีย

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

เศรษฐกิจของประเทศจีนมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ 9.3 ต่อปี ในช่วงปี 2533-2547 และคาดว่าจะขยายตัวร้อยละ 8.0-8.5 ในปี 2548 ซึ่งเป็นอัตราการขยายตัวที่สูงกว่าอัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยของเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศต่าง ๆ มาก ทำให้สัดส่วน GDP ของประเทศจีนใน GDP รวมของโลกเพิ่มขึ้นต่อเนื่องจากร้อยละ 1.8 ในปี 2533 เป็นร้อยละ 3.9 ในปี 2546 เช่นเดียวกับเศรษฐกิจของอินเดียซึ่งมีการขยายตัวค่อนข้างดีและไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตทางเศรษฐกิจในเอเชียในช่วงปี 2540-2541 และมีการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 6.3 ต่อปีในช่วงปี 2545-2547 และคาดว่าจะขยายตัวประมาณร้อยละ 6.7 ในปี 2548 และเศรษฐกิจมีขนาดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 1.6 ของ GDP รวมของโลกในปี 2546 ดังนั้นโดยรวมเศรษฐกิจเอเชียจะมีบทบาทมากขึ้นในระบบเศรษฐกิจโลกและจะเป็นตลาดส่งออกที่สำคัญของโลก

ประเทศจีนจะกลายเป็นผู้ประกอบการและผู้ผลิตสินค้าอุตสาหกรรมที่เป็น World class มากขึ้น จากการที่บริษัทข้ามชาติต่าง ๆ มีการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตไปสู่ประเทศจีนมากขึ้นและยังจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอนาคตเนื่องจากจีนเป็นตลาดใหญ่ มีความได้เปรียบด้านค่าแรงงาน และทรัพยากรบุคคลที่มีศักยภาพ ในขณะที่อินเดียมีความได้เปรียบทางด้านภาษาและทรัพยากรบุคคลในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งจะทำให้ประสบความสำเร็จและมีความได้เปรียบในด้านบริการที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้น (IT-enabled services)

ผลกระทบต่อประเทศไทย

จีนและอินเดียจะเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญมากขึ้นสำหรับประเทศไทย จะเห็นว่าการส่งออกของไทยไปสู่ประเทศจีนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 3.0 ในปี 2540 เป็นร้อยละ 7.1 ในปี

2546 ในขณะที่มูลค่าการส่งออกไปยังตลาดอินเดียคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.9 ของมูลค่าการส่งออกของไทยในช่วง 11 เดือนแรกปี 2547 ซึ่งเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 0.6 ในปี 2545 และร้อยละ 0.8 ในปี 2546 การที่จีนเป็นฐานการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมที่สำคัญมากขึ้นของโลกจากการย้ายฐานการผลิตของโลกสู่ประเทศจีนมากขึ้น จะทำให้เกิดความเชื่อมโยงของวงจรการผลิตในภูมิภาคเอเชียมากขึ้น และประเทศไทยต้องเร่งสร้างเครือข่ายทางการค้าและการลงทุนกับจีนมากขึ้น แต่เนื่องจากระเบียบด้านศุลกากร และระบบภาษีภายในประเทศจีนยังมีความซับซ้อนและแตกต่างกันระหว่างมณฑลต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจึงจำเป็นต้องมีฐานข้อมูลที่ครบถ้วนและทันสมัย ประเทศอินเดียมีความได้เปรียบด้านการศึกษาจากอิทธิพลของสหราชอาณาจักร รวมทั้งการมีทรัพยากรบุคคลในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มากกว่าประเทศอื่นในเอเชีย ดังนั้นความร่วมมือด้านการศึกษาและการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยเฉพาะในด้านซอฟต์แวร์จะเป็นผลประโยชน์ต่อประเทศไทย

สัดส่วนของชนชั้นกลางของสองประเทศนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากภาวะเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวต่อเนื่องและมีการจ้างงานเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้กำลังซื้อเพิ่มขึ้น ดังนั้นทั้งสองตลาดนี้จึงมีความสำคัญต่อการส่งออกและการท่องเที่ยวของไทยมากขึ้นตามลำดับ ในขณะที่การแข่งขันในสองตลาดนี้จากประเทศต่าง ๆ ก็เพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน

1.2 ความไม่สมดุลของเศรษฐกิจสหรัฐและผลกระทบต่อค่าเงินสกุลต่าง ๆ ในโลก

(1) การปรับตัวของสหรัฐ เพื่อแก้ปัญหาความไม่สมดุล

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

ความไม่สมดุลของเศรษฐกิจโลกซึ่งวัดจากความแตกต่างด้าน การออม การบริโภคและดุลบัญชีเดินสะพัดของประเทศต่าง ๆ นั้นมากขึ้นตามลำดับ และในปี 2547 ปัญหาดังกล่าวมีความชัดเจนมากที่สุดเมื่อสหรัฐ ขาดดุลบัญชีเดินสะพัดสูงขึ้นมาก ในขณะที่ประเทศ ญี่ปุ่น จีน และประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชียมีการเกินดุลบัญชีเดินสะพัดในระดับสูง และสำรองเงินตราต่างประเทศในเอเชียเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ความไม่สมดุลที่เพิ่มมากขึ้นเป็นความเสี่ยงต่อการขยายตัวอย่างต่อเนื่องของเศรษฐกิจโลก และเป็นความเสี่ยงต่อ cross-border synergies ที่ขับเคลื่อนโดยการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการแก้ปัญหาความไม่สมดุลโดยการใช้นโยบายการเงินและการค้าที่เข้มงวดมากขึ้นของสหรัฐ จะเป็นแรงกดดันต่อนโยบายอัตราแลกเปลี่ยน การค้าและการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศในเอเชีย ในขณะที่ค่าเงินยูโรที่สูงขึ้นเร็วเกินไปเป็นอุปสรรคต่อการฟื้นตัวของเศรษฐกิจยุโรป สหรัฐ ขาดดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลงบประมาณเพิ่มขึ้นตามลำดับ โดยการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดเพิ่มขึ้นจากเฉลี่ยประมาณร้อยละ 1.8 ของ GDP ในช่วงปี 2534-2543 เป็นร้อยละ 3.9 และ 4.4 ในปี 2544 และ 2545 และเพิ่มขึ้นต่อเนื่องเป็นร้อยละ 4.8 ในปี 2546 โดยที่คาดว่า การขาดดุลจะอยู่ในระดับประมาณร้อยละ 5.7 ในปี 2547 ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่น และกลุ่มอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชียมีการเกินดุลบัญชีเดินสะพัดอย่างต่อเนื่อง โดยสาเหตุสำคัญที่ทำให้สหรัฐอเมริกามีการขาดดุลการค้าและการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด คือ การขาดดุลทางการคลังที่เพิ่มขึ้นมากในขณะที่การออมภาคครัวเรือนก็ลดลง ทั้งนี้โดยที่การขาดดุลงบประมาณได้เพิ่มขึ้นตามลำดับและคาดว่าในปี 2547 การขาดดุลงบประมาณคิดเป็นประมาณร้อยละ 5 ของ GDP การขาดดุลบัญชีเดินสะพัดทำให้สหรัฐอเมริกามีความต้องการชดเชยการขาดดุลด้วยการกระตุ้นการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศและที่สำคัญคือ

การกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากการที่ธนาคารกลางของประเทศในภูมิภาคเอเชียซื้อพันธบัตรรัฐบาลสหรัฐอเมริกามากขึ้น Roubini และคณะ (2547)⁴ ได้ประมาณการว่า ถ้าหากไม่มีการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายสหรัฐอเมริกาจะมีขนาดของการขาดดุลของบัญชีเดินสะพัดเป็นสัดส่วนร้อยละ 7-8 ต่อ GDP ในปี 2549-2551 และเงินทุนสำรองของธนาคารกลางประเทศในภูมิภาคเอเชียจะเพิ่มขึ้นสองเท่าคือเพิ่มขึ้น จาก 2.4 ล้านล้านดอลลาร์ เป็น 5.2 ล้านล้านดอลลาร์และธนาคารกลางประเทศในภูมิภาคเอเชียจะถือพันธบัตรสหรัฐอเมริกาเพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน

Dooley และคณะ (2547)⁵ ชี้ว่าการที่ประเทศในเอเชียตะวันออก ได้เข้าแทรกแซงในตลาดเงินระหว่างประเทศอย่างมากเพื่อป้องกันการแข็งค่าของสกุลเงินในประเทศเทียบกับสกุลเงินดอลลาร์นั้นก็เท่ากับว่าโดยนัยประเทศต่าง ๆ พยายามจะผูกค่าเงินไว้กับค่าเงินดอลลาร์ สรอ. หรือ เป็นระบบอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการที่สหรัฐอเมริกามีการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด และประเทศในเอเชียมีการเกินดุลบัญชีเดินสะพัด ทำให้มีการสะสมของทุนสำรองระหว่างประเทศ และสามารถนำเงินทุนสำรองระหว่างประเทศไปให้สหรัฐอเมริกากู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถบริโภคเกินกว่าการผลิตได้มากอย่างต่อเนื่อง และชดเชยการขาดดุลการค้าได้ในราคาถูก ในขณะที่ประเทศในภูมิภาคเอเชียเองก็สามารถรักษาอัตราการขยายตัวของการส่งออกในระดับสูง ซึ่งทำให้ประเทศเหล่านี้มีแรงจูงใจที่จะชดเชยการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดของสหรัฐอเมริกาต่อไป หากสถานการณ์เป็นไปในลักษณะดังกล่าวก็จะทำให้การขาดดุลบัญชีเดินสะพัดของประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถดำเนินต่อไปได้ในระยะยาว แต่อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ต่าง ๆ น่าจะสรุปได้ว่า การขาดดุลบัญชีเดินสะพัดของสหรัฐ และการแทรกแซงเพื่อป้องกันการแข็งค่าของค่าเงินในกลุ่มประเทศเอเชียจะไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ในระยะยาว เนื่องจากการแทรกแซงค่าเงินนั้นมีต้นทุน และการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดและการขาดดุลการค้าของสหรัฐ ที่เพิ่มขึ้นต่อเนื่องจะทำให้ความเชื่อมั่นของนักลงทุนลดลงเนื่องจากความเสี่ยงในการที่ค่าเงินดอลลาร์จะอ่อนตัวในอนาคตและไม่คุ้มกับผลตอบแทนดอกเบี้ย ในขณะที่สหรัฐ เองก็ไม่สามารถขึ้นดอกเบี้ยได้มากและอย่างรวดเร็วเกินไป ดังนั้นความต้องการหลักทรัพย์ในสกุลเงินดอลลาร์ สรอ. จึงได้เริ่มชะลอลงและจะลดลงในที่สุด ซึ่งจะเห็นได้ว่าสหรัฐอเมริกามีการขาดดุลในทุนเรือนหุ้นสุทธิจากต่างประเทศ (Net equity investment) ในปี 2545-2546 และคาดว่าจะขาดดุลต่อเนื่องต่อไปในปี 2547 จากการที่นักลงทุนยุโรปและญี่ปุ่นลดการลงทุนในตลาดทุนในประเทศสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ประเทศในเอเชียได้หันไปถือครองหลักทรัพย์ในสกุลเงินยูโรมากขึ้น เพื่อกระจายความเสี่ยง นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอีกหลายประการที่จะทำให้การขาดดุลบัญชีเดินสะพัดในระดับสูงของสหรัฐ จะไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ในระยะยาว ดังนี้

➤ การที่เศรษฐกิจสหรัฐอเมริกาดำเนินการชดเชยการขาดดุลจากการเกินดุลบัญชีเดินสะพัดของประเทศในภูมิภาคเอเชีย จะทำให้กลุ่มอุตสาหกรรมของสหรัฐที่แข่งขันกับประเทศในภูมิภาคเอเชียในการส่งออกไม่สามารถอยู่รอดได้ เกิดปัญหาการว่างงาน ซึ่งจะเป็นแรงกดดันให้ประเทศสหรัฐอเมริกาดำเนินนโยบายการค้าที่กดดันให้ประเทศคู่ค้ามีการนำเข้าสินค้าจากสหรัฐอเมริกามากขึ้น พร้อมทั้งมีการกีดกันการนำเข้าสินค้าจากประเทศอื่น ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะในรูปแบบของ NTBs

⁴ อ้างจาก Roubini Nouriel and Brad Setser (2004). "The US as a Net Debtor: The Sustainability of the US External Imbalance"

⁵ อ้างจาก Dooley Michael, David Folkerts-Landau, and Peter Garber (2004). "The US Current Account Deficit and Economic Development : Collateral for a Total Return Swap", NBER Working Paper No. 10727

» ยุโรปมีแนวโน้มที่จะร่วมมือกับประเทศสหรัฐอเมริกาในการกดดันให้ประเทศในภูมิภาคเอเชียใช้นโยบายอัตราแลกเปลี่ยนให้สกุลเงินเอเชียแข็งตัวเทียบกับสกุลเงินดอลลาร์ เนื่องจากยุโรปเองก็ไม่สามารถที่รับภาระแรงกดดันที่ค่าเงินยูโรเพิ่มสูงมากเกินไปได้

» การที่ประเทศจีนป้องกันการแข็งค่าสกุลเงิน ด้วยการแทรกแซงในตลาดต่างประเทศที่ เรียกว่า sterilization intervention นั้นจะทำได้ไม่นาน เนื่องจากในที่สุดแล้วจำเป็นต้องปล่อยให้ปริมาณเงินขยายตัวมากขึ้นและการขยายตัวของปริมาณเงินจะทำให้เกิดปัญหาเงินเฟ้อจากสินเชื่อที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการเกิดฟองสบู่โดยเฉพาะในภาคอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งจะเห็นว่าในปี 2547 ที่ผ่านมารัฐบาลจีนได้เริ่มดำเนินมาตรการเพื่อลดความความร้อนแรงของการลงทุนอย่างจริงจังมากขึ้น

» มีแรงจูงใจที่ธนาคารกลางของประเทศในเอเชียจะกระจายความเสี่ยงจากการอ่อนค่าของสกุลเงินดอลลาร์ ในอนาคตด้วยการถือเงินทุนสำรองระหว่างประเทศในสกุลเงินยูโรเพิ่มจากสกุลเงินดอลลาร์ ซึ่งแรงกดดันของค่าเงินยูโร-ดอลลาร์ จะทำให้การพยายามรักษาอัตราแลกเปลี่ยนคงที่โดยผูกไว้กับเงินดอลลาร์ สรอ. กระทำได้ยากขึ้น

ดังนั้นการแก้ปัญหาการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดของสหรัฐฯ จึงจำเป็นจะต้องใช้นโยบายที่ผสมผสาน ทั้งการดำเนินนโยบายดอลลาร์อ่อนตัว การขึ้นอัตราดอกเบี้ย และการลดการขาดดุลงบประมาณ รวมทั้งการกระตุ้นการออมในประเทศ ในขณะที่ประเทศในเอเชียเองก็มีความจำเป็นต้องดำเนินนโยบายอัตราแลกเปลี่ยนที่ยืดหยุ่นมากขึ้น โดยปล่อยให้กลไกทางการตลาดและปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจกำหนดค่าเงินเพื่อให้ค่าเงินสะท้อนปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่แท้จริงและป้องกันการที่ค่าเงินต่ำหรือสูงกว่าความเป็นจริง และที่สำคัญเพื่อให้มี autonomy ในการดำเนินนโยบายการเงินภายในประเทศและการควบคุมอัตราเงินเฟ้อได้มากขึ้นในอนาคต

ผลกระทบต่อ Exchange rate regime ของโลกและต่อประเทศไทย

ค่าเงินเยนมีแนวโน้มแข็งค่าขึ้นในขณะที่อัตราแลกเปลี่ยนของจีนจะมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ซึ่งในปลายปี 2547 ธนาคารกลางจีนได้ประกาศขยายช่วงของอัตราแลกเปลี่ยนนอกกรอบ 3 จากที่ได้กำหนดอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ ณ ระดับ 8.277 หยวนต่อดอลลาร์ สรอ. และได้ปรับอัตราดอกเบี้ยอ้างอิงเพิ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในรอบ 9 ปี และประเทศจีนยังมีแนวโน้มที่จะใช้นโยบายอัตราแลกเปลี่ยนที่ยืดหยุ่นมากขึ้นในอนาคตโดยการค่อย ๆ ปล่อยลอยตัวโดยเริ่มจากการผูกค่าเงินกับตะกร้าของเงินสกุลต่าง ๆ ที่เป็คู่ค้าและคู่แข่งที่สำคัญระยะหนึ่งก่อนที่จะปล่อยตัวโดยมีการแทรกแซงเป็นครั้งคราว (Managed floating rate) ได้มีการประเมินกันไว้ว่าในปัจจุบันเงินหยวนนั้นมีค่าต่ำกว่าความเป็นจริงประมาณร้อยละ 20-30 ดังนั้นการปล่อยให้ค่าเงินมีความยืดหยุ่นมากขึ้นจะทำให้เงินหยวนแข็งค่าขึ้น และมีผลให้ค่าเงินในเอเชียรวมทั้งค่าเงินบาทแข็งค่าขึ้น อย่างไรก็ตามค่าเงินบาทจะไม่แข็งค่ากว่าระดับในปัจจุบันมากนักเนื่องจากการเกินดุลบัญชีเดินสะพัดมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะปานกลางที่การลงทุนจะเพิ่มขึ้นและเป็นแรงขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่สำคัญมากขึ้น และในปัจจุบันมีการประเมินว่าเงินบาทน่าจะมีค่าแข็งกว่าปัจจัยพื้นฐานที่แท้จริงอยู่แล้วประมาณร้อยละ 1-2 การใช้นโยบายดอลลาร์อ่อนค่าเพื่อลดการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดจะทำให้การแข่งขันในตลาดสหรัฐรุนแรงขึ้นประกอบกับการใช้มาตรการกีดกันทางการค้าในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เป็น NTBs มากขึ้นจะท้าทายความสามารถในการแข่งขันของประเทศในเอเชียรวมทั้งประเทศไทย และจะเป็นแรงผลักดันในการเร่งเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน บนพื้นฐานของการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต การ

บริหารจัดการ และเพิ่มคุณภาพสินค้าและบริการรวมทั้งการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ตรงความต้องการของตลาดและการสร้าง customer loyalty ในสินค้าได้มากขึ้น นัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการดำเนินนโยบายอัตราแลกเปลี่ยนที่ยืดหยุ่นมากขึ้นของประเทศไทย และประเทศในเอเชียอื่น ๆ จะทำให้การจัดการเศรษฐกิจมหภาคของภูมิภาคมีความยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การดำเนินนโยบายการเงินจะมี autonomy มากขึ้น และการที่ภาคธุรกิจเอกชนรับรู้ถึงความเสี่ยงของการเปลี่ยนแปลงของค่าเงินจะทำให้มีการคำนึงถึงต้นทุนที่แท้จริงและการชดเชยระหว่างผลได้กับผลเสียในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินต่าง ๆ มากขึ้น และทำให้เอกชนเร่งปรับตัวในการเพิ่มประสิทธิภาพ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวจะช่วยลดความเสี่ยงของการเกิดปัญหาวิกฤตการณ์ด้านค่าเงินในอนาคต ดังนั้นแนวโน้มระบบอัตราแลกเปลี่ยนของโลกจะเป็นอัตราแลกเปลี่ยนลอยตัวมากขึ้นและประเทศต่าง ๆ จะลดการใช้นโยบายค่าเงินเป็นเครื่องมือในการแข่งขันด้านราคา เพื่อลดความบิดเบือนของค่าเงินที่แท้จริง แต่จะมุ่งเน้นในการใช้นโยบายอัตราแลกเปลี่ยนเพื่อการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

1.3 การเคลื่อนย้ายทุนระหว่างประเทศและความเชื่อมโยงทางการเงินระหว่างประเทศ (International capital movements and global financial integration)⁶

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ 2 ประการที่จะมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะต่อการปรับตัวของภาคการเงินในอนาคต คือ (1) การรวมตัวและความร่วมมือทางการเงิน (Global financial integration) จะมีความเข้มข้นมากขึ้น และ (2) การเคลื่อนย้ายเงินทุนจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้าง

(1) การรวมตัวทางการเงินระหว่างประเทศ

ในช่วงทศวรรษ 1980s เป็นต้นมา ประเทศกำลังพัฒนาดำเนินนโยบายส่งเสริมการส่งออกโดยอาศัยการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศและในช่วงปลายทศวรรษมีการเปิดเสรีทางการเงินโดยการลดการควบคุมการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศกันมากขึ้นทำให้และมีการเคลื่อนย้ายเงินทุนในรูปของการลงทุนโดยตรงและการเข้ามาลงทุนในตลาดหลักทรัพย์และตลาดตราสารหนี้มากขึ้น

ในช่วงปลายทศวรรษ 1990s ข้อตกลงทางเศรษฐกิจต่าง ๆ อาทิ กลุ่ม EU, ASEAN, APEC Forum, MERCOSUR, NAFTA, GRAN, CARICOM, และ CACM เป็นต้น ได้ครอบคลุมความร่วมมือด้านตลาดเงินตลาดทุนเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมมือทางเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนให้ความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนมีความคล่องตัวและเชื่อมโยงกันได้มากขึ้น และเนื่องจากการตระหนักกันมากขึ้นว่าการเปิดเสรีทางการเงินโดยไม่มีการรวมตัวทางการเงินจะทำให้ประเทศที่เปิดเสรีทางการเงินไม่ได้รับประโยชน์ตามศักยภาพที่ควรจะเป็นจากกระแสโลกาภิวัตน์ของการเงินหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยจึงไม่เพียงแต่จะยกเลิกการควบคุมการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ แต่มีการอนุญาตให้เปิดสาขาธนาคารต่างประเทศภายในประเทศ และการอนุญาตให้ดำเนินธุรกรรมวิเทศธนกิจ และความคืบหน้าของการรวมตัวที่สำคัญคือ การใช้เงินสกุลยูโรและการที่จะสกุลเงิน

⁶ ในที่นี้รวมทั้ง financial liberalization และ financial integration ซึ่งเป็น intertwined กัน ดังนั้นสิ่งที่รวมอยู่ภายในกรอบของการพิจารณาและวิเคราะห์เรื่องความเชื่อมโยงทางการเงินจึงประกอบด้วย depository/credit institutions, cross border capital flow, FDI, borrowing, portfolio, และ financial services

ยุโรปจะครอบคลุมประเทศสมาชิกจำนวนมากขึ้น และการพัฒนาตลาดพันธบัตรระหว่างประเทศ อาทิ การพัฒนาตลาดพันธบัตรเอเชีย เป็นต้น

การเปิดเสรีทางการเงินและการรวมตัวทางการเงินจะทำให้การเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นและสนับสนุนให้เกิดการใช้แหล่งทุนร่วมกัน (Global pool of saving) และที่สำคัญจะทำให้ช่องทางในการระดมทุนของภาคธุรกิจเอกชนมีมากขึ้นและยืดหยุ่นมากขึ้น แต่ต้องระมัดระวังการเคลื่อนย้ายเงินทุนเพื่อการเก็งกำไรมากขึ้นเช่นกัน ประเทศไทยจำเป็นต้องเร่งการพัฒนาตลาดการเงินมากขึ้น ภายใต้กฎเกณฑ์และมาตรฐานที่เป็นสากลมากขึ้นเพื่อให้สามารถเชื่อมโยงเข้ากับตลาดการเงินระหว่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น รวมทั้งมีระบบการกำกับดูแลสถาบันการเงินที่เข้มงวดมากขึ้นเพื่อให้เกิดการระดมทุนไปสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมและมีผลดีภาพ

(2) การเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง

การเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่สำคัญใน 2 ประการ คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างขององค์ประกอบของประเภทของเงินทุน โดยที่การเคลื่อนย้ายเงินทุนเพื่อลงทุนในหุ้นและตราสารทางการเงิน (Portfolio investment) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยเปรียบเทียบกับเคลื่อนย้ายเงินทุนเพื่อการลงทุนโดยตรง (Direct investment) และการกู้ยืม (Foreign borrowing) เนื่องจากตลาดทุนในประเทศต่าง ๆ มีการพัฒนามากขึ้น และสร้างแรงจูงใจให้นักลงทุนกระจายความเสี่ยงไปสู่ตลาดต่าง ๆ มากขึ้น นอกจากนี้ก็มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของการลงทุนโดยตรงระหว่างประเทศ ดังนี้

» การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศโดยรวมของโลกในสาขาเกษตรและอุตสาหกรรมมีสัดส่วนลดลง ในขณะที่การลงทุนในสาขาบริการมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในสาขาเพื่อให้บริการทางธุรกิจ อาทิ การธนาคาร การประกัน และโทรคมนาคมและการสื่อสาร เพื่อสนับสนุนการค้าและการลงทุน โดยที่ในช่วงปี 2533 ถึงปี 2545 สัดส่วนการลงทุนโดยตรงในสาขาเกษตรลดลงจากร้อยละ 9 เป็นร้อยละ 6 สัดส่วนของสาขาอุตสาหกรรมลดลงจากร้อยละ 42 เป็นร้อยละ 34 ในขณะที่สัดส่วนในสาขาบริการเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 50 เป็นร้อยละ 60 ในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้เนื่องจากแนวโน้มการเปิดเสรีในสาขาบริการมากขึ้นในอนาคตและความก้าวหน้าในด้านข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคโนโลยีในด้านการสื่อสารที่ทำให้การค้าในด้านการบริการมีความเป็นไปได้มากขึ้น และการผลิตในสาขาบริการสามารถเคลื่อนย้ายฐานการผลิตเพื่อใช้ประโยชน์จากต้นทุนและทำเลที่ตั้งได้มากขึ้นและเกิดเป็นกระแส Offshore business process outsourcing

» การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในสาขาอุตสาหกรรมมีแนวโน้มที่จะเน้นในกิจกรรมการผลิตที่ใช้ระดับเทคโนโลยีสูงขึ้น ในขณะที่การลงทุนในสาขาบริการเน้นทั้งในด้านการใช้ทุนและทรัพยากรมนุษย์ที่เข้มข้น

ผลกระทบต่อประเทศไทย

ประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยต้องแข่งขันในการดึงดูดเงินทุน และต้องวางยุทธศาสตร์ให้ได้ประโยชน์จากการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ และพัฒนาพัฒนาภาคบริการให้สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้มากขึ้น ในขณะที่จะต้องการกำกับดูแลการเคลื่อนย้ายเงินทุนจากต่างประเทศในรูปของการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ อย่างใกล้ชิดเพื่อป้องกันมิให้การเคลื่อนย้ายเงินทุน

ระยะสั้นสร้างความผันผวนต่อตลาดการเงินและสร้างแรงกดดันต่ออัตราแลกเปลี่ยนจนเกิดความผันผวน ส่วนการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศที่ไปสู่สาขาบริการมากขึ้นจะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยสามารถเชื่อมโยงของเศรษฐกิจกับตลาดโลกได้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังจะช่วยสนับสนุนทั้งในด้านเงินทุน วิทยาการ และทักษะ ซึ่งจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

1.4 กองทุนบริหารความเสี่ยง (Hedge fund) และพฤติกรรมเก็งกำไรในเงินและราคาสินค้าในตลาดล่วงหน้าจะทำให้ราคาสินค้าผันผวนกว่าการเคลื่อนไหวตามปัจจัยพื้นฐาน

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

ปัจจุบัน ธุรกิจ Hedge funds ขยายตัวในระดับสูงทั้งในด้านจำนวนกองทุนและมูลค่าสินทรัพย์ภายใต้การบริหาร โดยเพิ่มขึ้นจาก 6,200 กองทุน มูลค่าสินทรัพย์รวม 480 พันล้านดอลลาร์ สรอ. ในปี 2542 เป็น 8,100 กองทุน มูลค่าสินทรัพย์รวม 820 พันล้านดอลลาร์ สรอ. ในปี 2546 และคาดว่า ณ สิ้นปี 2547 จะเพิ่มเป็น 8,800 กองทุน มูลค่า 970 พันล้านดอลลาร์ สรอ.⁷ ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้ธุรกิจนี้มีการขยายตัวในระดับสูงคือผลตอบแทนที่ Hedge funds ส่วนใหญ่ทำได้มักจะสูงกว่าผลตอบแทนเฉลี่ยของตลาด รวมทั้งการเปลี่ยนกลยุทธ์การลงทุนของนักลงทุนสถาบันจาก Passive investment เป็น Active investment โดยเน้นการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนสูงสุดภายใต้ระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้ ซึ่ง Hedge funds บางประเภทมีลักษณะของการลงทุนที่ใช้เครื่องมือทางการเงินหลายรูปแบบในการกระจายความเสี่ยงและลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงหรือผันผวนของตลาดได้ปัจจัยพื้นฐานที่สนับสนุนการดำเนินธุรกิจของ Hedge funds ที่สำคัญได้แก่ การขยายตัวของตลาดการเงินและการพัฒนาเครื่องมือทางการเงินที่ตอบสนองความต้องการของผู้ลงทุนอย่างหลากหลาย ประกอบกับมีการเคลื่อนย้ายเงินทุนได้อย่างเสรีมากขึ้น และพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีที่สนับสนุนการดำเนินธุรกรรมทางการเงินได้หลายรูปแบบและรวดเร็วมากขึ้น

ผลกระทบของ Hedge funds ต่อตลาดการเงินโลก และตลาดการเงินใน Emerging market รวมทั้งประเทศไทย

การลงทุนของ Hedge funds จะเพิ่มอุปทานการลงทุนในตลาดการเงินและขยายฐานนักลงทุน และกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมทางการเงินขึ้น แต่ขณะเดียวกันการลงทุนของ Hedge funds ขนาดใหญ่ สามารถผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบการเงินได้ โดยเฉพาะจากกองทุนเพื่อการเก็งกำไรและกองทุนระดับโลกที่มีการลงทุนและเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างตลาดการเงินต่าง ๆ เพื่อหาประโยชน์สูงสุด ซึ่งจะเห็นว่าในอดีตที่ผ่านมา Hedge funds ต่าง ๆ มักมีส่วนเกี่ยวข้องกับทั้งทางตรงและทางอ้อมกับวิกฤตการณ์ในตลาดการเงินอยู่เสมอ ตัวอย่างเช่น ERM crisis ในช่วงต้นทศวรรษ 1990's และวิกฤตค่าเงินเอเชียในช่วงปี 2540-2541 และล่าสุดการเก็งกำไรในตลาดพลังงานร่วมกับสถาบันการเงิน และกองทุนอื่น ๆ ได้ส่งผลให้ราคาน้ำมันพุ่งสูงขึ้นเกินกว่าปัจจัยพื้นฐานถึงบาร์เรลละ 10-15 ดอลลาร์ สรอ. ซึ่งทำให้ประเทศไทยเองต้องใช้เงินตราต่างประเทศเพื่อนำเข้าน้ำมันเพิ่มมากขึ้นกว่าที่ควรจะเป็นประมาณ 3 พันล้านดอลลาร์ สรอ.ต่อปี แนวโน้มการลงทุนของ Hedge funds ในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกซึ่งขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีลักษณะเป็นการลงทุนระยะสั้น และสามารถเคลื่อนย้าย

⁷ ข้อมูลจาก Van Hedge Funds Advisor International อ้างถึงใน IMF, Global Financial Stability Report, September 2004

ระหว่างตลาดได้อย่างรวดเร็วในปริมาณสูงเมื่อเห็นช่องทางและโอกาสที่ดีกว่า จะก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อความมั่นคงของระบบการเงินได้ โดยเฉพาะในตลาดเกิดใหม่ (Emerging markets) ซึ่งมีขนาดเล็กและมีสภาพคล่องต่ำ และไม่สามารถต้านทานแรงกระแทกจากภายนอกได้มากนัก

นอกจากนี้การถือครองของ Hedge funds จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในระดับสูงเพื่อขยายการลงทุนเพื่อที่จะรักษาระดับผลตอบแทนต่อหน่วยการลงทุนในภาวะที่อัตราผลตอบแทนมีแนวโน้มลดลงจากการที่จำนวนของ Hedge funds และมูลค่าเงินลงทุนเพิ่มขึ้นและทำให้การแข่งขันของธุรกิจในตลาดใดตลาดหนึ่งมีมากขึ้น ซึ่งหากมีการถือครองในระดับสูงเกินสมควร ก็จะเป็นความเสี่ยงกับสถาบันการเงินเจ้าหนี้มากขึ้น และอาจเกิดผลกระทบกับระบบการเงินโดยรวมได้หาก Hedge funds ขนาดใหญ่ที่มีสัดส่วนหนี้สินต่อทุนสูงเกิดปัญหาทางการเงิน เช่น กรณีของ Long Term Capital Management Fund (LTCM) ในปี 1998 นอกจากนี้ Hedge funds อาจมีอำนาจในการขึ้นหรือกำหนดตลาด และทำให้ราคาผันผวนมากขึ้น ถ้าหากสามารถที่จะลงทุนในตราสารทางการเงิน หรือสัญญาล่วงหน้าสำหรับสินทรัพย์ใด ๆ ในสัดส่วนสูงโดยไม่มีกฎเกณฑ์ควบคุมเหมือนสถาบันการเงินหรือกองทุนรวม แนวโน้มการขยายตัวของธุรกิจนี้อย่างต่อเนื่อง และจากพฤติกรรมของ Hedge funds บางประเภทในช่วงที่ผ่านมา สะท้อนว่าการดำเนินธุรกรรมของ Hedge funds จะยังเป็นปัญหา/อุปสรรคต่อการบริหารจัดการเศรษฐกิจและระบบการเงินของประเทศไทยในระยะต่อไป เนื่องจากเศรษฐกิจของประเทศไทยยังคงมีขนาดเล็กเมื่อเทียบกับขนาดของกองทุนข้ามชาติหลาย ๆ กองทุน ซึ่งจะทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาตลาดการเงินในประเทศและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเงินใหม่ ๆ (เช่น ตราสารอนุพันธ์) เพื่อรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และเป็นเครื่องมือในการบริหารความเสี่ยงให้กับผู้ประกอบการเป็น แต่อย่างไรก็ตามในอีกด้านหนึ่งก็จะกลายเป็นการเพิ่มเครื่องมือในการดำเนินการธุรกิจให้กับ Hedge funds ด้วยเช่นกัน จึงต้องมีการบริหารจัดการที่เหมาะสม

1.5 กฎระเบียบ การกำกับตรวจสอบและธรรมาภิบาลของสถาบันการเงิน และธุรกิจเอกชนจะเข้มงวดมากขึ้นเพื่อสร้างความเข้มแข็งของภาคธุรกิจเอกชน และระบบเศรษฐกิจโดยรวม เช่น Basel II และ COSO2

ภายใต้บริบทที่มีการรวมตัวทางการเงินและการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศมากขึ้น ในขณะที่การดำเนินธุรกรรมทางการเงินระหว่างประเทศมีรูปแบบและเครื่องมือที่หลากหลายมากขึ้น และทำให้เกิดการเก็งกำไรได้ง่ายขึ้นในขณะที่การติดตามพฤติกรรมนักลงทุนในการเคลื่อนย้ายเงินทุนกระทำได้อย่างขึ้น ดังนั้นจึงมีการผลักดันในระดับระหว่างประเทศเพื่อให้มีการบังคับใช้การกำกับดูแลที่เป็นมาตรฐานสากลมากขึ้นและมีความเข้มงวดมากขึ้น และภายหลังวิกฤตทางการเงินในปี 2540-2541 ประเทศต่าง ๆ ก็ให้ลำดับความสำคัญในการปรับโครงสร้างภาคการเงินภายในประเทศให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น เช่นเดียวกับการเร่งสร้างบรรษัทภิบาลในภาคธุรกิจเอกชน เพื่อให้การใช้ทุนมีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีการบริหารความเสี่ยงอย่างเหมาะสม เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2547 ที่ผ่านมา Basel Committee on Banking Supervision (BCBS) ได้กำหนดและเผยแพร่ Basel II Framework เพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการกำกับสถาบันการเงินซึ่งประกอบด้วย 3 pillars คือ (1) การดำรงเงินกองทุนขั้นต่ำ (Minimum capital requirement) ซึ่งภายใต้มาตรฐาน Basel II ใหม่ที่จะนำมาใช้ในอนาคตนั้น ในการวัดความเพียงพอของเงินกองทุนธนาคารพาณิชย์จะต้องประเมินความเสี่ยง 3 ด้าน คือ Credit risk ซึ่งต้องดำเนินการอยู่แล้วในปัจจุบันแต่จะมีการเปลี่ยนแปลงน้ำหนักความเสี่ยงของสินเชื่อบาง ๆ ตามแนวทางใหม่ และนับรวม Market risk ของสินทรัพย์ทุกประเภท และ Operating risk ในการดำเนินงานของสถาบันการเงิน ในการคำนวณปริมาณเงินกองทุน

ขั้นต่ำที่ต้องดำรง (2) กระบวนการและขั้นตอนในการกำกับดูแลภายใน แนวทางในการบริหารความเสี่ยง และความโปร่งใสในการกำกับดูแล (Supervisory review process) และ (3) วินัยทางการตลาด (Market discipline) โดยมีการเปิดเผยข้อมูลเพื่อสนับสนุนการดำเนินการภายใต้ pillars 1 และ 2

ผลกระทบต่อประเทศไทย

การบังคับใช้มาตรฐานใหม่ Basel II ในอนาคต⁸ จะมีผลต่อการดำเนินงานของสถาบันการเงินและการกำกับดูแลสถาบันการเงินอย่างมาก ซึ่งจะต้องมีการเตรียมความพร้อมของบุคลากรและระบบงาน ระบบบัญชี การบริหารความเสี่ยงและระบบ IT รวมทั้งจะมีผลต่อเนื่องต่อภาคธุรกิจเอกชนที่ต้องปรับตัวเข้ากับกฎระเบียบและมาตรฐานใหม่ ซึ่งนับว่าเป็นอีกกลไกหนึ่งที่มีนัยสำคัญต่อการปรับปรุงประสิทธิภาพของภาคเอกชน การใช้ Basel II จะทำให้การประเมินความเสี่ยงสะท้อนความเป็นจริงมากขึ้น และจะผลักดันให้สถาบันการเงินปรับปรุงประสิทธิภาพในการบริหารความเสี่ยง ซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นคงของระบบสถาบันการเงินโดยรวมและการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ Basel II ได้กำหนดให้น้ำหนักความเสี่ยงในการปล่อยกู้แก่ SMEs และผู้กู้รายย่อย ลดลงจากเดิมและต่ำกว่าบริษัทขนาดใหญ่ จะมีส่วนช่วยให้ SMEs และผู้กู้รายย่อยเข้าถึงสินเชื่อจากสถาบันการเงินได้ง่ายขึ้นด้วยต้นทุนที่ต่ำลง

บริบทด้านเทคโนโลยี

2.1 Core Technologies

ในปัจจุบันได้ก้าวเข้าสู่ยุคของ Molecular Economy ซึ่งขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีหลัก ได้แก่ Biotechnology Material Technology และ Nanotechnology ได้ถูกพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วและก่อให้เกิดนวัตกรรม (Innovation) รวมทั้งการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของ Information and Communication Technology (ICT) ที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์อย่างกว้างขวางในอนาคต

	Economy			
	Agriculture	Industrial	Information	Molecular
Energy	Muscle Power	Coal, Oil, electricity	Chemical (e.g. batteries, solar, piezoelectrical)	Molecular (e.g. ATP)
Physical Delivery	Animals, boats	Trains, automobiles	Planes	Distributed fabrication
Information Delivery	Human contact	Mail, telegraph, telephone, radio, television	Wired and wireless data networks	Neural interface
Industrial Commodity	Seeds, land, textiles	Steel, chemicals	Silicon, software	Nanomaterials Designs
Key Product	Domesticated plant and animals	Automobile	Computer	Matter compiler Personal hospital Universal mentor Experience machine Social science simulator

ที่มา : IT'S ALIVE (Christopher Meyer & Stan Davis ,2003)

⁸ คาดว่าประเทศไทยจะมีการบังคับใช้มาตรฐาน Basel II ในปี 2551 แต่สำหรับประเทศที่เป็นสมาชิกของ BCBS ซึ่งเป็นประเทศพัฒนาแล้ว 13 ประเทศจะบังคับใช้มาตรฐานใหม่ในปี 2549

(1) **Information and Communication Technology : ICT** กล่าวได้ว่าเป็นเทคโนโลยีคลื่นลูกที่ 3 (Third Wave) หรือยุคเศรษฐกิจข้อมูลข่าวสาร ซึ่งมีเทคโนโลยี Computer และ Internet ทำให้สามารถเข้าถึงประชาชนและธุรกิจสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ความรู้จากแหล่งสารสนเทศทั่วทุกมุมโลกในราคาที่ถูกลงทุกวัน ในด้านการค้า อินเทอร์เน็ตเป็นทั้งแหล่งความรู้และสื่อกลางในการทำธุรกรรมทางการค้าและบริการแบบใหม่ที่เรียกว่า พาณิชย์-อิเล็กทรอนิกส์ (e-Commerce) ด้านการศึกษา มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารไปใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (e-Education) การลดความเหลื่อมล้ำของประชาชนในการเข้าถึงสารสนเทศและความรู้ (digital divide) เพื่อให้สังคมมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น (e-Society) การเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคอุตสาหกรรม (e-Industry)

(2) **Genetics & Biotechnology** หรือเทคโนโลยีชีวภาพ สมัยใหม่เป็นสหวิทยาการที่มีวิทยาศาสตร์เป็นรากฐานประกอบด้วยหลายสาขาวิชาผสมผสานกันอยู่ ตั้งแต่ชีววิทยาเคมี ไปจนถึงวิศวกรรม ที่นำความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ อาทิ การพัฒนาพันธุ์พืชและสัตว์ การแปรรูปอาหาร การผลิตยารักษาโรค การพัฒนาทางการแพทย์และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกต่างๆ ของสิ่งมีชีวิตในระดับโมเลกุลที่เรียกว่า ชีววิทยาโมเลกุล (Molecular Biology) ซึ่งปัจจุบันได้รุดหน้าไปมาก จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างมหาศาล เช่น สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงลักษณะทางพันธุกรรมของจุลินทรีย์ ให้ผลิตฮอร์โมนหรือโปรตีนของมนุษย์ที่ใช้เป็นยา ซึ่งสามารถผลิตในระดับอุตสาหกรรมได้ง่ายและดีกว่าเดิมที่ต้องนำมาจากสัตว์หรือเลือดมนุษย์ หรือการใส่ลักษณะพิเศษทางพันธุกรรมเข้าไปในพืชให้สามารถต้านทานโรคหรือแมลงที่เป็นศัตรูหรือในสัตว์ให้สามารถผลิตวัคซีนในน้ำนมของมันได้ เป็นต้น

(3) **Material Technology** หรือเทคโนโลยีวัสดุ ทำให้สามารถผลิตวัสดุใหม่ๆ ตอบสนองความต้องการใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และทำให้เราสามารถพัฒนาวิทยาการด้านต่างๆ ที่เคยถูกจำกัด เนื่องจากไม่มีวัสดุที่ทรงประสิทธิภาพ เช่น เซรามิกส์ทนความร้อนสูง หรืออัลลอยด์ที่มีความแข็งแรงสูงแต่น้ำหนักเบาจะนำไปสู่การพัฒนาอากาศยานที่มีความเร็วสูงกว่าปัจจุบันได้หลายเท่า เป็นต้น อันที่จริงความหมายของเทคโนโลยีวัสดุนั้น มีขอบเขตกว้างกว่าเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับวัตถุดิบหรือการแปลงวัสดุไปใช้ในอุตสาหกรรม หากแต่ยังครอบคลุมไปถึงวัสดุระดับโมเลกุลและอะตอม ซึ่งรวมถึงวัสดุทางชีวภาพด้วย (Biomaterials) จึงกล่าวได้ว่าความรู้ทางวัสดุศาสตร์มีขอบเขตกว้างขวางและเป็นพื้นฐานของเทคโนโลยีอื่นด้วย ทั้งเทคโนโลยีชีวภาพและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับวัสดุที่มีขนาดเล็กมากระดับโมเลกุลหรืออะตอม

(4) **Nanotechnology** เป็นเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมวัสดุขนาดเล็กมาก ระดับนาโนเมตร หรือ 1/1,000 ล้านเมตร เนื่องจากการได้มีการค้นพบว่าวัสดุชนิดเดียวกันจะมีคุณสมบัติหลายอย่าง (เช่น คุณสมบัติทางไฟฟ้า แม่เหล็ก ความร้อน แสง และเชิงลบ เป็นต้น) เปลี่ยนไปเมื่ออยู่ในสภาวะที่มีขนาดเล็กมาก (1-100 นาโนเมตร) นาโนเทคโนโลยีกำลังเข้ามามีบทบาทมากขึ้น และในอนาคตเชื่อกันว่าจะสามารถผลิตเครื่องจักรโมเลกุลที่ประกอบไปด้วยอะตอมของธาตุต่างๆ ที่สามารถส่งเข้าไปในร่างกายเพื่อทำลายเซลล์มะเร็งหรือเข้าไปจัดไปมันอุดตันในเส้นเลือดโดยไม่ต้องผ่าตัด หรือสร้างอนุภาคนาโนขนาดเล็กมาใช้ในการนำยาไปรักษาในจุดที่เป็นโรคโดยไม่มีผลข้างเคียงต่อส่วนอื่นๆ ของร่างกาย เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้นการพัฒนา ICT Biotechnology Material Technology และ Nanotechnology ได้มีการผสมผสานกัน (Convergence) จนก่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่อย่างมากมาย ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เช่น การพัฒนา Biomaterials Bioinformatics and Biocomputing Organics Memory Chips และ Gene Chips เป็นต้น

Core Technology	Development	Convergence
Digital/Information Technology	Internet Broadband : ADSL Wi-Fi (Wireless Fidelity) 3 rd Generation Mobile Multimedia applications	Biomaterials Bioinformatics and Biocomputing Organics Memory Chips Gene Chips
Genetics & Biotechnology	Stem Cell ,Genetics Code	Nano Chips
Material Technology	Ceramic ,Alloy	Smart Material
Nanotechnology	STM , Nano Structure	

ทั้งนี้ นาโนเทคโนโลยี มีแนวโน้มที่จะมีบทบาทสำคัญในอนาคต โดยผสมผสานกับเทคโนโลยีอื่นๆ เพื่อสร้างนวัตกรรม ซึ่งปัจจุบันประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านนาโนเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ได้ลงทุนเพื่อพัฒนานาโนเทคโนโลยี จำนวน 116 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 4,736.28 ล้านบาท ในปี 2540 และเพิ่มขึ้นเป็น 700 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 17,230.26 ล้านบาท ในปี 2546 ส่วนในปี 2547 ได้มีการจัดสรรงบประมาณในส่วนนี้ถึง 847 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 34,583.01 ล้านบาท ซึ่งได้มีการประมาณการว่า การลงทุนของรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกาคิดเป็นเพียงหนึ่งในสามของการลงทุนของรัฐบาลต่างๆ ทั่วโลก

NANO Investment (US Federal)	2540	2544	2546	2547
MUSD	116.00	422.00	700.00	847.00
MB	4,736.28	17,230.26	28,581.00	34,583.01

ที่มา : Nanotechnology A Gentle Introduction To The Next Big Idea (Mark & Daniel Ratner : 2003)

และการประชุมสัมมนา Technology Administration Nanotechnology: Evolution and Revolution

สำหรับกลุ่มประเทศในสหภาพยุโรปและประเทศญี่ปุ่นก็ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านนาโนเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นการลงทุนร่วมกับประเทศต่างๆ ในหลายภูมิภาคทั่วโลก ได้แก่ จีน ออสเตรเลีย อิสราเอล แคนาดา เกาหลีใต้ ฮ่องกง และสิงคโปร์ ซึ่งคาดว่าจะในปัจจุบันมีการลงทุนของรัฐบาลต่างๆ ทั่วโลกจนถึง 3,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 122,490 ล้านบาท

สาเหตุสำคัญที่ประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจได้ให้ความสำคัญและลงทุนพัฒนาด้านนาโนเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง เป็นจำนวนมหาศาลมาจากการประมาณการว่าในปี 2558 จะมีสินค้าและบริการที่ผลิตโดยใช้นาโนเทคโนโลยีคิดเป็นมูลค่ารวมกว่า 1 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 40 ล้านล้านบาท (ประมาณการโดย The National Science Foundation) นอกจากนี้ นาโนเทคโนโลยียังเป็นเป้าหมายการทำธุรกิจของบริษัทเอกชนขนาดใหญ่หลายแห่ง เช่น HP NEC และ IBM ที่ได้ลงทุนด้านวิจัยและพัฒนานาโนเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ซึ่งดูเหมือนว่า นาโนเทคโนโลยีจะไม่ใช่วัตถุอีกต่อไป หลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนทั่วโลกกำลังให้ความสำคัญกับการพัฒนาเทคโนโลยีประเภทนี้เพื่อที่จะนำมาปรับใช้กับผลิตภัณฑ์ขององค์กร ทั้งใน

ด้านการอุปโภคบริโภค การทำงาน การส่งเสริมและแก้ไขปัญหาสุขภาพ ตลอดจนการพัฒนายุทธปัจจัยทางทหารต่างๆด้วย ทั้งนี้ National Nanotechnology Initiative (NNI) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของเทคโนโลยีนี้ว่า "The Next Industrial Revolution"

2.2 ผลกระทบต่อการพัฒนาของโลก

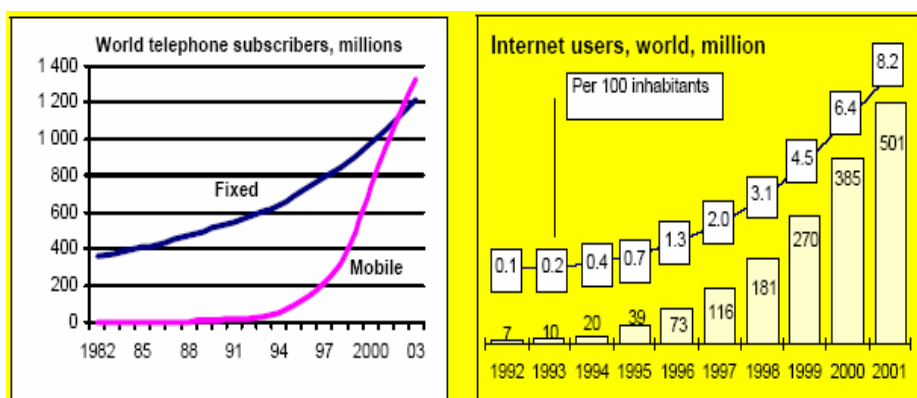
ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ในเกือบทุกด้าน และมีผลต่อการดำเนินธุรกิจ โครงสร้างเศรษฐกิจ ระบบโครงสร้างพื้นฐาน ความแตกต่างด้านการพัฒนา และประเด็นทางสังคมและจริยธรรม ดังนี้

(1) **Health and Life Style** การพัฒนา ICT Biotechnology Material Technology และ Nanotechnology รวมทั้งการผสมผสานกัน (Convergence) ระหว่างเทคโนโลยีดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่อย่างมากมาย ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ เช่น

» การพัฒนา Supercomputer ที่มีความเร็วในระดับ Yottabytes รวมทั้ง การวิจัยคอมพิวเตอร์ให้สามารถปรับผสมเข้ากับ Genomics และ Proteomics ด้วย จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นของ Digital-Genomics Convergence ที่จะผสานเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์กับชีววิทยา ซึ่งอาจเป็นมิติใหม่ของการรักษาโรคจากเดิมที่เป็นแบบ Treatment เป็น Preventive ที่อาจมีการนำเอาระบบป้องกันโรคต่างๆผสมเข้าไปในอาหาร สบู่อาบน้ำ หรือเครื่องสำอาง แทนการกินยาเพื่อรักษาโรค รวมทั้ง ความก้าวหน้าในการปลูกถ่ายอวัยวะ และ Anti-Aging ทำให้มนุษย์มีอายุยืนยาวขึ้น และโครงสร้างประชากรโลกที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่ Aging Society ในอนาคต

» บริษัทผู้ผลิตคอมพิวเตอร์ชั้นนำหลายแห่ง มีแนวคิดที่จะพัฒนาคอมพิวเตอร์ให้ทำงานแทนมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์ ดังจะเห็นได้จาก IBM ที่เชื่อว่า ในปี 2553 คอมพิวเตอร์จะสามารถประมวลผลได้เทียบเท่าสมองมนุษย์ และสามารถที่ซ่อมแซมความผิดปกติได้ด้วยตนเองโดยการเชื่อมต่อเข้ากับ Internet (SMASH : Simple, Many, And Self-Healing)

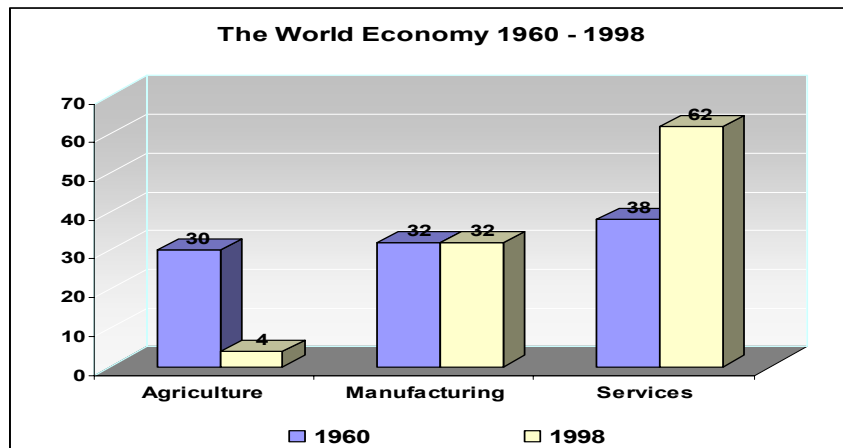
» Internet และ Wireless Technology ได้กลายเป็นปัจจัยพื้นฐานในชีวิตการทำงานและชีวิตประจำวัน ซึ่ง ณ วันนี้ ประชากรโลกทุก 5 คนโดยเฉลี่ย มีโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่ใช้ไม่น้อยกว่า 1 คน นับว่ามีอัตราที่สูงมากเมื่อเทียบกับปี 1991 เพียงทุกๆ 340 คนในโลกจะมีผู้ใช้เพียง 1 คน อีกนัยหนึ่ง จำนวนผู้ใช้ได้เพิ่มขึ้นราว 70 เท่าในเวลาเพียง 11 ปี เท่านั้น

ที่มา : ITU World Telecommunication Indicators Database

(2) **Global Business** การผสมผสานระหว่าง Core Technologies ทำให้เกิดแนวโน้มการรวมตัว (merge) หรือร่วมมือกัน (partner) ระหว่างธุรกิจขนาดใหญ่ที่มี Core Business ที่แตกต่างกัน เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น Monsanto Dupont IBM Hoechst Compaq Glaxo เป็นต้น

(3) **Economic Structure** เศรษฐกิจโลกได้เปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพาภาคเกษตร (Agriculture) ไปสู่ภาคบริการ (Services) มากขึ้น เห็นได้จากสัดส่วนการผลิต (Global Production) ของภาคบริการ ที่เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 38 ในปี 1960 เป็นร้อยละ 62 ในปี 1998 ซึ่งภาคบริการถือเป็น Knowledge Base Industry ที่ต้องใช้พื้นฐานความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญ

ที่มา : As the Future Catches You (Juan Enriquez ,2001)

ทั้งนี้ ประเทศที่มุ่งพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะ Technology/Scientific Literacy เช่น Asian Tigers ได้แก่ ไต้หวัน เกาหลี สิงคโปร์ สามารถพัฒนาอุตสาหกรรมระดับสูงทั้ง Computer และ Chip และสามารถสร้างความมั่งคั่งให้แก่ประเทศ ทั้งที่เป็นประเทศที่มีขนาดเล็กและมีทรัพยากรธรรมชาติน้อย (Small & Poor Natural Resource)

High – Tech versus Low – Tech Exports

(index > 1 : Value added exports exceed commodities)

Year	Chile	Argentina	Brazil	G-7	Asian Tigers
1977	0.01	0.12	0.22	2.17	0.74
1995	0.01	0.07	0.23	1.67	1.80

ที่มา : As the Future Catches You (Juan Enriquez ,2001)

Note G-7 : Canada, France, Germany, Italy, Japan, U.K, U.S.A **Asian Tigers** : Hong Kong, South Korea, Singapore, Taiwan

(4) **Infrastructure** การพัฒนาเทคโนโลยีด้านโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งในด้านการขนส่ง สื่อสาร และ การใช้พลังงาน จะเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาเทคโนโลยีการขนส่งทางอากาศ มีแนวโน้มการพัฒนาเครื่องบินที่สามารถเดินทางได้เร็วขึ้น (Speed) มีพิสัยการบินไกลขึ้น สามารถบรรทุกผู้โดยสารและสินค้าได้มากขึ้น (Capacity) โดยบริษัท Airbus ได้พัฒนาเครื่องบินรุ่นใหม่ที่สามารถบรรทุกผู้โดยสารได้ถึง 500 คน และเครื่องบินที่มีพิสัยการบินไกลขึ้น โดยสามารถบินตรง (Non-Stop Flight) จาก กรุงเทพมหานคร-นิวยอร์ก ได้แก่ เครื่องบิน Airbus A380 และ Airbus A340 ในขณะที่บริษัท Boeing ได้ทำการปรับปรุงเพิ่มขีด

ความสามารถของเครื่องบิน Boeing 747 ให้สามารถบินได้ไกลขึ้น และในขณะนี้อยู่ระหว่างการพัฒนาเครื่องบิน Sonic Cruiser ซึ่งสามารถบินได้ใกล้กับความเร็วเสียง (0.95 มัค ประมาณ 1,131 กม./ชม.) สามารถบรรทุกผู้โดยสารได้ประมาณ 100 - 300 คน และสามารถบินตรงจากนิวยอร์ก – ซิดนีย์ ภายใน 18 ชั่วโมง (ปัจจุบัน 21 ชั่วโมง)

นอกจากนี้ องค์การการบินและอวกาศแห่งสหรัฐอเมริกา (NASA) อยู่ระหว่างการพัฒนาเครื่องบินต้นแบบ X-43 ซึ่งจะสามารถบินจากท่าอากาศยานขึ้นสู่ชั้นอวกาศ และกลับลงสู่ท่าอากาศยานได้อีกครั้ง ซึ่งจะทำให้การเดินทางจากนิวยอร์ก – ญี่ปุ่น ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ซึ่งจากแนวโน้มการพัฒนาเทคโนโลยีการบินดังกล่าว จะส่งผลให้ความได้เปรียบทางด้านภูมิศาสตร์ของประเทศต่างๆหมดไป โดยเครื่องบินในอนาคตจะไม่มีข้อจำกัดในเชิงเทคนิคด้านพิสัยการบินที่ต้องแวะพักเพื่อเติมเชื้อเพลิง ซึ่งการเลือกจุดบินของสายการบินในอนาคต จะพิจารณาในเชิงพาณิชย์เป็นหลัก

นอกจากนี้ การพัฒนาเทคโนโลยีของยานพาหนะ มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน และลดการพึ่งพาน้ำมัน โดยในปัจจุบัน มีการวิจัยพัฒนารถยนต์เชื้อเพลิงไฮโดรเจน รถยนต์พลังงานไฟฟ้า และรถยนต์ไฮบริด (Hybrids car) ที่ใช้ทั้งน้ำมันและไฟฟ้า ซึ่งในปัจจุบัน มีรถยนต์ไฮบริด จำหน่ายในหลายประเทศ เช่น อเมริกา กลุ่มประเทศยุโรป ญี่ปุ่น เป็นต้น ซึ่งจะทำให้โครงสร้างการใช้พลังงานเปลี่ยนไปในอนาคต

(5) **Development Gap** การมีระดับ Technology Literacy ที่แตกต่างกันมาก รวมทั้ง Digital Divide ได้ทำให้ Development Gap ระหว่างประเทศที่ร่ำรวยและประเทศที่ยากจนสูงถึง 390 : 1 และจะยิ่งเพิ่มสูงขึ้นและเร็วขึ้นอีกในอนาคต อาจถึง 1,000 : 1 เนื่องจาก IT & Genetic Revolution

(6) **Culture & Ethics** ผลจากการพัฒนาเทคโนโลยี เปรียบเสมือนเหรียญ 2 ด้าน ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์นานาประการแล้ว ในขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบในเชิงลบต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และศีลธรรม เช่น อาชญากรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ การแพร่กระจายของสื่อลามก-ความรุนแรงใน Internet รวมทั้ง ความขัดแย้งในเชิงศาสนา ปรัชญา และความเชื่อ เช่น การ Cloning และ Stem cell เป็นต้น ซึ่งยังมีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

2.3. ผลกระทบจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยีต่อประเทศไทย

การพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากอดีตถึงปัจจุบัน ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อระบบเศรษฐกิจ ภาคการผลิต ภาคการบริการ และคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งนี้ จากสถานะการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศไทย และการใช้เทคโนโลยีการผลิตสินค้าของภาคอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรมของไทย ที่ส่วนใหญ่ยังเป็นการผลิตสินค้าที่ใช้เทคโนโลยีการผลิตในระดับต่ำ เช่น การผลิตเสื้อผ้า สินค้าอุปโภคบริโภค และการประกอบอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ เป็นต้น สามารถสรุปผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ดังนี้

(1) **ขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ** ขีดความสามารถด้านเทคโนโลยีในภาคการผลิตของไทย ที่ยังขาดการวิจัยด้านเทคโนโลยีเพื่อลดต้นทุนการผลิต และผลิตสินค้าที่มีคุณภาพสูง ทำให้ถูกกดดันจากประเทศคู่แข่งที่มีค่าแรงต่ำกว่า เช่น จีน และเวียดนาม ในขณะเดียวกัน สินค้าของประเทศไทยก็ไม่สามารถแข่งขันในตลาดระดับบนซึ่งมีสินค้าที่ผลิตโดยใช้เทคโนโลยีที่มีความก้าวหน้ากว่า เช่น สิงคโปร์ ไต้หวัน และเกาหลีใต้ ซึ่งหากประเทศไทยยังไม่มี

สนับสนุนการวิจัย เพื่อยกระดับเทคโนโลยีการผลิต เพื่อผลิตสินค้าที่มีคุณภาพสูงขึ้น จะส่งผลต่อการส่งออกสินค้าในอนาคต เนื่องจากสินค้าของไทยจะไม่สามารถแข่งขันด้านต้นทุนในตลาดล่าง ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถแข่งขันด้านคุณภาพสินค้าในตลาดบนได้เช่นกัน อีกทั้งประเทศไทยยังขาดการสนับสนุนทรัพยากรการวิจัยเทคโนโลยีหลัก ได้แก่ เทคโนโลยีชีวภาพ (Biotechnology) และเทคโนโลยีด้านวัสดุ (Material Technology) อย่างจริงจัง ทำให้ช่องว่างทางเทคโนโลยี (Technology Gap) ของประเทศไทยกับต่างประเทศมีช่วงกว้างมากขึ้น ซึ่งเป็นอุปสรรคของประเทศไทยในการพัฒนาให้ทันกับระดับการพัฒนาเทคโนโลยีดังกล่าว

(2) ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี ประเทศไทยยังไม่สามารถกระจายความรู้ (Knowledge) ด้านเทคโนโลยีได้อย่างทั่วถึง ทำให้ประชาชนที่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีในการสร้างความมั่งคั่งได้ ทำให้ช่องว่างระหว่างประชากรในประเทศกว้างขึ้น (Technology Divide) อย่างต่อเนื่อง

(3) โครงสร้างประชากรของประเทศ จากความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีชีวภาพ โดยเฉพาะเทคโนโลยีด้าน Stem Cell ทำให้การรักษาโรคต่างๆ และการปลูกถ่ายอวัยวะมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้ประชากรของประเทศมีแนวโน้มที่จะมีอายุเฉลี่ยยาวนานขึ้น ซึ่งโครงสร้างประชากรในอนาคตจะมีประชากรสูงอายุมากขึ้น (Aging Society) ทำให้รัฐบาลต้องจัดสรรทรัพยากรในด้านสวัสดิการสังคม (Social Welfare) สูงขึ้น

(4) วิถีชีวิต (Life Style) จากเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในปัจจุบัน จะทำให้ในอนาคต ประชากรของประเทศไทยจะมีการพึ่งพาเทคโนโลยีในการดำรงชีวิตมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากจำนวนผู้ใช้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ รวม 22.4 ล้านคน คิดเป็นผู้ใช้บริการต่อประชากร 100 คน เท่ากับ 35.1 และสินค้าประเภท Home Entertainment ซึ่งเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ส่งผลต่อวัฒนธรรม และศีลธรรม เช่น ปัญหาการแพร่กระจายของสื่อลามกและความรุนแรงใน Internet

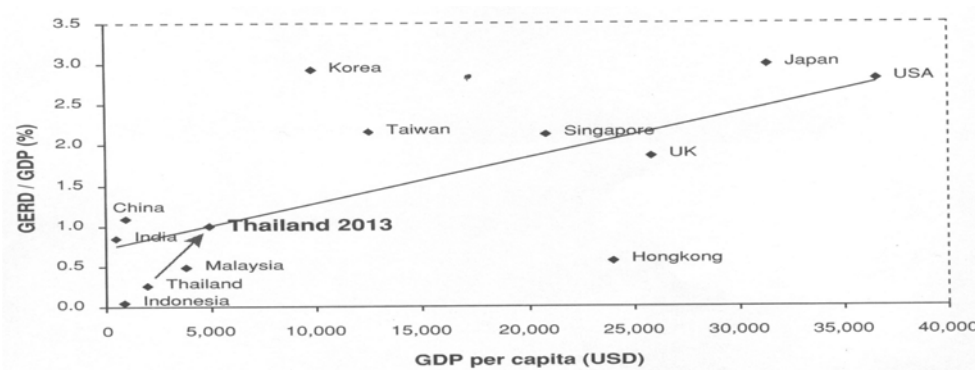
2.4 สถานะการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศไทย

(1) ภาพรวมขีดความสามารถในการแข่งขันด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จากการเปรียบเทียบขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศไทย โดย IMD พบว่า ในช่วงระหว่างปี 2540 - 2547 ขีดความสามารถด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยรวมของประเทศไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยขีดความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ลดลงจากอันดับที่ 32 ในปี 2540 เป็นอันดับที่ 55 ในปี 2547 และขีดความสามารถด้านเทคโนโลยี ลดลงจากอันดับที่ 32 ในปี 2540 เป็นอันดับที่ 45 ในปี 2547

IMD	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547
Technological Infrastructure	32	43	47	47	46	43	20	55
Scientific Infrastructure	32	43	46	47	49	48	26	45
จำนวนประเทศ	47	47	47	47	49	49	30	60

สำหรับการจัดอันดับของ World Economic Forum (WEF) ในปี 2546 – 2547 พบว่า ในด้าน Technological Sophistication ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 36 จาก 102 ประเทศ โดยประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย และเวียดนาม อยู่ในลำดับที่ 6 ลำดับที่ 22 และ ลำดับที่ 71 ตามลำดับ นอกจากนี้ในด้าน Firm-level Technology Absorption ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 30 จาก 102 ประเทศ โดยประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย และเวียดนาม อยู่ในลำดับที่ 5 ลำดับที่ 14 และลำดับที่ 15 ตามลำดับ

(2) การลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาของประเทศไทย จากข้อมูลค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาของประเทศไทยในช่วงปี 2542 – 2544 อยู่ในระดับเฉลี่ยประมาณปีละ 12,596 ล้านบาท คิดเป็นอัตราส่วนค่าใช้จ่ายการวิจัยและพัฒนาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (Gross Expenditure on Research and Development / Gross Domestic Product : GERD/GDP) เฉลี่ยประมาณ ร้อยละ 0.25 ต่อปี โดยค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาดังกล่าว เป็นการลงทุนโดยภาครัฐประมาณร้อยละ 60 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และประเทศในภูมิภาคเอเชีย เช่น เกาหลี มาเลเซีย และสิงคโปร์ เป็นต้น พบว่า ในประเทศที่พัฒนาแล้ว มีการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาในระดับประมาณ ร้อยละ 2.1 – 2.9 โดยประเทศ มาเลเซีย สิงคโปร์ ไต้หวัน และเกาหลี มีค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาเท่ากับร้อยละ 0.49 2.12 2.16 และ 2.92 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ตามลำดับ (IMD 2003)

ที่มา : แผนกลยุทธ์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (พ.ศ. 2547-2556)

จากแผนภูมิข้างต้น พบว่า ประเทศต่างๆ ที่อยู่เหนือเส้นค่าเฉลี่ย GERD/GDP โดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศที่มีการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในประเทศต่างๆ และเป็นผู้ผลิตสินค้าด้านเทคโนโลยีที่มีมูลค่าเพิ่มสูง (High Value Added) ซึ่งในอนาคตสินค้าที่มีศักยภาพในการแข่งขันสูง จะเป็นสินค้าที่เกิดจากการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เป็นผลมาจากการลงทุนด้านการวิจัย เช่น อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ (Computer Peripheral) เครื่องไฟฟ้า ผลิตภัณฑ์ยา และรถยนต์ เป็นต้น

(3) ดัชนีชี้วัดด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง

R&D Personnel	ต่อ 1,000 คน	Patent	จำนวน	Publication	จำนวน
ญี่ปุ่น	7.07	ญี่ปุ่น	123,978	สหรัฐอเมริกา	163,526
ไต้หวัน	4.77	สหรัฐอเมริกา	83,090	ญี่ปุ่น	47,826
เกาหลี	2.92	เกาหลี	34,052	จีน	11,675

จีน	0.75	ไต้หวัน	20,094	อินเดีย	9,217
มาเลเซีย	0.43	จีน	3,742	เกาหลี	6,675
ไทย	0.33	อินเดีย	408	ไต้หวัน	5,655
อินเดีย	0.32	ไทย	65	ไทย	470
ฟิลิปปินส์	0.21	มาเลเซีย	28	มาเลเซีย	416

ที่มา : IMD 2003

❧ **สัดส่วนนักวิจัย** จากข้อมูลดัชนีชี้วัดด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของ IMD 2003 พบว่า ประเทศไทยยังมีความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากรด้านการวิจัยเพิ่มขึ้น เนื่องจากสัดส่วนนักวิจัยของประเทศไทยยังอยู่ในระดับต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคเอเชีย คิดเป็นร้อยละ 0.33 ต่อประชากร 1,000 คนเท่านั้น ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่น ไต้หวัน และเกาหลี ซึ่งเป็นประเทศที่ผลิตสินค้า และนวัตกรรมด้านเทคโนโลยี มีสัดส่วนดังกล่าวถึง 7.07 4.77 และ 2.92 ตามลำดับ

❧ **จำนวนสิทธิบัตร (Patent)** มีจำนวนเพียง 65 สิทธิบัตรเท่านั้น ในขณะที่ประเทศที่มีการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น ประเทศญี่ปุ่น และเกาหลี มีจำนวนสิทธิบัตรถึง 123,978 และ 34,052 สิทธิบัตรตามลำดับ ซึ่งการมีสิทธิบัตรโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมและเทคโนโลยี จะสามารถเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน และมูลค่าสินค้าของประเทศ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลสิทธิบัตรของประเทศไทยที่จัดเก็บโดย IMD ข้างต้น อาจมีความคลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริง ซึ่งจากข้อมูลสถิติการจดสิทธิบัตรของประเทศไทย พบว่า ณ มีนาคม 2546 มีจำนวนสิทธิบัตรในประเทศไทยทั้งสิ้น 13,991 ราย อย่างไรก็ตาม พบว่าเป็นสิทธิบัตรของคนไทย จำนวน 2,978 ราย เท่านั้น ซึ่งเมื่อจำแนกสิทธิบัตรของคนไทย พบว่า เป็นสิทธิบัตรการออกแบบ จำนวน 2,603 ราย และเป็นสิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์ เพียง 375 ราย และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า สิทธิบัตรการประดิษฐ์ของคนไทย ส่วนใหญ่เป็นการประดิษฐ์ที่ใช้เทคโนโลยีขั้นต้น เช่น เครื่องกดเกล็ดปลา เครื่องสอยมะม่วง และสูตรทำน้ำลูกยอ เป็นต้น ซึ่งสิทธิบัตรการประดิษฐ์ดังกล่าว เนื่องจากการใช้เทคโนโลยีขั้นต้น ทำให้มูลค่าเพิ่ม (Value Added) ที่จะเกิดขึ้นจากการมีสิทธิบัตรดังกล่าวไม่สูงมากนัก

❧ **ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี** เมื่อเปรียบเทียบจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศไทยต่อผู้สำเร็จการศึกษาด้านสังคมศาสตร์ (UNESCO, 2000) พบว่า ในปี 2543 ประเทศไทยมีผู้สำเร็จการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพียงร้อยละ 29 ขณะที่ประเทศจีน เกาหลี และสิงคโปร์ มีผู้สำเร็จการศึกษาด้านนี้ถึงร้อยละ 41 38 และ 58 ตามลำดับ ประกอบกับกำลังคนบางส่วนที่ผลิตได้ก็มิได้เข้าทำงานในสาขาวิชาชีพที่ตนศึกษามา และยังมีปัญหาเรื่องคุณภาพ กล่าวคือ ผู้สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้พื้นฐานเพียงพอต่อการนำมาใช้ในการทำงานเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น แต่ยังขาดความคิดริเริ่มและการประยุกต์ความรู้พื้นฐานที่เรียนมาในการปฏิบัติงานจริง เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรของสถาบันการศึกษายังคงเน้นความรู้ทางทฤษฎีที่สถาบันการศึกษาต้องการสอนเป็นหลักมากกว่าความรู้ในการปฏิบัติงานจริงในวิชาชีพหรือการทำงานที่ภาคอุตสาหกรรมต้องการ

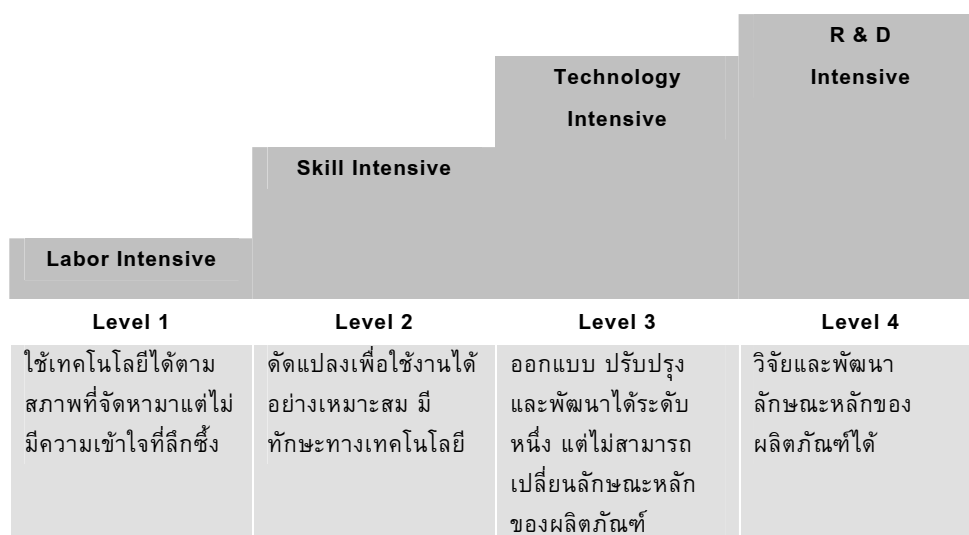
❧ **ดุลการชำระค่าธรรมเนียมเทคโนโลยี** เมื่อพิจารณาการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศไทยในปัจจุบัน พบว่า ประเทศไทยต้องซื้อเทคโนโลยีจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่

ดังจะเห็นได้จากตัวเลขรายจ่ายค่าธรรมเนียมทางเทคโนโลยี ซึ่งประกอบด้วยค่ารอยัลตี้ และค่าธรรมเนียมใบอนุญาต และค่าธรรมเนียมความรู้ทางเทคนิคของประเทศไทย ซึ่งในช่วงระยะเวลา 8 ปีที่ผ่านมา ค่าใช้จ่ายดังกล่าวเพิ่มขึ้นจาก 71,728 ล้านบาท ในปี 2538 มาเป็น 146,813 ล้านบาท ในปี 2546 ทำให้ประเทศไทยขาดดุลชำระเงินทางเทคโนโลยี (Technology Balance of Payment) ถึงประมาณ 114,312 ล้านบาท

ปี	รายจ่าย	รายรับ	ดุลการชำระเงินทางเทคโนโลยี
2538	71,728	4,523	- 67,205
2539	77,034	6,624	- 70,410
2540	83,250	8,554	- 74,696
2541	110,993	13,050	- 97,943
2542	101,463	13,832	- 87,631
2543	101,361	14,662	- 86,699
2544	120,183	27,098	- 93,085
2545	152,067	25,580	- 126,487
2546p	146,813	32,501	- 114,312

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย และดัชนีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศไทย ปี 2547

» **ระดับการใช้เทคโนโลยี** ภาคเอกชนของไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) มีการใช้เทคโนโลยีการผลิตในระดับที่ 1 คือ ใช้แรงงานเข้มข้น (Labor Intensive) และระดับที่ 2 คือ การใช้ทักษะเข้มข้น (Skill Intensive) หรือเป็นเพียงผู้รับจ้างผลิตตามแบบของผู้ว่าจ้าง และมีเพียงส่วนน้อยที่มีขีดความสามารถในการออกแบบและสร้างนวัตกรรมได้เอง ในระดับที่ 3 คือใช้เทคโนโลยีเข้มข้น (Technology Intensive) และระดับที่ 4 คือการวิจัยและพัฒนา (R & D)

ที่มา : แผนกลยุทธ์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (พ.ศ. 2547-2556), ดัดแปลงจาก World Bank 2000

3

บริบทด้านสังคม

3.1 สถานการณ์และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลก

มีประเด็นสำคัญๆ คือ ประชากรทั่วโลกจะเพิ่มขึ้นจาก 6.1 พันล้านคนในปี 2543 เป็น 7.8 พันล้านคนในปี 2568 โดยร้อยละ 95 เพิ่มขึ้นในประเทศที่กำลังพัฒนา มนุษย์จะมีอายุยืนยาวขึ้นส่งผลให้ประชากรวัยเด็กมีแนวโน้มลดลงและมีผู้สูงอายุมากขึ้น นอกจากนี้ ในปี 2568 ประชากรร้อยละ 60 จะอาศัยอยู่ในเมือง ภาวะความเป็นเมืองจะเพิ่มสูงขึ้น (Hyper-urbanization) ด้วยปัจจัยสนับสนุนจากความก้าวหน้าของระบบโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งการย้ายถิ่นแบบไร้พรมแดน ซึ่งมีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคน ในขณะเดียวกันภัยคุกคามต่อคุณภาพและความมั่นคงของมนุษย์จะมีความหลากหลายมากขึ้น อาทิ

(1) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่แพร่กระจายอย่างกว้างขวางและรวดเร็วเป็นโอกาสที่จะพัฒนาคุณภาพมนุษย์ได้หลากหลายวิธีการ เช่น เครือข่าย Internet การใช้ Edutainment software program ฯลฯ แต่ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีเหล่านั้นทั้งความรู้/ทักษะพื้นฐานในการใช้อุปกรณ์ทางเทคโนโลยีและการเข้าถึงแหล่งข้อมูล รวมทั้งทุนในการจัดหาอุปกรณ์สนับสนุนต่างๆ ถ้าประเทศใดไม่มีความสามารถที่จะดำเนินงานในเรื่องดังกล่าวให้แก่ประชาชนแล้ว ย่อมมีโอกาสที่จะเกิดช่องว่างทางความรู้ (Digital Divide) ขึ้น และโอกาสที่จะก้าวเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge based Society) ย่อมเป็นไปได้ยาก รวมทั้งมีแนวโน้มที่จะตกขบวนของการพัฒนาได้

(2) ปัญหาภาวะสุขภาพเกิดจากสาเหตุใหม่ๆ มีการแพร่ระบาดของเชื้อโรคที่มีรหัสพันธุกรรมแปลกใหม่มากขึ้น เช่น โรคซาร์ส ไข้หวัดนก ฯลฯ ขณะที่โรคเอดส์และ HIV ยังเป็นปัญหาใหญ่ในหลายประเทศ ซึ่งโรคเหล่านี้ยากต่อการประมาณสถานการณ์ แต่ก่อให้เกิดผลกระทบรุนแรงทั้งต่อปัจเจกและสังคม โดยเป็นตัวบั่นทอนกำลังคนที่สำคัญ

(3) ภัยจากการก่อการร้ายมีแนวโน้มขยายรูปแบบและขอบเขตมากขึ้น กระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศต่างๆ และประเด็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างประเทศ

(4) แนวโน้มการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะประเด็นของน้ำ ป่าและอากาศ จะมีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชากรทั่วโลกและสร้างความขัดแย้งระหว่างประเทศต่างๆ มากขึ้น

(5) การแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเป็นไปอย่างรุนแรงโดยใช้กติกาสากลสร้างความได้เปรียบในแต่ละกลุ่มประเทศสมาชิก โดยประเทศจีนยังมีแนวโน้มการเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วและเป็นคู่แข่งที่ประเทศไทยต้องให้ความสำคัญต่อไป ประกอบกับประเทศต่างๆ หันมาพัฒนาเพื่อเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้มากขึ้นเพราะข้อจำกัดทางด้านทรัพยากร ประเทศไทยจึงต้องปรับตัวทั้งในเชิงกระบวนการผลิตที่ต้องเลือกสินค้าและบริการที่มีความได้เปรียบ รวมทั้งใช้ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมเข้ามาเสริมทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น

3.2 สถานการณ์และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย

การพิจารณาสถานการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคนไทยได้ใช้การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรเป็นเงื่อนไขสำคัญในการพิจารณา เพราะการเปลี่ยนแปลงของประชากรมีผลต่อทั้งปริมาณและคุณภาพของคน รวมทั้งส่งผลกระทบต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ด้วยว่าจำเป็นต้องมีการลงทุนในการพัฒนาทุนมนุษย์ในเรื่องใด อย่างไร ให้เกิดความคุ้มค่าและทันต่อสถานการณ์ การพิจารณาสถานการณ์และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านประชากรจะต้องครอบคลุมทั้งในเรื่องของโครงสร้าง ขนาดของประชากร รูปแบบครอบครัว และคุณภาพของประชากรทั้งในมิติของสุขภาพ ความรู้ความสามารถ ทักษะฝีมือและการมีงานทำ ชีวิตความเป็นอยู่ รวมไปถึงค่านิยม จริยธรรมและพฤติกรรมของคนในสังคม เนื่องจากประเด็นเหล่านี้จะมีผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะของคนไทยในอนาคต โดยมีประเด็นสำคัญๆ ดังนี้

(1) โครงสร้างประชากรเปลี่ยนไปและมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ความสำเร็จของนโยบายวางแผนประชากรในช่วง 30 กว่าปีที่ผ่านมา ทำให้อัตราเจริญพันธุ์ลดลงจาก 6.3 คนในช่วงปี 2507 – 2508 เป็น 1.82 คนในปี 2543 - 2548 คนไทยมีอายุยืนยาวมากขึ้น อายุคาดหมายเฉลี่ยสูงขึ้นสำหรับผู้หญิงเป็น 74.9 ปี และผู้ชาย 69.9 ปี เนื่องจากผลสำเร็จของการพัฒนาสาธารณสุขที่สามารถลดการตายของมารดาและทารก การส่งเสริมสุขภาพและการรักษาพยาบาลที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดีขึ้น ซึ่งส่งผลให้โครงสร้างประชากรไทยในปัจจุบันแตกต่างไปจากในอดีตค่อนข้างมาก กล่าวคือ

» ประชากรวัยเด็ก (0-14 ปี) มีสัดส่วนลดลงอย่างรวดเร็วจากร้อยละ 40.0 ในปี 2523 เป็นร้อยละ 24.3 ในปี 2543 และคาดว่าจะในปี 2558 เป็นร้อยละ 20.2

» ประชากรวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) มีสัดส่วนสูงขึ้นเป็นลำดับจากร้อยละ 5.4 เป็นร้อยละ 9.5 และ 13.8 ในช่วงเวลาเดียวกัน

» ประชากรวัยทำงาน (15-59 ปี) ยังคงมีสัดส่วนสูงอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 54.6 เป็นร้อยละ 65.9 ในปี 2543 และสูงสุดในปี 2552 คือร้อยละ 67.1 ก่อนจะลดลงเป็นร้อยละ 66.0 ในปี 2558

ประมาณการประชากรจำแนกตามกลุ่มอายุที่วราชอาณาจักร: ข้อสมมติภาวะเจริญพันธุ์ระดับปานกลาง

ปี	ประชากร/ประมาณการ	0-14 ปี	%	15-59 ปี	%	60+	%
2523	46,718	18,693	40.01	25,498	54.58	2,527	5.41
2533	55,839	17,062	30.56	34,743	62.22	4,034	7.22
2543	62,236	15,344	24.65	41,025	65.92	5,867	9.43
2553	67,041	14,245	21.25	44,954	67.05	7,842	11.70
2558	69,060	13,920	20.16	45,581	66.00	9,559	13.84

ที่มา : 1) ปี 2523 และ 2528 การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2523-2558

2) ปี 2523 และ 2538 การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2533-2563

3) ปี 2543 -2568 การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2543-2568

สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรดังกล่าว มีนัยสำคัญ 2 ประการ ได้แก่

(1.1) ประเทศไทยอยู่ในช่วงปันผลทางประชากรตั้งแต่ปัจจุบันจนถึงปี 2552 โดยหลักการของเศรษฐศาสตร์ ช่วงที่สัดส่วนประชากรวัยแรงงานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศเมื่อเทียบกับประชากรในวัยพึ่งพิง (กลุ่มเด็กและผู้สูงอายุ) จะเรียกช่วงเวลานั้นว่าเป็น **ช่วงการปันผลทางประชากร (Demographic Dividend)** และเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจที่จะใช้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ซึ่งถ้าพิจารณาสัดส่วนประชากรวัยแรงงานของประเทศ จะพบว่า ไทยอยู่ในช่วงปันผลประชากรไปจนถึงปี 2552 หรือเหลือเวลาอีกเพียง 5 ปีเท่านั้นที่ต้องรีบพัฒนาและใช้ประโยชน์จากช่วงปีทองดังกล่าว เนื่องจากเป็นช่วงที่ประเทศไทยสามารถเร่งพัฒนาเพื่อสะสมความมั่งคั่งให้ประเทศ แต่หลังจากปี 2552 เป็นต้นไป แนวโน้มการพัฒนาจะลดน้อยถอยลง ถ้าไม่มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาด้านประชากรที่ดีพอ ด้วยเหตุผลเพราะ (1) คนวัยแรงงานมีสัดส่วนลดลง ทำให้กำลังการผลิตของประเทศลดลงด้วย (2) อัตราพึ่งพิงสูงขึ้น เพราะประชากรวัยแรงงานต้องรับภาระเพิ่มขึ้นในการดูแลผู้สูงอายุซึ่งมีสัดส่วนสูงขึ้น

ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในกลุ่มประเทศอาเซียน 10 ประเทศ (บรูไน กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ลาว เวียดนาม พม่า สิงคโปร์และไทย) พบว่า ถึงแม้ประเทศเหล่านี้จะมีขนาดประชากรที่แตกต่างกันอย่างมาก แต่ทุกประเทศล้วนอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรทั้งสิ้น และเป็นช่วงที่แนวโน้มการขยายตัวของประชากรช้าลงเพราะอัตราเจริญพันธุ์ลดลง โดยสามารถจำแนกกลุ่มประเทศอาเซียนออกเป็น 3 กลุ่มตามระยะเวลาของช่วงปันผลประชากร คือ

- กลุ่มประเทศที่มีช่วงเวลายันผลทางประชากรเหลือน้อยที่สุด (ประมาณ 10 – 11 ปี) ได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ ไทยและเวียดนาม ซึ่งมีโอกาสได้ประโยชน์จนถึงปี 2558
- กลุ่มประเทศที่มีช่วงเวลายันผลทางประชากรเหลือปานกลาง ประมาณ 3 ทศวรรษ ได้แก่ ประเทศบรูไน มาเลเซีย อินโดนีเซีย และพม่า
- กลุ่มประเทศที่มีช่วงเวลายันผลทางประชากรเหลือมากที่สุด ประมาณ 4 – 5 ทศวรรษ ได้แก่ ประเทศฟิลิปปินส์ กัมพูชาและลาว

ภายใต้สถานะของประเทศไทย จะเห็นว่า มีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบทางด้านประชากรน้อยมากเมื่อเทียบกับกลุ่มประเทศอาเซียน เพราะไม่เพียงแต่ระยะเวลาของการได้รับประโยชน์จากช่วงปันผลทางประชากรมีน้อยแล้ว พื้นฐานความรู้ความสามารถและผลิตภาพแรงงานของไทยยังต่ำกว่าประเทศสิงคโปร์อีกด้วย (ข้อมูลของ IMD จัดลำดับความสามารถในการแข่งขันให้สิงคโปร์อยู่ในลำดับที่ 4 แต่ไทยอยู่ในลำดับที่ 30 จาก 60 ประเทศทั่วโลก) ขณะที่เวียดนามมีแนวโน้มที่ดีขึ้นในการพัฒนาคุณภาพประชากร

(1.2) ประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอัตราที่เร็วมาก ความเร็วของการเพิ่มประชากรสูงอายุพิจารณาได้จากแนวโน้มของอัตราเพิ่มประชากรสูงอายุเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราเพิ่มประชากรทั้งหมด หรือพิจารณาจากจำนวนปีที่ใช้ในการเพิ่มสัดส่วนประชากรอายุ 65 ปีและมากกว่าร้อยละ 7 เป็นร้อยละ 14 (นิยามขององค์การสหประชาชาติ) ข้อมูลซึ่ง

เปรียบเทียบจำนวนปีที่ประเทศพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาบางประเทศจะใช้ในการเพิ่มสัดส่วนประชากรอายุ 65 ปีหรือมากกว่าร้อยละ 7 เป็นร้อยละ 14 พบว่า ประเทศไทยมีอัตราการเข้าสู่ภาวะประชากรสูงอายุที่เร็วมาก (ประมาณ 22 ปี) ซึ่งส่งผลให้มีเวลาในการเตรียมความพร้อมคนและระบบได้ในระยะเวลาสั้นกว่ามากจึงจำเป็นต้องวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์ให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

ปีพุทธศักราชที่สัดส่วนของประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปต่อประชากรทั้งหมดเท่ากับร้อยละ 7 และร้อยละ 14 ในประเทศต่าง ๆ

	ร้อยละ 7	ร้อยละ 14	จำนวนปีที่ใช้
กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว			
- ฝรั่งเศส	2408	2522	114
- สวีเดน	2429	2514	85
- สหรัฐอเมริกา	2484	2556	72
- อิตาลี	2467	2530	63
- ญี่ปุ่น	2512	2537	26
กลุ่มประเทศกำลังพัฒนา			
- เกาหลี	2544	2566	22
- สิงคโปร์	2543	2560	17
- ไทย	2550	2572	22
- จีน (ไม่รวมฮ่องกง)	2545	2570	25

ที่มา : ศ.นพ.สุทริชย์ จิตะพันธ์กุล และคณะ, 2544 โครงการ “ผู้สูงอายุในประเทศไทย รายงานการทบทวนองค์ความรู้และสถานการณ์ในปัจจุบัน ตลอดจนข้อเสนอแนะทางนโยบายและการวิจัย”.

การที่ประชากรวัยสูงอายุมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น อาจส่งผลให้การเติบโตทางเศรษฐกิจชะลอตัวลง ดังเช่นที่เกิดขึ้นแล้วในประเทศญี่ปุ่นซึ่งขณะนี้อยู่ในสังคมผู้สูงอายุ ดังนั้น การเพิ่มผลิตภาพแรงงานในช่วงที่ประชากรวัยแรงงานมีสัดส่วนสูงจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นเร่งด่วนเพื่อให้ประเทศสามารถเพิ่มผลิตภาพรวมและสร้างความมั่งคั่งให้มากที่สุดก่อนที่คนกลุ่มนี้จะมีสัดส่วนลดลงในอนาคต

ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงของประชากรจะมีผลต่อการออมในระดับบุคคล คือ เมื่อพิจารณาวงจรชีวิตของคนตั้งแต่การแต่งงาน แล้วมีบุตรจึงต้องออมเพื่อสนองตอบการบริโภคในอนาคตของบุตร อาทิ ออมเพื่อการศึกษาของบุตร เมื่อช่วงเวลาในการเลี้ยงดูบุตรผ่านไปเข้าสู่ช่วงที่บุตรอยู่ในวัยทำงาน ค่าใช้จ่ายของพ่อแม่จะลดลง การออมจะสูงขึ้นเพื่อไว้ใช้ในวัยหลังเกษียณ ทำให้การลงทุนในช่วงนี้มีสูงขึ้นเพราะมีการนำเงินออมไปลงทุนหาผลกำไร แต่เมื่อพ่อแม่เข้าสู่วัยสูงอายุ การออมจะลดลงเพราะต้องใช้จ่ายเพื่อการดูแลสุขภาพและการรักษาพยาบาล แต่ในความเป็นจริง การออมสุทธิของประเทศไทยทั้งในส่วนของภาคเอกชนและภาครัฐเมื่อเทียบสัดส่วนต่อ GDP ในปี 2543 เป็นร้อยละ 16.5 ลดลงเป็นร้อยละ 15.7 ในปี 2544 แล้วเพิ่มเป็นร้อยละ 16.6 ในปี 2545 การที่การออมครัวเรือนลดลงอย่างต่อเนื่องจากการมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีเพิ่มขึ้นน้อยกว่ารายจ่าย ดังนั้น การออมของคนไทยในปัจจุบันที่น่าจะอยู่ในระดับสูงก่อนสังคมจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุกลับไม่เป็นไปตามหลักการเพราะสภาพเศรษฐกิจในขณะนี้ไม่จูงใจให้เกิดการออม อันเป็นผลมาจากราคามันที่ปรับตัวสูงขึ้น ปัญหาความมั่นคงภายใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และการเกิดวิกฤตการณ์โรคไข้หวัดนก จึงส่งผลให้การออมระดับบุคคลค่อนข้างต่ำ มีการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสูงขึ้น ทำให้การออมเพื่ออนาคตอาจไม่มากพอที่จะนำไปขยายการลงทุนได้เท่าที่ควร

(2) **ขนาดและรูปแบบของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไป** ขนาดของครอบครัวโดยเฉลี่ยลดลงอย่างต่อเนื่องจาก 4.4 คนต่อครัวเรือนในปี 2533 เป็น 3.5 คนในปี 2545 และรูปแบบครอบครัวมีหลายประเภท เช่น ครอบครัวในชนบทที่มีเฉพาะเด็กกับคนแก่เพราะคนวัยแรงงานไปทำงานต่างถิ่น ครอบครัวสตรีไร้คู่ต้องดูแลเด็กตามลำพัง ครอบครัวชั่วคราวอยู่ด้วยกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส เป็นต้น ซึ่งรูปแบบเหล่านี้มีผลทำให้ครอบครัวมีความเสี่ยงสูงและอาจล่มสลายได้ รวมทั้งสร้างปัญหาสังคมอื่นๆติดตามมา โดยเฉพาะในกลุ่มครอบครัวยากจน มีภาระพึ่งพิงสูง เช่น มีสมาชิกที่เป็นเด็กหรือผู้สูงอายุหรือคนพิการอยู่ในครอบครัวเป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกที่เป็นผู้หารายได้ จนเจือครอบครัว ขณะเดียวกัน ในครอบครัวฐานะปานกลางขึ้นไปในเขตเมืองมีปัญหาค่าเช่าไม่มีเวลาให้ลูก ทำให้เด็กขาดความอบอุ่นและหาทางออกของชีวิตอย่างผิดๆ เช่น ติดยา เล่นเกมส์ มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร นำไปสู่ปัญหาการตั้งครรภ์โดยไม่ตั้งใจและติดเชื้อเอชไอวี

(3) **คุณภาพของประชากรมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นแต่หลายเรื่องยังน่าเป็นห่วง** กล่าวคือ

➤ มิติด้านสุขภาพ

ประเทศไทยมีการพัฒนาด้านสุขภาพอนามัยของประชากรจนบรรลุเป้าหมายแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals : MDG) ในหลายเรื่องได้แก่ การตายของมารดาและทารก การตายจากโรคหัวใจ มาเลเรียและวัณโรค การเป็นโรคเอดส์ลดลงในกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ขณะเดียวกัน นโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (30 บาทรักษาทุกโรค) มีส่วนทำให้ประชาชนเข้าถึงบริการสาธารณสุขได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาสุขภาพให้คนไทยมีภาวะสุขภาพที่ดียังเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอยู่ต่อไป เพราะองค์การอนามัยโลกชี้ให้เห็นว่า การมีประชากรที่สุขภาพแข็งแรงจะมีผลโดยตรงต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศและการลดปัญหาความยากจน ในกรณีของประเทศไทย การที่สัดส่วนของประชากรวัยเด็กลดลงเป็นลำดับ จะเป็นโอกาสในการพัฒนาสุขภาพเด็กให้แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจได้อย่างมีคุณภาพและทั่วถึงมากขึ้น แต่ต้องพึงระวังภัยคุกคามจากการมีประชากรผู้สูงอายุมากขึ้นด้วย เพราะผู้สูงอายุมีแนวโน้มภาวะเจ็บป่วยและทุพพลภาพที่ต้องใช้บริการจากสถานพยาบาลในระยะเวลาที่ยาวนานและใช้งบประมาณมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับประชากรวัยอื่นๆ จึงกระทบต่อการประกันสุขภาพที่ต้องจ่ายค่ารักษาพยาบาลต่อหัวประชากรกลุ่มนี้ในสัดส่วนสูงขึ้น รวมไปถึงบริการรักษาพยาบาลตามนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรคและบริการสวัสดิการสงเคราะห์สำหรับผู้สูงอายุที่ยากจนและไม่มีผู้เลี้ยงดูประเภทต่างๆ ซึ่งอาจมีผลให้งบประมาณของประเทศขาดดุลได้ในระยะยาวและขาดงบประมาณลงทุนในการพัฒนาเรื่องอื่นๆ นอกจากนี้ ยังเป็นภาระกับประชากรในวัยแรงงานที่ต้องดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อเงินออมและการพัฒนาคุณภาพของแรงงานเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่างกรณีของประเทศจีนที่ประชากร 1 คนต้องรับภาระดูแลลูก 2 คนและปู่ย่าตายาย 4 คน ดังนั้น จึงต้องเตรียมความพร้อมแก่ผู้ที่เข้าสู่วัยสูงอายุให้มีสุขภาพที่ดีและต้องเตรียมระบบบริการสุขภาพเพื่อรองรับปัญหาดังกล่าวด้วย

นอกจากนี้ แนวโน้มปัญหาสุขภาพที่สำคัญๆ ยังมีอีกหลายประการ เช่น ภาวะเสี่ยงของวัยรุ่นจากการมีค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมเป็นปัจจัยในการแพร่ระบาดของเอดส์ ภาวะโภชนาการเกิน การใช้ยาเสพติด ยาและบริการความงามโดยไม่รู้เท่าทัน ภาวะโรคติดต่อใหม่ๆ และโรคจากหัตถ์พันธุกรรม แนวโน้มการเกิดอุบัติเหตุจากการจราจรทางบก ขณะเดียวกัน จำเป็นต้องพิจารณาในเรื่องของการพัฒนาคุณภาพการให้บริการและกำลังคนด้านสาธารณสุขให้ได้มาตรฐานด้วย

❧ มิตินทางด้านความรู้ความสามารถ

จุดอ่อนที่สำคัญของประเทศไทยคือ ระบบการศึกษายังไม่สามารถสร้าง คนที่มีความรู้ความสามารถตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน และสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของ โลกได้ ถึงแม้การกระจายโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงจะมีแนวโน้มที่ดีขึ้นก็ตาม โดยอัตราส่วน นักเรียนต่อประชากรในกลุ่มอายุ 3 -21 ปี ในระบบโรงเรียนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 65.1 เป็นร้อยละ 74.9 แต่ จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยในกลุ่มอายุ 15 ปีขึ้นไปยังอยู่ที่ 7.8 ปีในปี 2546 และผลสัมฤทธิ์ ทางการศึกษาในวิชาสำคัญๆ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ยังอยู่ในระดับที่ไม่ดีนัก ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามปฏิรูปการศึกษาในประเด็นสำคัญหลายเรื่อง อาทิ การจัดการเรียนการสอนที่ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การปฏิรูปกระบวนการผลิตและพัฒนาครู การประเมินคุณภาพ การใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ เป็นต้น แต่การดำเนินงานดังกล่าวยังมีความล่าช้า ไม่ ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง ขณะเดียวกัน การผลิตและพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ได้จริงและตรงกับความต้องการของภาคการผลิต และการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ยังเป็นปัญหาใหญ่ที่ต้องเร่งดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตกำลังคนระดับกลางที่ไทยมีความ ต้องการกำลังคนสายอาชีพถึงร้อยละ 60 แต่กลับมีคนนิยมเรียนสายอาชีพลดลง เพราะมีค่านิยมให้ ความสำคัญกับปริญญาบัตรและมีทัศนคติทางลบกับนักเรียนอาชีวะเพราะปัญหาทะเลาะวิวาท โดยอัตรา การเรียนต่อในระดับอาชีวศึกษาลดลงจากร้อยละ 41.5 ในปี 2539 เป็นร้อยละ 32.9 ในปี 2546 ถ้ายังมี แนวโน้มเช่นนี้อยู่จะเกิดปัญหาการขาดแคลนกำลังคนระดับกลางอย่างรุนแรง

นอกจากนี้ การเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ของไทยยังมีความ เป็นไปได้ได้น้อยด้วยสาเหตุหลายประการ อาทิ การพัฒนาและผลิตกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพยังไม่ประสบผลเท่าที่ควร การวิจัยและพัฒนาได้รับการ สนับสนุนน้อยมากเพียงร้อยละ 1.05 ของงบประมาณทั้งประเทศในปี 2546 และความสามารถในการ เข้าถึงบริการสื่อสารสนเทศยังต่ำ มีจำนวนคอมพิวเตอร์คิดเป็น 1.48 เครื่องต่อประชากร 100 คนและ ครั้วเรือนที่มีอินเทอร์เน็ตเท่ากับ 3.04 ต่อ 100 ครั้วเรือน ซึ่งเป็นจุดอ่อนสำคัญของการพัฒนาขีด ความสามารถในการแข่งขันของประเทศและมีโอกาสที่จะเกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคมจาก การเกิดช่องว่างทางความรู้ระหว่างคนกลุ่มต่างๆ สำหรับการยกระดับการศึกษาและทักษะฝีมือแรงงาน ที่มีอยู่โดยผ่านการศึกษานอกระบบโรงเรียน การจัดโรงเรียนในโรงงาน และการออกพระราชบัญญัติ การส่งเสริมและพัฒนาฝีมือแรงงาน นั้น แม้ว่าจำนวนแรงงานไทยที่จบการศึกษาสูงกว่าระดับ ประถมศึกษามีเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 35.6 ในปี 2545 เป็นร้อยละ 38.4 ในปี 2546 ก็ตาม แต่ยังอยู่ใน ระดับที่น้อยมาก การที่พื้นฐานการศึกษาของแรงงานต่ำมีผลต่อผลิตภาพแรงงานและขีดความสามารถ ในการแข่งขันของประเทศอย่างมาก ทั้งนี้ ปัญหาการว่างงานได้คลี่คลายลงจนอยู่ในภาวะปกติ และ คาดว่าภาวะการจ้างงานในอนาคตอยู่ในระดับดีเนื่องจากภาคอุตสาหกรรมและบริการเริ่มกลับมา เติบโตอีกครั้งเพราะรัฐบาลมีการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจน โดยมีการส่งเสริม อุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการแข่งขัน เช่น โครงการกรุงเทพฯ เมืองแฟชั่น ดิทรอยด์แห่งเอเชียเพื่อ พัฒนาอุตสาหกรรมยานยนต์ ครั้วของโลก เป็นต้น ขณะเดียวกัน มีการส่งเสริมให้แรงงานประกอบอาชีพ อิสระหรือเป็นผู้ประกอบการมากขึ้น เช่น โครงการเสริมสร้างผู้ประกอบการรายใหม่ การพัฒนา ผู้ประกอบการโดยระบบบ่มเพาะธุรกิจ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัญหาการว่างงานยังมีอยู่ในกลุ่มที่จบ การศึกษาระดับสูงเพราะไม่สามารถหางานได้ตรงกับวุฒิที่จบมา เนื่องจากตลาดแรงงานมีความ ต้องการแรงงานกึ่งฝีมือและมีฝีมือมากขึ้น

แนวโน้มในอนาคตแสดงให้เห็นว่า ประชากรร้อยละ 25 ยังคงมีการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา แม้ว่า แรงงานที่จบชั้นอุดมศึกษาจะเพิ่มขึ้นเป็นลำดับก็ตาม และเมื่อพิจารณาผลการศึกษาของ Asian Development Bank พบว่า ไทยอยู่ในกลุ่มประเทศรายได้ปานกลาง (middle – income) ซึ่งจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนภาคเศรษฐกิจไปสู่การผลิตที่เน้นทักษะฝีมือแรงงานในระดับสูงขึ้น ดังนั้น แนวทางการพัฒนาคุณภาพคนจึงต้องมีการปรับปรุงให้อัตราการเรียนรู้ในระดับมัธยมต้นและปลายเพิ่มสูงขึ้น เน้นหลักสูตรวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้มากขึ้นทั้งประเภทพื้นฐานและประยุกต์ โดยเด็กที่เรียนในระบบโรงเรียนจะต้องมุ่งพัฒนาทักษะพื้นฐานและทักษะชีวิตที่จะใช้เป็นฐานในการทำงานเมื่อจบการศึกษาแล้ว รวมทั้งมีการเพิ่มงบประมาณรายจ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา ตลอดจนส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการเรียนรู้อัตโนมัติ

การคาดประมาณแรงงานแยกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	2546	2548	2553	2558	2563	2568
ไม่ได้รับการศึกษา	3.4	3.0	2.5	1.9	1.4	0.8
ต่ำกว่าประถมศึกษา	37.9	34.7	26.9	19.0	11.1	3.3
ประถมศึกษา	22.9	23.3	24.4	25.5	26.6	27.7
มัธยมศึกษาตอนต้น	13.3	13.8	15.2	16.6	17.9	19.3
มัธยมศึกษาตอนปลาย						
สามัญ	7.4	8.7	11.8	15.0	18.1	21.3
อาชีวศึกษา	3.3	3.4	3.7	4.0	4.3	4.6
อุดมศึกษา	12.0	12.9	15.5	18.0	20.5	23.0
อื่นๆ	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.00

ที่มา : เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2546 ยุทธศาสตร์การวิจัยเรื่องแรงงาน

อย่างไรก็ตาม การที่โครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้ประชากรวัยเด็กลดลงจะเป็นโอกาสอันดีในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณภาพมากขึ้นทั้งในด้าน IQ, EQ, MQ และการเพิ่มโอกาสการเข้าถึงการศึกษาในระดับสูงให้กว้างขวางและหลากหลาย โดยเฉพาะในสาขาที่เป็นความต้องการของประเทศ รวมไปถึงการสร้างทักษะในการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ประชาชน เพื่อสร้างผลิตภาพของแรงงานในอนาคตให้สูงขึ้น ขณะเดียวกัน ต้องคำนึงการจัดการศึกษาทางเลือกและกระบวนการเรียนรู้โดยใช้สื่อสารสนเทศเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของประชากรผู้สูงอายุด้วย ขณะเดียวกัน การยกระดับทักษะแรงงานในอนาคตให้มีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับความต้องการเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากช่วงบั้นปลายทางประชากร 6 ปีต่อไปนี้จนถึงปี 2552 ด้วยการพัฒนาทักษะฝีมือตามสาขาวิชาชีพโดยเน้นไปที่สมรรถนะ (Competency) เป็นหลัก ควบคู่กับความรู้ที่จำเป็น เช่น การบริหารจัดการ ภาษาต่างประเทศ ฯลฯ เสริมแก้กำลังแรงงานที่มีอยู่ 35.27 ล้านคนและในอนาคตที่มีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นจนถึงปี 2552

❧ มิติด้านชีวิตความเป็นอยู่

ข้อมูลจากดัชนีความอยู่ดีมีสุขของคนไทยที่จัดทำโดย สศช.สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 69.1 ในปี 2544 มาเป็นร้อยละ 76.8 ในปี 2546 และระดับความสำเร็จของการพัฒนาความอยู่ดีมีสุขได้เปลี่ยนจากระดับ 2 ซึ่งต้องปรับปรุงมา

เป็นระดับ 3 ซึ่งเป็นระดับดี อย่างไรก็ตาม ชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยยังมีประเด็นปัญหาในหลายเรื่อง queกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม อาทิ

- ความเป็นเมืองมีแนวโน้มสูงขึ้นและกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน การที่ประชากรวัยแรงงานมีสัดส่วนสูงขึ้นในช่วง 5 ปีข้างหน้าชี้ให้เห็นว่า จะต้องสร้างงานเพิ่มขึ้นเพื่อรองรับคนเหล่านี้มิให้มีการว่างงานสูงเกินไป ภาคอุตสาหกรรมมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นได้มากกว่างานในภาคเกษตรกรรมที่มีสัดส่วนลดลงเป็นลำดับจากร้อยละ 44.7 ในปี 2541 เป็นร้อยละ 40.1 ในปี 2546 ดังนั้น เมืองจึงเป็นแหล่งที่กำลังแรงงานจะเข้ามาทำงานในสัดส่วนสูงขึ้น ความเป็นเมืองจะขยายตัว โครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ในปัจจุบันอาจไม่เพียงพอกับขนาดของประชากรที่ย้ายถิ่นเข้ามาเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาความแออัดภายในเมือง มลพิษทั้งทางน้ำและอากาศ และปัญหาจราจร ส่งผลให้สภาพแวดล้อมภายในเมืองเสื่อมโทรม ประกอบกับการใช้ชีวิตประจำวันด้วยความเร่งรีบของคนในสังคมเมือง ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในเมืองมีแนวโน้มเลวร้ายลง

- การเผชิญกับภาวะความเครียดจากแรงบีบคั้นทางเศรษฐกิจและสังคมส่งผลต่อภาวะสุขภาพจิตของประชาชน ผู้ป่วยโรคจิตเพิ่มขึ้นจาก 425 คนต่อประชากรแสนคนในปี 2542 เป็น 828 คนในปี 2545 และเกิดกรณีทำร้ายร่างกายของตนเอง สมาชิกในครอบครัวและผู้อื่นอย่างรุนแรง มากขึ้น เช่น ฆ่าล้างครว ฆ่าคู่ทะเลาะวิวาทด้วยเรื่องเล็กน้อยจนเสียชีวิต ฯลฯ

- ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชากรในทุกพื้นที่เพิ่มสูงขึ้นทั้งปัญหาอุบัติเหตุ การกระทำประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน ร่างกายและเพศ และการได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

» มิติด้านค่านิยม จริยธรรมและพฤติกรรมของคนในสังคม

พบว่า สังคมไทยมีปัญหาหลายประการที่สะท้อนถึงความวิกฤต อาทิ ค่านิยมเลียนแบบการบริโภคตามต่างชาติ ไม่เห็นคุณค่าความเป็นไทย เกิดความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เด็กวัยรุ่นมีทัศนคติเปลี่ยนไป โดยเฉพาะการขาดความอดทน ต้องการรวยเร็ว มีผลกระทบต่อการเลือกเรียน ทำงานและใช้ชีวิตอย่างฉาบฉวยและว่าเหว่มากขึ้น ขณะเดียวกัน เกิดโรคทางสังคมแบบใหม่ คือ เสพติดอาหาร เครื่องดื่ม สารและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เป็นคุณต่อร่างกายและสติปัญญา เช่น Junk food บุหรี่ เหล้า อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ ฯลฯ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาสังคมอื่นๆ ติดตามมามากมาย เช่น ภาวะโรคอ้วน ค่านิยมทางเพศซึ่งส่งผลให้ปัญหาเอดส์รุนแรงขึ้น วัยรุ่นนิยมมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่ง สวมกึ่งหรือมีเช็กซ์เอ้ออาทรมากขึ้น โดยพบว่า กลุ่มวัยรุ่นอายุ 15 - 23 ปี มีพฤติกรรมการแลกเปลี่ยนคู่นอนเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 50 ฯลฯ สาเหตุสำคัญเกิดจากการขาดที่พึ่งทางจิตใจ เนื่องจากครอบครัวแตกแยกล่มสลายหรือพ่อแม่ไม่มีเวลา อบรมลูก โรงเรียนไม่สามารถทำหน้าที่ให้คำปรึกษาเด็กได้อย่างทั่วถึง สถาบันศาสนาไม่เป็นศูนย์กล่อมเกลาคิดใจคนในสังคมได้ดีพอ และสื่อมีส่วนนำเสนอข่าวสารที่กระตุ้นให้คนในสังคมเกิดค่านิยมและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ นำไปสู่การสร้างต้นทุนทางสังคมขึ้นมามากมาย

4

บริบทด้านสิ่งแวดล้อม

การที่ประชากรในโลกจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต และการผลิตการบริโภคที่ไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมซึ่งได้ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นข้อจำกัดในการผลิตและดำรงชีวิตเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ประชาคมโลกได้ตระหนักถึงความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาหากยังปล่อยให้การผลิตและการบริโภคเกิดขึ้นอย่างที่ผ่านมา องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมเพื่อให้ประเทศต่างๆ ร่วมกันพัฒนาในแนวทางที่ยั่งยืน โดยในปี 2515 ได้มีการประชุมสิ่งแวดล้อมและมนุษย์ ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ในปี 2526 ได้มีการจัดตั้งสมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development: WCED) และในปี 2530 ได้เผยแพร่รายงาน Our Common Future ในปี 2535 มีการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development: UNCED) หรือ Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ระหว่างผู้นำ 152 ประเทศ โดยได้มีการลงนามรับรองแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งถือเป็นแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกและในปี 2545 ได้มีการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development: WSSD) ที่นครโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศสาธารณรัฐอัฟริกาใต้ และได้กำหนดให้ประเทศสมาชิก ต้องบรรลุเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDGs) ร่วมกันภายในปี 2558

(1) Global Warming และการเปลี่ยนแปลงในภูมิอากาศ

Global warming เป็นปรากฏการณ์ที่อุณหภูมิของโลกสูงขึ้นจากเกิดจากการที่ Greenhouse gas เช่น Carbon Dioxide ปกป้องความร้อนจากผิวโลกไม่ให้สะท้อนกลับไปสู่ชั้นบรรยากาศ จึงเป็นเสมือนเรือนกระจกเลี้ยงต้นไม้ที่กักเก็บความร้อนไว้ภายใน ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้อุณหภูมิของโลกสูงขึ้นโดยลำดับ และเป็นสาเหตุให้เกิดความผันผวนของอากาศอย่างรุนแรง เช่น การเกิดพายุเฮอริเคนและภัยแล้งที่เกิดบ่อยครั้งขึ้น ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น และภูมิอากาศในที่ต่างๆ ในโลกเปลี่ยนแปลงไป Greenhouse gas เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์เป็นส่วนใหญ่โดย Greenhouse gas ที่สะสมในชั้นบรรยากาศที่เกิดขึ้นในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา มากกว่าร้อยละ 80 เกิดจากประเทศอุตสาหกรรม ในการประชุมระดับชาติปี 2540 ที่กรุงเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น ประเทศต่างๆ ได้ตกลงในหลักการ Kyoto Protocol ที่จะลดการปล่อย greenhouse gas ให้ต่ำกว่าระดับของปี 2533 ประมาณร้อยละ 5.2 ในช่วงปี 2551-2555 ปัจจุบันมีประเทศลงนามใน Kyoto Protocol 36 ประเทศ ยกเว้นสหรัฐซึ่งเป็นประเทศที่สร้าง Greenhouse gas มากที่สุด

(2) Biodiversity

ความหลากหลายทางชีวภาพในโลก ซึ่งรวมถึง พืช สัตว์ (รวมมนุษย์) และจุลินทรีย์ เป็นความหลากหลายที่สร้างความสมดุลในระบบนิเวศน์ แต่ความหลากหลายดังกล่าวได้ลดลงอย่างรวดเร็วจากการทำลายป่า การจับปลาเชิงอุตสาหกรรม การทำน้ำเสีย อุณหภูมิของทะเลที่สูงขึ้นจาก global warming และ การใช้ที่ดินโดยไม่อนุรักษ์ ซึ่งทำให้พันธุ์พืช สัตว์ป่า ปลาใหญ่ ปะการัง ได้สูญพันธุ์ไปอย่างรวดเร็ว ทำให้มีแนวโน้มว่า 1 ใน 3 หรือ 2 ใน 3 ของสิ่งมีชีวิตในโลกจะหายไปในการครึ่งหนึ่งของศตวรรษหน้า ความหลากหลายของชีวภาพนอกจะช่วยรักษาความสมดุลของระบบนิเวศน์แล้ว ยังเป็นที่มาของอาหารและยาของมนุษย์ การประชุม Earth Summit ที่กรุงริโอ ปี 2535 ได้มีการลงนามใน Convention on Biological Diversity โดยมี Cartagena Protocol on Biosafety ในปี 2542 ซึ่งเป็น

ความพยายามที่จะให้นานาประเทศมีข้อตกลงร่วมกันที่จะให้ข้อมูลที่เพียงพอสำหรับการตัดสินใจในการอนุญาตให้นำเข้าพืช GMO ที่อาจมีความเสี่ยงต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

(3) น้ำ

น้ำจะเป็นทรัพยากรที่ขาดแคลน เนื่องจากเพียงร้อยละ 0.008 ของน้ำบนพื้นผิวโลกเป็นแหล่งน้ำที่มนุษย์ใช้บริโภคได้ และในแต่ละปีจะมีคนที่ต้องการใช้น้ำเพิ่มขึ้นปีละ 80 ล้านคน ในปัจจุบันบางประเทศในตะวันออกกลางและแอฟริกาต้องเผชิญสภาพของน้ำไม่พอใช้ และประมาณร้อยละ 70 ของประชากรในโลกขาดแคลนน้ำสะอาดเพื่อบริโภค ดังนั้นในอนาคตความขัดแย้งจากความต้องการใช้น้ำเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ เช่น การบริโภค การเกษตร อุตสาหกรรม ชุมชนเมืองและชนบทจะมีความรุนแรง

(4) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยก็เสื่อมโทรมลงและจะเป็นข้อจำกัดของการพัฒนาได้ในอนาคต ทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมและร่อยหรอลงอย่างเห็นได้ชัดได้แก่ ป่าไม้ซึ่งลดลงจาก 170 ล้านไร่ ในปี 2504 เป็น 80 ล้านไร่ในปี 2541 ดินถูกกัดเซาะชะล้างพังทลายถึง 1 ใน 3 ของพื้นที่ประเทศ แม่น้ำ ลำคลอง หนองบึง ที่ดินเขิน เกือบก้นน้ำได้น้อยลง การมุ่งเพิ่มผลผลิตการเกษตรโดยใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทำให้ดินเสื่อมโทรมขาดอินทรีย์วัตถุเกือบ 100 ล้านไร่ มีการปนเปื้อนของสารพิษทั้งในผลผลิต ในดิน และในแหล่งน้ำ ที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

(5) การขาดแคลนน้ำ

การประมาณการใช้น้ำของประเทศไทยในภาพรวม สำหรับการอุปโภคบริโภค อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว การชลประทานและพลังงาน และการรักษาสภาพนิเวศวิทยา คาดว่าจะเพิ่มขึ้นจาก 67,230 ล้าน ลบ.ม ในปี 2544 เป็น 126,280 ล้าน ลบ.ม ในปี 2564 โดยเป็นการใช้น้ำเพื่อการเกษตรกรรมร้อยละ 62 ของการใช้น้ำรวมทั้งหมด การขาดแคลนน้ำจึงจะรุนแรงขึ้นหากขาดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ดี เนื่องจากในปี 2544 ได้มีลุ่มน้ำ 19 แห่งจาก 25 แห่งแล้วที่มีความจุใช้งานได้ของแหล่งน้ำต่ำกว่าปริมาณความต้องการในลุ่มน้ำ

ปริมาณการใช้น้ำ	ปี 2544		ปี 2564	
	ล้าน ลบ.ม.	ร้อยละ	ล้าน ลบ.ม.	ร้อยละ
1. ชลประทานและพลังงาน	41,465	61.7	97,904	77.5
2. การรักษาสิ่งแวดล้อม	22,089	32.9	22,089	17.5
3. อุปโภคบริโภค	2,363	3.5	2,753	2.2
4. อุตสาหกรรมและท่องเที่ยว	1,316	2.0	3,533	2.8
รวม	67,233	100.0	126,279	100.0

ที่มา: สศช.

5

บริบทด้านแนวโน้มพฤติกรรมผู้บริโภค

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคเป็นปัจจัยสำคัญที่ชี้ถึงโอกาสของธุรกิจและความสามารถในการแข่งขันของเศรษฐกิจที่ต้องปรับตัวให้เสนอสินค้าและบริการที่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจจึงต้องคำนึงถึงแนวโน้มของพฤติกรรมของผู้บริโภคในตลาดโลกและวางยุทธศาสตร์ให้เหมาะสม ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคในตลาดต่างๆ ได้แก่ โครงสร้างอายุของประชากร รายได้ รสนิยมและสภาพแวดล้อมของความเป็นอยู่ เช่น การขยายตัวของความเป็นเมือง

(1) โครงสร้างอายุประชากรในโลก

โครงสร้างอายุประชากรในโลกกำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ โดยในประเทศกำลังพัฒนาประชากรส่วนใหญ่เข้าสู่วัยสูงอายุแล้ว ประเทศกำลังพัฒนาในเอเชียตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้ ยุโรปกลางและตะวันออกจะเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุภายในประมาณ 15 ปี การที่อัตราการเกิดของประชากรในประเทศต่างๆ ลดลง และความก้าวหน้าทางการแพทย์และสาธารณสุขทำให้อายุเฉลี่ยของคนยืนยาวขึ้นทำให้ตลาดผู้บริโภคจะเป็นตลาดผู้สูงอายุที่มีความต้องการสินค้าบริการที่แตกต่างไปจากอดีตที่ตลาดผู้บริโภคเป็นวัยเด็กและวัยทำงาน ดังนั้นผู้ผลิตจึงลงทุนในการวิจัยและพัฒนาสินค้าบริการต่างๆ เพื่อปรับตัวจับตลาดในกลุ่มลูกค้าผู้สูงอายุ เช่น รถยนต์สำหรับผู้ขับอายุเกิน 65 ปีหรือเครื่องช่วยการเคลื่อนที่สำหรับคนชรา เครื่องสำอางค์หรือผลิตภัณฑ์ชะลอความแก่ ห้างสรรพสินค้า หมู่บ้านและที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ เครื่องมือการเงินในการออม การประกันสุขภาพ/ประกันชีวิต อาหารและร้านอาหาร เสื้อผ้า เครื่องไฟฟ้า เครื่องมือสื่อสารและสารสนเทศ การท่องเที่ยวและสันทนาการ การดูแลสุขภาพและดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น

(2) รายได้

รายได้เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการบริโภค แนวโน้มเศรษฐกิจในอนาคตแสดงว่าภูมิภาคที่จะมีการขยายตัวสูงในอนาคต ได้แก่ ภูมิภาคเอเชีย โดยเฉพาะจีนและอินเดีย การขยายตัวของประเทศกำลังพัฒนาจะสร้างผู้มีรายได้ระดับปานกลางเพิ่มขึ้นจำนวนมาก และกลุ่มผู้บริโภคที่เริ่มมีรายได้ปานกลางจะเริ่มเปลี่ยนจากการบริโภคสินค้าจำเป็นสำหรับการยังชีพ เป็นสินค้าที่สร้างความสุขในการบริโภคและความเป็นอยู่มากขึ้น และเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น ผู้บริโภคที่มีรายได้มากขึ้นและมีการศึกษาสูงขึ้นจะเริ่มให้ความสนใจกับรายละเอียดและ

ภาพลักษณ์ของสินค้ามากกว่าสนใจเฉพาะประโยชน์ใช้สอยและราคา เช่น การออกแบบของสินค้า ตราสินค้า เป็นต้น อย่างไรก็ตามเนื่องจากประเทศที่ยังมีการขยายตัวของประชากรโดยเปรียบเทียบสูงกว่าประเทศอื่นๆ จะเป็นกลุ่มประเทศด้อยพัฒนา ดังนั้นในอนาคตสัดส่วนประชากรประเทศกำลังพัฒนาในประชากรโลกจะสูงขึ้น และเป็นตลาดใหม่แต่มีรายได้น้อยที่ละเลยไม่ได้

สัดส่วน	1950	2000	2050
ประชากรโลก			
ประเทศพัฒนา	32.2	19.7	13.7
ประเทศกำลังพัฒนา	59.8	69.3	67.6
ประเทศด้อยพัฒนา	8.0	11.0	18.8

(3) การขยายตัวของความเป็นเมือง

ในอนาคตความเป็นเมืองจะขยายตัวอย่างรวดเร็ว (hyper-urbanization) และประชากรส่วนใหญ่ในโลกจะอยู่ในเขตเมือง ดังนั้นที่อยู่อาศัย สินค้าและบริการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนเมือง จะส่งผลต่อการผลิตและบริการ เช่น ซื้อสินค้าในร้านสะดวกซื้อ ผ่านอินเทอร์เน็ต จากการขายตรง การซื้อโดยดีลิเวอรี่ ซื้ออาหารสำเร็จรูป ฟาสต์ฟู้ด อาหารแช่แข็ง และอาหารพร้อมปรุง รับประทานอาหารนอกบ้านกับครอบครัว เป็นต้น

(4) รสนิยมและค่านิยม

ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่เป็นการเลียนแบบ (emulation) หรือ ทฤษฎี cultural imperialism คาดว่าการที่ประเทศโลกตะวันตกควบคุมสื่อต่างๆ ในขณะที่การโฆษณาอิทธิพลต่อผู้บริโภค ประกอบกับการที่โลกมีการค้าเสรีมากขึ้นจะทำให้เกิดการลอกเลียนแบบการบริโภคของวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งจะแพร่หลายและทำให้รูปแบบการบริโภคในประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีรูปแบบเดียวกัน อย่างไรก็ตามจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นแสดงว่ามีการแพร่หลายของวัฒนธรรมที่หลากหลายและกระแสนิยมวัฒนธรรมตะวันออกได้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอาหาร แฟชั่น เฟอร์นิเจอร์ ภาพยนตร์ ดนตรี และอื่นๆ จึงมีแนวโน้มที่จะเกิดการบริโภคของวัฒนธรรมที่หลากหลายมากกว่าการที่จะเป็นการครอบครองของวัฒนธรรมการบริโภคแบบตะวันตกเพียงฝ่ายเดียว การวิเคราะห์ข้อมูลการค้าของประเทศญี่ปุ่นแสดงว่าการส่งออกสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม (cultural related exports) เพิ่มขึ้นเกือบ 3 เท่าตัว ในช่วงปี 2532-2542 ในขณะที่การส่งออกโดยรวมเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 21 นอกจากนั้นการส่งออกสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมยังมีมูลค่ามากกว่าการนำเข้าสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมจากต่างประเทศ ทั้งนี้โดยที่ยังไม่นับรวมรายได้จากการท่องเที่ยวซึ่งส่วนหนึ่งต้องถือว่าเป็นผลของความนิยมในวัฒนธรรมญี่ปุ่นด้วย การบริโภควัฒนธรรมตะวันออกจึงถือว่าเป็นกระแสของพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่มีโอกาสจะขยายตัวต่อไปในอนาคต

การเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้บริโภคที่สำคัญอีกแนวหนึ่งคือ การดูแลสุขภาพและความงาม โดยวิถีชีวิตของคนกำลังให้ความสนใจกับ การออกกำลังกาย การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ และการดูแลสุขภาพมากขึ้น สินค้าและบริการที่ผสมผสานการดูแลสุขภาพและความงามจึงกำลังเพิ่มมากขึ้น เช่น ผลิตภัณฑ์ชาเขียว อาหารเสริม สบู่ ฟิตเนส การฝึกโยคะ ร้านอาหารฟาสต์ฟู้ดอย่างแมคโดนัลด์ก็เริ่มทดลองจำหน่ายแซนด์วิชห่อด้วยผักกาดหอมแทนขนมปัง หรือแม้แต่ผู้ชายที่อาศัยในเมืองใหญ่ก็สนใจในสินค้าและบริการที่ทำให้ตัวเองดูดีจนเป็นกลุ่มพฤติกรรมที่นักการตลาดเรียกว่ากลุ่ม Metro-Sexual Man เป็นต้น นอกจากการดูแลสุขภาพแล้ว ผู้บริโภคยังมีความสนใจในสินค้าที่เป็นมิตรกับธรรมชาติและสังคม เช่น กระแส sustainable consumption ดังนั้นผู้บริโภคจะเลือกบริโภคผลิตภัณฑ์สีเขียว (green product) ที่ใช้เทคโนโลยีสะอาด organic food, ethical product ที่ไม่ใช้แรงงานเด็ก หรือ ผลิตภัณฑ์จากท้องถิ่นที่ช่วยกระจายรายได้ให้แก่คนยากจน

5

**รายงานสรุปผลการประชุมประจำปี
2548 ของ สศช. เรื่อง “ยุทธศาสตร์
การพัฒนาประเทศ : 5 ปีของแผน
พัฒนาฯ ฉบับที่ 10”**

รายงานสรุปผลการประชุมประจำปี 2548 ของ สศช. เรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ : 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10”

1 ข้อเท็จจริง

1.1 สศช. ได้จัดให้มีการประชุมประจำปี 2548 เรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ : 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10” ขึ้นเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2548 ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุม อิมแพ็ค เมืองทองธานี จ.นนทบุรี เพื่อรายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในระยะ 3 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 โดยใช้ดัชนีความอยู่ดีมีสุข ดัชนีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และดัชนีการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมถึงผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ภายใต้วาระแห่งชาติ 4 เรื่อง และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่ดี ขณะเดียวกัน ได้ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น 2,250 คน

1.2 การประชุมในครั้งนี้ ในช่วงเช้าเริ่มด้วยการนำเสนอวิทัศน์ เรื่อง “ทศวรรษที่ท้าทายแห่งการพัฒนาประเทศ” และ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร ได้แสดงปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “ทศวรรษที่ท้าทายแห่งการพัฒนาประเทศ” จากนั้น เป็นการนำเสนอและอภิปรายเรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10” โดยประธานกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย เลขานุการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นผู้นำเสนอ และมีผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ท่าน อภิปรายนำ ส่วนในช่วงบ่าย เป็นการระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เรื่อง “ทิศทางที่ท้าทายแห่งการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10” ซึ่งได้แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 : การเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาต่อทิศทางการพัฒนาประเทศไทย

กลุ่มที่ 2 : การสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืน

กลุ่มที่ 3 : การเพิ่มมูลค่าผลผลิตด้วยฐานความรู้

กลุ่มที่ 4 : การพัฒนาสังคมเชิงรุก

กลุ่มที่ 5 : การเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกและภูมิภาค

โดยแต่ละกลุ่มมีกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นประธานผู้บริหาร สศช. เป็นผู้นำเสนอ พร้อมทั้งมีผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ ร่วมเป็นผู้อภิปรายนำ และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอย่างกว้างขวาง

1.3 การประชุมครั้งนี้ สศช. ได้จัดทำแบบสอบถามความเห็นของผู้เข้าร่วมประชุม โดยส่วนใหญ่เห็นด้วยกับกรอบแนวคิด ทิศทาง และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่ สศช. นำเสนอ โดยผู้เข้าร่วมประชุมได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศเพิ่มเติมที่สำคัญๆ ดังนี้ **ด้านสังคม** ควรเน้นเรื่องการพัฒนาศักยภาพ คุณภาพ และการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และสร้างจิตสำนึก **ด้านเศรษฐกิจ** ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง การพึ่งตนเอง และการ

พัฒนาความมั่นคงด้านพลังงาน **ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** เน้นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ**ด้านกลไก/กระบวนการ** เน้นการจัดทำยุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และควรมีการศึกษาวิจัยมากขึ้น สำหรับข้อเสนอแนะการจัดประชุมประจำปี ของ สศช. ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่เห็นว่าการจัดงานโดยรวมทำได้ดี เพราะทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วม และมีความคุ้มค่าในการเข้าร่วมประชุม เพราะได้รับความรู้เกี่ยวกับแนวคิด ทิศทางการพัฒนาประเทศมากที่สุด อย่างไรก็ตามจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมที่มีมากเกินไปเกินความหมายทำให้ห้องประชุมแออัด

ข้อเสนอทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

สศช. ได้นำเสนอทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เพื่อให้ที่ประชุมได้ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศที่เป็นที่ยอมรับ และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป สรุปได้ดังนี้

2.1 ภาพรวมทิศทางการพัฒนาประเทศ

การพัฒนาประเทศไทยในอนาคตจะต้องเผชิญกับเงื่อนไขความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาของโลก ใน 5 เรื่อง ดังนี้

(1) **การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและการเงินของโลก** ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญใน 5 ด้าน จะเป็นทั้งโอกาสและข้อจำกัดทางการค้าและการลงทุนของประเทศไทย ได้แก่

➤ **การรวมตัวทางการค้าและการลงทุนที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น** ทั้งในระดับทวีป ภูมิภาค และพหุภาคี ส่งผลให้ประเทศไทยมีโอกาสทางการตลาดกับประเทศภายใต้ข้อตกลงเดียวกันเพิ่มขึ้น รวมทั้งประเทศจีน และอินเดียที่ปัจจุบันมีบทบาทในตลาดโลกสูง นับเป็นโอกาสทางการค้าและการตลาดของประเทศไทยจากการมีความสัมพันธ์ทางการค้าและการลงทุนใกล้ชิดกับสองประเทศนี้ อย่างไรก็ตาม ข้อตกลงการค้าเสรีที่ประเทศต่าง ๆ มีอยู่กับหลายกลุ่มทำให้โดยรวมจะมีข้อตกลงทางการค้าที่ย่างยากและซับซ้อนมากขึ้นจากการใช้กฎเกณฑ์ที่แตกต่างกันตามกลุ่มคู่ค้าภายใต้ข้อตกลงที่แตกต่างกันไป (Spaghetti bowl effect) จะทำให้การแข่งขันในตลาดโลกมีความเข้มข้นมากขึ้น ประเทศไทยจึงต้องปรับตัวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการบริหารจัดการให้แข่งขันได้ในตลาดโลก

➤ **ความไม่สมดุลของเศรษฐกิจโลกมีแนวโน้มมากขึ้นส่งผลต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงกดดันต่อฐานะดุลบัญชีเดินสะพัดและอัตราแลกเปลี่ยน** จากการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดและการขาดดุลการค้าของสหรัฐอเมริกาคงมีแนวโน้มที่ต้องเร่งแก้ปัญหา ทั้งโดยการดำเนินนโยบายการเงินและการคลังที่เข้มงวดมากขึ้นซึ่งจะมีผลกระทบต่อประเทศไทยที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นตลาดหลักส่งออกของสินค้าหลายรายการ และในขณะเดียวกันก็มีแรงกดดันจากสหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรปให้ประเทศจีนดำเนินนโยบายอัตราแลกเปลี่ยนที่ยืดหยุ่นมากขึ้น ซึ่งความอ่อนแอในเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา และแรงกดดันต่อเงินทำให้อัตราแลกเปลี่ยนมีความผันผวนมากขึ้น จะส่งผลกระทบต่อไทยที่มีอัตราการเปิดประเทศสูง

➤ **การรวมตัวด้านการเงินที่เข้มข้นส่งผลให้เงินทุนไหลเข้า-ออกของ ไทยมีความอ่อนไหวสูง** เช่น การพัฒนาตลาดพันธบัตรเอเชียเพื่อใช้เป็นแหล่งระดมทุนร่วมกัน รวมทั้ง ตลาดการค้าและตลาดการเงินเสรีจะทำให้มีการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศได้ง่ายขึ้นและเร็วขึ้น การเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศจึงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จะส่งผลให้ประเทศไทยมีโอกาสจากการมีแหล่ง ระดมทุนมากขึ้น อย่างไรก็ตามทำให้ประเทศไทยมีความเสี่ยงต่อการไหลออกของเงินทุนได้ง่ายขึ้นเช่นกัน

➤ **กองทุนบริหารความเสี่ยง (Hedge fund) มีทั้งข้อดีข้อเสียต่อ ตลาดการเงินของไทย** การเก็งกำไรจากค่าเงินและสินค้าต่าง ๆ รวมทั้งน้ำมันมีแนวโน้มขยายตัว เพิ่มขึ้น ถึงแม้กองทุนเหล่านี้จะสามารถกระตุ้นตลาดการเงินให้ขยายตัวเพิ่มขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็จะ ทำให้ระบบเศรษฐกิจมีความเสี่ยงต่อเสถียรภาพทางการเงินจากการเก็งกำไรของกองทุนที่มีขนาดใหญ่ และส่งผลกระทบต่อระบบ

➤ **กฎระเบียบ การกำกับตรวจสอบและธรรมาภิบาลของสถาบัน การเงินและธุรกิจจะมีความเข้มงวดมากขึ้น** เช่น BASEL II และ COSO II ซึ่งจะทำให้สถาบัน การเงินและภาคเอกชนไทยต้องปรับตัวให้เข้ากับกฎระเบียบและมาตรฐานใหม่

(2) **บริบทด้านเทคโนโลยี** วิวัฒนาการของเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว จาก อดีตที่มีลักษณะเป็นเทคโนโลยีรายสาขาได้พัฒนาเป็นการผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีหลัก ได้แก่ เทคโนโลยี ICT เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีวัสดุ และนาโนเทคโนโลยี ซึ่งจะมีบทบาทต่อการพัฒนา มากขึ้น จะกระทบต่อการปรับตัวของประเทศไทยที่มีรากฐานด้านเทคโนโลยีที่อ่อนแอ และส่งผล กระทบต่อสังคมที่มีช่องว่างทางเทคโนโลยีต่างกันสูง ดังนั้น หากประเทศไทยไม่มีการพัฒนา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างจริงจัง จะทำให้ต้องพึ่งพาต่างประเทศมากขึ้น และช่องว่างของความ แตกต่างในเรื่องการรับ ประยุกต์ใช้และพัฒนาเทคโนโลยีสูงขึ้น

(3) **บริบทด้านสังคม** สังคมโลกเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ประชากรในวัยแรงงานลดลง และภาระเลี้ยงดูผู้สูงอายุมีมากขึ้น ปัญหาภาวะสุขภาพเกิดจากโรคอุบัติ ใหม่หรือโรคระบาดซ้ำจะเพิ่มขึ้น การกระจายโอกาสทางการศึกษาของไทยเพิ่มมากขึ้นแต่ยังต่ำกว่า ประเทศเพื่อนบ้าน ภาวะความเป็นเมืองขยายตัวสูงขึ้นและมีการย้ายถิ่นสูง ภัยจากการก่อการร้ายมี แนวโน้มขยายรูปแบบและขอบเขต ในด้านค่านิยมและวัฒนธรรม มีการบริโภคสินค้าและบริการที่ เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมมากขึ้น เช่น สินค้าญี่ปุ่น ในขณะที่วัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามาอาจทำให้ วัฒนธรรมดั้งเดิมหายไป

(4) **บริบทด้านสิ่งแวดล้อม** จะมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ การเพิ่มขึ้นของ อุณหภูมิโลก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชากร การเกษตร แหล่งน้ำ ป่าไม้ และพื้นที่ชายฝั่ง ความหลากหลายทางชีวภาพลดลงอย่างรวดเร็ว การขาดแคลนทรัพยากรน้ำ ป่าไม้ถูกทำลาย ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเสื่อมโทรมลง และการเสื่อมโทรมลงของคุณภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งจะกระทบต่อภาคเกษตรกรรมของไทย รวมทั้งการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ และทรัพยากร ทางปัญญา

(5) **บริบทด้านแนวโน้มพฤติกรรมผู้บริโภค** ผู้บริโภคมีการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวก แก่ผู้สูงอายุ ความต้องการปัจจัยที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพ ความต้องการการตอบสนองวิถีชีวิต

ของคนเมือง เป็นต้น จึงทำให้ความต้องการสินค้าสำหรับผู้สูงอายุ การดูแลผู้สูงอายุ สินค้าเพื่อสุขภาพ สิ่งอำนวยความสะดวกกับการดำรงชีวิตในเมือง ฯลฯ มีเพิ่มมากขึ้น จึงเป็นโอกาสของธุรกิจที่มีศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันของเศรษฐกิจที่ต้องปรับตัวให้เสนอสินค้าและบริการที่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคซึ่งเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง

2.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

เพื่อเตรียมพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทโลกทั้ง 5 ประการ ดังกล่าว ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยในอนาคตจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้าง เศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญ 4 ประการ คือ

(1) **การสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืน** การพัฒนาในระยะที่ผ่านมาได้สร้างความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องแต่ไม่ยั่งยืน เนื่องจากในทางเศรษฐกิจเกิดความไม่สมดุลใน โครงสร้างการผลิตและการพึ่งพาต่างประเทศค่อนข้างมาก ด้านสังคมปรับตัวไม่ทันการเปลี่ยนแปลง การเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ขณะที่ทุนทางสังคมอ่อนด้อยลงทุกด้าน อีกทั้งการพัฒนาประเทศได้ ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ร่อยหรอและเสื่อมโทรมลง ความไม่สมดุลของ การพัฒนาดังกล่าว เมื่อต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสถานการณ์โลก ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเป็นแรงกดดันให้สถานภาพความไม่สมดุล ที่มีอยู่รุนแรงเพิ่มขึ้น และเป็นภัยคุกคามต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย ดังนั้น ทิศทางการ พัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงควรมุ่งสร้างฐานเศรษฐกิจไทยให้มั่นคงและ ยั่งยืนบนฐานของความสมดุลทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

(1.1) **มิติเศรษฐกิจ** ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงของ ฐานเศรษฐกิจมหภาค อาทิ การปฏิรูปภาคการเงินให้เข้มแข็งและสามารถสนับสนุนกิจกรรมของภาค เศรษฐกิจจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการสร้างความยั่งยืนของฐานการคลัง รวมทั้งการ ดำเนินนโยบายต่างประเทศให้เหมาะสมกับสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ พร้อมไปกับ การพัฒนาภาคการผลิตและบริการให้เชื่อมโยงกันเพื่อปรับสมดุลของโครงสร้างการผลิตของประเทศ การเสริมสร้างความสามารถในการผลิตและส่งออกสินค้าและบริการที่มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนการ ส่งเสริมการพัฒนาตลาดในประเทศให้เข้มแข็ง เพื่อดึงดูดสินค้าและบริการที่ผลิตในประเทศ และลด ความเสี่ยงจากการพึ่งตลาดส่งออกมากขึ้น

(1.2) **มิติสังคม** มุ่งผลิตและพัฒนาคุณภาพประชากรอย่างเร่งด่วน โดย เน้นให้มีความรู้และสมรรถนะทางวิชาชีพที่สอดคล้องกับตลาดแรงงานและความต้องการของประเทศ ส่งเสริมให้นาทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยมาพัฒนาและต่อยอดสร้างมูลค่าในการผลิตสินค้า และบริการที่มีศักยภาพ ส่งเสริมการออมของประเทศ เพื่อสร้างวินัยในการใช้จ่ายของครัวเรือนให้อยู่ใน ระดับที่เหมาะสม ยุกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและกระจายผลของการพัฒนาอย่าง ต่อเนื่อง ทั้งนี้ภาครัฐจะต้องมีระบบบริหารจัดการภาคสังคมให้เกิดความสมดุลมากขึ้น

(1.3) **มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** เน้นการสร้าง ความสมดุลของการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพ การ สร้างความสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากรกับการฟื้นฟูเพื่อทดแทน ทั้งทรัพยากรป่าไม้ ดิน น้ำ และ พลังงาน การเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรเพื่อให้เกิดการประหยัดและไม่ก่อมลพิษ รวมทั้งการ

เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพหุภาคี โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง

ทั้งนี้ เจื่อนไขและปัจจัยแห่งความสำเร็จของการสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืน ได้แก่ การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน โดยให้ความสำคัญกับปัจจัยหลักที่มีความสำคัญต่อการสร้างสมดุล การใช้ทุนทางสังคมที่ประเทศมีศักยภาพ ตลอดจนการให้ความสำคัญกับการอยู่ดีมีสุขของคน ทั้งนี้ต้องปรับระบบหรือกลไกเพื่อเตรียมพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรู้เท่าทัน รวมทั้งควรกำหนดระดับความสมดุลทั้งในมิติและระหว่างมิติที่เหมาะสม (Optimal Point) สำหรับประเทศไทย

(2) การเพิ่มมูลค่าผลผลิตด้วยฐานความรู้ ทิศทางเศรษฐกิจโลกกำลังวิวัฒนาการเข้าสู่เศรษฐกิจยุคโมเลกุล ซึ่งความรู้และการใช้ความรู้อย่างมีประสิทธิภาพและชาญฉลาดจะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน ดังนั้นรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน นอกจากจะอาศัยความได้เปรียบจากการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังต้องอาศัยทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพและมีความสามารถในการใช้องค์ความรู้จากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาสร้างนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ที่เรียกว่า **“การพัฒนาเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้”** สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานความรู้ของประเทศไทยในระยะที่ผ่านมา ได้อาศัยกระบวนการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นกลไกสำคัญ รวมทั้งได้ดำเนินการในการปรับโครงสร้างภาคการผลิต ด้วยการประยุกต์ใช้องค์ความรู้และวิทยาการในสาขาต่างๆ ซึ่งรวมถึงคุณค่าของความเป็นไทย (Thainess) ในการเพิ่มมูลค่าผลผลิตของประเทศ อย่างไรก็ตาม ผลการดำเนินงานในระยะ 3 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 พบว่าการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ของประเทศไทยยังอยู่ในวงจำกัด และขาดการบริหารจัดการไปในทิศทางที่มุ่งประสิทธิผลอย่างแท้จริง ดังนั้น หากประเทศไทยต้องการรักษาสถานภาพและขีดความสามารถการแข่งขันในเวทีโลกสมัยใหม่ จำเป็นต้องมีการปรับตัวไปสู่การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานของนวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ควบคู่กับการใช้ความรู้และเทคโนโลยีหรือความก้าวหน้าทางนวัตกรรมอย่างเข้มข้น โดยมีแนวทางที่ต้องเร่งรัดดำเนินการ ดังนี้

(2.1) พัฒนาระบบนวัตกรรมและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี โดยกำหนดทิศทางการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศเพื่อสนับสนุนอุตสาหกรรมเป้าหมายในสาขาที่ประเทศไทยมีศักยภาพ (Core Competency) และให้การสนับสนุนต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ รวมถึงดึงดูดการลงทุนและแสวงหาความร่วมมือกับต่างชาติเพื่อใช้ประโยชน์และเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ จากต่างประเทศ ส่งเสริม/สนับสนุนกลไกการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคอุตสาหกรรม สถาบันการศึกษา และหน่วยงานวิจัยภาครัฐเพื่อทำการวิจัยตามความต้องการของภาคอุตสาหกรรม สร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจภายในประเทศในการปรับปรุงเทคโนโลยีในกระบวนการผลิตและสนับสนุนภาคเอกชนให้ทำการวิจัยให้มากยิ่งขึ้น เป็นต้น

(2.2) พัฒนาประชากรที่มีการศึกษาและแรงงานที่มีความรู้และมีฝีมือ โดยเร่งรัดจัดทำแผนกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศอย่างเป็นระบบ จัดทำแผนบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ในการจัดทำหลักสูตรการศึกษาและการฝึกอบรมและเร่งรัดปรับปรุงประสิทธิภาพของสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาและเพิ่ม

กำลังการผลิตบุคลากรกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งนำเข้าผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์จากต่างประเทศเพื่อมาทดแทนบุคลากรที่ยังขาดในระยะสั้น พร้อมทั้งปรับบทบาทของสถาบันการศึกษา/สถาบันวิจัยของภาครัฐ ให้มีการประสานและเชื่อมโยงการศึกษาวิจัยกับอุตสาหกรรมเป้าหมายของประเทศ

(2.3) พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม โดยส่งเสริมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และผลงานวิจัยและพัฒนา เพื่อให้เด็กและเยาวชน รวมทั้งประชาชน เห็นความสำคัญของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่งเสริมการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานด้านโทรคมนาคมและระบบการสื่อสารความเร็วสูง สนับสนุนให้มีการแข่งขันในสาขาโทรคมนาคมและเพิ่มการใช้คอมพิวเตอร์ต่อประชากรให้สูงขึ้น รวมทั้งส่งเสริมให้มีการนำความรู้ ข้อมูลและข่าวสารด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมมาใช้ประโยชน์ในกระบวนการผลิตและการบริหารจัดการของธุรกิจ/สถานประกอบการในภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะ SMEs

(2.4) พัฒนาสภาพแวดล้อมและสถาบันทางเศรษฐกิจ โดยกำหนดให้มีหน่วยงานเจ้าภาพหลักเพื่อรับผิดชอบด้านนโยบายการพัฒนาระบบนวัตกรรม และการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศให้มีเอกภาพ พัฒนาส่งเสริมระบบการจัดการด้านสิทธิบัตร การจดทะเบียนและคุ้มครอง (การบังคับใช้กฎหมาย) ทรัพย์สินทางปัญญาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และส่งเสริมให้มีการนำสิทธิบัตรทั้งในและต่างประเทศมาต่อยอดและใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ตลอดจนสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบสิทธิบัตรแก่สาธารณะให้แพร่หลาย สนับสนุนการหมุนเวียนบุคลากรวิจัยระหว่างภาครัฐและเอกชน ปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ รวมถึงรูปแบบการทำงานของภาครัฐให้อิื้ออำนวยความสะดวกการประกอบธุรกิจ รวมทั้งผ่อนคลายนโยบายในการก่อตั้งธุรกิจ และการเข้าถึงแหล่งเงินทุนต่อ SMEs เป็นต้น

(3) การพัฒนาสังคมเชิงรุก การพัฒนาสังคมที่ผ่านมาแม้จะมีผลสำเร็จในหลายด้าน แต่ยังเป็นในเชิงปริมาณส่วนในเชิงคุณภาพยังไม่เป็นที่น่าพอใจ โดยเฉพาะด้านคุณภาพการศึกษา คุณภาพของแรงงาน สุขภาพคนไทยที่มีความเสี่ยงจากโรคภัยที่เกิดจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและปัญหาสุขภาพจิต ขณะที่ความมั่นคงปลอดภัยของคนและสังคมยังน่าวิตก และครอบครัวมีแนวโน้มอ่อนแอลง ความอ่อนแอของสังคมไทยที่มีอยู่ เมื่อต้องเผชิญกับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในปัจจุบันและอนาคต อาทิ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ซึ่งมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี และการเคลื่อนย้ายคนอย่างเสรี ซึ่งอาจเกิดผลกระทบต่อคนและสังคมไทยทั้งเชิงบวกและลบ ดังนั้น ทิศทางการพัฒนาสังคมของประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงควรมุ่งการพัฒนาเชิงรุกที่เป็นการลงทุนอย่างคุ้มค่า โดยต้องมีความสมดุลกับการพัฒนาด้านอื่นๆ เพื่อให้คนไทยมีความสุขและเกิดความสมานฉันท์ในสังคม ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการหรือนวัตกรรมใหม่จากการลงทุนพัฒนาสังคมมุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้ามาเป็นการลงทุนเพื่ออนาคตในเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็นเป็นการล่วงหน้า และต้องมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพสูงเพื่อสนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิผลต่อการรองรับความเปลี่ยนแปลง โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ดังนี้

(3.1) ยกระดับคุณภาพคนไทยเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ให้มีความสำคัญกับการเสริมสร้างระบบสุขภาพแนวใหม่โดยใช้กระบวนการชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเสริมสร้างสุขภาวะและพฤติกรรมสุขภาพที่ดีในทุกกลุ่มอายุ การสร้างการเรียนรู้เพื่อก้าวทันการเปลี่ยนแปลง โดยการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชนทุกช่วงวัย และการเตรียม

คนอย่างเข้มข้นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาประเทศ โดยเร่งเพิ่มผลิตภาพแรงงานที่มีอยู่ และสร้างกำลังคนรุ่นใหม่ให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน

(3.2) สร้างความมั่นคงทางสังคมแก่คนไทย โดยมุ่งจัดการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมคนไทยทุกคนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน เสริมสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพภายใต้กระบวนการยุติธรรมแนวใหม่

(3.3) รักษาคุณค่าของสังคมไทย โดยการนำทุนทางสังคม อาทิ สถาบัน ศาสนา มาพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของคนไทย การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่ การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้ทุนวัฒนธรรม โดยส่งเสริมให้ภาคเอกชนนำวัฒนธรรมไทยมาเป็นปัจจัยในการผลิตสินค้าและบริการ รวมทั้งกระตุ้นให้ชุมชนสอดแทรกเรื่องวัฒนธรรมไว้ในการท่องเที่ยว

(3.4) เตรียมความพร้อมสังคมไทยสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบการดูแลสุขภาพที่ดีด้วยตนเอง ควบคู่กับการพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพระยะยาวอย่างเป็นองค์รวม มีคุณภาพและรองรับคนทุกช่วงวัย เสริมสร้างค่านิยมและพฤติกรรมการออมของประชาชน เพื่อสร้างหลักประกันด้านรายได้ และสนับสนุนการใช้ความรู้ ประสพการณ์และภูมิปัญญาของผู้สูงอายุเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ผู้สูงอายุผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ

(3.5) ปฏิรูปการบริหารจัดการให้เอื้อต่อการพัฒนาสังคมเชิงรุก โดยให้ความสำคัญกับการจัดทำนโยบายทั้งในเรื่องการพัฒนาและการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น การแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลของหน่วยงานต่าง ๆ ให้มีมาตรฐาน และการพัฒนาระบบการติดตามประเมินผลและพัฒนาตัวชี้วัด ควบคู่กับการพัฒนาบทบาทของภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาสังคมเชิงรุก พร้อมทั้งปรับปรุงการจัดสรรทรัพยากรให้ทั่วถึงและเป็นธรรมโดยอาศัยการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือ

ทั้งนี้ การดำเนินงานพัฒนาสังคมเชิงรุก ต้องอาศัยความร่วมมือของภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ควบคู่กับการเสริมสร้างระบบรองรับการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ประชาชน/ชุมชนที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาอย่างจริงจัง มีกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและมีธรรมาภิบาล และมีรากฐานทางสังคมที่เข้มแข็งในการรองรับการพัฒนา

(4) การเชื่อมโยงเศรษฐกิจโลกและภูมิภาค ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่การแข่งขันมีแนวโน้มจะทวีความรุนแรงมากขึ้น เมื่อโลกมุ่งสู่การเปิดตลาดการค้าเสรี ส่งผลให้แต่ละประเทศต้องมีการปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดและแข่งขันได้ สำหรับประเทศไทยแนวทางการพัฒนาในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ควรกำหนดนโยบายสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการดำเนินยุทธศาสตร์จัดทำข้อตกลงการค้าเสรี เพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจกับประเทศที่เป็นตลาดใหญ่และมีศักยภาพในการบริโภคสูง พร้อมไปกับการสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความได้เปรียบจากความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคมมากกว่ากลุ่มอื่น เพื่อสร้างอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของไทยในเวทีโลก โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ดังนี้

(4.1) การจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Area : FTA) โดยที่เศรษฐกิจของไทยยังมีการพึ่งพาการค้าระหว่างประเทศค่อนข้างมาก ขณะที่นโยบายรัฐบาลให้ความสำคัญกับการใช้นโยบายระบบเศรษฐกิจสองทาง คือ การพัฒนาเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศควบคู่ไปกับการสร้างฐานเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง และผลกระทบที่เกิดจากการค้าระหว่างประเทศของประเทศต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยอย่างรวดเร็ว การจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของไทยจึงมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ในการขยายตลาดการค้าและการลงทุน สร้างพันธมิตรด้านเศรษฐกิจและการเมือง เป็น Gateway ไปสู่ภูมิภาคใกล้เคียง สร้างเศรษฐกิจรุ่งเรืองและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมทั้งเพื่อแก้ไขและลดอุปสรรคด้านการค้าการลงทุนและเพิ่มบทบาทอำนาจต่อรองของไทย ทั้งนี้ ในการกำหนดยุทธศาสตร์จัดทำข้อตกลงการค้าเสรี ในระยะ 5-10 ปี จะต้องพิจารณาสถานการณ์เจรจากับประเทศต่าง ๆ อย่างรอบด้านใน 3 ประเด็นหลัก คือ

➤ **การเตรียมตัวเจรจา** ต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยเลือกประเทศคู่เจรจาและจัดลำดับความสำคัญ ได้แก่ ประเทศที่มีแนวโน้มเป็นคู่ค้าสำคัญในอนาคต ประเทศที่มีกฎระเบียบทางการค้าระหว่างประเทศที่มั่นคง กลุ่มประเทศที่มีการรวมตัวอย่างเป็นรูปธรรม ประเทศที่เป็น Gateway เพื่อเจาะตลาดสมาชิกอื่น และประเทศที่เป็นตลาดใหม่ รวมถึงการกำหนดรูปแบบการเจรจาที่เหมาะสม

➤ **กระบวนการเจรจา** ให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนโครงสร้างเศรษฐกิจในภาพรวม และแผนในระดับสาขา เพื่อกำหนดขอบเขตและความชัดเจนในการเจรจา การสร้างกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มเจรจา กลุ่มวัดผลกระทบ และกลุ่มปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้เกิดความต่อเนื่องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะภาคเอกชนที่ได้รับผลกระทบ

➤ **การปรับตัวเพื่อรองรับผลกระทบจากการทำความตกลงการค้าเสรี** โดยศึกษาวิจัยถึงผลกระทบที่ความตกลงการค้าเสรีแต่ละประเทศจะมีต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม และต่ออุตสาหกรรมภายในประเทศ พร้อมกับการกำหนดมาตรการที่เป็นรูปธรรมเพื่อรองรับผลกระทบทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อช่วยในการปรับตัวและใช้ประโยชน์จาก FTA ได้เต็มที่

(4.2) การดำเนินนโยบายความร่วมมือระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน จะต้องมุ่งกำหนดยุทธศาสตร์ที่สามารถรักษาบทบาทความสำคัญของไทยในภูมิภาค โดยเน้นการพัฒนาความร่วมมือในลักษณะหุ้นส่วนเศรษฐกิจ-สังคม และเสริมสร้างโอกาสจากผลของการดำเนินความร่วมมือในการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สามารถเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของไทยและประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างฐานการลงทุนที่จะนำไปสู่ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและเป็นเครื่องมือในการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจได้อย่างเป็นรูปธรรม ยุทธศาสตร์ที่สำคัญมีดังนี้

➤ **การสร้างความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและเพื่อนบ้าน** มุ่งสร้างบทบาทการเป็นหุ้นส่วนในภูมิภาคโดยเฉพาะกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน (Cambodia Laos Myanmar Vietnam : CLMV) และผูกมิตรกับมหาอำนาจในภูมิภาค เช่น จีน และอินเดีย โดยดำเนินแนวทางความร่วมมือ 3 ด้านหลัก ได้แก่ สร้างบทบาทเชิงรุกในการเชื่อมโยงทางสังคมและวัฒนธรรมในทุกระดับ ปรับกลไกการดำเนินงานความร่วมมือให้คล่องตัว พร้อมทั้งผูกมิตรและแสวงหาภาคีจากประเทศที่สาม เพื่อส่งเสริมบทบาทการเป็นหุ้นส่วนเพื่อพัฒนาภูมิภาค

» **การสร้างฐานลงทุนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในภูมิภาค** มุ่งเน้นความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการสร้างฐานการผลิตตามแนวพื้นที่เศรษฐกิจ (Economic Corridor) โดยมีแนวทางดำเนินการที่สำคัญ คือ การพัฒนา “เขตเศรษฐกิจชายแดนไทย” รองรับการลงทุน โดยเฉพาะในพื้นที่เป้าหมายที่เชียงราย ตาก และสงขลา และการย้ายฐานการลงทุนเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งจะต้องคำนึงถึงความพร้อมและความสามารถของประเทศเพื่อนบ้านในการเตรียมการรองรับ

3 สรุปความเห็นของที่ประชุม

ผู้เข้าร่วมประชุมประจำปี 2548 ส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกับข้อเสนอของ สศช. ในการกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 โดยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อเป็นแนวทางการจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะต่อไป สรุปได้ดังนี้

3.1 ความเห็นในภาพรวม

การพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในระยะที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก และแม้ว่าในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ แต่ในทางปฏิบัติยังเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน มากกว่าการสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจด้วยการพึ่งตนเองและสร้างภูมิคุ้มกันให้พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ สำหรับในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่ประชุมมีข้อเสนอทิศทางการพัฒนาประเทศในภาพรวม สรุปได้ดังนี้

(1) กรอบทิศทางการพัฒนาประเทศ

ให้ความสำคัญกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศที่มุ่งสู่ความ **“มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”** โดยนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ทั้งนี้ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นลำดับแรก โดยจะต้องสร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติ ทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นคงและมั่งคั่งได้ในที่สุด

ขณะเดียวกัน จะต้องสร้าง **ความพอดีระหว่างความพอเพียงกับการแข่งขัน**ภายใต้การคำนึงถึงสภาวะการเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาทุกด้านอย่างครบถ้วนและเป็นองค์รวม บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม โดยมีข้อเสนอการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในภาพรวม ดังนี้

(1.1) ด้านสังคม

» **ให้ความสำคัญกับการสร้างสังคมไทยให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ** ทั้ง 4 กลุ่มคือ สังคมแข่งขัน สังคมฐานคุณภาพ สังคมพอเพียง และสังคมด้อยโอกาส

» **มุ่งสู่สังคมความรู้อย่างมีคุณภาพ** โดยสมาชิกในสังคมต้องคิดเป็น คิดชอบ ทำเป็น ทำชอบ และแก้ปัญหาเป็น แก้ปัญหาชอบ และต้องรู้อย่างมีคุณภาพ โดยมี

พื้นฐานความรู้ในด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ และสามารถสื่อสารทำความเข้าใจ สามารถฟัง พูด อ่าน เขียน และคิด รวมทั้งมีความสามารถในการประกอบสัมมาอาชีพ เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี อยู่ดีมีสุขในสังคมที่หลากหลายวัฒนธรรม และมุ่งชอบ

❖ **พัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้สนับสนุนวิถีชีวิต ด้านเศรษฐกิจแข่งขัน และด้านเศรษฐกิจพอเพียง** โดยปรับปรุงระบบบริหารจัดการทางการศึกษา เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ รู้ลึก รู้รอบ นำไปสู่การวิจัย ที่จะนำความรู้ธรรมชาติมาเป็นวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เพื่อสนับสนุนทั้งเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ และเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสังคมแข่งขันอยู่ในเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ และสังคมพอเพียงอยู่ในเศรษฐกิจพอเพียง ขณะที่สังคมฐานานุภาพก็สนับสนุนทั้งสองกลุ่มสังคม แต่สังคมต้องโอกาสเกือบไม่มีโอกาสได้ฟื้นตัวเลยหากไม่มีการปรับตัวและสร้างภูมิคุ้มกัน

❖ **ส่งเสริมบทบาทองค์กร ชุมชน สังคม ร่วมสร้างสังคมความรู้ด้วยคุณภาพ** โดยให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในสังคม เพื่อสร้างคนในสังคมให้มีความรู้ทั้ง 3 ลักษณะคือ รู้ฝังลึก รู้แจ้งชัด และรู้จาด่วน

(1.2) ด้านเศรษฐกิจ

❖ **ต้องสร้างความเข้าใจร่วมกันว่า การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน จะต้องคำนึงถึงการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ** เพราะการเจริญเติบโตที่ถาวรและเข้มแข็งต้องการเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งทำได้โดยไม่ต้องขาดดุล และเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนและเข้มแข็งในอนาคต

❖ **ในการวางยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศจะต้องคำนึงถึงการสร้างสรรค์คุณค่า (Value Creation) ของผลผลิต** ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สามารถแข่งขันกับนานาชาติได้อย่างเข้มแข็ง และประเทศไทยยังขาดอยู่มาก โดยเฉพาะการขาดความครบถ้วนของกระบวนการ ทั้งในเชิงการผลิตหรือกระบวนการผลิต และเชิงความรู้

❖ **ให้ความสำคัญกับการใช้ยุทธศาสตร์สร้างสรรค์คุณค่า (Value Creation) มาเสริมสร้างความครบถ้วนของกระบวนการผลิต (Value Chain) ให้เข้มแข็งเพื่อแข่งขันได้ในเวทีโลก** โดยอาศัยความรู้หรือความคิดที่จะนำความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศ หรือนำจุดแข็งของประเทศที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาสร้างสรรค์ผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างเหมาะสม ทำให้เกิดสินค้าและบริการที่มีคุณค่ายากต่อการลอกเลียนแบบ และไม่มีใครสามารถแข่งขันได้ โดยต้องเร่งสร้างสรรค์คุณค่าในกระบวนการผลิตในอุตสาหกรรมวิศวกรรม ซึ่งจะเป็แม่แบบของอุตสาหกรรมต่อเนื่อง และในอุตสาหกรรมเชิงความคิดหรือเชิงความรู้ โดยต้องเร่งสร้างกลุ่มคนที่มีความรู้หรือผู้เชี่ยวชาญขึ้นในประเทศเพิ่มมากขึ้น

(2) การเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาต่อทิศทางการพัฒนาประเทศไทย

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในบริบทโลกจะส่งผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบต่อการพัฒนาประเทศไทยในอนาคต ซึ่งจะต้องมีการวางยุทธศาสตร์ในการปรับตัวเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อคนไทยและประเทศไทยใน 3 ด้าน เพื่อให้ **รู้เรา รู้รอบด้าน และรู้รอบโลก** ดังนี้

(2.1) **รัฐเรา :** ต้องเริ่มจากสร้างตัวเราให้แข็งแรง โดยเร่งดำเนินยุทธศาสตร์ที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ การเร่งแก้ไขปัญหาความยากจนซึ่งยังเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศให้มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และการเร่งปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ทั้งด้านอุตสาหกรรม การเกษตร และบริการ โดยนำยุทธศาสตร์สร้างสรรค์คุณค่า (Value Creation) มาสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิต และพัฒนาคนไทยให้เข้มแข็ง ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา

(2.2) **รัฐรอบด้าน :** ต้องสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยสร้างเขื่อนเศรษฐกิจ (Economic Dam) ในประเทศเพื่อนบ้านเพื่อป้องกันและสกัดกั้นไม่ให้เกิดปัญหาในประเทศไทย บนพื้นฐานการประสานประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย เช่น การทำ Contract Farming โดยอาศัยแรงงานราคาถูกและทรัพยากรของประเทศเพื่อนบ้านในการผลิตด้านการเกษตรให้ไทย ในขณะที่เดียวกันก็จะก่อให้เกิดการสร้างงานใหม่ในประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้น

(2.3) **รัฐรอบโลก :** ต้องรู้เท่าทันความท้าทายในกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายอย่างเสรีใน 4 เรื่องสำคัญ คือ Free Flow ของมนุษย์ Free Flow ด้านการเงิน Free Flow ด้านสินค้าและบริการ และ Free Flow ด้านเทคโนโลยีและความรู้ โดยจะต้องเตรียมความพร้อมทั้งการพัฒนาคน ปรับปรุงกฎระเบียบและกติกาต่างๆ รวมทั้งกำหนดนโยบายและมาตรการที่เหมาะสม เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ดังกล่าวอย่างรู้เท่าทัน

3.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

ผู้เข้าร่วมประชุมประจำปี 2548 ได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่สำคัญ 4 ประการ คือ

(1) การสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืน มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

(1.1) กรอบแนวคิดและเงื่อนไขการสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืน สนับสนุนกรอบแนวคิดและเงื่อนไขการผสมผสานมิติการพัฒนาที่สมดุลทั้ง 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเห็นควรให้เพิ่ม **มิติความสมดุลด้านการเมือง** อีกหนึ่งมิติ โดยเฉพาะการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อสร้างดุลอำนาจที่เหมาะสม และร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนา โดย**นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางการสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืน** และมุ่งพัฒนาคนให้ เป็น **“คนเก่ง คนดี มีสุข ทำประโยชน์ส่วนตนควบคู่กับส่วนรวม”**

(1.2) แนวทางการพัฒนา

➤ **มิติเศรษฐกิจ** ควรมีการติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิด ต่อเนื่อง หรือกำกับให้มีการดำเนินการตามกฎหมายอย่างเข้มงวดในด้านต่างๆ เพื่อป้องกันไม่ให้ความไม่สมดุลขยายตัวเพิ่มขึ้น ที่สำคัญคือ **การประเมินผลสำเร็จของนโยบาย Dual Track** ที่มีแนวโน้มตลาดส่งออกโตเร็วกว่าตลาดภายในประเทศ **การวิเคราะห์ความไม่สมดุลในภาคการผลิตและบริการ** ที่พึ่งพาสินค้าไม่กี่ชนิดและไม่มีหลากหลายของการผลิต และ**การส่งเสริมธุรกิจที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เป็นไปตามกระแสของการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืน**

❧ **มิติสังคม** ควรพิจารณาประเด็นที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ การเร่งแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ โดยปรับปรุงหรือยกเครื่องมาตรการทางภาษี เช่น ภาษีก้าวหน้า ภาษีทรัพย์สิน ควบคู่ไปกับการใช้กลไกทางงบประมาณ และการเร่งใช้มาตรการการเงินและการคลังกระตุ้นให้เกิดการออม โดยเฉพาะผู้ที่อยู่นอกระบบ (Informal Sector) มากขึ้น โดยเฉพาะการออมของกลุ่มคนโสดที่อยู่นอกระบบ ให้มีระดับที่เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตในวัยชรา

❧ **มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคของคนในสังคม ให้ลดและเลิกใช้สารเคมีและสารพิษที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรับระดับราคาทรัพยากรธรรมชาติและภาษีสิ่งแวดล้อมให้สูงขึ้น โดยวิธีการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ให้สะท้อนมูลค่าที่แท้จริง ให้ความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ เพื่อป้องกันไม่ให้ประเทศต้องเสียผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่คุ้มค่า และเพิ่มการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป (Non-renewable national resource) โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าของการใช้ในปัจจุบันกับอนาคต

ทั้งนี้ ในการสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืน ยังจำเป็นต้องส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศ การเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาให้มีทางเลือก เพื่อให้รัฐบาลมีทางเลือกในการปฏิบัติ การนำมาตรการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มาเป็นปัจจัยในการสร้างความสมดุลในมิติเศรษฐกิจ และสังคมให้ชัดเจน และการพัฒนากระบวนการแปลงแผนสู่ภาคปฏิบัติและการบังคับใช้กฎหมาย รวมทั้งสร้างขีดความสามารถภายในองค์กร ให้มีความรู้ และความสามารถในการดำเนินการได้อย่างเป็นระบบครบวงจร

(2) การเพิ่มมูลค่าผลผลิตด้วยฐานความรู้ มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

(2.1) พัฒนาระบบนวัตกรรมและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี ให้ความสำคัญกับการกำหนดทิศทางการพัฒนาวิทยาศาสตร์ที่สามารถสนับสนุนการสร้างฐานความรู้ของสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้มีผู้รับผิดชอบดูแลบริหารจัดการการวิจัยและพัฒนาอย่างเป็นระบบ มีการรวบรวมแหล่งข้อมูลความรู้ใหม่ๆ และให้ความสำคัญกับการสร้างความหลากหลายของสินค้าที่ตอบสนองความต้องการของตลาด มีความเป็นไปได้เชิงพาณิชย์ และเป็นการผลิตที่ไทยมีขีดความสามารถและมีความได้เปรียบหลัก (Core competency) รวมทั้งมุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้และสามารถเข้าสู่ระบบการผลิตที่ใช้กระบวนการผลิตแบบสมัยใหม่ และสามารถใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ได้ เช่น เทคโนโลยีชีวภาพ และนาโนเทคโนโลยี เป็นต้น

(2.2) พัฒนาประชากรที่มีการศึกษาและแรงงานที่มีความรู้และมีฝีมือ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาขีดความสามารถด้านการวิจัยและพัฒนา พัฒนาคณะ/องค์กร และการใช้องค์ความรู้ทั้งจากภายในและต่างประเทศ พร้อมทั้งพัฒนาโอกาสและศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ของไทยตั้งแต่แรกเกิด ปลูกฝังทัศนคติการรักเรียน รักการอ่าน และสร้างทักษะด้านภาษาให้กับเด็กและเยาวชน เพื่อให้สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง ตลอดจนสร้างความสามารถในการวิเคราะห์ การถ่ายทอดให้แพร่หลายในวงกว้าง โดยสถาบันการศึกษาต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาความรู้ของชุมชน การถอดรหัสความรู้ที่มีอยู่ในเทคโนโลยี (Reverse Technology) มาปรับใช้ในบริบทไทย และให้มีการแลกเปลี่ยนผู้เชี่ยวชาญระหว่างภาคการผลิตและภาคการศึกษา

(2.3) พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม เพื่อให้คนไทยสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และต่อยอดองค์ความรู้มากขึ้น โดยถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) และภาษาต่างประเทศให้เป็นภาษาไทย

(2.4) พัฒนาสภาพแวดล้อมและสถาบันทางเศรษฐกิจ โดยกำหนดทิศทาง เป้าหมาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศให้มีความชัดเจน เพื่อให้การศึกษา/วิจัย การส่งเสริม/สนับสนุนของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีการปรับปรุงกฎระเบียบและแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวกับการจัดและคุ้มครองสิทธิบัตรของคนไทยให้ทันสมัย เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่นักวิจัยไทยในการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง

(3) การพัฒนาสังคมเชิงรุก มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

(3.1) กรอบแนวคิดการพัฒนาสังคมเชิงรุก มีประเด็นเพิ่มเติม ได้แก่ การพัฒนาสังคมให้บรรลุเป้าหมาย ต้องก่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมคู่ขนานกันไปเพื่อให้เกิดสมดุลของการพัฒนา และลดผลกระทบด้านลบต่อสังคม การขับเคลื่อนสังคมเชิงรุก ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ต้องมีค่านิยมร่วม และมุ่งเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาร่วมกัน ต้องให้ความสำคัญกับการป้องกันและรับมือเหตุการณ์เฉพาะหน้ามากกว่าการแก้ไข รัฐต้องสร้างโอกาส สร้างบรรยากาศและปัจจัยเกื้อหนุนให้ทุกคนในสังคมมีบทบาทในการพัฒนาตนเองและชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพ การพัฒนาคุณภาพคน ซึ่งจะเป็นจุดคานงัดที่ส่งผลกระทบได้หลายด้าน เพราะเป็นต้นทุนและพื้นฐานของการพัฒนาทุกด้าน และส่งผลต่อการพัฒนาสังคมและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ อันจะนำไปสู่ความมั่นคง สังคมยั่งยืน และประเทศมั่นคง ทั้งนี้เป้าหมายการพัฒนาสังคมเชิงรุก คือ มุ่งไปสู่การเป็นสังคมแห่งปัญญาที่เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

(3.2) ประเด็นเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเชิงรุก

» การยกระดับคุณภาพคนไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ โดย

1) การขยายโอกาสทางการศึกษาต้องรุกไปหากลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะเด็กยากจนและเด็กด้อยโอกาส 2) การขยายจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยเป็น 9.5 ปี ควรปรับสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กให้สนับสนุนการเรียนรู้ และกำหนดมาตรการจูงใจให้คนเข้าหาความรู้ ให้ผู้เรียนเกิดความภูมิใจในการเรียนรู้ เปิดโอกาสการให้คุณค่ากับการเรียนจากชีวิต และตีเป็นคุณค่าโดยสามารถเทียบโอนได้ 3) การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ และ 4) การยกระดับคุณภาพคนต้องพัฒนาสุขภาวะใน 4 มิติ คือ ทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา/วิญญาณ

» การสร้างความมั่นคงปลอดภัยทางสังคม ควรเพิ่มยุทธ

ศาสตร์ในเรื่อง กระบวนการยุติธรรม การสร้างความมั่นคงทางด้านปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต อาทิ ที่ดินทำกิน และการพัฒนาระบบสวัสดิการแห่งชาติ

» รักษาคุณค่าของสังคมไทย ให้ความสำคัญกับการพัฒนา

คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรม รวมถึงการพัฒนาสถาบันทางศาสนาและวัฒนธรรม

» **การเตรียมความพร้อมผู้สังคมผู้สูงอายุ** ควรให้ความสำคัญการพัฒนาตั้งแต่วัยเด็ก สำหรับในส่วนของผู้สูงอายุควรมีการจัดปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้สูงอายุทั้งด้านความรู้ และสุขภาพ เช่น การให้ความรู้ทางสื่อต่างๆ การจัดพื้นที่ออกกำลังกาย เป็นต้น

» **ปฏิรูประบบบริหารจัดการให้เอื้อต่อการพัฒนาสังคม** โดยใช้กฎหมายเป็นตัวขับเคลื่อนการบริหารจัดการการพัฒนาสังคมเชิงรุก เสริมสร้างศักยภาพของภาคีการพัฒนาต่างๆ ให้มีบทบาทในการพัฒนาอย่างเข้มแข็ง อาทิ สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้การคิดแบบองค์รวม การคิดเป็นทำเป็นด้วยตนเอง การสร้างสมดุลของการมีส่วนร่วมของประชาชนในแผนปฏิบัติการ และการยกระดับคุณค่าให้กับนวัตกรรมและทุนทางสังคมในการเพิ่มการลงทุนระดมทุน

(4) การเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกและภูมิภาค มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

(4.1) **การจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Area: FTA) ที่** ประชุมเสนอให้ดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้

» **มีมาตรการปรับตัวและกระบวนการปรับนโยบายให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง** เช่น การปฏิรูประบบราชการ การจัดทำแผนการพัฒนาอุตสาหกรรม นอกจากนี้ประเทศไทยควรสนับสนุนการเจรจาการเปิดเสรีการค้าหลายฝ่ายขององค์การการค้าโลก (WTO) ให้เป็นผลสำเร็จ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการผลักดันการเปิดประเทศให้ถูกวิธี

» **ในการเจรจา FTA** ยึดหลักการสำคัญ คือ ส่งเสริมให้มีการค้ามากขึ้น ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางด้านการลงทุน ส่งเสริมให้มีมาตรฐานในการกำกับดูแลและสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล และรักษาอำนาจอธิปไตยในการดำเนินนโยบายหรือมาตรการเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม

» **การเตรียมตัวจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี** โดยศึกษาวิเคราะห์ถึงผลกระทบต่อภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรมภายในประเทศ พร้อมกับลดขั้นตอนและกระบวนการของรัฐที่เป็นอุปสรรคต่อการลงทุนและการนำเข้าเทคโนโลยี รวมถึงปรับปรุงกฎหมายให้คุ้มครองนักลงทุนไทย และสร้างฐานข้อมูลที่เพียงพอในการปฏิบัติตามข้อผูกพันในการกำกับดูแล

(4.2) **การดำเนินนโยบายเชิงรุกระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน** โดยเพิ่มบทบาทการเชื่อมโยงไทย-มาเลเซีย-อินโดนีเซีย เพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ตลอดจนเป็นแนวทางในการยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เร่งรัดพัฒนาโครงการนำร่องเพื่อเป็น Show Case ระหว่างไทยและประเทศเพื่อนบ้านให้ประสบความสำเร็จเป็นรูปธรรม ปรับปรุงกลไกการพัฒนาให้สามารถเชื่อมโยงท้องถิ่น ส่วนกลาง และกลไกการดำเนินการระหว่างประเทศให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาการพัฒนาเข้าร่วมวางยุทธศาสตร์การพัฒนาระหว่างประเทศร่วมกัน (Hollywood Model)

(4.3) **การย้ายฐานการลงทุนของไทยเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้าน** โดยสนับสนุนการย้ายฐานโครงการลงทุนขนาดใหญ่ เช่น การลงทุนพัฒนาไฟฟ้าพลังน้ำที่สตริงนัมในกัมพูชา น้ำเทินในลาว และสาละวินในพม่า การส่งเสริมการทำ Contract Farming บริเวณชายแดนและพื้นที่ตอนในประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้น

(4.4) การพัฒนาพื้นที่ในประเทศตามแนว **Economic Corridor** เพื่อรองรับ โดยเน้นพัฒนาเมืองชายแดนซึ่งเป็นจุดเปิดสำคัญในแนว Economic Corridor ให้สามารถสกัดกันแรงงาน ยาเสพติดและสิ่งผิดกฎหมายข้ามแดน และเร่งพัฒนากฎระเบียบอำนวยความสะดวกการขนส่งประชากรข้ามแดน

4 การดำเนินงานขั้นต่อไป

4.1 สศช. จะนำประเด็นข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการประชุมประจำปี 2548 ไปประกอบการกำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยมีการดำเนินงานตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

(1) การนำเสนอคณะกรรมการ สศช. พิจารณาให้ความเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

(2) การประชุมระดมความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง (Focus Group) ในภูมิภาคต่างๆ ซึ่งเป็นตัวแทนของสังคมไทยทั้ง 4 กลุ่ม คือ สังคมแข่งขัน สังคมฐานคุณภาพ สังคมพอเพียง และสังคมด้อยโอกาส เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันของสังคมไทย ในทิศทางที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนา

(3) ทำการศึกษาวิจัยในบางประเด็น เช่น การพยากรณ์ภาวะเศรษฐกิจทั้งระยะปานกลาง และระยะยาว การจัดสรรทรัพยากร การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ การสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้า (Value Creation) และเรื่องสังคมผู้สูงอายุ เป็นต้น

4.2 สศช. จะนำกรอบวิสัยทัศน์ ทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่ประมวลจากผลการประชุมประจำปี 2548 และการประชุมระดมความคิดเห็นทุกภาคส่วนในสังคมไทย เสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบ ก่อนดำเนินการยกร่างรายละเอียดของยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในลำดับต่อไป

5 ความเห็นคณะกรรมการ สศช.

5.1 คณะกรรมการฯ ได้พิจารณา เรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ : 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10” แล้วมีความเห็นดังนี้

(1) เนื่องจาก สศช. ได้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม ขณะเดียวกันรัฐบาลก็มีแผนบริหารราชการแผ่นดิน และ สศช. กำลังจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ซึ่งอาจทำให้ประชาชนสับสนว่าทั้ง 3 เรื่อง มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหรือซ้ำซ้อนกัน สศช. จึงควรจัดทำแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ของการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ และแผนบริหารราชการแผ่นดินก่อน เมื่อแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เสร็จแล้ว จึงนำมาเชื่อมโยงกันเพื่อให้เห็นว่าสุดท้ายกรอบการพัฒนาจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

(2) การนำเอาปรัชญาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยยกตัวอย่างด้านสังคม ที่จะมุ่งสร้างสังคมไทยให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติทั้ง 4 กลุ่ม คือ สังคมแข่งขัน สังคมฐานคุณภาพ สังคมพอเพียง และสังคมด้อยโอกาส นั้น อาจทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องแคบๆ หมายถึงเฉพาะกลุ่มสังคมพอเพียงเท่านั้น ในขณะที่กลุ่มอื่นไม่ได้ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้น ควรสร้างความเข้าใจให้ตรงกันว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และควรส่งเสริมสนับสนุนให้ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้เหมาะสมทั้งในการดำเนินชีวิตและการทำงาน โดยสามารถบอกได้ว่าแต่ละกลุ่มจะใช้ปรัชญาดังกล่าวอย่างไร โดยเฉพาะ Modern Sector ซึ่งเน้นในเรื่องการแข่งขัน แต่ก็สามารถนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ควบคู่กันได้โดยไม่ขัดกัน การพัฒนาเพื่อให้เกิดความสมดุลนอกจากจะคำนึงถึงด้านเศรษฐกิจและสังคมแล้ว ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ควรให้ความสำคัญกับความสมดุลในมิติของสิ่งแวดล้อมและการใช้เทคโนโลยีด้วย

(3) หลักการสำคัญของการพัฒนาโดยใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทาง คือ การพัฒนาให้คนเข้าใจแนวคิดของปรัชญาอย่างแท้จริง สามารถนำไปปฏิบัติ เกิดการเรียนรู้ และยกระดับความคิดได้ ไม่ว่าจะเป็นคนระดับรากหญ้า หรือกลุ่มธุรกิจ ซึ่งเป็นเรื่องของกระบวนการเพราะคนที่อยู่ในพื้นที่จะมองเพียงปัญหาเฉพาะหน้าของตนเองทำให้ไม่เกิดผลในเชิงยุทธศาสตร์

(4) การพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นเรื่อง Value Creation เป็นสิ่งที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตามก็ต้องพิจารณาควบคู่ไปกับ Productivity และ Value Chain ด้วย

(5) การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ โดยใช้มาตรการทางภาษี การเงิน การคลัง เป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ดังนั้น รัฐจึงควรมีมาตรการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยให้ความรู้และสร้างอาชีพเพื่อให้คนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

(6) การปฏิรูประบบบริหารจัดการให้เอื้อต่อการพัฒนาสังคมนั้น กฎหมายมิใช่เครื่องมือขับเคลื่อนการบริหารจัดการ แต่เป็นเพียงสิ่งอำนวยความสะดวก การปรับระบบบริหารจัดการและกระบวนการทำงานจะเป็นตัวขับเคลื่อนและผลักดัน อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างคล่องตัว และสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จำเป็นที่จะต้องแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการ

(7) การเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกและภูมิภาค ควรเน้นในเรื่องการสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับบุคคล และระดับธุรกิจ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ อันเกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายอย่างเสรีในด้านต่างๆ เช่น ด้านมนุษย์ ด้านการเงิน ด้านสินค้า บริการ ความรู้และเทคโนโลยี ดังนั้น จึงจำเป็นต้องสร้างระบบภูมิคุ้มกันทั้งในระดับภาพรวม และระดับจุลภาคให้ครอบคลุมทุกด้าน และทุกระดับของประชาชน

อนึ่ง ด้วยเหตุที่หัวใจหลักของการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ มีผลมาจากความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์เป็นจุดอ่อนของประเทศอย่างมาก แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงควรเน้นโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ให้เข้มแข็งมากกว่าด้านเทคโนโลยี เพราะความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์จะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประชาชนและชุมชน เพื่อรองรับกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ทันการ เช่น ปัญหาเรื่องพืช GMO และนาโนเทคโนโลยี เป็นต้น

เรื่องการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ จะต้องคำนึงถึงความพอเพียง ด้วย โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับประเทศเพื่อนบ้าน ควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับกลุ่มประเทศ พม่า ลาว และกัมพูชา โดยการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเหล่านี้ การลงทุนในประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากการทำ Contract Farming แล้ว รัฐบาลควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการลงทุนในด้านโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ เช่น ด้านพลังงาน ไฟฟ้า การสร้างท่าเรือ เป็นต้น รวมทั้งกำหนดยุทธศาสตร์บทบาทของประเทศไทยในระดับภูมิภาคให้มีความชัดเจนและเข้มแข็งมากขึ้น

(8) การพัฒนาคน ต้องพัฒนาให้คนมีความสามารถในการเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และเรียนรู้เป็นกลุ่มจนติดนิสัยไปตลอดชีวิตในคนทุกระดับและทุกระดับ เช่น ระดับรากหญ้า ควรมีวิชาที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิต ซึ่งไม่ใช่หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ นอกจากนี้การพัฒนาคนจะต้องควบคู่ไปกับการมีจริยธรรม และคุณธรรม เพื่อให้คนเก่งและคนดีเป็นกำลังช่วยในการพัฒนาประเทศ สำหรับในส่วนของการศึกษาในระบบ ควรต้องเน้นการศึกษาที่คำนึงถึงคุณภาพและมีเป้าหมาย โดยเฉพาะการกำหนดหลักสูตรระดับอุดมศึกษา ให้มีความรู้เรื่องวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับสูง และส่งเสริมสนับสนุนให้มีการทำวิจัยและพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น

(9) ควรปรับปรุงหลักเกณฑ์ที่เป็นอุปสรรคต่อเป้าหมายการพัฒนาในด้าน การศึกษา เช่น เกณฑ์ในการสอบวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา เพื่อให้สามารถผลิตคนตามสาขาที่ต้องการได้ทัน และเพียงพอต่อความต้องการของตลาดแรงงาน ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาประเทศเป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง

(10) มิติด้านการพัฒนาสังคม กล่าวถึงสังคมเชิงรุก การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และการมีค่านิยมร่วม แต่ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องยังไม่สอดคล้องกัน ควรที่จะขยายความให้ชัดเจน โดยเฉพาะในเรื่องวัฒนธรรมและคุณธรรม และควรสนับสนุนบทบาทของสื่อต่างๆ ให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคม และช่วยพัฒนาสังคมในเชิงรุก รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุนการสร้างค่านิยมร่วมของคนในสังคมด้วย

(11) การจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ควรให้ประชาชนทุกระดับมีส่วนร่วมให้ ข้อคิดเห็น ทั้งเครือข่ายที่เคยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน หรือเคยผ่านกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง มาก่อน กับเครือข่ายที่ไม่เคยผ่านกระบวนการต่างๆ เพื่อให้ได้ผลที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็น ประโยชน์ในการจัดทำแผนฯ ต่อไป

5.2 มิติที่ประชุม

เห็นชอบกับขั้นตอนการดำเนินงานการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และมอบหมายให้ สำนักงานฯ รับความเห็นของคณะกรรมการฯ ไปประกอบพิจารณาการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ต่อไป